

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM
ANABİLİM DALI

**ÇERÇEVELEME KURAMI AÇISINDAN TÜRK-
AMERİKAN İLİŞKİLERİ VE TÜRKİYE İMAJI
(THE NEW YORK TIMES ÖRNEK OLAYI: 2001–2005)**

Doktora Tezi

Gökhan KORKMAZ

Ankara-2015

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM
ANABİLİM DALI

**ÇERÇEVELEME KURAMI AÇISINDAN TÜRK-
AMERİKAN İLİŞKİLERİ VE TÜRKİYE İMAJI
(THE NEW YORK TIMES ÖRNEK OLAYI: 2001–2005)**

Doktora Tezi

Gökhan KORKMAZ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Oya TOKGÖZ

Ankara-2015

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM
ANABİLİM DALI

**ÇERÇEVELEME KURAMI AÇISINDAN TÜRK-
AMERİKAN İLİŞKİLERİ VE TÜRKİYE İMAJI
(THE NEW YORK TIMES ÖRNEK OLAYI: 2001-2005)**

Doktora Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Oya TOKGÖZ

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

Prof. Dr. Oya TOKGÖZ

.....

Prof. Dr. Abdülrezak ALTUN

.....

Doç. Dr. Çetin Murat HAZAR

.....

Doç. Dr. B. Pınar ÖZDEMİR

.....

Doç. Dr. Fatih KESKİN

.....

Tez Sınavı Tarihi: 03 Mart 2015

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim (24/02/2015).

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı

Gökhan KORKMAZ

İmzası

.....

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
KISALTMALAR	viii
ÖNSÖZ	x
GİRİŞ	1
1. Amaç, Sınırlılıklar ve Önem.....	7
2. İlgili İncelemeler	9
3. Araştırma Yöntemi	13
4. Araştırma Soruları.....	18
4. Çalışmanın Planı.....	19
I. BÖLÜM - KÜRESELLEŞME SÜRECİ VE OLUŞAN YENİ DÜNYA DÜZENİNDE HALKLA İLİŞKİLER VE İMAJ YÖNETİMİ	22
I.1. Küreselleşmeyi Kavramsallaştırma Çalışmaları.....	28
I.2. Küreselleşme Sürecinde Uluslararası Haber Akışının Rolü.....	37
I.3. İdeolojik Bir Kavram Olarak Küreselleşme ve Yeni Muhafazakâr Politikalar.....	50
I.3.1. Kavramsallaşan Yeni Dünya Düzeni.....	62
I.3.2. Yeni Dünya Düzeni ve İslamofobi.....	65
I.4. Küreselleşme Sürecinde İdeolojik Bir Kavram Olarak Halkla İlişkiler....	68
I.5. Küreselleşme Sürecinde İmaj Yönetimi.....	72
1.5.1. İmaj Oluşturma Sürecinde Kamuoyu ve Lobiciliğin Yeri.....	77
1.5.1.1. Kamuoyu Oluşturma Çabaları.....	77
1.5.1.2. Lobi Çalışmaları.....	80
II. BÖLÜM - ULUSAL ÇIKAR BAĞLAMINDA GÜNDEM KURMA VE HABER ÇERÇEVELEME İLİŞKİLERİ	86
II.1. Gündem Kurma Kuramı.....	87
II.1.1. Medya Gündeminin Oluşturulması.....	96
II.1.2. Kamu Gündeminin Oluşturulması.....	99
II.1.3. Siyaset Gündeminin Oluşturulması.....	103
II.2. Çerçeveleme Kuramı ve Haber Çerçeveleme.....	107
II.3. Ulusal Çıkar ve Amerikan Medyası.....	119
II.3.1. Amerikan Yazılı Basınının Güçlü Sesi: The New York Times....	126
III. BÖLÜM - TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİ	130
III.1. Erken Dönem Türk-Amerikan İlişkileri.....	134
III.2. Soğuk Savaş Dönemi Türk-Amerikan İlişkileri.....	138
III.3. Soğuk Savaş Sonrası Türk-Amerikan İlişkileri.....	144

IV. BÖLÜM - ABD MEDYASINDAN ÖRNEK SEÇİLEN “THE NEW YORK TIMES” GAZETESİ ÜZERİNDE YAPILAN TÜRKİYE ARAŞTIRMASI (2001-2005)	189
IV.1. “The New York Times” Çerçevelemeleri.....	192
IV.1.1. ABD’nin Müdahil Olduğu ve Türkiye’yi de Etkileyen Savaşlar Çerçevesi.....	193
IV.1.1.1. Afganistan Savaşı Çerçevesi.....	193
IV.1.1.2. Irak Savaşı Çerçevesi.....	195
IV.1.1.2.1. Irak Savaşı Sırasında “The New York Times”ın Taraf Olduğu Türkiye Yazıları.....	196
IV.1.1.2.2. William Safire’in Irak Savaşı Sırasında Yapmış Olduğu Türkiye Yorumları.....	199
IV.1.1.2.3. Irak Savaşı Sonrası.....	199
IV.1.1.2.4. Türkiye’deki Amerikan Aleyhtarlığı.....	204
IV.1.2. “The New York Times”ta Türkiye İle İlgili Dış Politika Konulu Yayınlar Çerçevesi.....	205
IV.1.2.1. Avrupa Birliği Çerçevesi.....	206
IV.1.2.1.1. Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Kabulü.....	209
IV.1.2.2. Kıbrıs ve Diğer Çevresel Faktörler Çerçevesi.....	213
IV.1.2.2.1. Kıbrıs Çerçevesi.....	214
IV.1.2.2.2. Kürt Sorunu Çerçevesi.....	218
IV.1.2.2.3. Ermeni Sorunu Çerçevesi.....	219
IV.1.3. “The New York Times”a Türkiye’den Gönderilen ve Kabul Edilen Türk İç Siyaseti ve Sorunlarına Yönelik Yayınlar (Türkiye’den Gelen Akış).....	225
IV.1.3.1. Türk Siyaset Çerçevesi.....	225
IV.1.3.1.1. Adalet ve Kalkınma Partisi’nin İktidara Gelişi.....	226
IV.1.3.1.2. Ekonomik Sorunlar.....	230
IV.1.3.1.3. Uluslararası Ticaret: Ulus Ötesi Firmalar Olarak Motorola ve Nokia.....	234
IV.1.3.1.4. TL’den Sıfır Atılması.....	235
IV.1.3.1.5. Sakıp Sabancı’nın Ölümü.....	235
IV.1.4. Türkiye’nin Laik Yapısı ve Müslüman Kimliği.....	236
IV.1.5. Türkiye’deki İnsan Hakları.....	243
IV.1.6. Terörist Faaliyetler.....	244
IV.1.7. Suç, Kaçakçılık ve Yolsuzluk Olayları.....	248
IV.1.7.1. İnsan Ticareti ve Fuhuş.....	249
IV.1.8. “The New York Times”ta Türk Medyası ve Yazarlarına Yönelik Yayınlar.....	251
IV.1.9. “The New York Times”ta Türkiye İle İlgili Muhtelif Konulardaki Yayınlar.....	253
IV.1.9.1. Kaza, Sağlık, Salgın Hastalık ve Doğal Afetler	254
IV.1.9.2. Özel Sektör ve Eğitim.....	257
IV.1.9.3. Çevre ve Enerji.....	257
IV.1.9.4. Türk Gelenekleri ve Kadınlar.....	258
IV.1.9.5. Türkiye’nin Tanıtımı, Kültürel ve Turistik Değerler.....	259

IV.2. 2001–2005 Yılları Arasında “The New York Times”ta Türkiye İle İlgili Yazı Yazarlar.....	260
SONUÇ	265
KAYNAKÇA	272
EK: “The New York Times”ta Türkiye İle İlgili Yayınlanan Haber ve Yorumlar..	291

ÖZET

Bu çalışma, ikili ilişkilerde gerginliklerin söz konusu olduğu 2001–2005 yılları arasındaki Türk-Amerikan ilişkilerini, bu ilişkilerin Amerika'nın en yüksek tirajlı, saygın gazetelerinden birisi olan ve Amerikan kamuoyunu önemli ölçüde temsil ettiği düşünülen The New York Times'a yansımış biçimini, Türkiye'nin nasıl tek yönlü bir medya akışı ile haberleştirildiğini ve çerçvelendiğini, ne gibi bir imaj sergilenmiş olduğunu araştırmaya yönelik olarak yapılmıştır. Çalışmada gazetenin 5 yıllık süre içerisinde Türkiye ile ilgili yayınlamış olduğu tüm yazılara mikrofilm kaynaklarından ulaşılmıştır.

Giriş bölümünde, araştırma konusu ve izlenen yöntem üzerinde kısaca durulduktan sonra, benzer konularda daha önce yapılmış çalışmalardan söz edilmiştir. Ayrıca araştırmaya temel teşkil eden genel kavramlara da ana hatlarıyla değinilmiştir.

Birinci bölümde öncelikle küreselleşme süreci, bu süreçte uluslararası haber akışının oynadığı rol ve yeni dünya düzeni ele alınmıştır. 11 Eylül saldırıları sonrasında giderek ön plana çıkan yeni muhafazakâr politikalar ve dünyada giderek daha çok gündeme gelmeye başlayan İslamofobi, halkla ilişkiler ve imaj bağlamında değerlendirilmiştir.

İkinci bölümde, araştırmanın kuramsal çerçevesini oluşturan gündem kurma ve çerçeveleme üzerinde durulmuş, ulusal bakış açısı Amerikan medyası dolayımı olarak analiz edilmiştir.

Üçüncü bölümde, iki ülke arasındaki ilişkilerin daha iyi anlaşılabilmesi için Türkiye ve ABD arasındaki ilişkiler tarihsel bir perspektif içerisinde karşılıklı bağımlılık ve küreselleşme kapsamında ele alınmıştır. Çalışmanın kapsadığı dönem göz önüne alınarak 1990'lar sonrasına ağırlık verilmiştir.

Dördüncü bölümde, Türkiye'yi 2001-2005 yılları arasında The New York Times'in gündemine taşıyan olay ve olgular üzerinden araştırma yapılmış, gazetenin söz konusu dönem içerisinde Türkiye'yi yansıttığı biçimi ve buna bağlı olarak nasıl bir Türkiye imajı sergilemiş olduğu ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Sonuç bölümünde ise, elde edilen verilerin ışığı altında gazetede tek yönlü enformasyon akışı ve çerçevelenmelerin nasıl bir Türkiye tablosu oluşturmuş olduğuna dikkat çekilmiştir.

ABSTRACT**TURKISH-AMERICAN RELATIONS FROM THE POINT OF FRAMING
THEORY AND THE IMAGE OF TURKEY
(THE CASE OF THE NEW YORK TIMES: 2001-2005)**

This study aims at examining the Turkish-American relations between 2001-2005, a period during which the mutual relations were relatively tense, and how these relations have been reflected and Turkey has been framed and what kind of Turkey image has been disclosed on “The New York Times”, which is considered to be one of the most respectful and highly circulated newspapers that is deemed to represent the American public opinion. All the issues related to Turkey were reached through the microfilms of the newspaper on this research within this 5-year period.

The Introduction part of the study referred to the main focus of the research and the methodology applied along with the previous studies carried out on similar subjects. The general concepts, which underline the core of the study, have also been worked out.

The First Chapter accounts for the globalization process, the role played by the international information flow and the New World Order, which the process ultimately led. The new conservative policies and Islamofobia concern that flourished after the 9-11 terrorist assaults have also been worked in relation to the public relations and image concepts.

The Second Chapter accounts for the agenda setting and framing that underline the core of the theoretical background of this research in relation to the national interest concern of the American media.

The reciprocal relations between Turkey and the USA have been studied within the framework of an historical perspective in the consideration of interdependability and globalization on the Third Chapter. As being the main concentration period, the study has focused on post 1990 period.

Then, on the Forth Chapter, the events and phenomena that carried Turkey to the agenda of The New York Times between 2001 and 2005 have been stressed. How these were reflected and what sort of news and comments were published on the newspaper have also been examined to find out the produced image.

The Outcome section of the study has pointed out to the fact that how the one-way information flow and frames portrayed a Turkey image in the light of the data obtained through the research process.

KISALTMALAR

- AB : Avrupa Birliği
- ABD : Amerika Birleşik Devletleri
- AID : Agency for International Development (Uluslararası Kalkınma Ajansı)
- AKP : Adalet ve Kalkınma Partisi
- AP : Associated Press
- BM : Birleşmiş Milletler
- CENTCOM: United States Central Command (Amerikan Merkez Komutanlığı)
- CENTO : Central Treaty Organization (Bağdat Paktı)
- CHP : Cumhuriyet Halk Partisi
- CIA : Central Intelligence Agency (Amerikan Merkezi Haber Alma Teşkilatı)
- DP : Demokrat Parti
- FAO : Food and Agriculture Organization (Gıda ve Tarım Örgütü)
- G-7 : Yediler Zirvesi
- ILO : International Labor Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)
- IMF : International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
- KİT : Kamu İktisadi Devlet Teşekkülleri
- KYB : Kürdistan Yurtseverler Birliği
- MHP : Milliyetçi Hareket Partisi
- NAFTA : North American Free Trade Agreement (Kuzey Amerika Ülkeleri Serbest Ticaret Anlaşması)
- NATO : North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Paktı)

- OECD : Organization for Economic Co-operation and Development
(Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)
- OPEC : The Organization of the Petroleum Exporting Countries (Petrol İhraç
Eden Ülkeler Örgütü)
- OSCE : The Organization for Security and Co-operation in Europe (Avrupa
Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı)
- RCD : Regional Cooperation for Development (Kalkınma İçin Bölgesel
İşbirliği Örgütü)
- SEATO : South East Asia Treaty Organization (Güneydoğu Asya Anlaşması
Örgütü)
- SEIA : Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması
- SSCB : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
- TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi
- TUSİAD : Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği
- UAD : Uluslararası Adalet Divanı
- UNESCO : The United Nations Educational, Scientific and Cultural
Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
- USIA : United States Information Agency (Birleşik Devletler Haberleşme
Ajansı)
- WHO : World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)
- WTO : World Trade Organization (Dünya Ticaret Örgütü)
- YÖK : Yüksek Öğretim Kurulu

ÖNSÖZ

Çalışmamın her aşamasında desteğini esirgemeyen ve sabırla yol gösteren tez danışmanım çok sevgili hocam Prof. Dr. Oya TOKGÖZ'e, iş ve sorumluluklarım dışında yanlarında bulunduğum kısıtlı zamanlarda dahi bu çalışmam nedeniyle zamanlarından çaldığım eşim Sezer, kızım Gizem ve oğlum Ege'ye, Amerikan gazete ve dergilerinde Türkiye ile ilgili bir haber ya da yorumla karşılaştığımda vakit geçirmeksizin bunları kesip bana postalayan Denver Metropolitan Üniversitesi Tarih Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Charles ANGELETTI'ye, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde almış olduğum dersler sırasında bilgi ve deneyimlerinden yararlanmış olduğum çok değerli hocalarım Prof. Dr. Bayram KAYA, Prof. Dr. Ülkü DOĞANAY, Prof. Dr. Metin KAZANCI ve Prof. Dr. Beybin KEJANLIOĞLU'nun yanı sıra yapıcı eleştirileriyle çalışmadaki eksikliklerin giderilmesine katkıda bulunan Prof. Dr. Eser KÖKER, Prof. Dr. Abdülrezak ALTUN, Doç. Dr. Fatih KESKİN, Doç. Dr. B. Pınar ÖZDEMİR ve Doç. Dr. Çetin Murat HAZAR ile burada isimlerini saymadığım hocalarımla dost ve arkadaşlarıma teşekkür etmeyi bir borç biliyorum.

Gökhan KORKMAZ

24 Şubat 2015

GİRİŞ

Bu çalışma, 2001–2005 yılları arasındaki Türk-ABD ikili ilişkilerini ve bu ilişkilerin Amerika'nın yüksek tirajlı¹ ve dış haberlere en çok yer ayıran² gazetelerinden birisi olan The New York Times'a yansıtış biçimini ve gazetede genel olarak nasıl bir Türkiye imajı sergilenmiş olduğunu araştırmaya yönelik olarak yapılmıştır³. 11 Eylül 2001'de Amerikan topraklarında gerçekleştirilen saldırıların Amerika'da hemen herşeyi değiştiren tarihsel bir olgu olduğunun genel kabul görmesi ve takip eden süreçte bunun dünyada çok büyük sonuçlara yol açacak olması özellikle bu 5 yıllık dönemi içeren bir çalışma yapılması fikrini oluşturmuştur. 11 Eylül olaylarının ardından kamuoyunun dikkati din ile şiddet arasındaki ilişkiye çevrilmiş ve İslam ile terör arasında ilinti kurulmaya başlanmış, Batıdaki İslam karşıtı eylem ve söylemleri artırmıştır (Canatan, 2007: 91).

11 Eylül saldırıları Amerikalıların düşünce tarzlarını büyük ölçüde değiştirmiştir. Saldırlardan 6 ay sonra ABC News ve Washington Post tarafından yapılan ortak bir araştırmaya göre Amerikalıların yüzde 86'lık gibi önemli bir kesimi

¹ *The New York Times*'ın 2014 yılına ait hafta içi ortalama tirajı basılı versiyonu için 680.905, paralı dijital versiyonu için ise 1.341.945 olup tiraj açısından toplamda Amerika'daki gazeteler içerisinde *USA Today* ve *Wall Street Journal*'dan sonra üçüncü sırada gelmektedir. *The New York Times* hafta sonu ise 1.217.201 basılı ve 1.300.106 dijital olmak üzere 2.517.307'lik toplam tirajıyla 2014 yılında Amerika içerisinde en çok satan gazete olmuştur (NDX, 2014: 8).

² Semmel, 1974 yılında *The New York Times*, *Los Angeles Times*, *The Miami Herald* ve *Chicago Tribune* gibi 4 üst düzey gazete üzerinde yapmış olduğu çalışma sonucunda *The New York Times*'ın diğer gazetelerden yüzde 25 ile 50 arasında değişen oranlarda daha fazla dış habere yer vermekte olduğunu belirlemiştir (1976: 732-736).

³ Gazeteler, siyaset bilimi ile ilgili birçok araştırmanın konusu olmuş, bu araştırmalarda üretim süreci ve gazete içeriğine ilişkin birçok konu incelenmiştir (Altun, 2006:14).

11 Eylül olaylarının Amerikan toplumunu sonsuza kadar deęiřtirdiđini⁴ ifade etmişlerdir (Birkland, 2004: 182).

Saldırıların ardından gerek ABD'nin, gerekse diğer Batı ülkelerinin İslam'a ve İslam ülkelerine bakışında köklü değişiklikler meydana gelmiştir. Yetmişli yıllara gelinceye kadar İslam karşıtlığı daha ziyade aşırı sağcı ve ırkçı marjinal gruplarca gündeme getiriliyorken, 11 Şubat 1979'daki İran'daki İslam devrimi sonrasında Batıda İslam'a karşı ön yargı ve ırkçı tavırlar giderek su yüzüne çıkmaya başlamıştır (Canatan, 2007: 19). İran İslam Cumhuriyeti'nin kurucusu Ayetullah Humeyni'nin Salman Rüşdi'nin yazmış olduğu “Şeytan Ayetleri” isimli kitabı nedeniyle öldürülmesi için 1989 yılında fetva vermesinin ardından dünya gündemine daha fazla gelmeye başlamasına karşın, İslam'a karşı nefret ve tepki anlamına gelen “İslamofobi⁵” nin temelleri küreselleşme sürecinde atılmıştır.

⁴ Chermak and Jeffrey Gruenewald, 11 Eylül terörist saldırılarının Amerikan tarihinin en önemli olayı olduğunu ve Amerika'nın bundan sonra aynı Amerika olmayacağını ifade etmişlerdir (2006: 456).

⁵ İslamofobi Yahudi toplumunun karşı karşıya kaldığı Antisemitizm suçlamaları ile aynı anlamda kullanılmaktadır. “Fobi” kelimesi psikolojide nedensiz ve temelsiz bir korkuyu ifade eder. Bu bağlamda, İslamofobi kavramı İslâmiyet'e karşı korku anlamına gelmektedir (Haque, 2004: 1). İslamofobi özellikle 2000'li yıllara damgasını vurmuştur. Özellikle Amerika'da Müslüman imajı giderek daha da kötüleşmiş, Müslümanların karışmış olduğu her cinayette İslam kelimesi ön plana taşınmış, diğer din mensuplarının karışmış oldukları olaylarda ise genel olarak din olgusuna vurgu yapılmamıştır. Bu ayrımcılığa isyan eden Walter Crain isimli bir okur “Washington Post”a göndermiş olduğu mektupta 2009 yılında Texas'taki Fort Hood askeri üssünde saldırı gerçekleştiren Binbaşı Nidal M. Hasan'ın sürekli Müslüman kimliğinin sorgulandığını belirtmiştir. Bu olaydan sadece birkaç gün sonra Florida'nın Orlando şehrinde Hazreti İsa adına cinayet işlemiş olan Jason Rodriguez'in Hıristiyan kimliğinden hiç söz edilmemiş olduğuna ve bunun çifte standart olduğuna dikkat çekilmiştir (Washington Post, 21 Kasım 2009, s. A15).

Özellikle Soğuk Savaş döneminde, Sovyetler Birliği'ni etkisiz kılmak ve kendi nüfuzunu artırmak için, ABD İslamcı gruplarla işbirliği içerisinde bulunmayı kendi siyasi çıkarlarına uygun bulmuştur. Bu bağlamda, İslam ideolojisi ABD tarafından komünizme karşı bir kalkan olarak kullanılmıştır (Kepel, 2001: 155-170). Sovyetler Birliği'nin 21 Aralık 1979'da Afganistan'ı işgal etmesi üzerine ABD, Sovyetler Birliği'nin güneye inmesini engellemek amacıyla Yeşil Kuşak Projesi'ni⁶ devreye sokmuş ve bu bağlamda Müslümanlardan faydalanma yolunu seçmiştir. ABD kendisi doğrudan müdahil olmaksızın işgal sırasında Sovyetler Birliği'ne karşı mücahitleri⁷ desteklemiştir (Mamdani, 2005: 13).

1990'ların başlarında Sovyetler Birliği'nin yıkılmasının ve buna bağlı olarak komünist ideolojinin etkinliğini kaybetmesinin ardından dünyadaki tek süper güç konumuna gelen ABD'nin dış politikası küresel serbest ticareti destekleyen, ancak askeri gücünü ve dinsel motifleri daha fazla öne çıkaran bir muhafazakârlık temelinde şekillenmeye başlamıştır. İslam ülkelerinin pazar ekonomisi üzerinden dünya ekonomisi ile birleştirilmesinin hedeflendiği bu süreç içerisinde ABD İslam ülkelerini önce bir müttefik, sonra da bir düşman olarak kullanmış ve kendi dünya egemenliğini gerçekleştirmek için gerekli operasyonların alt yapısını hazırlamıştır. ABD giderek komünizm yerine siyasal İslamı baş tehdit olarak görmeye başlamıştır (Kongar, 2012: 32-34). Samuel Huntington'un 1993 yılında yazmış olduğu

⁶ Politik talebi olmayan, ABD ve Batı ile çatışmayan ve bunun yerine işbirliği içerisinde bulunmayı öngören ılımlı İslam projesi (Rabasa, A., vd., 2007).

⁷ Allah adına savaşılan Müslüman kişiler

“Medeniyetler Çatışması” isimli makalesinde⁸ İslam’ı Batı için potansiyel düşman olarak lanse etmesi ise İslam karşıtlığının ideolojik zeminini oluşturmuştur (Canatan, 2007: 48).

Bu süreçte, 1930’larda New York’ta dış politikadan ziyade iç sorunlarla ilgili politikalar üretmek amacıyla ortaya çıkan, 1970’lerde Washington’da Demokrat Parti’nin sol politikalarına karşı içte özgürlükleri savunan, dışta ise şiddetli komünizm karşıtlığı ile ön plana çıkan ve muhafazakâr politikaları⁹ referans alan bir yapılanma giderek ön plana çıkmaya başlamıştır. Nixon döneminin 1971 devalüasyonunun ardından ABD’nin ekonomik ve hegenomik üstünlüğünü yitirmesi ve dünya ekonomisini peşinden bir resesyona sürüklemesi sonucunda giderek güçlenen bu oluşum 1980’lerde Reagan yönetiminin neoliberal politikalarını oluşturmakla kalmamış, 1995’ten itibaren Cumhuriyetçi Parti politikalarının ayrılmaz bir unsuru haline gelmiştir. 2000’lerde ise George W. Bush ve ekibi ile birlikte doğrudan iktidarı ellerine geçiren ve neo-con olarak da nitelendirilen yeni muhafazakârların¹⁰

⁸ Huntington’a göre insanları biz ve ötekiler olarak ayıran asıl faktör dindir. O halde biz ve ötekiler olarak nitelendirilen ve birbirini istemeyen iki grubun birbirleriyle olan mücadeleleri dinsel inaçlara göre şekil alacak ve ortaya çıkabilecek bir savaşın kaynağında din yer alacaktır (Huntington, 2006).

⁹ Yeni muhafazakârlık ideolojisinin felsefi temeli, 18. yüzyıl aydınlanma düşüncesine, rasyonalizme, ilerleme inancına, pragmatizme ve optimizme dayanmakta olup yeni muhafazakârlar, iç ve toplumsal konulara daima öncelik vermişler, bilimsel ve teknolojik gelişmeyi yüceltmişler, tehdit algısını, Amerikan çıkarlarının ve değerlerinin önceliğini, küresel demokrasiyi yerleştirme görevini vurgulamışlardır (Keskin, 2014: 319).

¹⁰ 1970’lerde yaşanan yüksek devalüasyon, OPEC’in uygulamış olduğu petrol ambargosunun olumsuz sonuçları, Watergate skandalı, Batı Avrupa ve Japonya ekonomilerinin rekabette güçlü konuma gelmeleri ve ABD ekonomisindeki sorunlar, İran’da gerçekleşen devrim ve ardından İran’la yaşanan rehine krizi Amerikan hegemonyasını bitirme noktasına getirmiştir (Bostanoğlu, 2008: 259–296). Yaşanan bu gelişmelere bir tepki olarak yeni muhafazakârlık adı altında genelde Yahudi entellektüellerinden oluşan bir grup

dünya siyasetindeki nüfuzu 11 Eylül saldırılarının ardından yükselişe geçmiştir (Vaisse, 2011: 6-12). Bu süreçte yeni muhafazakârların yönetimindeki ABD, cihatçı İslamcıları baş düşman olarak ilan ederek teröre karşı savaş gerekçesiyle Soğuk Savaş döneminde yaratıp büyüttüğü siyasal İslam'la mücadele etmeye başlamıştır (Mert, 2007: 43). 11 Eylül'ün yarattığı ortamı fırsat bilen Başkan Bush önderliğindeki yeni muhafazakâr politikacılar daha önceden geliştirilmiş olan tek taraflı, diplomatik müzakereleri önemsemeyen, askeri ve ekonomik caydırıcılık yerine savaş odaklı bir siyasi atmosfere dayalı projelerini uygulama sahası bulmuşlardır (Fukuyama, 2006b). Yeni muhafazakârlar 2000 yılındaki seçimlerde iktidara gelmeden önce, Bush yönetiminin daha sonra benimseyeceği rejim değişikliği, işbirliği yoluyla hegemonya¹¹ kurma, tek kutupluluk, engelleyici müdahale ve Amerikan ayrıcalığı gibi kavramları içeren bir dış politika gündemini ortaya koymuşlardır. Birçok yeni sağ politikacı güçlü bir şekilde savaş çığırtkanlığı yapmış ve Afganistan'daki Al-Qaida terör örgütü yerine Irak üzerine odaklanılması gerekliliğini savunmuşlardır. Bush yönetiminin muhtelif vesilelerle yapmış olduğu ve sonraları Bush doktrini olarak anılacak açıklamalarda dış politika ile ilgili bu hususların resmi ağızlardan dile getirilmiş olması Bush yönetiminin açık bir şekilde

ortaya çıkmıştır. Bunun kökeni aslında 1930'lu yılların sonlarında New York City College'daki bir gruplaşmaya uzanmaktadır (Fukuyama, 2006b: 15). Bu grubun oluşturduğu fikir hareketi 1970'lerden itibaren giderek daha fazla hissedilir hale gelmiştir. Yeni muhafazakâr harekette yer alanlar (Neo-Con'lar) başlangıçta liberal görüşleri savunmuş, ancak bunun çöküşe yol açtığına karar vererek muhafazakâr düşüncelere yönelmişlerdir (Birnbaum, 1988: 164-168).

¹¹ Yunanca Hegemonya kelimesinden gelen hegemonya kavramı, köken itibariyle ordu yönetimi, önderlik anlamına gelmektedir. Güncel olarak ise "ideolojik egemenlik" anlamında kullanılmakta, egemen olma ile boyun eğdirme arasında ilişki kurulmaktadır (Keskin, 2014: 105).

yeni muhafazakârlar tarafından şekillendirildiğini göstermektedir (Fukuyama, 2006b).

Bu politikalar çerçevesinde, ABD 7 Ekim 2001 tarihinde Afganistan'a müdahale etmiş ve bir ayı aşkın süren harekât neticesinde 12 Kasım 2001'de Taliban rejimini yönetimden uzaklaştırmıştır. Bunun ardından 1997'den beri Saddam Hüseyin'i devirmek ve Orta Doğu haritasını kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirmek isteyen yeni muhafazakârlar, 11 Eylül olaylarının kendileri için yaratmış olduğu fırsattan yararlanmışlardır (Vaisse, 2011: 6-13). Böylelikle dünyanın hemen her yerinden gelen tepki ve protestolara aldırmaksızın kitle imha silahlarının varlığını bahane eden Amerikan silahlı kuvvetleri 20 Mart 2003 tarihinde Irak'a girerek Saddam Hüseyin rejimini devirmiştir.

Irak Savaşı öncesinde bütün dünyada ABD'ye karşı tepkiler yüksek sesle dillendirilirken (Verhulst, 2010: 1), Türkiye'de gündem, Amerikan askerlerinin Irak'a kuzeyden Türkiye toprakları üzerinden geçiş izni verilip verilmeyeceği üzerine kilitlenmiştir. Ancak TBMM'de yapılan oylama sonucunda ABD'nin bu talebi reddedilince iki ülke arasındaki ilişkiler gerginleşmiştir¹².

¹² Irak Savaşı sırasında CENTCOM (Amerikan Merkez Komutanlığı) komutanlığını yapan General Franks savaştaki tutumu nedeniyle Türkiye'yi ağır bir biçimde eleştirmiş, ağza alınmayacak derecede çirkin sözler sarf etmiştir (Gordon ve Trainor, 2006: 436). Dönemin Amerikan Dışişleri Bakanı Colin Powell da Türkiye'nin Irak'a karşı topraklarını kullanma izni vermemesi üzerine Türkiye'ye yaptırım uygulayacaklarını söylemiştir (Chomsky ve Achcar, 2007: 91).

Gerek tezkerenin reddedilmesi, gerekse 11 Eylül saldırıları sonrasında Batıda, özellikle de Amerika’da, giderek kendine daha fazla taraftar toplayan İslam karşıtlığı nedeniyle Amerikan medyasında Türkiye’yi eleştiren yazıların artış gösterdiği ve bu süreçte ABD’deki Türk imajının etkilenmiş olabileceği düşünülmüştür. Bu nedenle, Türkiye ile ilgili sergilenen imajın ortaya çıkarılabilmesi için ABD’nin prestijli gazetelerinden The New York Times üzerinde çalışma yapılması uygun görülmüştür.

1. AMAÇ, SINIRLILIKLAR VE ÖNEM

Çalışmanın amacı, 11 Eylül saldırılarına tepki olarak ABD tarafından gerçekleştirilen Afganistan ve Irak harekâtları sonrasında, Amerikan basınına yansıyan Türk imajını incelemektir. Bu çalışmayla, 2001-2005 yıllarını kapsayan süreç içerisinde, örnek seçilen The New York Times gazetesi üzerinden nasıl bir Türkiye imajı yansıtıldığı belirlenmesi hedeflenmiştir.

Amerikan yazılı basınında yer almış Türkiye ile ilgili bütün yazılara ulaşmanın zorluğu ve literatürde daha önceden aynı konuda yapılmış bir çalışmaya rastlanmamış olması sağlıklı bir karşılaştırma yapılmasına olanak vermemiştir. Buna ilaveten, 2001-2005 arasını içeren geçmiş bir dönemin inceleniyor olması araştırmanın ampirik olarak uygulanmasına engel teşkil etmektedir. Bu sınırlılıklar nedeniyle Amerikan basınının önde gelen gazetelerinden The New York Times örnek gazete olarak seçilmiş, analizler haber başlıkları ve yayınlanmış yazılar üzerinden yapılmıştır.

The New York Times'ın seçilmiş olmasının nedeni bu gazetenin ABD'nin en köklü ve etkili medya kuruluşlarından birisi olarak nitelendiriliyor olmasıdır. Yapılan kamuoyu anketlerinde Los Angeles Times ve Washington Post ile birlikte The New York Times Amerika'nın en etkin üç gazetesi arasında yer almıştır. Dış olaylara bakış konusunda geçmişte nispeten tarafsız bir yaklaşım sergilemiş, kişisel özgürlükleri savunarak gücün yasal olmayan bir biçimde kullanılmasına karşı çıkmıştır (Emery ve Emery, 1996: 549-552). McMurray ve Dunn da, basındaki imajın belirlenmesi amacıyla yönelik olarak yapılan çalışmalarda çok az sayıda gazetenin The New York Times ile rekabet edebileceğini, gazetenin tirajı hiç dikkate alınmasa bile Times'ın ortalama bir Amerikan gazetesinden daha fazlası olduğunu ifade etmişlerdir. Onlara göre, gazete sadece haber değeri olan her konuyu gündeme getirmekle değil, aynı zamanda bunları berrak ve sansasyonel olmayan bir biçimde, mümkün olduğunca direkt ve nispeten tarafsız yayınlaması ile bilinmektedir (1967: 177).

Gazetenin 5 yıllık süre içerisinde Türkiye ile ilgili yayınlamış olduğu tüm yazılarının incelenmiş olduğu bu çalışmadan elde edilecek sonuçların gelecekte yapılabilecek Amerikan medyasındaki Türkiye imajı ile ilgili başka çalışmalara referans oluşturma ve karşılaştırma yapabilme imkânı verebilecek olması nedeniyle faydalı olabileceği düşünülmüştür. Ayrıca yansıtılan imajın belirlenmesi, başkalarının bizi nasıl gördüğünü anlamamızı ve gerekli olduğunda tutum değiştirmemizi sağlamaktadır. Başkalarının algıları bizim onlarda yarattığımız çağrışımlarla olduğundan (DeVito, 2007: 57), ortaya arzu edilenden farklı bir sonuç çıkması, bu

imajın istendik yönde değiştirilmesi için bir fırsat da yaratmaktadır (Sathre-Eldon, vd., 1981: 40).

2. İLGİLİ İNCELEMELER

Türk-ABD ilişkilerine yönelik olarak yapılmış bulunan araştırmalar da bu çalışma kapsamında gözden geçirilmiştir.

Aykın Berk Pakel, “Turkish-American Relations (1945–1980): Quest for Security and Adapting to Change” isimli yüksek lisans tezi¹³ çalışmasında 1945-1980 yılları arasındaki Türk-Amerikan ilişkilerini güvenlik, işbirliği ve değişim açısından araştırmış, söz konusu zaman diliminde iki ülke ilişkilerinde vuku bulan önemli olay ve olgulara dikkat çekmiştir. Ayrıca iki ülke arasında yakın bir işbirliği tesis edilmesinde ve 1960’ların ortalarından itibaren ilişkilerde gözlemlenen ve kısmî yabancılaşmaya neden olan iç, dış, ekonomik, uluslararası ve askeri gelişmeleri incelemiştir.

Çiğdem A. Kanat, 2006’da yaptığı “Türk-Amerikan İlişkileri ve Basındaki Yansımaları (1945–1952)” isimli yüksek lisans tezi¹⁴ çalışmasında 1945-1952 yılları arasındaki ilişkilerin gelişim sürecini Türk basınına dikkate alarak ele

¹³ Aykın Berk Pakel, 2007, **Turkish-American Relations (1945–1980): Quest for Security and Adapting to Change**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Ankara

almıştır. Bu kapsamda Cumhuriyet, Son Posta ve Akşam gazetelerini incelemiş, çalışmanın içermiş olduğu dönemde Türk-Amerikan ilişkilerindeki yakınlaşmanın sadece ekonomik, siyasî ve askeri boyutta değil, ayrıca eğitim ve kültür alanında da gerçekleşmiş olduğunu ortaya koymuştur.

Bekir Cihan Özcan, 2007’de yaptığı “II. Dünya Harbinde (1939-1945) The New York Times’a Göre Amerikan Kamuoyu’nun Türkiye’ye Bakışı” isimli yüksek lisans¹⁵ çalışmasında 1939–1945 yılları arasında - II. Dünya Savaşı sırasında - The New York Times gazetesine göre Amerikan kamuoyunun Türkiye ve Türk halkına karşı bakışını, bu bakışın savaş sonrası ilişkilere yansıma olasılığı bulunup bulunmadığını araştırmıştır. Çalışmasında savaşın nedenlerine değinmiş, savaş sürecini analiz etmiş, Türkiye’nin savaş sırasında izlediği dış politika üzerinde durmuştur.

Fatih Şen, 2006’da yaptığı “Soğuk Savaş Sonrası Türk-Amerikan İlişkileri (1989-2001)¹⁶” isimli yüksek lisans çalışmasında Soğuk Savaş sonrasında 1989–2001 yılları arasındaki Türk-Amerikan ilişkileri üzerine inceleme yapmıştır. Kanat gibi Şen de söz konusu dönemde ikili ilişkilerin ekonomik, siyasî ve askeri

¹⁴ Çiğdem A Kanat, 2006, **Türk-Amerikan İlişkileri ve Basındaki Yansımaları (1945–1952)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Ana Bilim Dalı, İstanbul

¹⁵ Bekir Cihan Özcan, 2007, **II. Dünya Harbinde (1939–1945) The New York Times’a Göre Amerikan Kamuoyu’nun Türkiye’ye Bakışı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara

¹⁶ Fatih Şen, 2006, **Soğuk Savaş Sonrası Türk-Amerikan İlişkileri (1989–2001)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Kırıkkale

boyutlarını Amerikan kaynakları üzerinden ortaya koymaya çalışmıştır. Bunu yaparken öncelikle iki devletin dış politika oluşturma süreçleri üzerinde durmuştur. Ayrıca politika üretenlerin düşünce, karar ve eylemlerini etkileyen faktörler ve resmi çerçeve hakkında genel bilgi vermiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde yeni uluslararası sistemin yapısını ve Türkiye'nin bu sistem içerisindeki konumunu AB, Yunanistan, Kıbrıs, Balkanlar, Orta Doğu ve eski Sovyet Cumhuriyetleri bağlamında incelemiştir.

Ahmet Aras, 2007'de yaptığı “Amerika Belgelerinde II. Dünya Savaşı Sonrası Türkiye (1945-1950)¹⁷” isimli yüksek lisans çalışmasında II. Dünya Savaşı sonrasında (1945–1950) ortaya çıkan yeni dünya düzeni çerçevesinde oluşturulan Türk iç ve dış siyasetinin ABD Ankara Büyükelçiliği raporlarına yansımalarını incelemiştir. Bu çalışmada, Büyükelçiliğin ABD Dışişleri Bakanlığı ve diğer ABD dış temsilcilikleri ile yapmış olduğu günlük önemli olay bildirimleri, haftalık, aylık ve yıllık raporlarla özel memorandumlar gözden geçirilerek ABD’li yetkililerce olayların algılanış biçimi ortaya konmaya çalışılmıştır.

Burcu Bostanoğlu, “Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası” isimli eserinde¹⁸ daha farklı bir çalışmaya imza atarak iki ülke arasındaki ilişkileri küresel politik, uluslararası ilişkiler ve siyaset sosyolojisi çerçevesinde ele almıştır. Bu

¹⁷ Ahmet Aras, 2007, **Amerika Belgelerinde II. Dünya Savaşı Sonrası Türkiye (1945–1950)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara

¹⁸ Burcu Bostanoğlu, 2008, **Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası**, Ankara: İmge Kitabevi

çalışmada, siyasî bir tarih çalışmasından ziyade uluslararası ilişkilerde realist kuram ve ABD siyaseti, Türk Amerikan ilişkilerindeki önemli dönüm noktaları ve Türkiye'nin ABD dış politikasıyla ekleme süreci üzerinde durulmuştur.

Doğrudan Türk-ABD ikili ilişkilerine yönelik olmayan, ancak Türkiye'nin ülke imajını içeren bazı araştırmalar yapılmış olduğu belirlenmiştir. Bu çalışmalarda Türkiye imajının ürün pazarlama faaliyetlerindeki etkisi¹⁹, Türk ihracat sanayinin sahip olduğu Türkiye imajı²⁰, Türklerin kendileriyle ilgili olarak sahip oldukları imaj²¹, kitle iletişiminde popüler imajlar²², 2002 Dünya Futbol Şampiyonası'nın Türk-Japon ilişkilerinde yarattığı imaj değişikliği²³, Hollandalı üniversite öğrencilerinin gözünde Türkiye imajı²⁴, Türkiye'yi daha önce ziyaret etmiş Amerikalılarla hiç ziyaret etmemiş olanların kafasında oluşan Türkiye imajının

¹⁹ Gonca Yalçınkaya, 2006, **Ülke İmajı ve Ülke İmajının Müşteri Tercihleri Üzerine Etkisi: Türkiye Değerlendirmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, İzmir

²⁰ Sefa Özdi, 1995, **Country image: An Exploratory on Turkish Exporters' Image of Turkey**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Ankara

²¹ Şafak Tanrıöver, 1995, **Image of Turkey in the Minds of Turks**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Ankara

²² İsmet Yazıcı, 1996, **Kitle İletişiminde Popüler İmajlar**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo ve Televizyon Ana Bilim Dalı, İstanbul

²³ Kumiko Tsuchida, 2003, **2002 Dünya Futbol Şampiyonası'nın Türk-Japon İlişkilerinde Yarattığı İmaj Değişikliği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul

²⁴ Ömer Bakan, 2013, "The Image of Turkey in the Eyes of Dutch University Students", **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, 33, s. 265-281

karşılaştırılması²⁵, gerçeğinden farklı bir Türkiye imajının yansıtılması²⁶ ve Türkiye'nin diğer turistik destinasyonlarla imaj açısından karşılaştırılması²⁷ gibi konular incelenmiştir.

Yukarıda referans verilen çalışmaların tümü incelendiğinde, ABD ve Türkiye arasındaki ilişkilerin doğrudan imaja yansması ile ilgili olarak yapılmış bir çalışmaya rastlanmamış, bu çalışmaya yönelik olarak, somut verilerden ziyade dolaylı bilgilere ulaşılmıştır. Bu çalışmalarda genel olarak ilişkilerin tarihsel süreci, bu ilişkilerle ilgili olarak Amerikan medyasında yer alan haberler ve Amerikan kamuoyunun Türkiye'ye bakış açısı üzerinde durulmuştur. Bu da çalışma dönemiyle başka dönemlerin karşılaştırılmasına olanak vermemiştir. Bu konudaki eksikliklerin çalışmayı zorlaştırmış olmasına rağmen çalışmadan çıkabilecek sonuçların benzer başka çalışmalara da yön verebileceği düşünülmüştür.

3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Araştırmanın çerçevesi The New York Times üzerinden “gündem kurma” ve “çerçeveleme” yaklaşımlarına bağlı olarak oluşturulmuştur. Bu iki yaklaşımın kullanılmasının nedeni geçmişe yönelik bir çalışmanın yapılıyor olması

²⁵ Seyhmus Baloğlu ve Ken W. McCleary, 1999, “U.S. International Pleasure Travelers' Images of Four Mediterranean Destinations: A Comparison of Visitors and Nonvisitors”, **Journal of Travel Research**, November, Vol. 38, No: 2, s. 144-152

²⁶ Sevil Sönmez ve Ercan Sırakaya, 2002, “Distorted Destinaton Image? The Case of Turkey”, **Journal of Travel Research**, November, V. 41, s. 185-196

ve söz konusu sürecin söylemsel bir bağlam içerisinde değerlendirilmek istenmesidir. Gündem kurma yaklaşımının kitle iletişim araçlarının etkileri üzerine yoğunlaşması ve uluslararası haber akışıyla doğrudan ilişkili olması, çerçeveleme yaklaşımının ise gündem kurma ile doğrudan iç içe bulunması ve bir durum tespiti yapmaya olanak veriyor olması geçmişteki haber ve yorumların analiz edilmesine imkân sağlamaktadır. Birçok araştırmacı da geçmiş tarihli gazete ve dergilerde yer alan yazılarla ilgili içerik analizleri²⁸ yapabilmek, o döneme ait kamuoyu algısını yansıtabilmek için aynı yöntemi tercih etmişlerdir (McCombs, 2004: 34).

Bunun yanı sıra, çıkış noktası Frankfurt Okulu'nun kitle kültürü eleştirisi, Althusserci yapısalcılık ve Gramsci yaklaşımı ile Marksist ve Neo-Marksist bağımlılık kuramı olan eleştirel kültürel incelemeler, frekans dağılımına dayanan klasik niceliksel içerik analizini ve önceden kodlanmış anket metodunu, modası geçmiş ve geri medeniyetlere ait oldukları gerekçesiyle terk etmişlerdir. Kültürel inceleme, sayıma ve istatistiğe dayanan niceliksel eğilim yerine, belli bir sosyal süreci yakalayıp anlam kurmayı detaylı bir yazılı, görüntülü veya sözlü söylemsel bir bağlam, diğer bir deyişle, bağıntılı olduğu bütünlük içinde açıklayan niteliksel bir karaktere sahiptir (Lewis, 1997: 84).

²⁷ Atilla Yüksel ve Füsün Yüksel, 2001, "Comparative Performance Analysis: Tourists Perception of Turkey Relative to Other Tourist Destinations", **Journal of Vacation Marketing**, October, V.7, s. 333-355

²⁸ Haber çerçevelerini incelemek amacıyla içerik analizine tabi tutmak için, "tümevarım" ve "tümdengelim" gibi iki yaklaşım bulunmaktadır. "Tümevarım" yaklaşımı, bir haberin tüm olası çerçeve seçeneklerini ortaya koymak amacıyla haberi açık bir bakışla çözümlenmek, "tümdengelim" yaklaşımı ise belirli çerçeveleri içerik analizi değişkenleri olarak önceden

Bu çalışma sırasında The New York Times gazetesinin “Index” kitapçıklarından²⁹ yararlanmak suretiyle 1 Ocak 2001–31 Aralık 2005 tarihleri arasında yayınlanmış olan Türkiye ile doğrudan veya dolaylı olarak ilgili tüm yazılar taranarak başlıklara ulaşılmıştır. Bunun ardından gazetenin mikrofilmlere kaydedilmiş tüm sayılarından Türkiye ile ilgili yazılar incelenmiştir. Ayrıca gazetenin internet arşivinden de yararlanılmıştır. Araştırma neticesinde 5 yıllık dönemde yayınlanmış bulunan ve çalışma ekinde verilmiş olan toplam 657 adet metne ulaşılmıştır. Elde edilen veriler, yazıların konularına göre belirli başlıklar altında toplanarak tasnif edilmiş, bunlar da kendi aralarında yayın tarihlerine göre sıralandıktan sonra tercüme edilmiş ve değerlendirmeler bu metinler üzerinden yapılmıştır.

Çalışmada, medyanın³⁰ etkinlik ve ideolojik gücü küreselleşme temelinde dikkate alınarak, basın yayın kuruluşlarının özellikle de ulusal çıkarlar konusunda taraf olabilecekleri, haber akışının buna göre kurgulandığı, yayınlanan yazıların söz konusu ülkenin beklentilerine göre gündeme getirildiği ve çerçeveler kullanılmış olduğu düşünülmüştür.

tespit etmek, sonrasında bu çerçevelerin haberlerde ne ölçüde görüldüğünü araştırmak amacıyla kullanılır (Semetko ve Valkenburg, 2000: 94).

²⁹ McMurray ve Dunn, birçok üniversite öğretim üyesinin, her akademik yıl başında yeni öğrencilerini bilimsel araştırma yapmaya başlama aşamasında Times’ın “Index” kitapçığına yönlendirmekte olduklarını söylemektedirler (1967: 177).

³⁰ Yıllardır kullanılmakta olan “basın” terimi, 1989’dan sonra terminoloji değişikliğine uğrayarak yaygın bir şekilde “medya” olarak kullanılmaya başlanmıştır (Uşaklıgil, 2011: 381).

“Gündem Saptama” ya da “Gündem Oluşturma Kuramı” olarak da anılan, ancak terminoloji bütünlüğü sağlamak amacıyla çalışmada “Gündem Kurma” olarak anılacak olan yaklaşım, tutum değişikliğinde kitle iletişim araçlarının önemini vurgular ve bu araçların etkileri üzerinde yoğunlaşır. Medya yayınlarının halkın düşüncelerini ve halkın konuşmakta oldukları konuları belirlemekte olduğunu, diğer bir deyişle, günlük gündem kurma görevi yaptığını savunan bir görüştür. Buna göre halk medya organlarının gündeme getirdiği konuları önemsemekte, günlük yaşamında bunları tartışmakta ve konuşmaktadır. Bu yaklaşıma göre iletişim araçlarınca gündeme getirilmeyen konular önemsizleşmekte ve zamanla unutulmaktadır (Tekinalp ve Uzun, 2004: 130).

Gündem kurma yaklaşımının düşünsel temeli, Amerikalı düşünür Walter Lippmann’ın³¹ 1922 yılında yayınlamış olduğu “Public Opinion (Kamuoyu)” isimli çalışmasına dayanmaktadır. Lippmann’a göre insanların kendi yakın çevreleri dışında olup bitenleri anlayabilmeleri, doğrudan gözlem yapma imkânı bulamadıkları için hayli zordur. Bu nedenle de dış dünyayı kendileri için anlamlı hale getirebilmek için belli anlam haritalarına gereksinim duyarlar, bu haritaları da medyanın kendilerine iletmediği bilgiler doğrultusunda oluştururlar (Tekinalp ve Uzun: 2004: 131). Lippmann

³¹ Amerikan tarihinin en etkili gazetecilerinden birisi olarak kabul edilen Walter Lippman, dönemin Amerikan Başkanı Woodrow Wilson’un 14 prensibinden birkaç tanesini kendisine öneren isimdir. Lippman, aynı zamanda, II. Dünya Savaşı sonrasında Sovyetlerin Yalta ve Potsdam’daki barış konferanslarında, anlaşma şartı olarak Çanakkale Boğazı’nda bir deniz üssü elde edebilmek için Türkiye’ye baskı yapması üzerine, Amerikan Denizcilik Bakanı Forrestal’a, Sovyetlere karşı Akdeniz’de bir güç gösterisine girmesini tavsiye etmiş, Forrestal da o günlerde Washington’da vefat eden Türk Büyükelçisi Münir Ertegün’ün cenazesini Missouri zırhlısıyla Türkiye’ye gönderip ABD’nin böyle bir Sovyet deniz üssüne tolerans göstermeyeceği mesajını vermiştir (McPherson, 1980).

kitle iletişim araçlarının insanlara sınırları başkalarınca belirlenmiş belirli bir gerçekliğin resmini sunduğunu söylemektedir. Kitle iletişim araçları gerçekliğin tıpatıp kendisi olması gereken haber sunumunda dahi bazı aracı mekanizmaları devreye sokmak suretiyle filtreleme yapmaktadırlar. Diğer bir deyişle, haberlerde yer alan gerçekliğin belirli bir kesimi kitle iletişim araçlarınca belirli bir formata dönüştürülerek izleyiciye sunulmaktadır (Güngör, 2013: 240).

“Çerçeveleme” kavramı da “Gündem Kurma” analizi ile aynı ortak ilgiyi paylaşmaktadır. Çerçeve analizlerinde insanların sadece ne hakkında konuştukları ve düşündükleriyle değil, aynı zamanda haber ve yorumlardaki konular hakkında nasıl konuştukları ve düşündükleriyle de ilgilenilmektedir. Çerçeve analizi bir tür içerik analizinden yararlanma yöntemi olup yazar ya da yayın organının vermek istediği asıl mesajı belirlemeye, daha dar anlamda ise söz konusu medya organının haberi veriş biçiminin siyasi bir hedefi olup olmadığını araştırmaktadır. Diğer bir deyişle, ortaya koyulmuş olan çerçevelerin siyasî aktörlerce nasıl desteklendiği, yayın organlarının haberlerini üretirken çerçevelerini nasıl oluşturdukları, bunların da okuyucu veya izleyici tarafından nasıl yorumlanmakta olduğu, onlar üzerinde belirlenebilir bir etki yaratıp yaratmadığı açıklığa kavuşturulmaya çalışılır. Çerçeve analizi ayrıca bir durum tespiti yapmayı da amaçlamaktadır (Pan ve Kosicki, 1993: 69).

Medya çerçevelerinin sorunların algılanışında etkisini araştıran Iyengar televizyon haberlerinin meseleleri ele alış tarzlarını içerik analiziyle çözümleyerek ya olaya dayalı (epizodik), ya da konuya dayalı (tematik) haber çerçevelerinin kullanıldığını ortaya koymuştur. Buna göre, epizodik çerçeveler kamusal sorunları

somut örnekler veya öznel olaylar olarak (işsiz ve evsiz bir insan, ırk ayrımcılığına uğramış veya cinayet kurbanı bir kişi gibi) sunarken, tematik çerçeveler olayları daha genel ve soyut (ülkedeki adalet mekanizması, toplumsal ve siyasal ihtiyaçlardan kaynaklanan talepler gibi) olarak sunmaktadır (Iyengar, 1997: 244).

The New York Times'ın da içinde olduğu ana akım³² Amerikan medyasında yapılan çerçevelenmelerde Amerikan kültürünün hakim yönleri yansıtılmakta ve bunlar daha da güçlü gösterilmeye çalışılmaktadır. Bu durum uluslararası ve bölgesel içerikli haberlerin içeriğini ve öncelik sırasını etkilemektedir. Özellikle de Amerikan ulusal çıkarlarını ilgilendiren konular ön plana çekilerek vurgulanmaktadır (Norris, 2010: 359). ABD'nin uluslararası olaylarda takındığı tavrın medya tarafından ele alınış biçimini incelemiş olan Chomsky de, Amerikan medyasının olaylara yaklaşırken, ABD'nin resmi dış politikası doğrultusunda hareket etmekte olduklarını tespit etmiştir (Chomsky, 1999: 119).

4. ARAŞTIRMA SORULARI

2001-2005 yılları arasında The New York Times gazetesi üzerinden yapılan araştırmada seçilen haberler kuramsal yaklaşımlarla değerlendirilmiş olmakla birlikte varsayım kullanılmamıştır.

³² Ana akım medya, ne aşırı sağ, ne de aşırı sol uçta yer alan, ortada bulunan, tıpkı bir nehrin ana kolu gibi hareket eden medyayı ifade etmek için kullanılan bir kavramdır. Genel olarak, en fazla sayıda kişiye ulaşabilme ve siyasetçilerin mesajlarını halka iletebilme kabiliyetleri nedeniyle özellikle siyasi açıdan önem arzeder (Stempel'den aktaran Keskin, 2014: 159).

Buna göre bu çalışmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1- The New York Times'ın Türkiye'ye yönelik yayınları ile Amerikan ulusal politikası arasında bir ilişki var mıdır; varsa nelerdir?

2- Haber ve yorumların okuyucu ve izleyiciye aktarılması sürecinde The New York Times Türkiye ile ilgili yayınlarında ne derece objektif davranabilmiştir?

3- Gazetenin genel yaklaşımına göre ABD'nin Türkiye ile olan müttefiklik ilişkisi nasıl değerlendirilmiştir?

4- Araştırmaya söz konusu olan 5 yıllık dönemin ilk yıllarıyla son yılları arasında The New York Times'ın Türkiye'ye karşı olan yaklaşımında bir farklılık söz konusu mudur?

5- The New York Times, Türkiye'nin Irak Savaşı'yla ilgili tutumunu yayınlarına nasıl yansıtmıştır?

ÇALIŞMANIN PLANI

Türk-Amerikan ilişkilerinin belirli bir dönemini ele almış ve ikili ilişkilerin küresel süreçten doğrudan etkilenmiş olması nedeniyle bu çalışmanın çıkış noktasını da küreselleşme olgusu oluşturmuştur. Bu nedenle, birinci bölümde, öncelikle küreselleşme süreci, bu sürecin ivme kazanmasında önemli bir rolü bulunan uluslararası haber akışı olgusu, neoliberal bir düzende yoğun bir biçimde

uygulama alanı bulan yeni muhafazakâr politikalar ve bunların bir sonucu olan yeni dünya düzeni ele alınmıştır. 11 Eylül saldırıları sonrasında giderek daha çok gündeme gelmeye başlayan İslamofobi de bu bağlamda ele alınmış, çalışmada belirlenmeye çalışılan ülke imajı halkla ilişkiler³³ olgusu kapsamında değerlendirilmiştir.

İkinci bölümde, araştırmanın kuramsal çerçevesini oluşturan gündem kurma ve çerçeveleme yaklaşımları ele alınmış, ulusal bakış açısı Amerikan medyası bağlamında analiz edilmiştir.

Üçüncü bölümde, iki ülke arasındaki ilişkilerin daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle Türkiye ve ABD arasındaki ilişkiler tarihsel bir perspektif içerisinde karşılıklı bağımlılık ve küreselleşme kapsamında ele alınmıştır. İkili ilişkiler Amerikan İç Savaşı (1861-1865) sonrasına kadar uzanmakla birlikte çalışmanın hedefine yönelik olarak 1990'lar sonrasına ağırlık verilmiştir.

Dördüncü ve son bölümde ise Türkiye'yi 2001-2005 yılları arasında The New York Times'ın gündemine taşıyan olay ve olgular üzerinden araştırma yapılmıştır. Bu aşamada The New York Times'ın,

³³ İmaj, inşa edilebilme özelliğine sahip olduğundan kısa ya da uzun vadeli olarak oluşturulabilir ve uygun stratejiler aracılığıyla kamuoyuna sunulur. Bazı araştırmacılara göre halkla ilişkilerin görevi de bunu başarmaktır (Keskin, 2014: 115).

- a) Olayları tanımlamaktaki yaklaşımı,
- b) Kullandığı haber kaynakları,
- c) Ön plâna çıkardığı kişisel ve kurumsal aktörler,
- d) Yazım dilinin taraflı olup olmadığı,
- e) Yazılarının içeriğinde yer alan eleştirel ve övücü söylemler,
- f) Sık tekrarladığı söylemler ve olayları hangi kelimelerle ifade etmeyi tercih ettiği,
- g) Haber ve yorumları farklı bakış açılarıyla yeniden yazıp yazmadığı,
- h) Türkiye ile ilgili yayınları hangi dönemlerde yoğunlaştırmış olduğu incelenmiştir.

Mümkün olduğunca tekrara düşmekten kaçınılarak, gazete sayfalarında Türkiye ile ilgili öne çıkan haber ve yorumlardan alıntılar yapılmak suretiyle gazetenin söz konusu dönem içerisinde Türkiye'yi yansıtmış biçimi ve buna bağlı olarak nasıl bir Türkiye imajı sergilemiş olduğu ortaya konmaya çalışılmıştır.

Sonuç bölümünde ise kuramsal çerçeve ile araştırma sonuçlarının uygunluğu tartışılmıştır.

I. BÖLÜM

KÜRESELLEŞME SÜRECİ VE OLUŞAN YENİ DÜNYA DÜZENİNDE

HALKLA İLİŞKİLER VE İMAJ YÖNETİMİ

Farklı alanlarda yapılan birçok çalışmada yaşanan belirli dönemleri açıklamakta ve karşılaştırmakta kullanılan (Özdemir, 2006: 1) ve neredeyse sihirli bir anlam yüklenen küreselleşme³⁴ kavramıyla hayatın hemen her alanında giderek daha fazla karşılaşılmaya başlanmıştır. Hatta Albrow'un deyişiyle küreselleşme çağında yaşamakta olduğumuz da söylenebilir (1996). Bauman ise daha da ileri giderek küreselleşmenin insanlık tarihinde meydana gelen en önemli değişiklik olduğunun bile söylenebileceğini, en önemli etkilerinin ise sosyal ilişki ve yapılarda, özellikle de coğrafi açıdan dağınık yerleşime sahip olan bölgelerde görüldüğünü ifade etmektedir (2003: 156).

Yaşanan bu küreselleşme sürecinde özellikle ulaşım ve iletişim teknolojisinde meydana gelen baş döndürücü gelişmeler zaman ve yer kısıtlamasını tamamen ortadan kaldırarak mekânları birleştirmiş, haberleşmeyi hızlandırmıştır. Bu nedenle küreselleşmenin maddi temelini bir yerde sanayi devrimiyle birlikte ortaya çıkmaya başlayan iletişim devrimi oluşturmuştur. Sırasıyla kitap, gazete, dergi, radyo, televizyon, film ve yeni iletişim teknolojileri, iletişim devriminin içinde yer

³⁴ Başlangıcı dört yüz yıl öncesine dayanan ve dünyadaki bütün ekonomilerin birbirlerine entegrasyonu anlamına gelen küreselleşme süreci, kavram olarak 1960'larda ilk kez kullanılmaya başlanmış, 1980'li yıllarda sık sık gündeme gelmiş, 1990'larda akademik önemi anlaşılıp (Sarı Gerşil, 2004: 148), bürokratların, danışmanların, gazetecilerin, politik analist ve akademik çevrelerin kullandığı popüler terimlerden birisi haline gelmiştir (Erdoğan, 2000: 266).

alan kitle iletişim araçları olarak işlev görmüşler ve görmeye de devam etmektedirler. İletişim teknolojisinin en önemli unsurlarından birisi olan uydu yayıncılığı ve internet sayesinde yerküre üzerindeki her türlü gelişme eş zamanlı olarak izlenebilir hale gelmiştir. Dünyanın bir bölgesinde meydana gelen bir olay en uzak köşedeki başka bir ülkeyi doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemeye başlamıştır. İletişim ulusal sınırları aşarak küresel bir boyut kazanmıştır (Cangızbay, 2004: 285).

İletişimin ulusal sınırları aşmasında uluslararası haber akışının önemli bir rolü olmuştur. Haber akışı özellikle büyük haber ajansları sayesinde gerçekleştirilmiştir. Uluslararası haber akışının “Laissez faire - Laisser passer (Bırakınız yapsınlar, bırakınız gitsinler)³⁵” sözüne uygun bir biçimde işlemesi, Reuters ve Wolff gibi 19. yüzyılda kurulan ilk haber ajanslarının dünyayı kendi haber bölgelerine bölmelerine ve haber akışının bu ajanslara akmasını sağlamıştır. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra bu durum nisbeten azalmış olsa da hala devam etmektedir. Uluslararası haber akışı gelişmiş ülkelerden gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelere doğru gerçekleşirken bunun tersine bir durum sınırlı veya çok az olmaktadır. Ancak, doğal afetler, salgın hastalıklar, askeri darbe ve benzeri olay ve olgular durumu değiştirebilmektedir (Tokgöz, 2008b: 159-165).

İletişim teknolojisinde yaşanan bu gelişmeler Norbert Wiener’in 1948 yılında “enformasyon (bilgi) toplumu” olarak nitelendirmiş olduğu yeni bir toplum

³⁵ Sadece mülkiyet haklarını korumayı amaçlayan yeterli düzenlemelerin bulunduğu bir ekonomik ortamda, taraflar arasındaki alım satım işlemlerinin müdahaleci hükümet kısıtlamaları, tarifeler ve sübvansiyonlardan arındırılmasını, diğer bir deyişle tam serbestlik (liberalizm) olgusunu ifade etmektedir (Toufick, 2004).

tipinin oluşmasına yol açmıştır (Törenli, 2004: 25). Enformasyon toplumu düşüncesinin önünü açan unsurlar arasında,

- 1) Engelleme ve gizliliğin ortadan kaldırılması,
- 2) Katı kurallardan vazgeçilmesi,
- 3) Gümrük duvarlarının indirilmesi,
- 4) Serbest ticaret politikalarının uygulanması ve
- 5) Enformasyona erişimde eşitsizlik olmaması

gibi politikalar bulunmaktadır. Bu da teknolojinin toplumu dönüştürmesine zemin hazırlamıştır. Bu doğrultuda, özellikle de II. Dünya Savaşı sonrasında, uluslararası ekonomik sistem, dünyanın hemen hemen tüm bölgelerini birbirine bağlayan, ticaret, yatırım ve gelişme açısından karşılıklı bağımlılık sistemi demek olan küresel bir ekonomiye doğru bir yönelim içerisine girmiştir.

Ekonomi alanındaki küreselleşmeyi hızlandıran en önemli olgulardan birisi neoliberalizm³⁶ ve bu ekseninde oluşturulmuş olan yeni muhafazakâr politikalarıdır. 1990'larda yeni muhafazakâr politikaların neredeyse bütün dünyaya yayılmasında payı bulunan, Başkan Reagan'ın da danışmanlığını yapmış olan Francis Fukuyama, politik ve ekonomik liberalizmin nihai başarısını ilan etmiştir

³⁶ Neoliberalizm, ticarete devlet müdahalesine karşı çıkan ve piyasa ekonomisini savunan neoklasik ekonomi ile bireysel özgürlüğü savunan klasik liberalizmin bir bileşkesi olarak 1930'larda ortaya çıkmıştır (Harvey'den aktaran Ritzer, 2011: 37).

(Fukuyama, 1993). Fukuyama'ya göre liberalizm dışında herhangi bir ideolojinin yaşam şansı kalmamıştır. Yeni muhafazakâr politikaların ekonomik boyutu ve ilk safhası olan “Yeni Liberalizm” tamamen piyasa kurallarının geçerli olmasını öngörmektedir. Buna göre daha önce devletin yüklendiği birçok işlev piyasaya bırakılmalı, serbest ticaret güçlendirilmeli, daha az işlevli ama güçlü bir devlet yapısına geçilmelidir. Yine aynı günlerde, Uluslararası Ekonomi Enstitüsü (Institute for International Economics) araştırmacılarından John Williamson “Washington Consensus / Washington Uzlaşması” kavramını ortaya atarak serbest ticaretin yüceltilmesini savunmuştur (Tomanbay, 2009: 2).

Söz konusu bu uzlaşma kavramının ana ilkeleri deregülasyon, özelleştirme, yabancı sermaye ve ithalata açıklık, sermayenin sınırsız hareketi ve düşük vergi oranlarıdır. Sovyetler Birliği'nin yıkılmasını takiben anti-komünist görüşler de önemini yitirmeye başlayınca bu kavram dünyaya ihraç edilmeye başlanan önemli bir ideoloji haline gelmiştir. Bu politikalar özellikle Latin Amerika ülkeleri ile ABD'nin etkisinin yoğun olduğu bölgelerde kısa süre içerisinde egemen haline getirilmiştir. Önceden öngörülmüş olduğu gibi IMF ve Dünya Bankası politikalarının yönlendirmeleri ve özelleştirmeler aracılığıyla devletin piyasadaki rolü azaltılmış, giderek küresel düzeyde deregülasyonların ağır bastığı, piyasa kontrolleri ve düzenlemelerin olmadığı, serbest ticarete dayalı bir piyasa ekonomisi oluşturulmuştur (Tomanbay, 2009: 2).

1945 yılında II. Dünya Savaşı'nın bitimine doğru Amerikan Dışişleri Bakanlığı ve Dış İlişkiler Konseyi tarafından genel hatlarıyla belirlenmiş olan

politikaya göre Amerika kendi yatırımcı ve ihracatçılarının yayılabileceği büyük bir alan öngörmüştür. Bunun için öncelikli olarak Avrupalıların pek de hoşuna gitmeyen sömürgeciliğin sona ermesi ve self-determinasyon³⁷ (ülkelerin kendi kaderlerini kendilerinin tayin etmesi ilkesi) hakkının gerekliliği üzerinde durulmuştur. Ayrıca Almanya ve Japonya'nın da komünizme karşı bir tampon olarak yeniden yapılanmaları gerekmiştir. ABD bu politika çerçevesinde 1960'ların sonlarına kadar çok büyük oranlarda sermaye ihracı ve dış yatırım yapmıştır. 1960-1970'lerde gerçekleşen hızlı büyümenin ardından 1980 ve 1990'larda Amerikanlaşma³⁸ olarak da algılanan küreselleşme süreci giderek hız kazanmış, Sovyetler Birliği'nin dağılması neticesinde Soğuk Savaş sona ermiş, ABD'nin başat güç olarak ortaya çıktığı tek kutuplu bu dünya düzeni kimi çevrelerce “Yeni Dünya Düzeni” olarak nitelendirilmiştir (Bostanoğlu, 2008: 243-249).

Uygulanan yeni muhafazakâr politikalarla birlikte, küreselleşme sürecinin ivme kazandığı 1990'lı yıllarda Doğu Bloğunun çökmesini takiben komünizm Batı için eskisi gibi bir tehlike olmaktan çıkmış (Aydın, 2006: 118), mistisizm, yükselen

³⁷ ABD'nin 28. Başkanı Woodrow Wilson'ın 8 Ocak 1918 tarihinde açıklamış olduğu, Birinci Dünya Savaşı sonrasında kurulmasını istediği dünya düzenine ilişkin görüşlerini içeren 14 ilkesinden de biri olan “self-determinasyon” ilkesinin kökeni, 1789 Fransız ihtilalini besleyen, bireylerin eşitliği ve yönetilenlerle yönetenler arasındaki sosyal sözleşme teorisine dayanan, tüm ulusların siyasi statülerini özgürce belirleme hakkını savunan bir felsefeye uzanır (Taşdemir, 1996: 271).

³⁸ Amerikanlaşma, küreselleşme ile ilgili olmakla birlikte farklı bir süreci ifade etmektedir. Ancak eski Dışişleri Bakanlarından Henry Kissenger gibi küreselleşmenin Amerika'nın üstlenmiş olduğu rolün diğer adı olduğunu söyleyenler de olmuştur (Ritzer, 2011: 35). Keskin'e göre ise (2014: 24), Amerikanlaşma, Amerikalılara özgü davranış biçimlerinin, gündelik kültür ya da değerlerin diğer ülkelere transfer edilmesidir.

değerler ve aydınlar arasındaki aydınlanmacı düşünceden kopuşu savunan “Post Modernizm” popülarite kazanmaya başlamıştır. Bu koşullarda, 1980’lerde giderek ivme kazanmış olan İslâmî hareket kendine katılanlara dünyayı değiştirmeyi vaat etmenin yanı sıra, bir amaç birliği, toplu bir siyasî yaşam birliği, aktif bir mücadele olanağı sağlayarak ve ilahi bir irade ile karşısında eşitlik vaat ederek ortaya çıkan boşluğu tümü ile doldurmayı başarmıştır (Yıldızoğlu, 1996: 297). Bu da Batıyı kendi emperyalist çıkarlarını tehdit etmeye başlayan İslâm dünyası ile karşı karşıya getirmiştir. Nitekim NATO Genel Sekreteri Belçikalı Claes “Düşmanın İslam olduğu” sözü ile NATO ülkelerinin karşıt güç politik hedefinin İslam olduğunu dile getirmiştir (Haque, 2004: 1).

Küreselleşme sürecinin oluşturmuş olduğu bu yeni dünya düzeninde halkla ilişkilerin önemli bir yer tuttuğunu gösteren ve ikisi arasında ilişkiler kuran çalışmalar yapılmış, bu ilişkiler daha ziyade küreselleşme sürecinin getirdiği imkânlardan yararlanmak suretiyle egemenlik alanlarını genişleten çok uluslu şirketlerin halkla ilişkiler uygulamaları bağlamında ele alınmıştır (Özdemir, 2006: 3). Çok uluslu bu tür işletmeler üretimden pazarlama aşamasına kadar kendilerine benzer faaliyetler içerisinde bulunan diğer işletmeler arasından sıyrılabilme, faaliyet gösterilen ülkede ve söz konusu sektörde dikkat çekebilme için daha fazla tanınabilme çabası içerisinde olduklarıdır. Bu nedenle de imaj olgusu çok uluslu işletmelerin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir (Bolat, 2005: 339).

Politika ve toplumda çıkarların temsili anlamına gelen (Keskin, 2014: 57) lobicilik de bir halkla ilişkiler aracı olarak (Canöz, 2007: 138) imaj geliştirmek veya,

diğer bir deyişle, itibarı güçlendirmek amacıyla kullanılmaktadır. Ülke imajının oluşturulmasında en önemli unsurlardan birisi olan lobi çalışmaları hedef ülkedeki siyasal iktidarı, halkı ve karar verici konumunda bulunan önemli şahsiyetleri etkilemeye yönelik faaliyetlerdir (Kazancı, 2002: 282). Bunların yanı sıra uluslararası platformda gelişmekte olan ülkelerle ilgili olarak kötü imaj oluşturma ve karşı lobicilik faaliyetleri içerisinde bulunan ırkçılık ve terör amacı güden bazı örgüt ve gruplar da bulunmaktadır (Tosun, 1999: 217-250).

I.1. KÜRESELLEŞMEYİ KAVRAMSALLAŞTIRMA ÇALIŞMALARI

Küreselleşmenin tarihi, insanlık tarihi kadar eski olmakla birlikte, bu olgu 1980’li yılların sonlarında yaygın bir biçimde gündeme gelmeye başlamış, küreselleşme kavramı Harvard, Stanford ve Colombia gibi prestijli Amerikan üniversitelerinde kullanılmıştır. 1990’lı yılların ikinci yarısından itibaren de popüler çalışma konularından birisi olmuş, uluslararası ekonomik, politik, sosyal ve siyasal süreçleri tanımlamak amacıyla akademik dile girmiş, toplumsal değişim kuramlarını açıklamada anahtar bir kavram olarak kullanılmaya başlamıştır (Nişancı, 2003: 38).

İçinde bulunulan yüzyıl içerisinde de en çok konuşulan kavramlardan birisi olmaya devam edip, ekonomiden siyasal hayata kadar hemen her alanı etkileyen “Küreselleşme” için, hepsinin ortak paydasında ekonomik, kültürel, teknolojik ve sosyal alanda gerçekleşen değişiklikler yer alıyor olsa da, çalışma alanına göre değişen farklı tanımlar yapılmıştır. Kavramın daha ziyade iktisadi yönünü vurgulayan bir tanıma göre küreselleşme, herhangi bir iktisadi ve siyasi

sistemin kendi sınırlarını aşarak yaygınlaşması halidir (Mahçupyan, 1997: 49). Sarıbay da (2004: 5), küreselleşmenin aslında kapitalizmin küreselleşmesi süreci olduğunu, bu süreç sırasında ortaya çıkan küresel toplum sayesinde kapitalist modernitenin hemen her alan ve toplumda kazandığı dinamik bir sıçrama ve yaygınlaşma olduğunu ifade etmektedir. Sarıbay'a göre her yerin pazar, her şeyin pazar için var olduğu ve de bireylerin pazarda yer aldığı bir düzen anlamına gelmektedir. Oran'a göre (2001: 4) ise küreselleşme, Batının alt (kapitalizm) ve üst (akılcılık, laiklik ve demokrasi) yapısıyla tüm dünyaya yayılması demektir. "Yeni Dünya Düzeni" sınır tanımaz biçimde çoğulcu ve çok sesli bir demokrasi cenneti oluşturmayı hedeflemektedir. Bir başka tanıma göre de ekonominin siyasetten arındırılması sürecidir (Cangızbay: 2004: 285). Buna göre devleti küçültme iddiasıyla özelleştirme, yeniden yapılanma, transformasyon gibi konular gündeme getirilerek devletin tamamen ekonomi alanının dışına çıkması öngörülmüştür. Bu hedefte ilerlenirken sadece sanayi tesisleri değil, temel sağlık ve eğitim hizmetleri de özelleştirme ve devleti küçültme kapsamında değerlendirilmektedir.

Erdoğan'a göre (2000: 266) küreselleşme post-modernizmin "ekonomik reformlar" paketine paralel olarak gelmektedir. Zira bu süreçte sermaye çıkarlarını savunan tartışmalar desteklenmektedir. Küreselleşme finans, yatırım, üretim ve pazarlamanın giderek ulusal sınır ve çıkarlar tarafından sınırlanmayan ajanların egemenliği altına girdiği bir süreçtir. Bu aynı zamanda modernleşme ve kalkınma teorilerinin de sonu anlamına gelmektedir. 1960'larda gündeme gelen Rostowcu

kalkınma ideolojisi³⁹ psikolojik ve Weber’ci “ideal tipe”⁴⁰ dayanan modernleşme yaklaşımları yeni bir aşamaya ulaşmıştır. Artık teknoloji ve bilgi transferiyle her ülke kendi kabuğu içerisinde kalkınamayacak, küresel modernleşme ve ilerleme sürecinden geçecektir.

Harvey’e göre (2005), neoliberalizm küreselleşme ile birkaç yönden ilintilidir. İlk olarak, neoliberalizm, tüm dünyada geniş bir topluluğu temsil eden ekonomik ve siyasi bir sistemi kapsam alanına almış olduğu için küreseldir. Bununla birlikte, ulusların neoliberalizmle ortak noktaları bulunduğu kadar çeşitli tarihsel geçmiş ve karakterlerinden kaynaklanan farklılıkları da bulunmaktadır. İkincisi, neoliberalizm dünyaya yayılmış bir düşünce sistemidir. Üçüncüsü, IMF, WTO ve World Bank (Dünya Bankası) gibi uluslararası organizasyonlar neoliberal fikirlerle donatılmış olup bu fikirleri dünya çapındaki uzantıları aracılığıyla, yeniden yapılanma kisvesi altında, diğer uluslara empoze etmektedirler. Doğrudan ya da

³⁹ Rostow, 1961 yılında ekonominin gelişimiyle ilgili 5 aşamadan oluşan bir ekonomik büyüme teorisi ortaya atmıştır. Rostow’a göre, geleneksellikten modernleşmeye geçiş 5 aşamada gerçekleşmiştir (Nafziger, 2012: 124):

- 1-Tarıma dayalı geleneksel toplum aşaması
- 2-Kalkınma öncesi alt yapı yatırımlarının gerçekleştirilmesi
- 3-Sanayileşmenin ilk dönemi
- 4-Teknoloji ve uzmanlığa dayalı ekonomik faaliyetler
- 5-Kitlesele tüketime dayalı refah toplumu

⁴⁰ Makro toplumbilimin en önemli temsilcilerinden birisi olan Max Weber (Tekinalp ve Uzun, 2004: 11), ideal tip olarak nitelendirdiği din ve bürokrasi gibi kurumlardan hareketle belli bir tarihsel durumu kavramsal olarak inşa etmiş, bu kurumların toplumu ve ekonomiyi hangi ölçüde ve nasıl şekillendirdiğini kökenlerine inerek açıklamaya çalışmıştır (Weber, 1949: 89-93).

dolaylı olarak ABD'nin güdümünde olan bu organizasyonlar dünyaya neoliberalizm ihraç etmektedirler.

Küreselleşme olgusunun kavramsallaşmasına katkıda bulunan en önemli isimlerden birisi Kanadalı edebiyatçı-iletişim bilimcisi Marshall McLuhan'dır. McLuhan'ın 1964 yılında yayınladığı ve elektronik iletişim araçlarındaki süratin duyu kadar hızlı olduğunu, özellikle de televizyonun önemini vurgulamış olduğu "Understanding Media: The Extensions of Man (Medyayı Anlamak: İnsanın Uzamları)" isimli kitabında dile getirmiş olduğu gibi telefon ve televizyon gibi iletişim araçları aracılığıyla dünya üzerindeki insanlar giderek artan bir biçimde birbirleriyle iletişim kurabilmektedirler. Bu da insanların küçük bir köyde yaşıyorlarmış gibi hissetmelerine neden olmaktadır. Zira iletişim araçları sayesinde insanlar çok uzaktaki ailelerinden ya da köylerinden çok hızlı bir şekilde haber alabilmektedirler. McLuhan'ın tasarlamış olduğu enformasyon toplumunda iletişim ağlarından ve veri bankalarından oluşan enformasyon hizmetleri artacak, enformasyon endüstrisi başat endüstri haline gelecek, siyasal sisteme katılımcı demokrasi hâkim olacaktır (Törenli, 2004: 30).

Enformasyon endüstrisinde meydana gelişmeler sayesinde elektronik medya yüz yüze iletişimde olduğu gibi hızlı bir iletişim imkânı sağlamaktadır. Özellikle de bilgisayar dolayımı (aracılıklı) iletişim, merkezi olmayan, büyük holdinglerin ve devletin kontrolünden bağımsız bir şekilde, oldukça çok sayıda kişi arasında gerçek zamanlı iletişimi, zaman ve mekân boyutu olmaksızın olanaklı kılmaktadır. Bu mesajlar tüm yerküreye yayılabilmekte, birden çok birimde

arşivlenebilmekte, saklanabilmekte ve gerektiğinde yeniden çok geniş bir sahada dolaşıma sokulabilmektedir. Dijital iletişim son derece esnek olduğundan demokratik iletişim ve katılımın yeni biçimlerini olanaklı kılmaktadır. Politik iletişimin büyük örgütlenmeler tarafından kontrol edildiği eski demokrasi biçimlerini alt üst etmeleri nedeniyle politikanın doğasını ve muhtevasını iyi ya da kötü biçimde değiştirmiş oldukları konusunda hiçbir kuşku bulunmamaktadır. Bu tür yeni teknolojiler her ne kadar bir iletişim devrimi oluşturmuş olsalar da çoğu zaman kapitalist tüketim toplumlarını desteklemekte ve yaygınlaştırmaktadırlar (Kellner, 2004: 715).

İletişim alanında yapılan özelleştirme ve deregülasyonla birlikte iletişim demokratlaşmanın ana unsuru olarak gösterilmeye başlanmıştır. Bu da post-endüstriyalizm denilen yeni bir dönemi ortaya çıkarmıştır. Bir yerde post-endüstriyalizm McLuhan'ın küresel köyünü, Brzezinski'nin⁴¹ küresel kentini ve Bell'in 1960'da ortaya atmış olduğu ideolojinin sonu⁴² kavramını yeniden canlandırmıştır (Bell'den aktaran Erdoğan, 2000: 255-256).

⁴¹ Columbia Üniversitesi Komünizm Araştırmaları Enstitüsü müdürü ve aynı zamanda Amerikan Başkanı Carter'ın ulusal güvenlik danışmanı olarak görev yapmış olan Polonya asıllı Amerikalı siyaset bilimci Zbigniew Brzezinski'ye göre tarihin ilk küresel toplumu Amerika Birleşik Devletleri'dir. Teknotronik devrimi veya diğer bir deyişle post-endüstriyalizmi yaratan bu toplum diğerlerinden daha fazla iletişimde bulunur. Çünkü tüm dünya iletişim trafiğinin % 65'inin çıkış noktası ABD'dir (Mattelart, 2000: 73).

⁴² Daniel Bell'e göre modern toplumlarda ideolojinin rolü giderek azalmakta ve bilinç giderek artan bir ölçüde iletişim araçları tarafından şekillendirilmektedir. İdeoloji üniversitelerdeki entelektüller arasında sınırlı bir alana sıkışırken toplumdaki ideolojik siyaset yerini pragmatizme bırakmaktadır (Bell, 2007: 282). Bu durum, bir yerde Marksizm'in sonunun ilanıdır (Alemdar ve Erdoğan'dan aktaran Tekinalp ve Uzun, 2004: 53).

Küreselleşme ekonomik, siyasal ve kültürel boyutlarıyla birlikte ortaya çıkmıştır. Ancak ülkelerin gelişmişlik düzeyi, bölgesel konumları nedeniyle bölgeden bölgeye değişiklik arz etmektedir (Seymen ve Bolat, 2005: 33). Küreselleşmenin söz konusu bu ekonomik, siyasal ve kültürel boyutları doğal olarak küreselleşme yandaş ve karşıtlarını karşı karşıya getirmektedir. Küreselleşmeyi savunan kesimler daha ziyade ekonomik bir yaklaşım içerisinde bulunurlarken karşıt düşünceler ise akademik ve eylem düzeyinde daha yaygındır.

Oran'a göre (2001: 1), küreselleşme yandaşları küreselleşmenin yeni bir küresel bilince neden olduğunu, toplumları bütünleştirdiğini, ekonomileri daha rasyonel hale getirdiğini ve orta vadede bunun herkese, hatta başlangıçta geçici olarak zarara uğrayanlara bile kazanım sağlayacağını düşünmektedirler. Bu fikrin savunucuları, küreselleşme eğiliminin artması durumunda, insanlığın genel refah düzeyinin yükseleceğini, ortak sorunların el birliğiyle daha rahat çözülebileceğini ve daha barışçıl bir ortamın yaratılabileceğini ileri sürmektedirler (Seymen ve Bolat, 2005: 11). Moore'a göre ise alınacak çok yol olmakla birlikte dünya küreselleşme sayesinde giderek daha yaşanır bir hale gelmektedir (Moore, 2003: 9).

Küreselleşme karşıtlığı ile ilgili kuramsal söylemler ise genelde emperyalizm ve neoliberalizm tartışmaları üzerinden yapılmakta ve küreselleşme karşıtlarının tamamına yakın bir bölümü küreselleşmeyi kapitalizmle birlikte ele almaktadırlar (Martinelli, 2003: 95-100). Neo-Marksist iktisatçılar da küreselleşmeyi, merkez sermayenin, az gelişmişliğin sürdürülebilmesindeki “engelsiz yeni oyun” olarak değerlendirmektedirler (Dulupçu 2001: 17). Brinkman ve Brinkman'a göre,

küreselleşme ile Batının ekonomik ve kültürel çıkarları dünyanın diğer bölümlerinin çıkarları üzerine inşa edilmekte, böylelikle zengin ve yoksul ülkeler ve bölgeler arasındaki eşitsizlik giderek daha da artmaktadır (Brinkman ve Brinkman, 2002: 730). Scholte'ye göre ise küreselleşme uluslararasılaşma, liberalleşme, evrenselleşme, batılılaşma ve yıkıcılıktır (Seymen ve Bolat, 2005: 9). Modern dilbilimin Einstein'ı olarak nitelendirilen Noam Chomsky de gerek küreselleşmeyi, gerekse Amerika'nın dış politikasını, özellikle de 3. Dünya ülkelerine karşı olan tutumunu eleştirmektedir. Ona göre ekonomik küreselleşme kapitalizmin son aşaması olup küreselleşme sayesinde kapitalizm giderek daha da güçlenmiş ve etkili bir hale gelmiştir (Fox 2001: 5-23).

Ekonomik küreselleşme daha ziyade teknolojinin yaygınlaşması, üretim ve tüketimin standartlaşması, tüm piyasaların bütünleşmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu süreçte Dünya Ticaret Örgütü önemli rol oynamakta olup finans piyasaları, yabancı sermaye, dış ticaret ve emek piyasaları doğrudan etkilenmektedir. Küreselleşme sürecini hızlandıran ve küreselleşmeyi etkileyen faktörlere yön veren aktörlerin başında uluslararasılaşan işletmeler⁴³ gelmektedir. Sermaye pazarları, ürünler, hizmetler, yönetim anlayışı, üretim teknikleri küresel bir nitelik kazanmış olduğundan işletmelerin bütün dünyayla rekabet etmeleri gerekmektedir (Mattelart,

⁴³ Genel merkezi belirli bir ülkede olduğu halde, işlevlerini bir veya birden fazla ülkede kendi şubesi ya da bağlı şirketler aracılığıyla genel merkez tarafından kararlaştırılan bir işletme politikasına uygun olarak yürüten şirketler uluslararasılaşan (çok uluslu) şirketler olarak tanımlanabilirler. Bu şirketlerin yatırım, üretim, araştırma ve personel politikaları şirketin merkezinde belirlenir (Seymen ve Bolat, 2005: 53). Satış gelirlerinin % 25'inden fazlasını ana işletmenin bulunduğu ülkenin dışında elde eden çok uluslu işletmeler giderek küresel stratejiler izlemeye başlamakta ve zaman içerisinde ulus ötesi işletmeler olma

1991: 48). Levitt, bu rekabette dünyadaki gereksinimlerin homojenleşmesi, asgari kalite standartlarını karşılayan düşük fiyatlı ürünler ve büyük çaplı üretim ve pazarlama yapan ekonomilere olan gereksinim gibi standartların önem kazanacağından söz etmektedir (Levitt, 1973: 5). Mattelart da uluslararası pazarlarda başarının anahtarının küresel ürünler ve markalar sunulmasında, diğer bir deyişle, tüm dünyada standartlaşmış ürün ve markaların pazarlanmasında olduğunu ifade etmektedir (Mattelart, 1991: 30). Küreselleşme yandaşlarına göre, ticaret ve pazarların uluslararasılaşması ile ekonomiler ulusal olma niteliklerini kaybetmişler ve küresel sisteme uyum sağlamak zorunda kalmışlardır. Onlara göre artık geri dönüş imkânsızdır. Ekonomik kararlar uluslararası güçler tarafından alınmakta olduğu için ulusal ekonomik yapıda yapılan düzenlemeler yetersiz kalmaktadır (Martinelli, 2003: 95-100).

Dünyada bilinen çok uluslu işletmelere örnek olarak ABD'den General Motors, Exxon, Hewlett Packard, Procter Gamble, Texaco, Motorola, IBM, Johnson&Johnson ve AT&T, Japonya'dan Nippon Telegraph&Telephone, Mitsubishi Bank ve Toyota Motor, Hollanda ve Büyük Britanya'dan Royal Dutch/Shell verilebilir (Seymen ve Bolat, 2005: 56). New York Üniversitesi profesörlerinden Mark Crispin Miller, Ocak 2002 tarihli The Nation dergisinde yayınlanan bir yazısında evreni egemenliği altında tutan 10 çokuluslu (multinationals) dev medya şirketinin adlarını şöyle sıralamıştır: AOL/Time Warner, Disney, General Electric, News Corporation, Viacom, Vivendi, Sony, Bertelsman,

yönünde bir değişime zorlanmaktadırlar. Unilever, Caterpillar, Time Warner, Disney ve Philips gibi şirketler bu kapsamda değerlendirilebilir (Drucker, 2003. 171).

AT/T ve Liberty Media (Tokgöz, 2008b: 30). Son yıllarda Starbucks, Microsoft, Apple ve Samsung gibi işletmelerin de bu listeye eklenmiş olduğu söylenebilir.

Ancak Peter Dicken bu tür ulus ötesi işletmelerin ulusal kimliklerini yitirmiş olduklarını ya da yitirmeye başladıklarını, hatta mekânsız bir nitelik kazandıklarını öne sürmektedir (Seymen ve Bolat, 2005: 56). Gürün ise bu tür işletmeleri, hali hazırda mevcut olmayan ve köken itibarıyla hiçbir ülkeye mensup olmayan, daha ziyade uluslararası bir anlaşmayla kurulan, uluslararası bir kuruluş nezdinde tescil edilmiş olup bu kuruluşa bağlı olan, onun tarafından denetlenen, ona vergi ödeyen ve böylelikle milliyetini kaybeden işletmeler olarak nitelendirmektedir (Gürün 2001: 18).

Siyasal küreselleşme, ulus devletlerin yetki ve otoritesini büyük ölçüde uluslararası ve çok uluslu kuruluşlara devretmesine neden olmuş, bu da ulus devlet yapısı içerisindeki hükümetlerin güç ve etkinliğini azaltmıştır. Bu doğrultuda, güvenlik, barış ve demokrasi gibi ortak değerler dünya genelinde önem kazanan olgular haline gelmiş, sivil toplum örgütleri ön plana çıkmıştır (Keyman, 1995: 57). 1980'li yılların sonundan itibaren Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte iki kutuplu dünyanın tek kutuplu hale dönmesi küreselleşme sürecini hızlandıran en önemli olgulardan birisi olmuştur (Aren 1994: 6). Ancak Oran küreselleşmeyi emperyalizmin 21. yüzyıldaki adı olarak değerlendirirken (2001: 2) eski Amerikan başkanlarından Henry Kissenger küreselleşmeyi ABD'nin dünya üzerindeki egemenliğinin diğer adı olarak nitelendirmiştir (Becermen, 2001: 17).

Kültürel küreselleşme, coğrafi sınırların ortadan kalkmakta olduğu bir süreç içerisinde demokrasi, insan hakları, çevrenin korunması, eğitim ve tüketim alışkanlıklarının değişmesi ve ortak bir noktada buluşmasıdır. Küreselleşme sırasında ulusal heterojen kültür homojen bir kültüre dönüşmektedir (Appadurai, 1990: 76). Ulusal kültür kurumları uluslararası kurumlar karşısında varlıklarını koruyamamakta, bir yerde uluslararası kurumların bir parçası olmak durumunda kalmaktadırlar. Küresel süreçte en etkin kullanılan dil İngilizce olduğu için neredeyse ortak bir dünya dili haline dönüşmektedir. Dil süreci de ulusal kültürel değerleri zaman içerisinde uluslararasılaştırmaktadır. Nişancı ise küreselleşmeyi, amaçlı bir plan ve ideolojik bir söylem, genelde ulusal bütünlüğü, özelde ise sosyal yapıyı çözücü ve bireyi köksüzleştirici, kültürü melezleştirici ve kozmopolitleştirici, tarihsel kazanımları yok edici bir süreç olarak değerlendirmektedir (2003: 41). Kültürel küreselleşme sürecinde, bir yandan homojenleşme öngörülmürken, diğer yandan kültürler arası çatışmalar yaşanmaktadır. Huntington, Hollandalı ve Almanlar gibi Avrupalılar arasındaki farklılıkların azalmış olduğunu, ancak Avrupalılar ile diğerleri arasındaki farkların arttığını ve daha da artacağını ifade etmiştir. Ona göre Batılı olmayan devletler “Batılılaşmadan” modernleşmek istemekte, kendi kültürlerini muhafaza etmek istemektedirler (Huntington, S., vd., 2001: 94-95).

I.2. KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE ULUSLARARASI HABER AKIŞININ ROLÜ

Tarihin ilk çağlarından bu yana kurulmuş olan devletler öncelikle kendi sınırlarının, imparatorluklar ise dünya üzerindeki ticaret yollarının güvenliğini

sağlamak istemişlerdir. Demiryolları ve kanalların inşa edilmesi, coğrafi keşifler, buharlı gemilerle birlikte başlayan ticari kolonicilik ve özgürlük hareketleri ulusal devletlerin doğuşunu beraberinde getirmiştir. Merkantilist⁴⁴ politikalar, kapitalist ekonominin temel bileşkelerinden olan endüstrileşme, Taylorizm⁴⁵, Fordizm⁴⁶, Liberalizm⁴⁷ ve Keynesçi⁴⁸ politikalar, finans piyasalarını sıkı denetim altında tutan ve İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru kurulan Bretton Woods⁴⁹ sisteminin

⁴⁴ 18. yüzyılın ortalarına kadar, uluslararası ticaretin amacının ihracat gelirlerini genelde ithalat giderlerinden yüksek tutmak ve mümkün olduğunca altın stoku yapmak olduğuna inanılırdı. Merkantilizm olarak nitelendirilen bu düşünceye göre, altın biriktirildiğinde ülkenin refahı artacak, ancak ticarete açık verildiğinde altın stokları eriyecek, insanlar ellerindeki paraları giderek kaybedecek ve toplum yoksullaşacaktı (Parkin, 1994: 964).

⁴⁵ İşletme yönetiminde ekonomik etkinlik ve iş verimliliğini bilimsel bir sürece dayandıran ve adını Frederick Winslow Taylor'ın 1880-1890 yılları arasındaki çalışmalarından alan ekonomik teori (Mitcham, 2005: 1153).

⁴⁶ Ford otomotiv şirketinin kurucusu Henry Ford'a atfen kullanılan Fordizm üretimin standartlaştırıldığı, otomasyon yoluyla kitlesel üretimin yapıldığı, sosyal devletin düzenleyici ve kontrol görevi üstlendiği ekonomik ve sosyal bir sistemi ifade etmektedir (De Grazia, 2005: 4).

⁴⁷ Liberalizmin kökenleri Adam Smith'in 1776 yılında yayınlanan "Ulusların Zenginliği" kitabına uzanmaktadır. Smith kitabında yönetimlerin üretim ve ticaret üzerinde hiçbir sınırlaması olmaması gerektiğini öne sürmüş, arz ve talebin süreci kendiliğinden yürüteceğini söylemiştir (Farrer'den aktaran Özdemir, 2006: 39).

⁴⁸ Ekonominin doğası gereği istikrarsızlık üzerine inşa edildiğini ve istikrar oluşturabilmek için mutlaka devlet müdahalesinin gerekli olduğunu öne süren, İngiliz ekonomist John Maynard Keynes'in 1936 yılında ifade ettiği görüşleri temel alan karma ekonomik teori (Parkin, 1994: 1064).

⁴⁹ İkinci Dünya Savaşı sırasında, 1-22 Temmuz 1944'te, ABD'nin New Hampshire eyaletinin Bretton Woods isimli kasabasında toplanan ve 44 ülkenin katılımıyla gerçekleşen BM Para ve Finans Konferansı'nda ortaya çıkmış bir ekonomik sistem olup konferansta uluslararası para, finans ve ticaret sisteminin kuralları belirlenmiş, IMF ve Dünya Bankası'nın kurulmasına ve Amerikan dolarının altına dönüştürülebilir tek para birimi olmasına ve diğer para birimlerinin değerlerinin de dolara göre belirlenmesine karar verilmiştir (Mason ve Asher, 1973: 29). Türkiye ise hem IMF'ye hem de Dünya Bankası'na 11 Mart 1947'de üye olmuştur.

çöküşüne neden olmuştur. Neoliberal⁵⁰ dönem ve liberalizasyon, kitle üretiminin yaygınlaşması, yeni sömürgeciliğe geçişe hazırlanan ülkelere olan sermaye akışının artması, dev işletmelerin dış ülkelerdeki şirketlerle birlikte başka fabrikalar açması ve yerel sermayeyle ortaklık kurması sonucunda dünya giderek küresel bir boyut kazanmaya başlamıştır.

Küreselleşme sürecinin temelinde iletişim olgusunun bulunduğu hemen herkes tarafından kabul edilen bir gerçektir. Sürece aracılık ederken iletişimin kendisi de küreselleşmiştir. Küreselleşen iletişim habercilik alanında çok büyük değişimlere yol açmıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yoğunlaşan sanayileşme ve ardından gelen kentleşmenin gazeteleri toplumsal bir kurum olarak ortaya çıkarmasının ardından bugüne kadar geçen süre içerisinde iletişim alanında hızlı gelişmeler yaşanmıştır. Ortaya çıkan teknolojik gelişmeler gazetelerin daha ucuza satılmasını sağlayınca çok daha büyük kitlelere ulaşılabilmiştir. Her tabakadan insanlara yönelik yayınların yapılabilmesi, magazinleşme olgusu kitle gazeteciliğini ön plana taşımıştır (Tokgöz, 2008b: 23).

Sürekli gelişen teknolojilere uyum sağlama gerekliliği, üretim ve dağıtım maliyetlerinin yüksekliği, farklı medya grupları arasındaki rekabet, reklamcılık gelirlerinin sınırlı olması, medya kurumları arasındaki dikey ve yatay birleşmeler⁵¹,

⁵⁰ 1930'larda liberal fikirlerin Keynesyen ve Marksist teorilerin etkisinde kalarak yeniden anlamlandırılması ve daha kolektif ekonomi politikalarına temel teşkil etmesi neticesinde liberalizm yerine neoliberalizm kavramı kullanılmaya başlanmıştır (Ritzer, 2011: 37).

⁵¹ Medya ürünlerinin değerinin geçici bir nitelik taşıması, üretim ve dağıtım arasındaki zaman baskısı medya şirketlerini dikey birleştirmeye yönlendirmiş, böylelikle kâğıt

hükümet politikaları ve enflasyon gazeteleri sürekli sermaye arayışı içerisinde bırakmış, ister istemez ileriki dönemlerde başta ABD olmak üzere bazı Avrupa ülkelerinde de tekelleşmeye dönüşecek sermaye-emek ilişkisine yol açmıştır. 1880'lerden itibaren ABD'de görülmeye başlayan ticari tekelleşme olgusu daha sonra İngiltere, Fransa, Almanya ve İtalya'da ortaya çıkmıştır. Gazetelerin ardından süreç içerisinde ortaya çıkan radyo, televizyon, uydu ve internet gibi yeni kitle iletişim araçları iletişim olgusunu çok daha farklı boyutlara taşımıştır. Özellikle de 1980'li yıllardan itibaren neoliberal politikaların uygulanması enformasyon teknolojilerine dayalı endüstri politikalarının da devreye girmesini sağlamış, medya sektöründe yatırım yapanlara büyük teşvikler sağlanmıştır. Böylelikle medya şirketleri devleşerek küresel iletişim sektörüyle bütünleşmişlerdir. Çok uluslu veya ulus aşırı nitelikli bu dev şirketler kitle kültürünün küreselleşmesine neden olmuşlar, kendi pazarlarında olduğu kadar başka ülkeleri de etkiler hale gelmişlerdir (Tokgöz, 2008b: 28-29).

Son yıllarda uydu haberciliği, fiber optik teknolojisi ve internette yaşanan gelişmeler neticesinde maliyetli dağıtım teknolojileri yerlerini daha az maliyetli ve çok daha büyük kitlelere ulaşabilen teknolojilere bırakmıştır. 80 yıl boyunca düzenli yayın hayatını sürdüren prestijli Newsweek dergisi dahi giderlerini düşürüp ayakta kalabilmek amacıyla kâğıt dergi basmayı bırakmış ve 2013 başından itibaren sadece

üretimini kendi ellerinde tutmak ve reklam ajanslığını da doğrudan kendileri yapmak istemişlerdir. Farklı medyaları elinde bulundurmak suretiyle tüketim süresini uzatabilmek amacıyla da yatay birleşmeler olmuştur. Özellikle de günümüzde televizyon ve sinema endüstrisindeki izlerkitlenin artması medya ürünlerinin ulaşabildiği piyasanın genişlemesiyle mümkün olabildiği için çoklu medya sahipliği önem kazanmıştır (Tokgöz, 2008b: 26).

internetten yayınlanmaya başlamıştır. Benzer şekilde son yıllarda birçok yayın organı dijital yayıncılığa yönelmeye başlamıştır.

Uluslararası enformasyon akışı sürecinde, güçlü iletişim kanallarını elinde bulunduran devletler kendi görüş ve düşüncelerini, ideolojilerini her fırsatta diğer ülkelere empoze ettirebilmek için çaba göstermektedirler. Çok büyük kitlelere haber taşıyan haber ajansları bu konuda en etkili kuruluşlar olarak devreye girmektedirler.

Haber ajanslarının temel görevi gazetecilik yapan veya iletişim sürecinde yer alan kuruluşlara haber bulmaktır. Buna göre haber ajansları kitle iletişim araçlarına ortak hizmet götürme işlevini üstlenmiştir. UNESCO'nun tanımına göre haber ajansları, hukuki statüsü ne olursa olsun, genel anlamda haberleri, gerçekleri gösteren ve tanımlayan aktüalite belgelerini bulup, bunları kitle iletişim araçlarına onları ikna etmek amacı olmaksızın yasa hükümlerine, ticaret kurallarına uygun olarak mümkün olduğu ölçüde tam ve tarafsız bir şekilde yayın kuruluşlardır (Tokgöz, 2008b: 179).

Dünyanın ilk haber ajansı Fransa'da 1835 yılında kurulmuş olan ve adını İkinci Dünya Savaşı sonrasında Agence France Presse olarak değiştirmiş olan Havas'tır. Ardından 1855 yılında Almanya'da Wolff'un, İngiltere'de ise önceleri Havas'ta çalışmış olan Julius Reuters'un öncülüğünde Reuters'in temelleri atılmıştır. ABD'de ilk haber ajansı olan New York Associated Press'in kuruluşu 1857 yılına rastlar. Bu ajansın haber sattığı gazeteler daha sonra bir araya gelerek Western

Associated Press ve New England Associated Press gibi başka haber ajansları kurmuşlardır. Bunlardan Western Associated Press 1892’de Illinois eyalatine taşınarak adını Associated Press olarak değiştirmiştir. Sovyetler Birliği’nde ise hükümet tarafından 1918 yılında TASS kurulurken Türkiye’nin ilk haber ajansı olan Anadolu Ajansı 1925 yılında Atatürk tarafından kurdurulmuştur (Tokgöz, 2008b: 182-189).

UNESCO’nun tanımında haber ajanslarının tarafsızlığına vurgu yapılmış olsa da gerek belirli bir ülke içerisinde, gerekse ülkeler arasında enformasyon akışı ve akan haber mesajlarının içeriği yönünden büyük dengesizlikler görülmektedir. Genel olarak dünyadaki enformasyon akımı gelişmiş ülkelerden gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelere doğru yapılmaktadır. Ayrıca, aynı dil ailesinde yer alan ve kültürleri benzerlik gösteren ülkeler arasındaki enformasyon aktarımı fazlayken farklı geçmişe sahip ülkeler arasındaki akış daha azdır. Dolayısıyla, enformasyon dağılımında tek yönlü bir akışın hakim olduğu görülmektedir. Bu tür bir iletişim akımı içerisinde uluslararası bilgi alışverişi gerek nicelik gerekse nitelik olarak gelişmiş ülkeler tarafından yapılmaktadır (Tokgöz, 2008b: 155-165).

Ortaya çıkan bu dengesiz durum kitle iletişim araçlarının mülkiyeti ve dağılımı, diğer bir deyişle, iletişimin alt yapısı için olduğu kadar haberlerin dağılımı açısından da farklılıklar yaratmaktadır. Bu dengesizliğin kaynağı gerçekte sömürgeci devlet yönetimlerinin kurmuş olduğu sömürgeci iletişim düzenine dayanmaktadır. Haber ajanslarının haber ağı da bu mantık çerçevesinde kurulmuştur. 19. yüzyılda sömürgecilikten beslenen Avrupa ülkeleri iletişim alt yapısını kurarken ve haberlerin

dağılım yöntemlerini belirlerken kendi yönetimlerini pekiştirmek amacına yönelik yapılanma içerisine girmişlerdir. Birinci ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra meydana gelen siyasal yapı değişiklikleri neticesinde kurulan yeni devletlere rağmen iletişim sistemleri bundan fazla etkilenmemiştir. Yeni kurulan devletlerdeki iletişimin alt yapısını oluşturan kitle iletişim araçlarının üretim ve tüketiminin eski sömürgeci ülkelere bağlı olması, bu ülkelerin enformasyon kanallarını sağlıklı bir biçimde işletememesi enformasyon boşluğu yaşanmasına neden olmuştur. Bu da doğal olarak bu boşluğun içerik yönünden gelişmiş ülkelerin iletişim kanalları tarafından doldurulmuştur. Böylece gelişmiş ülkelerden gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelere aktarılan haberler nitelik ve nicelik yönünden büyük artış göstermiştir (Tokgöz, 2008b: 155-165).

Gelişmemiş ülkeler ancak gelişmiş ülkelerin dünya görüşleri çerçevesinde gündeme getirmiş oldukları ölçüde iletişim sürecinin içerisinde yer alabilmişlerdir. Dünyada sömürgeciliğin hakim olduğu yıllarda kurulan Reuters, Havas ve Wolff (Alman Haber Ajansı), AFP (Agence France Presse), AP (Associated Press), UPI (United Press International) ve TASS (Sovyet Haber Ajansı) gibi haber ajansları enformasyon boşluğunu doldurmada önemli işlev görmüşlerdir. İlerleyen süreçte iletişim alanında giderek daha fazla rol oynayan radyo ve televizyon şebeke ve şirketleri, gazeteler, dergiler ve son olarak da internet, iletişim uydularının teknik olanaklarından daha fazla yararlanmış ve dünya üzerindeki dengesizliği daha da artırmıştır. Böylece artık hiçbir ulus kendi kendine yeterlilik iddiasını taşıyamaz hale gelmiş, ulusal kamuoyunun yanı sıra uluslararası kamuoyu da çok önemli bir boyut kazanmıştır (Tokgöz, 2008b: 155-165).

Gelişmiş ülkelerin diğer ülkelere geçtiği haberlerde kavramsal süzgeçlerin etkin olduğu görülmektedir. Aynı zamanda, gelişmekte olan ülkelere geçilen haberler bakımından nelerin gündeme getirileceği dikkate alınmaktadır. Sovyetler Birliği'nin yıkılmasının ardından sona eren Soğuk Savaş sonrasında bile Batı ile Doğu arasındaki temel anlaşmazlıklar sunulan haber içeriklerine de yansımaktadır. Bu nedenle gelişmiş ülkeler dışındaki medya organları Batı kaynaklı haber sağlayan kurumların çizdiği sınırlar dahilinde kalarak haber çerçeveleri kullanmak zorundadırlar. Doğal olarak bu da ülke çıkarlarına ters bir durum yaratabilmektedir (Tokgöz, 2008b: 155-165).

Örneğin, 1930'lu yıllarda Türkiye'nin gazete kâğıdı ihtiyacının önemli bir bölümünün Almanya'dan karşılanıyor olması, büyük Alman sermayesinin reklamları bir araç olarak kullanması Almanya'nın Türk medyası üzerinde baskı oluşturmasına neden olmuştur. Bu bağlamda Ulus gibi dönemin önemli gazetelerinde bile zaman zaman Alman faşizmini öven yorumlar yayınlanabilmiştir (Uşaklıgil, 2011: 108). 1936'da Britanya ve Fransa, Türkiye'de "Do You Speak English? Parade, Images, Réalité ve La Turquie" gibi yayımlar çıkarmış, Türkiye'nin ulusal haber ajansı olan Anadolu Ajansı'nı yüzde 70 oranında kendi haberleriyle beslemişlerdir. Bu süreçte Alman hükümetinin baskıları sonucu Anadolu Ajansı'nın 26 Yahudi kökenli çalışanın da işine son verilmiştir (Uşaklıgil, 2011: 109).

İletişimde, tek yönlü enformasyon akışından kaynaklanan benzer dengesizlikleri belirlemek amacıyla 20. yüzyıl içerisinde yapılmış olan çalışmalar, öte yandan iletişim teknolojilerinin hızla yayılmasının getirdiği tartışmalar

sonucunda, medya ve kültür emperyalizmi kavramları sürekli gündeme gelmeye başlamıştır. Noam Chomsky'nin Edward Herman ile birlikte ortaya attığı "Medya Propaganda" tezi, Oliver Boyd-Barrett'in "Medya Emperyalizmi" tezi, Mattelart'ın "Çok Uluslu Şirketler ve Emperyalizm" tezi ile Herbert Schiller'in 1969 tarihli *Media Merchants* (Medya Tacirleri) ve 1973 tarihli *Media Managers* (Zihin Yönlendirenler) isimli eserleri uluslararası iletişim alanında yapılan önemli çalışmalar olarak görülmüştür (Tokgöz, 2008a: 158).

Chomsky ve Herman "Manufacturing Consent: Political Economy of Mass Communication" adlı yapıtlarında Amerikan medya örgütlenmesi üzerinde durmuş, oligopol şirketler şeklinde örgütlenen Amerikan medya şirketlerini kapitalist demokrasinin doğal bir sonucu olarak görmüşlerdir. Medyanın en önemli görevinin propaganda⁵² olduğunu vurgulayarak insanların değer, inanç ve davranışlarını bütünleştirecek, onları örgütleyecek şekilde eğlendirme, eğitim ve haber vermek olduğunu da ileri sürmüşlerdir.

Oliver Boyd-Barrett, medya emperyalizminin Marksist siyasal temele dayandığını ileri sürmüş olduğu çalışmasında (1977: 116-135) tek yönlü medya akışı yaratan, gerçekte haber ajanslarının varlığından kaynaklanan Amerikan, İngiliz, Fransız, Alman ve Rus medyasını ele almıştır. Boyd-Barrett medya emperyalizmini, bir ülkedeki medya içeriği veya mülkiyetinin, başka bir ülke veya ülkelerin medya

⁵² Propaganda terimi ilk kez 1622 yılında Roma Kilisesi tarafından oluşturulan İnanç Yayıma Cemiyeti'nden (Congregatio de Propaganda Fide) kaynaklanan bir terim olup 17. ve 18. yüzyıllarda meydana gelen pek çok olayda propagandanın izlerini sürmek mümkündür (Tokgöz, 2008a: 102).

kuruluşları tarafından önemli dış baskılara uğrama süreci olarak tanımlamıştır. Boyd-Barret'e göre medya emperyalizmi iki önemli uluslararası medya faaliyeti biçimlerini anlatmaktadır.

1) Uluslararası Tek Yönlü Medya Akışı: Bu akışta Amerika'dan diğer ülkelere doğru olan tek yönlü bir akış ve egemenlik bulunmakta, buna mukabil, Amerika'ya doğru olan akış yok denecek kadar azdır.

2) Amerika, İngiltere, Fransa, Almanya ve Rusya gibi bir avuç ülke uluslararası medya nüfuzunu ellerinde bulundurmaktadırlar.

Armand Mattelart ise yapmış olduğu çalışmalarda uluslararası şirketler ve uluslararası teknolojik politikalar, emperyalizmin kültür ve eğitime olan etkisi ve kültür politikaları konularına eğilmiştir. Ancak anti-Amerikancılığı, devletin rolüne gereğinden fazla önem vermeyi, kötümserliği ve kamu hizmeti yayınlarında statükoculuğu reddetmektedir (Tokgöz, 2008a: 160).

Mattelart, bir başka çalışmasında medya emperyalizmine Orson Welles'in Yurttaş Kayne filminde yer alan ve ismi açık bir şekilde belirtilmemiş olsa da William Randolph Hearst ile özdeşleştirilmiş olan Charles Foster Kane karakterini örnek vermektedir. Medya patronu Hearst Küba'nın başkenti Havana'ya bir muhabir göndermiştir. Gazete çalışanı oraya gittiğinde durumun çok sakin olduğunu ve orada kalmanın bir anlamı olmadığını, bu nedenle de dönmek istediğini söyleyince Hearst kendisine, "orada kal ve fotoğraf çek; savaşı ben çıkarırım" demiştir (Mattelart, 1998: 97).

Herbert Schiller, ABD örneğinden yola çıkarak yapmış olduğu çalışmada çokuluslu şirket ve ulus-devlet işbirliğini irdeleyerek iletişim alanındaki yayılmacılık ve sömürgeciliğe eleştirel bir yaklaşım getirmiştir. Ona göre iletişim endüstrisini düzenleyen güç ulus-devlettir. Ulus-devlet bu gücünü orduyla yapmış olduğu işbirliğinden almaktadır. Ordunun gücünü kullanarak yeni enformasyon teknolojilerini daha da geliştirip yaygınlaştırmakta, başka ulusları giderek sömürgeleştirmektedir. Amerikan medya şirketleri aynı zamanda kamuoyu şirketlerini de kullanmak suretiyle dünya genelinde yaygınlaşmışlar, diğer ülkelerin bilgi gereksinimlerini ABD'nin yayılmacı politikalarıyla karşılamışlardır. Böylelikle Schiller küresel ekonomi ile kültürel emperyalizm konularını tartışmaya açmıştır (Tokgöz, 2008a: 156-157).

Erdoğan uluslararası haber akışı ile ilintili dört temel ilişki biçiminden söz etmektedir. Bunlardan son ikisi özellikle medya açısından büyük önem arz etmektedir (2000: 292):

Bunlardan birincisi, iletişim teknolojisinin kaynakları, üretimi ve transferidir. Bu tür teknolojiler genel olarak Amerikan, Japon ve Avrupa pazarlarında geliştirilmiştir. Dünyanın geri kalan kısmı ise bunu kopya etmiştir.

İkinci ilişki, iletişim teknolojisinin örgütlenmesi, finans yapısı, yapı değişimleri, yapısal ilişkiler ve örgütsel yapıların transferi arasındadır. İletişim araçlarının teknolojik biçimi Batının kendi gereksinimlerine göre geliştirilmiş ve şekillendirilmiştir. Diğer ülkeler bunu yine taklit etmekle yetinmişlerdir. Bu süreç de

gelişmiş ülkelerin ihracatı, diğerlerinin ise ithalatı üzerine kurulmuştur. 1980'lerin gruplaşmaları, birleşmeleri ve satın almaları sonucunda bugün dünya iletişim pazarlarında yarışan işletmeler ulusal olmaktan ziyade çok uluslu işletmeler haline gelmişlerdir. Bunlar artık tek bir faaliyet alanından ziyade, çok farklı alanlarda faaliyet gösteren dev şirketlere dönüşmüşlerdir. Bu doğrultuda medya sahipliği de karmaşık bir yapıya dönüşmüştür.

Üçüncü ilişki ise, ürün üretimi, biçimi ve pazar ilişkileri arasında gözlemlenmektedir. Ürünler medya teknolojisinin özelliğine göre çeşitli araçlarla taşınarak çeşitli biçimlerde gelmektedir. Ürünlerin ideolojik, kültürel ve ticari yönleri bulunmaktadır. Amerikan kitle ideolojisi, kültür ve yaşam tarzı dünyada rakipsiz bir egemenliğe sahip olup dünyanın geri kalan kısmı bu ideolojiyi aralıksız bir biçimde hissetmektedir. Bu durum tarzın kendiliğinden veya üstünlüğünden ziyade sürekli olarak tekrarlanmasından, yüceltilmesinden, çoğulcu renkli ve umut verici bir görünüm içinde sunuluyor olmasından, alternatif oluşturulmasına izin vermeyen pazar gücünden, haz verici ve eğlendirici özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Ticari yönden ise, Amerikan egemenliğinin zayıflamasından yararlanan Japonya ve Avrupa kapitalistleri etki alanlarını genişletmeye çalışmaktadırlar. Bağımlı pazarlar ise kendi üretim olanaklarından yoksun olup taklitçilik ve kopyacılığa yönelmişlerdir.

Dördüncü ilişki türü ise ideoloji transferi, medya profesyoneli, profesyonel ideoloji ve medya politikasını içermektedir. İletişim örgütlerindeki tutumlar, ideolojik varsayımlar ve çalışma biçimleri genel olarak yine Amerikan egemenliğini yansıtmaktadır. Profesyonellik, kitleleri pazar ideolojisine,

alışkanlıklarına hazırlamak ve biçimlendirmek, tüketime sevk etmek için geliştirilmiş paketleme, sunma veya diğer bir deyişle satıcılıkta tecrübe kazanmaktır. Nispeten geri kalmış ülkelerde ise fikir basını haricinde bu profesyonelliğin düzeyi tezgâhtarlık düzeyindedir.

ABD'nin en gelişmiş iletişim teknolojilerini elinde bulundurmasından ve birçok ülkeye enformasyon akışının ABD'den olmasından kaynaklanan bu dengesiz yapıyı ortadan kaldırmak amacıyla BM ve bazı uluslararası kuruluşlar 2. Dünya Savaşı sonrasında değişik platformlarda çözüm yolları aramışlardır. Bu çalışmalardan en önemlisi UNESCO şemsiyesi altında oluşturulan MacBride Komisyon Raporu'dur (Tokgöz, 2008b: 173). 1989'dan itibaren sekiz ayrı MacBride yuvarlak masa toplantısı yapılmış, bu toplantılarda yaşanan küresel değişiklikler sonucunda yeni bir uluslararası iletişim düzeninin çok daha önemli bir hale gelmiş olduğu vurgulanmış, serbest enformasyon akışı, medya emperyalizmi ve kültürel emperyalizmi gibi olgular mercek altına alınmış, dengesiz iletişimin sebeplerinin araştırılması ve çözüm yollarının tartışılması amaçlanmıştır.

Rapor uluslararası çevrelerce genelde destek görmesine rağmen raporun basın özgürlüğüne saldırı niteliği taşıdığını iddia eden ABD 1984'de, İngiltere ise 1985'te MacBride Raporu'nu protesto ederek borçlarını ödememişler, finans desteklerini keserek UNESCO'dan çekilmişlerdir (Schiller'den aktaran Erdoğan ve Alemdar, 2005: 399). Bununla birlikte, İngiltere 1997'de, ABD ise 2003 yılında yeniden UNESCO'ya katılmışlardır.

1.3. İDEOLOJİK BİR KAVRAM OLARAK KÜRESELLEŞME VE YENİ MUHAFAZAKÂR POLİTİKALAR

İletişimin giderek küreselleştiği II. Dünya Savaşı sonrasında dünya egemenliği için yeni bir savaş başlamıştır. Silahlanma, ekonomi, siyaset ve ideoloji gibi unsurları içeren ve Soğuk Savaş olarak adlandırılan bu dönemde evrensel ve hegemonik bir güç olarak dünya siyasetine ağırlığını koyan ABD yaşanan küreselleşme sürecinde ön planda yerini almıştır. Bu yıllarda, ABD'nin dış politikasını belirleyen en önemli iki olgu ekonomi ve güvenlik ilişkileri olmuştur (Bostanoğlu, 2008: 243).

Savaş sonrası yıllarda yaşanan ekonomik gelişmeler devlet kavramının ve rolünün yeniden gözden geçirilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu dönem boyunca dünya ülkelerinde iletişim teknolojileri ve örgütlü faaliyetler değişime uğramışlardır. Ulusal politikacılar uluslararası işletmelerin sözcülüğünü kalkınma, istihdam, ticaret ve turizm adı altında yapmaya başlamışlardır. Yüzde yüzü aşan enflasyonlar yaşanır, işsizlik ve ekonomik sıkıntılar artarken eğlence sektörü giderek gelişmiştir. Neoliberal politikaların popülerleştiği 1980'lere gelindiğinde, kalkınma, modernleşme, ulus kurma sloganlarıyla başlatılan girişimlerin sonucunda gelişmiş ülkelerle gelişmemişler arasındaki uçurum daha da belirginleşmiştir (Erdoğan, 2000: 193).

Noam Chomsky'ye göre neoliberalizm yeni bir kavram olmasına rağmen klasik liberal fikirler üzerine kurulmuş olan bir sistemdir. Bu teorinin kurucusu

olarak Adam Smith baş tacı edilmekle birlikte, Chomsky'ye göre Smith "Aydınlanma" döneminin önde gelen kişilerinden birisi olup ulusların menfaatlerine değil, ulusların zenginliğine vurgu yapmıştır. Bu da birbirine tezat bir durum teşkil edip, özelleştirmeler ve vergi oranlarının düşürülmesi nedeniyle yeni liberalizm sadece zenginlerin menfaatine hizmet edecektir (Fox, 2001: 37). Erdoğan'a göre ise, 1990'larda serbest rekabet, pazar ekonomisi ve ekonomik düzenlemelerle bir can simidi gibi sunulan neoliberalizm aslında yeni bir şey olmayıp birkaç yüzyıllık bir tarihi geçmişi vardır. İlginç olan sadece liberalizm doktrininin işleyiş biçimidir. Güçlü ülkeler kendi menfaatleri söz konusu olduğunda bu politikaları uygulamışlar, ancak menfaatlerine ters düşen noktalarda da karşı duruş sergilemişlerdir (Erdoğan 2000: 194).

Meletli'ye göre (2009: 2), küreselleşmenin ekonomi boyutu olan neoliberal uygulamalar ve bunların neden olduğu krizler tüm dünyada hızla işsizlik ve yoksullar ordusunu artırmakta, ülkeler ve dünya barışı için bir tehdit, sosyal kriz tehlikesi oluşturmaktadır. En az askeri darbeler kadar tehlikeli ve kaotik olan bu ihtimal BM'nin uyarılarına rağmen görmezlikten gelinmekte, işsiz yığınlar ve yoksul ülkeler kısıtlı yardımlarla varlıklarını sürdürebilmektedirler. Bu sistemin dünyada yarattığı gelir uçurumu, artan işsizlik ve yoksulluk nedeniyle bu süreç Age of Exclusion "Dışlanma Çağı" olarak da nitelendirilmektedir. Küreselleşme ile az gelişmiş ülkelere vaat edilen ekonomik kalkınma ve refahın yayılması idi. Ancak sonuçta az gelişmiş ülkelerin çoğu kaybederken küreselleşmeden karlı çıkanlar üretimdeki verim, teknolojik gelişim ve hızlı bilgi akışı sayesinde zengin Batı ülkeleri ve ulus ötesi şirketler olmuştur. Az gelişmiş ülkelerin üretimi, piyasaya

ulaşımı ve sanayileşmesi ise engellenmiştir. Bu ülkelerdeki yabancı sermaye, üretime katkıda bulunmak yerine paradan para kazanma yolunu seçmiştir. Ayrıca bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimi sonucunda insan gücüne olan gereksinim azaldığı için işsizlik ve yoksulluk artmış, dünyadaki zengin ve yoksul arasındaki gelir ve teknoloji uçurumları daha da derinleşmiştir. Hümanist değerler yok olup, refah yerine terör ve yolsuzluklar küreselleşmiştir.

Dünya Bankası rakamlarına göre 2000 yılında dünya nüfusunun en zengin ve en fakir yüzde 10'u arasında 13,3 kat olan gelir farkı 2006'da 17 kata çıkmış, işsiz sayısı ise 191,8 milyon kişiye ulaşmıştır (Meletli, 2009: 2). ABD'nin 2001 yılı sonlarına doğru yayımlanmış olduğu "Dört Yıllık Savunma Değerlendirmeleri"nin önsözünde dönemin Savunma Bakanı Donald Rumsfeld tarafından dile getirilen "ABD küresel çıkarlara sahip tek ülkedir" iddiası Bill Clinton döneminde şekillenmeye başlayan bir anlayışın mantıksal sonucu olup yukarıdaki savı açık bir şekilde desteklemektedir.

Clinton'un ikinci döneminde Dışişleri Bakanlığı sözcüleri ABD için "vazgeçilmez ülke, en uzun boylu ve bu nedenle de en uzağı görebilen ülke" kavramlarını kullanmaya başlamışlardır. Hatta o dönemin Dışişleri Bakanı Madeleine Albright kullanılmayacak, bu ölçüde büyük bir ordu beslemenin anlamsızlığını sorgulamıştır. Pentagon strateji belgelerinde 1998'den sonra "Büyük Ortadoğu" adı altında yeni bir coğrafi bölge tanımlanmış, Clinton döneminin sonlarına doğru da ABD Savunma Bakanlığı bu coğrafyadan sorumlu CENTCOM'un yetkilerini Orta Asya'yı kapsayacak şekilde genişletmiştir. Eski ABD Dışişleri Bakanlarından Henry

Kissinger daha 1997 yılında “American Emporium / Amerikan İmparatorluğu” kavramını kullanmıştır (Yıldızoğlu, 2008: 52).

Post-modern ideoloji olarak da adlandırılan bu süreçte baskıcı grup olarak ortaya çıkanları genel olarak üç gruba ayırmak olasıdır (Erdoğan, 2000: 285):

1-Uluslararası ve ulusal yatırımcı ve işletmelerden oluşan ekonomik güçler, bu güçlerle ortak çalışmalar yapan üniversite ve diğer kurumlar,

2-Devletler, siyasal partiler, ordu, seçimle ve atamayla gelen temsilciler, (Devletlerin, kamu politikaları nedeniyle normalde kamu çıkarlarını temsil etmeleri gerekirken, bunun tam aksi bir faaliyet içerisinde bulunmaları dikkat çekicidir. Bu tür devletler kamu çıkarları yerine uluslararası sermaye ve ortaklarının çıkarlarını savunmuşlardır).

3-Çeşitli çıkarları temsil eden sivil toplum örgütleri, akademisyenler ve kapitalistler.

Güvenlik konusunda ise 1940’lı yıllardan başlayarak birçok ülke ABD hegemonik sistemi ile birleşmeye başlamıştır. Bu yıllarda Truman Doktrini⁵³ ve

⁵³ 1947 yılında ABD Başkanı Harry Truman tarafından Sovyet tehdidine karşı hazırlanmış olan, Amerikan politikasının değişimini, bu tarihten sonra politikalarının temelini Sovyet karşıtlığı olacağını ve komünizm tehdidi altındaki ülkelere mali ve askeri yardım yapılacağını dünyaya ilan eden bir plandır. Bu dış yardımlar ABD Başkanı John F. Kennedy’nin Aralık 1962’de New York’taki Ekonomi Kulübü’nde de dile getirmiş olduğu gibi Birleşik Devletler’in dünya üzerindeki etki ve kontrol elde etmesini sağlayan bir metot olarak kullanılmıştır (Yetkin, 2007: 358).

Marshall Plânı⁵⁴ çerçevesinde Türkiye'nin yanı sıra başka ülkelerle de askeri alanlarda yoğun işbirliği yürütülmüş ve yardımlar sağlanmıştır.

Soğuk Savaş döneminde Birleşmiş Milletler başta olmak üzere NATO gibi paktların kurulmuş olması Amerikan öncülüğünün Batı dünyasında yerleşmeye başladığına işaret eden ampirik göstergelerdir. Amerika barışın örgütleyicisi, askeri güç dağılımının saptayıcısı, ekonomik kalkınmanın ve uluslararası çıkar sistemi kurallarının belirleyicisi konumuna gelmiş, hatta Japonya ve Avrupa Birliği gibi rakip ekonomilerin yanı sıra SSCB ve Küba gibi rakip kampta bulunan diğer ülkeler dahi uluslararası sistemde nasıl davranacaklarını ABD'nin koymuş olduğu kurallara göre saptamışlardır (Barnet, 1972: 21). Bu durum ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gerçekleştirmiş olduğu en büyük askeri müdahale olan ve Amerika'nın Sovyetleri çevreleme politikasının⁵⁵ sıcak çatışmaya döndüğü Vietnam Savaşı'na kadar devam etmiştir. Bu arada ABD'nin çevreleme politikasına katılan her Batılı ülke için SSCB bir tehlike olmaktan çıkmıştır. Amerika 1970'lere kadar Avrupa'ya sermaye ihraç edebilmiş, sabit kambiyo değerleri ve dolar-altın standardının da katkılarıyla, görece kendine yeterli bir ekonomiyi sürdürebilmiştir. 1970'lerde bir durgunluk dönemine girmiş, dünya ekonomisindeki payı hızla azalmış, mal üretimi düşmeye başlamış olsa da ABD başta petrol olmak üzere pek

⁵⁴ Marshall Planı, Truman Doktrini çerçevesinde 1948–1951 yılları arasında yürürlüğe giren ABD kaynaklı bir ekonomik yardım paketi olup aralarında Türkiye ile Yunanistan'ın da bulunduğu 16 ülke bu plan uyarınca ABD'den ekonomik kalkınma yardımı almıştır.

⁵⁵ Containment Policy (Çevreleme Politikası), İkinci Dünya Savaşı sonrasında SSCB'nin kendine bağlı uydu sosyalist devletler kurmasından endişe eden ABD'nin SSCB'nin etrafındaki devletlerle oluşturduğu veya oluşumlarına katkıda bulunduğu ittifaklar zinciridir. NATO, Balkan Paktı, Bağdat Paktı, SEATO ve Anzus Paktı bu amaçla kurulmuş örgütlerdir.

çok ham maddeye ihtiyaç duyan ve ekonomisi giderek uluslar üstü nitelik taşımaya başlayan bir ülkeye dönüşmüştür (Gill, 1990: 66-67).

Nixon döneminin 1971 devalüasyonu, OPEC'in petrol ambargosunun yol açmış olduğu 1973 petrol bunalımı, Watergate skandalı, Nikaragua ve İran'da radikal rejimlerin iktidara tırmanmaları, İran'la yaşanan rehineler krizi, Batı Avrupa ve Japonya ekonomilerinin rakip olarak ortaya çıkması, dünya ekonomik sistemi içindeki hacminin savaştan bu yana yarı yarıya düşmüş olması, bütçede ve dış ticaret dengesinde açıklar verilmesi, dünyanın en çok borç veren hazinesinin borçlu duruma düşmesi, ekonomiler üzerinde enflasyonist baskılara yol açan dolar-altın paritesinin kaldırılması, Sovyetler ile detant arayışları, eski Başkan Carter'ın vatandaşlarına "daha zayıf bir ülkenin vatandaşları olarak yaşamaya alışma" çağrısı, Amerika'nın ekonomik ve hegemonik üstünlüğünü yitirmesine neden olmuştur (Strange, 1990: 254). ABD ekonomisi durgunluk dönemine girmiş, dünya ekonomisindeki payı hızla azalmış, mal üretimi düşmeye başlamıştır. Hızla içe dönen ABD'de Demokrat Parti'ye bir yöneliş başlamış, sonuçta Jimmy Carter seçimleri kazanmıştır. Aynı dönemde dağınkılığa ve gruplaşmaya karşı bir tepki olarak yeni muhafazakârlık adı altında ortaya çıkan bu fikir hareketi de taraftar toplamaya başlamıştır (Birnbaum, 1988: 164-168). 1970'lerde filizlenen bu hareket 1980'lerde Ronald Reagan ile iktidara taşınmıştır.

Reagan başkan seçildiğinde ABD uluslararası politika alanında imajı son derece kötü olan bir ülke konumundadır. Amerikan hegemonyasının çökmekte olduğu konusunda da yaygın bir görüş hakimdir. Ancak Reagan 1981 Ocak ayında

yönetimi üstlenir üstlenmez askeri harcamaları finanse etmek için faizleri yükseltmiş, tek yanlı ekonomik politikalar uygulamış, ülke dışındaki sermayeyi hızla ABD'ye çekmiş, ABD askeri programlarının finansmanını da uluslararasılaştırmıştır. “Reaganomics” adı verilen bu politika piyasaları liberalleştirmiş, ABD ile diğer ülkeler arasında makroekonomik politika üretme koşullarını karşılıklı bağımlılığa dayandırmak suretiyle Amerikan ekonomisinin küresel politik ekonomiyle entegrasyonunu denetim altına almıştır (Gill, 1988: 106-107).

1980'li yıllarda İran'da İslami rejim artık tamamen egemen olmuş, CENTO⁵⁶ dağılmış, Sovyetler Birliği Afganistan'ı işgal etmiş, Yunanistan'da Amerikan karşıtlığı politikasıyla PASOK lideri Papandreu iktidara gelmiştir. Reagan tarafından uygulanan askeri ve para politikaları sonucunda güçlü Amerika'nın dünya liderliği tekrar söz konusu olmuştur. Bir yandan Sovyet ekonomisini yıkılma eşiğine getiren bir silahlanma yarışına zorlamış, diğer yandan iç ekonomiyi desteklemek için üreticiyi teşvik ederek canlandırma politikaları izlemiştir. “Yeni Dünya Düzeni” olarak nitelendirilen politikalar çerçevesinde Üçüncü Dünya'da istikrar ögesi olarak görülen rejimler desteklenmiş, ulusalcılık akımları radikalizm ile aynı kefeye konmuştur. Bu tedbirlerin sonucunda Amerika yeniden eşitler arasındaki birincilik konumuna yükselmiştir (Payne, 1994: 156). Sovyetler Birliği'nin yıkılmasını takiben askeri güç bakımından rakipsiz bir biçimde dünya önderliğini elinde tutmaya başlayan

⁵⁶ Kuruluş aşamasında Bağdat Paketi olarak anılan ve 1955-1959 yılları arasında faaliyet gösteren Merkezi Anlaşma Teşkilatı, ABD'nin girişimiyle Türkiye, İran, Irak, Pakistan ve Birleşik Krallık arasında Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu'da nüfuz kurmasını önlemek amacıyla kurulmuş olan karşılıklı güvenlik ve savunma örgütüdür (Bostanoğlu, 2008: 292).

ABD G7 ülkeleri⁵⁷ arasındaki liderlik ve ideolojik üstünlüğü eline almış, doların merkezi para birimi olması, ekonomisinin hacmi, teknolojisinin liderliği ve sermayesinin uluslararası niteliğiyle dünya politikasının baş aktörü konumuna gelmiştir (Payne, 1994: 157).

1980'ler sadece ABD'de değil, dünyanın başka bölgelerinde de muhafazakârların siyasal iktidara geldikleri, din istismarının artış gösterdiği ve bu arada örgütlü dinin güç elde edip iktidar olma girişimlerini hızlandırmış olduğu yıllar olmuştur (Mardin'den aktaran Erdoğan, 2000: 191). Batılı medya tarafından “Troubled Crescent” (Sorunlu Hilal) olarak da nitelendirilen, Kuzey Afrika'dan başlayarak Ortadoğu'dan geçip Türkiye'yi de içine alarak İran, Pakistan, Afganistan ve Türkî Cumhuriyetlere kadar uzanan coğrafyada, İslam gerek devlet yönetiminde gerekse muhalefet çevrelerinde etkisini giderek artırmıştır (Yıldızoğlu, 1996: 294). Reagan ve Thatcher yönetimleri altında uygulanan ve demokratikleşmenin, “liberal piyasa ekonomisi”, “refah devletinin tasfiyesi” gibi birtakım biçimsel düzenlemelerin yanı sıra “cemaat geleneklerinin yüceltilmesi” bir sivil toplumun gelişmesiyle sağlanabileceğini ileri süren bu yeni muhafazakâr akım 1980'lerde Turgut Özal yönetimlerince Türkiye'de de hayata geçirilmiştir.

Köker'e göre (1994: 81), anılan çizgi paralelinde gelişen sivil toplum fikri, toplumsal ve bireysel yaşamın tüm alanlarını devletin dışında “sivil topluma

⁵⁷ ABD, Kanada, İngiltere, Japonya, Fransa, Almanya ve İtalya gibi 7 gelişmiş ülkenin maliye bakanlarını bir araya getiren Yediler Zirvesi

özgü” alanlar olarak tanımlarken, sivil toplumu piyasayla özdeşleştiren bir bakışı benimsemiştir (Doğanay, 2003: 162). Siyasetin demokratikleşebilmesi için öncelikle devletin kamusal hayatın dışına çıkması zorunlu görülmüş; dolayısıyla, devletten ziyade söz konusu ülkede yaşamakta olan farklı grup, kimlik ve cemaatlerin “ortak iyi” üzerinde oйдаşma sağlayarak kamusal hayatı düzenlemesi amaçlanmıştır. Gerçekten de Türkiye ve diğer İslâm ülkelerinde muhafazakârlaşmanın ve çevreden merkeze doğru yerleşimin teşvik edilmiş olduğu görülmektedir.

Soğuk Savaş dönemi sonrası ABD’nin tek süper güç haline gelmiş olduğu görüşü hakimdi. Ancak Sovyetler Birliği’nin yıkılmasıyla birlikte ortaya çıkan güç boşluğunu doldurmanın o kadar kolay olmayacağı zamanla anlaşılmıştır. ABD’nin yanı sıra başka ülkeler de doğal olarak bu boşluğu doldurmak istemişlerdir. Nitekim tarihe bakıldığında hiçbir ülkenin hükümlanlığını sonsuza kadar sürdürememiş olduğu görülmektedir. 21. yüzyılın hemen başındaki gelişmeler de aynı yönde olmuştur. Rusya, Çin, Hindistan, Japonya, AB ülkeleri ve özellikle de Almanya uluslararası arenada ekonomik, siyasi ve askeri açıdan kendilerini kabul ettirme çabaları içerisine girmişlerdir. Bu ülkelerin büyük bir çoğunluğu ABD ile yakın ilişkiler içerisinde bulunmasına rağmen, özellikle de Çin ve Rusya ABD’nin politikalarına karşı olan tepkilerini zaman zaman dile getirmişlerdir (Bir, 2000: 19).

Bazı analistler bu yeni döneme ABD ve AB’nin yanı sıra Rusya-Çin-Hindistan’dan oluşan stratejik bir üçgenin damgasını vuracağını, dolayısıyla üç kutuplu bir dünya düzeninin oluşacağını düşünmektedirler. Ancak, böyle bir tanımlama yapmak biraz abartıya kaçmış olabilir ve ABD’nin gerçek ekonomik ve

siyasal gücünün yanlış değerlendirilmesine de yol açabilir. Amerika hala yeni ortaya çıkmakta olan güç odakları üzerindeki hâkimiyetini devam ettirmekte, Çin, Rusya ve Hindistan ise henüz stratejik üçgen olarak nitelendirilebilecek bir düzeye gelmemişlerdir. Ancak bu durum gelecekte ABD'nin ve diğerlerinin performansına bağlı olarak değişim gösterme potansiyeline sahiptir (Bir, 2000: 19).

Rusya ve Çin 1990'lı yıllardaki gelişmelerden ve Amerikan hegemonyasının güçlenmesinden rahatsızlık duymuşlardır. 1991 Körfez Savaşı, Bosna Savaşı, Kosova Krizi ve 2003 yılında başlayan Irak Savaşı sırasında her iki ülke de tepkilerini dile getirmişlerdir. Bunu yaparken kendilerinin de küresel güç olduklarını, sorunlar yaşanırken onlara da danışılması ve birlikte hareket edilmesi gerekliliğini vurgulamak istemişlerdir. Ortaya çıkan bu tepkiler hegemonyasını güçlendirirken ABD'nin yalnız başına bırakılmayacağını göstermektedir. Bu nedenle ABD'nin tüm bu faktörleri dikkate alması gerekliliği ortadadır. Avrupa Birliği de ayrı bir güç merkezi olma yönünde çalışmalar içerisinde olup Amerika'nın Avrupa'daki etkinliğini önlemeye çalışmaktadır. 2002 yılında bir istisna dışında ortak para birimi Avro'yu (Euro) kullanmaya başlayan Avrupa Birliği ülkeleri ortak bir savunma stratejisi izlemekte, kendi ordusunu kurmaya çalışmaktadır. Bu sürecin böyle devam etmesi halinde ortaya çok büyük bir Avrupa Birliği gücünün çıkması ve gelecekte ABD'nin her istediğini gerçekleştiremeyecek bir konuma gelmesi güçlü bir olasılık dahilindedir (Bağcı ve Bal, 2004: 112).

Soğuk Savaş sonrasında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte Orta Asya'da bir güç boşluğu olduğu bilinen bir gerçektir. Ancak, ilk aşamada doğan bu

güç boşluğuna rağmen bu bölge dünyadan sıradan bir köşesi olmadığı için küresel siyaset için her zaman çok büyük bir önem arz etmiştir. Avrasya olarak da nitelendirilen bu bölge için, Sir Halford Mackinder tarafından, “Heartland / Dünyanın Kalbi” adını taşıyan bir teori ortaya konmuştur (Erdoğan, 1999: 230). Mackinder’e göre bölge dünya siyasetinin kontrolünü elinde tutabilecek derecede jeo-stratejik bir öneme sahiptir. Demiryollarının geliştirilmesiyle birlikte kara hâkimiyeti deniz hâkimiyetine karşı üstün bir konuma gelmiştir. Dolayısıyla Avrasya’da kara hâkimiyetini elinde tutan ve özellikle de Orta Asya’yı kontrolünde bulunduran ülkeler bütün dünyaya hâkim bir konuma geleceklerdir. Orta Asya, Avrasya’nın kalbinde, Çin, Hindistan, İran, Pakistan ve Rusya gibi önemli ülkelerin arasında yer almaktadır. Özellikle de Çin, Rusya ve Hindistan, hatta İran nükleer kapasiteleri, askeri güçleri, doğal kaynakları ve ekonomik potansiyelleri nedeniyle öne çıkan ülkeler olup bölge için olduğu kadar küresel siyaset için de çok büyük önem taşımaktadırlar. Orta Asya ve Hazar Denizi’nde yeni keşfedilen ve 21. yüzyılda başlıca enerji kaynağı haline gelmesi çok büyük bir olasılık olan karbonhidrat kaynakları bile başlı başına bölgeyi çok önemli bir konuma getirmiştir.

Orta Asya aynı zamanda bölgesel ve küresel güçler için de bir tehdit oluşturmaktadır. Bölgedeki uyuşturucu ekimi, esrar kaçakçılığı, terörizm ve kökten dincilik diğer bölge ülkelerini olduğu gibi Rusya ve Çin’i de endişelendirmektedir. Amerika’da meydana gelen 11 Eylül saldırıları ve bunu takiben ABD’nin önderliğinde gerçekleştirilen Afganistan harekâtı bölgenin güvenlik açısından ne derece önem taşıdığını göstermektedir (Çeçen, 2000: 233-251).

Gelecekte “Yeni Bir Düzen” oluşacaksa bunun oluşturulmasında Orta Asya’nın çok önemli bir rol oynaması kaçınılmaz olacaktır (Çeçen, 2000: 233-251). Avrasya’da bu boşluğu doldurmak isteyebilecek olan ve ellerinde farklı pazarlık imkânları bulunan birkaç aday ülke bulunmaktadır. Öte yandan, Çin ile Rusya arasında giderek gelişen işbirliği ve 1996 yılında kurulmuş bulunan ve Türkmenistan haricinde bütün Orta Asya ülkelerinin üyesi bulunduğu Şangay İşbirliği Örgütü’nün⁵⁸ (Shangai Cooperation Organization) ABD’ye eleştirel bakan politikaları ABD’yi tedirgin etmektedir. Meydana gelen terörist saldırılar nedeniyle ABD de bu bölge ile doğrudan ilgilenmekte, süper güç konumunu kaybetmek istememektedir. ABD Rusya-Çin-Hindistan stratejik üçgenin tam olarak oluşturulmasından ve İran’ın da gelecekte buna katılmasından endişe duymaktadır. Bu olgudan hareketle ABD aslında Çin ile rekabet içerisinde bulunan, 1.1 milyar nüfusu, gelişen ekonomisi, nükleer gücü ve demokratik yapısı nedeniyle Hindistan’la yakınlaşma çabaları içerisinde.

Hindistan ayrıca İsrail ile olan ilişkilerini de geliştirmektedir. Bu rekabet sırasında her ne kadar Japonya ve Güney Kore’nin ABD’nin yanında yer alması mümkün görünse de İran ve Çin nükleer silahlar konusunda işbirliği içerisinde bulunmakta, ayrıca İran ve Rusya ilişkileri de gelişmektedir. İran, 2001 yılında Hatemi’nin Rusya’ya yapmış olduğu ziyaret sırasında Rusya’dan 7 milyar dolarlık

⁵⁸ Tek kutuplu dünyaya, dolayısıyla ABD’nin hegemonyasına karşı çıkmak için Çin’in öncülüğünde Çin Halk Cumhuriyeti, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan’ın katılımıyla 1996 yılında Şanghay’da oluşturulmuş ve 2001’de Özbekistan’ın katılımıyla üye sayısı altıya çıkmış olan işbirliği örgütü

silah alımına karar vermiştir. Sovyetler Birliği dağılmış olsa da, Rusya kaplamış olduğu geniş alan, doğal kaynakları, nüfusu, askeri kapasitesi ve nükleer silahlarıyla her zaman önemli bir güç olma konumunu sürdürmüştür. Kuzey Kore de nükleer faaliyetleri nedeniyle ABD için her zaman tehdit konumundadır. Suriye'nin uluslararası terörizmi desteklediğini gösteren kanıtlar bulunmaktadır. Ortaya çıkan bu yeni gelişmeler ve İran ve Suriye ile ortak sınırının bulunması, Türkiye'yi ABD nezdinde stratejik bir konuma taşımaktadır (Bağcı ve Bal, 2004: 114).

I.3.1. KAVRAMSALLAŞAN YENİ DÜNYA DÜZENİ

Yeni muhafazakâr politikaların bir sonucu olarak literatüre giren “Yeni Dünya Düzeni” kavramı Üçüncü Dünya ülkelerinin borçlarının yeniden düzenlenmesinden çoğulcu ilişkiler sistemine geçişe kadar birçok unsuru kapsayacak bir biçimde kullanılmıştır. “Yeni Dünya Düzeni” kavramını ilk kez kullandığı iddia edilen Peru Maliye Bakanı Alva Castro, 1985’de Seul’da yapılan toplantıda, IMF’nin yerine geçecek ve gelişmekte olan ülke borçlarının durumunu onlar lehine yeniden ele alacak bir yeni dünya düzeninin örgütlenmesi çağrısında bulunmuştur. Gorbaçov da Nisan 1990’da Moskova’da “yeni dünya düzenini biçimlendirecek bir sürecin” ilk adımlarının atıldığından söz etmiştir (Göktaş ve Gülbay, 1994: 38-39).

Amerika’nın 41. Başkanı George H. W. Bush döneminde (1989-1993) istikrar, küreselleşme, serbest ticaret, karşılıklı bağımlılık ve liberalizm gibi kavramların yanı sıra en çok vurgulardan birisi ise “Yeni Dünya Düzeni” olmuştur. Soğuk Savaş’ın bitiminin ardından Başkan Bush 1992 yılında Kongre’de

yapmış olduğu konuşmada dünyada daha önce iki silâhlı kamp bulunduğunu, ancak artık dünyada üstün süper güç olarak sadece ABD'nin olduğunu söyleyerek yeni bir dünya düzenine vurgu yapmıştır (Bostanoğlu, 2008: 332). Soğuk Savaş döneminin bitmesiyle birlikte ABD dünya siyasetindeki gücünü perçinlemiş, tek süper güç olarak kalmıştır. Bazı çevrelerce ABD dünya polisi olarak dahi nitelendirilmeye başlanmıştır (Bağcı ve Bal, 2004: 112).

Kennedy yönetimi sırasında Hindistan Büyükelçiliği yapmış olan Galbraith 1990'ların kalkınma anlayışını "Yeni Dünya Düzeni" olarak adlandırılan kavramın içine taşımıştır. Ona göre gelişmenin birinci koşulu sürtüşme ve kıyımlara son vermektir. Zengin ve makul ölçüde rahat olanlar, disiplinli askeri katliam fikrine kolayca kapılmazlar. Galbraith'in sözleri "Yeni Dünya Düzeni"nin Huntington'un "kültürler çatışması" iddialarının aksine çatışmalara son verecek bir dönem olduğunu müjdelere gibidir (Galbraith'ten aktaran Erdoğan, 2000: 183).

Yeni dünya düzeninin en göze çarpan unsurlarından birisi de uluslararası arenada dev medya şirketlerinin ortaya çıkmış olmasıdır. 1980'li yılların ortalarında yoğunlaşan yatay/dikey birleşmeler yoluyla giderek güçlenen medya kuruluşlarının etkinlik faaliyetleri film üretimi, müzik yapımı, kitap-dergi yayıncılığı, kablolu yayıncılık, matbaacılık, gazetecilik, televizyon ve radyo yayıncılığı, internet dağıtımı, eğlence, açık hava reklamcılığı, spor kulüpleri işletmeciliği ve seyahat acentacılığı gibi farklı alanlara yayılmıştır.

ABD'deki medya sektöründeki tekelleşmeyi ve geçirmiş olduğu evreleri irdeleyen Ben Bagdikian 1997 yılında yayınlamış olduğu *The Media Monopoly* adlı kitabında, 1984'de ABD'de üretimin yarısını gerçekleştiren 50 medya kuruluşu varken bu sayının 1997'de 10'a kadar düşmüş olduğunu söylemektedir (Tokgöz, 2008b: 29-30). Bagdikian aynı kitabın 2004 baskısında ise bu sayıyı 5 olarak revize etmiş ve ABD'deki çoğu gazete, dergi, kitap, radyo ve TV istasyonları ve film stüdyolarının sahibi olan Time Warner, Disney, Murdoch's News Corporation, Bertelsmann of Germany ve Viacom (Eski adı CBS) gibi şirketlerin isimlerini vermiştir.

Gücün giderek tekelleşmesi ve buna bağlı olarak dev medya şirketlerinin etkinliğinin artması neticesinde haber akışındaki dengesizlikler daha da büyümektedir. Bagdikian'ın belirtmiş olduğu şirketler herhangi bir mal üretimi yapmamakta, ancak ABD'de siyasetin belirlenmesinde ve vatandaşların sosyal değerlerinin oluşmasında önemli rol oynamakta, bir başka deyişle siyaset ve sosyal değerler üretmektedirler. "Conglomerate / Holding" olarak da adlandırılan bu dev medya şirketleri ülkede muhafazakâr ve sağ politikaların yerleşmesi için neredeyse tek sesli olarak hareket etmekte, amaçlarına ulaşmak için her türlü yasal yolu kullanmakta, gerektiğinde birbirleriyle işbirliği de yapmaktadırlar (Bagdikian, 2004: 5).

Yeni dünya düzeni dünyadaki çatışmaları ortadan kaldıramamış olsa da ekonomik yeni muhafazakâr politikalar göreceli bir istikrarın hüküm sürmüş olduğu Bill Clinton döneminde (1993-2001) özenle uygulandıktan sonra ardından yönetime

gelen 43. Amerikan Başkanı George W. Bush (2001-2009) tarafından da kararlı bir şekilde sürdürülmüştür. Bu politikalar paralelinde ABD ve AB'deki finans piyasaları hızla büyümüş, büyük kârlar edinilmiş, ancak likidite bolluğu içerisinde bulunan yatırım bankaları ve sermayedarlar çok büyük riskler altına girmişlerdir. Bununla birlikte, 2006 yılı başlarında ABD konut sektöründe başlayan kriz belirtilerini takiben “mortgage” (ipoteğe dayalı finans sistemi) kredilerine yatırım yapmaya başlayan fonların batması krizi tüm dünyaya taşımıştır. Bu durum giderek başta ABD olmak üzere bütün dünyayı etkisi altına alan ve yıkıcı etkileri 1929 Ekonomik Buhranı ile karşılaştırılan küresel bir kriz ve durgunluk haline dönüşmüştür.

Fukuyama bile ekonomik gerilemenin başladığı günlerde neoliberalizmin politik bir sembol ve düşünce tarzı olarak başka bir şeye dönüştüğünü ve artık desteklemekten vazgeçtiğini ifade etmiştir (Fukuyama, 2006a: xi). Geline nokta, yeni muhafazakârlığın gerek içte gerekse dışta Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan durumun bir gerçeği olup Amerikan dış politikasının 1990'lardaki güç kullanımını ve bu politikanın yol açmış olduğu Irak Savaşı'nı meşrulaştırma amacı taşıdığını ifade etmiştir.

1.3.2. YENİ DÜNYA DÜZENİ VE İSLAMOFOBİ

1990'lı yıllarda uygulanan bu sağ politikaların bir sonucu olarak Avrupa ülkelerinde giderek artan işsizlik, Batı ülkelerinde yabancı düşmanlığının artması gibi nedenlerin yanı sıra, Batı düşünce kuruluşlarınca olgunlaştırılmış olan Hıristiyanlık-İslâmîyet karşıtlığının yazıya dökülmüş olduğu Samuel P.

Huntington'un "Medeniyetler Çatışması" isimli çalışmasının İslâm'ı Batı için potansiyel bir düşmanlık odağı olarak göstermiş olması İslamofobi'yi dünya gündemine taşımıştır (Aydın, 2006: 118). Huntington medeniyetler arasındaki çatışmaların yerküreyi saracağını iddia etmiş, Konfüçyüs öğretisi ve İslâm arasındaki ilişkilere karşı Batıyı uyarmış ve gerektiğinde "preemptive" (önleyici üstünlük) girişimlerde bulunulması gerekliliği üzerinde durmuştur (Hague, 2004: 1).

Kongar'a göre, Sovyetler'in çöküşünden sonra ortaya çıkan yeni dönemdeki dünya stratejisinin ana çizgilerini Huntington belirlemiştir (Kongar, 2012: 29). Huntington Batı uygarlığının ve onun öncüsü konumunda olan ABD'nin ancak bir rakip ve tehdit karşısında gelişeceğine inanmakla kalmayıp, Sovyetler Birliği çöküp de komunizm tehdidi ortadan kalkınca ABD'nin gerilemesinden ve bunu takiben dünya liderliğini kaybetmesinden korkmakta ve bu nedenle de ülkenin önünde yeni düşmanlar olması gerekliliğine inanmaktadır. Dolayısıyla, Sovyetler Birliği'nin çöküşünün ardından Huntington'ın ilk belirlediği düşman İslam uygarlığıdır. Bir sonraki düşman ise Sind uygarlığı, diğer bir deyişle Çin'dir. Nitekim 11 Eylül saldırılarını gerçekleştirenlerin İslami militanlar olması Huntington'ın kehanetini bir noktaya kadar haklı çıkarmıştır (Kongar, 2012: 30).

Alman Başbakanı Helmut Kohl 1994 yılında bir savunma konferansında Kuzey Afrika'da giderek yoğunlaşan İslâmî hareketlerin Almanya ve Fransa tarafından dikkatlice takip edilmekte olduğunu vurgulamış, Cezayir, Fas, Mısır ve Tunus'ta devam eden faaliyetler nedeniyle Avrupa ve Akdeniz çanağı için güvenlik tedbirleri alınması gerektiğini söylemiştir. Yine eski Fransız Devlet Başkanı Jacques

Chirac'ın başdanışmanı olan Pierre Lelouche “La Nouveau Monde” isimli kitabında İslâm kökten dinciliğinin tehlikeleri üzerinde durmuştur. Avrupa Parlâmentosu üyesi Joseph Michele ise, Araplar, Faslılar, Yugoslavlar ve Türkler gibi Barbar kavimlerce kuşatılmış olduklarını, Roma İmparatorluğu'nun durumuna düşme riskiyle karşı karşıya bulduklarını iddia etmiştir (Haque, 2004: 1).

Canatan'a göre (2007), dünya düzeyindeki üç kırılma İslam karşıtlığının dünyada güçlenmesinde rol oynamıştır: İran İslam Devrimi (1979), Berlin Duvarı'nın yıkılması (1989) ve 11 Eylül terörist saldırıları (2001). 2000'li yılların başlarında yönetime gelen bazı Dünya liderlerinin muhafazakâr olmaları ve din konusuna sık sık vurgu yapmış olmaları bu olguyu daha da perçinlemiştir. ABD Başkanı George W. Bush ve İngiltere Başbakanı Tony Blair bunlar arasında en başta gelen politikacılardandır. Batılı birçok çevrelerce İslamcı olarak nitelendirilen Türk Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'a “Siz de Tanrıya inanıyorsunuz, biz de! Bu nedenle çok iyi ortak olacağız” demekle din olgusunu uluslararası ilişkilere dahi taşımıştır. Aynı Bush, bir başka söyleminde “Tanrının beni sevdiğine inanıyorum; Filistinlileri ve İsrailileri de sevdiğini düşünüyorum. Bu nedenle aramızdaki sorunların böyle devam etmesine izin vermemeliyiz”, demiştir (Alterman, 2004: 192).

2000'li yıllarda giderek yayılan İslamofobi olgusuna karşın İslam ülkeleri de değişik platformlarda tepkilerini ortaya koymuşlardır. 2009 yılının Mayıs ayında Suriye'nin başkenti Şam'da toplanan İslam Konferansı Örgütü'nün 36. Dışişleri Bakanları Konseyi Toplantısı'nda bir konuşma yapan Suriye Devlet Başkanı Beşar

Esad, “İslam dininin ve Müslümanların kimlikleri nedeniyle baskılara maruz kaldıklarını, İslam ve Müslümanların terörist olarak damgalanmalarının toplumlar arasında derin uçurumlara yol açacağını söylemiştir (Hürriyet, 2009: 29).

İslama karşı Batıda giderek güçlenen bu karşıtlığın önlenilmesinde halkla ilişkiler faaliyetlerinin devreye sokulmasının bu sürecin zaman içerisinde tersine çevrilmesine yardımcı olacağı düşünülebilir.

I.4. KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE İDEOLOJİK BİR KAVRAM OLARAK HALKLA İLİŞKİLER

İşletme, iletişim, psikoloji ve sosyoloji gibi farklı bilim dallarından beslenen “halkla ilişkiler” kavramı üzerinde ortak bir tanım bulunmamaktadır. Bu eksiklikten yola çıkarak, 1906-1976 yıllarını kapsayan ve üzerinde 65 uzmanın çevresel faktörleri de dikkate alarak yapmış olduğu, Halkla İlişkiler Araştırma ve Eğitim Vakfı tarafından finanse edilen bir çalışma sonucunda 472 farklı halkla ilişkiler tanımının olduğu ortaya çıkmıştır (Hutton, 1999: 200). Bu tanımlamalardan yola çıkarak halkla ilişkilerin öne çıkan nitelikleri belirlenmiştir (Harlow, 1976: 35). Buna göre halkla ilişkiler,

1-Uzmanlık gerektiren bir yönetim görevidir ve başarılı sonuç alınabilmesi için mutlaka işin uzmanlarınca yönetilmelidir.

2-Halkla ilişkiler hedef kitlenin davranışlarını yakından inceleyip analiz eder, sonuçlarını yönetim ile paylaşır.

3-Kuruluşun ihtiyaç duyduğu araştırmaları yaptırıp sonuçlarına dayalı politika ve program önerilerini yönetime sunar.

4-Kitle iletişim araçları ile yakından ilgilenir, kurum imaj ve itibarını yönetir.

5-Halkla ilişkiler birimi sürekli yönetimin bir parçası olarak faaliyet gösterir.

Araştırma sürecinde farklı tanımların ortak niteliklerinin belirlenmesinin ardından yapılan ve genel kabul gören tanıma göre, halkla ilişkiler, bir kuruluşla halk arasında karşılıklı iletişim, anlayış, kabul ve işbirliği oluşturup sürdürmeye yardımcı olan, sorun ve problemlerin yönetimini içeren, kamuoyunun bilgilendirilmesi ve karşılık verilmesi için yönetime yardımcı olan, kamu yararını gözetme anlamında yönetimin sorumluluklarını tanımlayan ve vurgulayan, eğilimleri önceden tahmin etmeye yardımcı olmak için bir erken uyarı sistemi gibi hizmette bulunan, değişikliklerden etkin bir biçimde faydalanmak için yönetime yardımcı olan ve başlıca araçları olarak ahlaki iletişim tekniklerini ve araştırmayı kullanan özgün bir yönetim fonksiyonudur (Gordon, 1997: 59). Her ne kadar, kamu yönetimi bağlamında ele alındığında, yönetsel ve ideolojik olmak üzere iki temel işlev çerçevesinde işliyor olsa da (Özdemir, 2006: 98), devletin görevlerinin giderek çoğalması, buna bağlı olarak ortaya çıkan yönetim kargaşasının olumsuz sonuçlarını gidermede (Yücel'den aktaran Güçdemir, 2010: 3) ve kurumun etkinliğini arttırmada kullanılıyor olması (Grunig, 1992: 11) nedeniyle halkla ilişkiler daha ziyade yönetsel bir kavramdır.

Bununla birlikte, halkla ilişkiler etkinliklerinin hem uygulayıcısının hem de muhatabının insan olması, onu kaçınılmaz olarak ideolojinin de bir parçası haline

getirmektedir. Özellikle de 1929 yılındaki “Ekonomik Buhan” sonrasında özel sektör işletmeleri kardan başka birşey düşünmemiş olmasının cezasını çekmiş, kar etme çabalarının yanı sıra işletmelerin sürekliliğini sağlamak, kendilerini korumak amacıyla çevreyi etkileyici uygulamalar için halkla ilişkiler çalışmalarına ihtiyaç duymuşlardır. Seçim çalışmaları ve yerel grevler halkla ilişkilere toplumsal bir içerik kazandırmış; dolayısıyla, devreye giren “insan” unsuru yapılan kuramsal çalışmalardaki temel değişkenlerden birisi olmuştur (Kazancı, 2002: 6-9).

Halkla ilişkiler, iletişim çerçevesinde ele alındığında da ideoloji devreye girmektedir. Zira küreselleşme sürecinde ortaya çıkan yeni kültürel ve ekonomik örgütlenme biçimleri içerisinde ideoloji yer almaktadır. Amerika'nın önde gelen halkla ilişkiler kuruluşlarından birisi olan Ketchum Public Relations'ın başkanı Ray Kotcher, yapmış olduğu halkla ilişkiler tanımında, halkla ilişkileri ideoloji ile ilişkilendirmiştir. Bu tanıma göre, halkla ilişkiler, “ilişki kurma süreci, inanırlık ve güven ilişkileri, insanların sizi dinlemesini, bakış açınızı benimsemesini ve bu inançla hareket edilmesini sağlamak” olarak tanımlanmaktadır (Berger'den aktaran Özdemir, 2006: 98-99). Neal, küreselleşme ile halkla ilişkiler arasındaki bağın ise genellikle küreselleşme sürecinin bir sonucu olarak egemenlik alanlarını giderek genişleten çok uluslu şirketlerin halkla ilişkiler uygulamaları ve bunların etkinlikleri bağlamında kurulmaya çalışıldığını söylemektedir (Neal'den aktaran Özdemir, 2006: 3).

Halkla ilişkilerin ideolojik amaçla kullanılmasına en somut örnekler savaş dönemleridir. Birinci Dünya Savaşı'nda ABD'de Başkan Wilson tarafından

kurulan Creel Komitesi tarafından uygulanan halkla ilişkiler kampanyası bunun ilk örneklerindedir. Orta sınıfın savaş konusundaki değişik görüşleri nedeniyle savaşa girmeyi haklı gösterecek ideolojik bir aygıtı oluşturması konusunda Wilson'a baskı yapılmıştır. Bu bağlamda, Amerikan halkının ABD'nin savaşa girmesine destek vermesini sağlamak amacıyla, 1917 yılında Başkan Wilson'ın emriyle Creel Komitesi (CPI / Committee on Public Information) kurulmuştur. 19 alt birimden oluşan komite kamuoyu oluşturmak, bilgiyi denetlemek, merkezileştirmek ve sansürlemek için her türlü yöntemi kullanmıştır. O dönemde gelişmiş kitle iletişim araçları bulunmamasına rağmen CPI çok büyük kitlelere ulaşabilmiş ve onları etkilemeyi başarmıştır (Ewen'dan aktaran Özdemir, 2006: 101).

1980 ve 1990'larda küreselleşme ve halkla ilişkiler arasındaki bağı çok uluslu şirketler üzerinden kuran çok sayıda araştırma yapılmıştır. Araştırmalarda etkileşimli tarzlara ilişkin belirgin farklılıklar tanımlanmış ve bu farklar daha ziyade ülkelerin tarihsel ve kültürel değerleri üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır (Neal'den aktaran Özdemir, 2006: 3).

Siyasal, ekonomik ve teknolojik gelişimler halkla ilişkiler alanında uluslararası düzeyde yapılan çalışmaları da etkilemekte olduğundan ortaya çıkabilecek iletişim sorunlarının da çözülmesi gerekmektedir. Küreselleşme bağlamında halkla ilişkiler çalışmaları yeni yöntem ve teknikler kullanılarak gerçekleştirilebilmektedir. Gazete, televizyon, internet, dergi, radyo ve faks gibi kitle iletişim araçları küreselleşme ve haberleşme süreci içerisinde son derece hızlı ve etkin işlevlere sahip olduklarından halkla ilişkiler olgusunun ayrılmaz bir

parçasıdırlar; bunların fonksiyon ve etkinlikleri yadsınamaz. Kazancı'nın da belirttiği gibi halkla ilişkiler olgusunun temelinde iletişim bulunmaktadır (2002: 11-12).

I.5. KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE İMAJ YÖNETİMİ

Halkla İlişkiler, iletişime dayalı olan doğası gereği aynı zamanda bir imaj oluşturma görevi üstlenmektedir. Halkla ilişkiler etkinlikleri, kurum imajını güçlendiren en önemli araçlardan birisi olarak değerlendirilmekte, kurumsal imaj oluşturmak için müşteri memnuniyeti sağlamak, toplumla iyi ilişkiler kurmak, tanıtım çalışmaları yapmak, medyada olumlu haberlerin yer almasını temin etmek, sağlıklı bir iletişim ortamı sağlamak, kurum çalışanlarını motive etmek ve iletişim teknolojilerinden yararlanmak açısından büyük önem taşımaktadır (Bakan, 2008: 303). Bu bağlamda, imaj, güzel bir isim yaratmak, olumsuz yaklaşım, söylenti ve olgularla mücadele ederek bunları ortadan kaldırmak suretiyle bir kuruluşun farklı çevrelerle iyi ilişkiler oluşturması olarak tanımlanmaktadır (Kotler ve Armstrong, 2008: 441). Dowling'e göre ise (1993: 104), imaj, insanların zihninde var olan kurum ile ilgili izlenimlerin toplamı olarak ifade edilmektedir.

Bu tanımlamalardan da görülebileceği gibi, imaj kavramı genelde pazarlama dolayımı olarak değerlendirilmiş, ülke imajı bağlamında kendine literatürde daha az yer bulabilmiştir. Ülke imajı, bir ülkede yaşayan halkın kültürel yapısı, ekonomik durumu, siyasi yaşamı, üretim faaliyetleri ve nüfus yapısı gibi niteliklerine göre algılanmaktadır (Jenes, 2012: 1). Yine de üzerinde tam bir mutabakat sağlanmış bir ülke imajı tanımı bulunmamaktadır (Jenes, 2012: 8). Ülke

imajıyla ilgili yapılmış olanların birçoğu tekdüze, gerçeğin çok basite indirgenmiş olduğu ve doğruluğu kanıtlanamayan tanımlardır (Kotler ve Gertner, 2002: 251). Bir tanıma göre, ülke imajı, belirli bir ülke ile ilgili olarak toplanmış çeşitli bilgilerden çıkarsanan fikir ve inançlar bütünüdür (Powers ve Fetscherin, 2008: 148). Benzer bir başka tanıma göre ise, ülke imajı, insanların belirli bir ülke ile ilgili izlenim, fikir ve inançlarının toplamıdır (Kotler, vd., 1993: 141). Deutsch ve Merritt'e göre (1965: 24), imajın özünde, bir objenin ilişkili olduğu alanla ilgili olarak algılanan niteliği bulunmaktadır. Bu obje bir kurum ya da bir ülke olabilmektedir (Boulding, 1956).

20. yüzyıldan itibaren, özellikle de Soğuk Savaş'ın başlamasıyla birlikte, devletler sistematik bir imaj oluşturmanın önemini farkına varmışlardır. Genel anlamda markaların imajına yönelik olarak yapılan akademik çalışmaların kökeni 1930'lara kadar uzanmakla birlikte belirli bir ülkeye yönelik imaj çalışmaları 1960'larda yapılmaya başlanmıştır (Klinberg, 1941: 335-352). 2006 yılı itibariyle imaj ile ilgili olarak yapılmış akademik çalışmaların sayısı 400 civarında olup bunların büyükçe bir bölümü bir marka imajına, sadece küçük bir bölümü ise belirli bir ülkenin kendi özgün imajına yöneliktir (Usunier'den aktaran Jenes, 2012: 1).

İletişimin küreselleşmesiyle birlikte, ulusal imaj oluşturma çabalarında bir artış gözlemlenmiştir. Etkili bir şekilde kullanılabildiği takdirde, bu çabalar hem içteki siyasi istikrarı, hem de ülkenin uluslararası alandaki etkinliğini artırabilmektedir. Ülkeler küresel piyasalara uyum sağlamak, küresel ilişkilerde söz sahibi olmak ve dünyadaki saygınlığını artırma çabası içerisinde olduğundan özellikle de uluslararası alandaki etkinliği artırmaya yönelik çabalar daha büyük

önem kazanmaktadır (Li ve Chitty, 2009: 1). Özellikle uluslararası sermayenin dolaşımında ülke imajının rolü çok büyüktür (Kuncizk, 2000: 3). Bu nedenle, uluslararası halkla ilişkiler faaliyetlerinin asıl amacı bir ülke ile ilgili olumlu bir imaj yaratmak veya mevcut olumlu imajını sürdürülebilmektir. Diğer bir deyişle, güvenilirliğin sürdürülebilmesi, kaynakların efektif kullanılabilmesi ve diğer uluslardan siyasi ve maddi destek alınabilmesi için son derece önemlidir. Bir yerde güven paraya eşdeğer görülmektedir. Bir ülkenin olumlu imajı o ülkenin geleceğine ilişkin güveni yansıtmaktadır. Uluslararası piyasalarda gerçekleşen mali işlemler ve ulusal paraların değerleri sadece döviz ve altın rezervi, ticaret fazlası ve açığı gibi ekonomik faktörlere bağlı olmayıp aynı zamanda doğrudan söz konusu ülkenin kredi borçlarını geri ödeyebilme gücünün, siyasetçilerinin kredibilitésinin, bir bakıma imajının bir yansımasıdır (Kuncizk, 2000: 6).

Kurumlar arası ilişkilerde olduğu gibi devletlerin de saygı duydukları ve güvendikleri ülkelerle ilişkilerini geliştirip ticaret yaptıkları görülmektedir. Ülkeler sahip oldukları imaj ile sektörlerini canlı tutabilmekte, aynı zamanda uluslararası iktisadi tüm faaliyetlerinde avantajlı bir durum yaratabilmektedirler. Tüketicilerin de ürünün “ülke orijinini” dikkate almak suretiyle farklı değerlendirmeler yaptıkları görülmektedir. Bir ürünün üretildiği ülke potansiyel müşteriler üzerinde olumlu ya da olumsuz etkiler bırakabilmekte veya hiçbir etki yaratmamaktadır. Örneğin, dünyada birçok alıcı üzerinde “Made in Italy” etiketi taşıyan giyim eşyalarına ilgi göstermekte, Japon veya Güney Kore üretimi elektronik eşyalar tüketiciler tarafından daha fazla tercih edilmektedir (Kotler ve Jatusripitak, 2005: 351).

Ülkelerin imajları denildiğinde akla birikmiş ön yargılar geldiğine göre, bunlar herhangi bir zaman diliminde birdenbire meydana gelmemiş, uzun bir tarihsel süreç içerisinde oluşmuştur. Bu tip ön yargılar, belirli bir insan grubunun yabancı bir grup ile ilgili olarak doğruluğunu dikkate almaksızın vermiş olduğu hükümler olarak tanımlanabilir. İmaj kavramı, sadece o anki algıyı değil, geçmişteki ve gelecekteki algıyı içermektedir. Bu bağlamda, ulusal imaj, bir kimsenin, belirli bir ülke ve o ülke insanı ile ilgili olarak kafasında oluşturmuş olduğu bilişsel bir durum olarak değerlendirilebilir (Kunczik, 2000: 9). Ancak imajı sadece “bilişsel” sözcüğüyle açıklamak yetersiz kalabilir. İmaj denildiğinde gerçekte zihinsel, sözel ve algısal imajlardan söz edilmekte olduğu da vurgulanmalıdır (Yıldız, 2002: 21).

Bireylerin bilişsel durumlarının bir yansıması olan imaj kitle iletişim araçlarının aracılığı olmaksızın başkalarının fark edilemez. Bu araçlar ülke imajının yayılmasında anahtar rol oynarlar (Kunczik, 1997). Bu nedenle, imajı oluşturulacak ya da aktarılacak olan objenin hedef kitlesine ulaşabilmesi için, öncelikle kitle iletişim araçları kanalıyla izleyiciye ulaşması gerekmektedir (Yıldız, 2002: 51). Kitle iletişim araçları değişim ve dönüşümü sarmal olarak destekleyerek küreselleşme gerçeğini daha fazla görünür kılmaktadırlar. Gerçek işlevi bilgi aktarma olan kitle iletişim araçları toplumsal yaşamdaki değişimlerin de bir anlamda dönüştürücüsü olmuştur. Bireyler arasındaki yüz yüze iletişim olanağı hem yer, hem de zaman anlamında giderek azaldığından bilgilenme gereksinimleri iletişim araçlarından karşılanmaya başlanmıştır. Ancak yaşama ilişkin bilgiler bu araçlar kanalıyla alınırken gerçeğin bu araçlarla çoğu kez değişik biçimlerde yeniden üretildiğinin farkında olunmamaktadır (Yıldız, 2002: 11-12). Küresel iletişim sürecinde medyanın

rolü giderek karmaşıklaşmıştır. İletilen mesajlar ticari beklentilere, siyasi baskılara, medya yöneticilerinin deneyim ve tercihlerine, görsel medyanın ayıracağı zamana ve yazılı basının sayfalarında ayıracağı alana göre şekillenebilmektedir (Selby ve Cowdery, 1995). Medyanın, diğer ülkelerle ilgili imajların oluşturulmasında çok etkin bir rolü bulunmaktadır. Kitle iletişim araçları bir ülke halkının diğer bir ülke halkını anlamasına, ya da tam tersine, yanlış anlamasına yol açabilir (McNelly ve Izcaray, 1986: 546). Özellikle de Amerikan medyasının ulusal imajlar ya da önyargılar yaratmakta belirgin bir gücü olduğu konusunda araştırmacılar arasında yaygın bir görüş bulunmaktadır (Hennesy, 1985).

İmaj oluşturma sürecinde rol oynayan unsurlardan birisi de sinema ve televizyon yapımlarıdır. Bu konuda Amerika başı çekmektedir. UNESCO'nun 1977 yılında yapmış olduğu bir araştırmaya göre dünyaya ihraç edilen filmlerin yüzde 32'lik bir bölümü Amerikan yapımı iken, Mattelart, Delcourt ve Mattelart'a göre (1984: 124), bu oran 1980'lerin ortalarında yüzde 79'a ulaşmıştır. 1980'li yıllarda ise dünyaya ihraç edilen televizyon yapımlarının oranı yüzde 60 civarındadır (Mattelart, 1991: 20-21). 1970'lerde Amerika'da çekilmiş ve dünyanın birçok bölgesine dağıtım yapılmış olan Türkiye aleyhtarı "Midnight Express" adlı filmin onlarca yıl Türkiye'nin imajına olumsuz etkiler yapmış olması sinema sektörünün imaj olgusunu ne derece etkilediğine dair bir örnektir.

1.5.1. İMAJ OLUŞTURMA SÜRECİNDE KAMUOYU VE LOBİCİLİĞİN YERİ

Gerek kamuoyu, gerekse lobi kavramları istendik davranış değişiklikleri oluşturmayı amaçladıkları için imaj olgusu ile de yakından ilgilidirler. Bu çalışmanın odaklandığı ülke olan Amerika’da kamuoyu oluşturan değişik kurumlar bulunmaktadır. Amerikan Başkanları dış politika konusunda zaman zaman kendileri karar verirler. Bununla birlikte, dış politika ile kararlarını vermeden önce kamuoyunun da tepkisini - Irak Savaşı öncesinde olduğu gibi her zaman olmasa da - çoğu zaman göz önünde bulundurmaktadırlar. Buna karşın, Başkan Bush’un, artan kamuoyu baskısı sonucunda Irak’taki asker sayısını daha fazla artırmaya cesaret edemediği, hatta asker çekme takvimini onaylamak zorunda kaldığı bilinmektedir. Yine Vietnam Savaşı sırasında Başkan Johnson kamuoyunun savaş karşıtı baskıları nedeniyle ikinci kez Başkan adaylığına cesaretini gösterememiştir. Kamuoyunun bir parçası olan ve çok büyük bir gücü elinde bulunduran sivil toplum kuruluşları insan haklarından çevre sorunlarına kadar Amerikan politikasında itici güç unsurları haline gelmişlerdir (Nye, 2003: xii).

1.5.1.1. KAMUOYU OLUŞTURMA ÇABALARI

Kazancı, kamuoyu kavramını genel anlamda “yönetilenler ya da müşterilerden oluşan, devlet ya da işletme yöneticilerini etkileme amacına yönelik kanaatler” olarak tanımlamaktadır (2002: 58). Kamuoyu kavramı, ilk çağlarda hür vatandaş, orta çağda ise kral ve krala ait mülkü anlatmak için kullanılmıştır.

Günümüzdeki anlamını ise daha ziyade Fransız İhtilali sonrasında kazanmış, halkın düşüncesi ve halkoyu şeklinde algılanmaya başlanmıştır.

İşletme literatürü açısından kamuoyu kavramının açıklamasına bakıldığında, çok genel bir yaklaşımla, işletmelerin amaçlarına ulaşmasında beklentileri ve etkileri olan değişik toplumsal gruplar ve onların görüşleri şeklinde bir tanımlama karşımıza çıkmaktadır. Özellikle uluslararası boyutta faaliyet gösteren işletmeler faaliyette buldukları pazarda, halkın işletme faaliyetlerine ilişkin düşünce, tutum ve eylemlerini bilmek durumundadırlar. Bu bağlamda uluslararası işletmelerin yatırım yaptığı ülke kaynaklarını verimli kullanıp kullanmadığı, istihdam yaratıp yaratmadığı ve çevre sorunlarına karşı duyarlı olup olmadığı sürekli halkın ilgisini çekecek konulardır (Tuncer, vd., 2004: 63).

Asıl vurgulanması gereken ise Walter Lippman'ın 1922'de "Public Opinion" isimli kitabında yapmış olduğu kamuoyu tanımıdır. Buna göre, kamuoyu, diğer insanların davranışlarıyla, bu davranışın bizimkiyle kesiştiği, bize bağımlı olduğu veya bizi ilgilendirdiği ölçüde ilgili olan ve kabaca kamu sorunları olarak tanımladığımız dışımızdaki dünyanın özellikleridir. Bu insanların kafalarındaki resimler, kendilerinin ve diğerlerinin resimleri, gereksinimleri, amaçları, ilişkileri ve diğer konular hakkındaki resimler, bu kimselerin kamu hakkındaki kanılarıdır. Bu resimler kamuoyudur (Lippmann'dan aktaran Tokgöz, 2008a: 182).

Amerikan iş çevrelerinin dış politika kararlarını etkilemede büyük çıkarları vardır. Ülke dışında yapılan yatırımlar ve dünya çapındaki iş ve ticaret

bağlantıları işletmelerin faaliyet hacimleri açısından çok önemli olduğu için Amerikan iş çevreleri Amerikan yönetiminden kendi ekonomik ve ticari çıkarlarını yabancı ülkelerde koruyacak bir dış politika izlemelerini istemektedirler. Bu gücü sağlamak için de ülkenin önde gelen iş adamları Amerikan Başkanlık seçimlerinde destekledikleri adayların siyasi kampanyaları sırasında büyük miktarda harcamalar yapmaktadırlar. Irak Savaşı'nın geri planında Amerika'daki büyük petrol işletmelerinin menfaatlerinin bulunmakta olduğu, Başkan ve ekibinin bu paralelde bazı kararlara imza atmış oldukları zaman zaman dünya medyasının gündemine gelmiştir.

CIA, Ulusal Güvenlik Konseyi (National Security Council), Ekonomik Danışmanlar Konseyi (Council of Economic Advisors) gibi resmi kurumların yanı sıra, Amerikan dış politikasını şekillendiren “think tank⁵⁹” denilen görece bağımsız fikir ve düşünce kuruluşları da faaliyetlerini sürdürmektedirler. Bunlardan bazıları; Council on Foreign Relations, Brookings Institution, Carnegie Endowment for International Peace, CSIS (Center for Strategic and International Studies), Rand Corporation, Federation of American Scientists ve Stimson Center'dır. Bu tür kurum ve vakıflar insani ilişkiler, medya, eğitim ve yönetim arasındaki ortak sınır üzerinde danışmanlık, araştırma ve inceleme hizmetleri sunarak politik mekanizmaya katılırlar. Bunlar aynı zamanda bireylerin ve siyasal elitlerin de yönetim

⁵⁹ Think tanklar, siyasi sorunlar ile ilgili uzmanlık hizmeti sunmanın ve tavsiyelerde bulunmanın yanı sıra giderek baskı araçları da oluşturmakta, kitle iletişim araçları aracılığıyla yayılan araştırmaları sayesinde siyasi kararlara dair gündem de oluşturabilmektedirler (Mancini, 2009: 295).

kademelerine gelmeleri için bir fırsat yaratmaktadırlar (Higgot ve Stone, 1994: 32-33).

Amerikan medyası da özellikle Soğuk Savaş sonrasında gelişen teknolojik imkânlar sayesinde Amerikan dış politikası ve kamuoyu üzerinde yönlendirme ve etkileme açısından güçlü bir konuma gelmiştir. Gerek Körfez Savaşı, gerekse Irak Savaşı sırasında özellikle CNN'in cepheden yaptığı yayınlar hala hatırlardadır. Aynı kanal 1992'de Amerika'nın Somali'ye müdahale etmesinde, daha sonra da çekilmesinde önemli rol oynamıştır (Lefebvre, 2005: 83).

1.5.1.2. LOBİ ÇALIŞMALARI

Lobi eylemleri en önemli, en çok rastlanan ve en etkili baskı yöntemlerinden birisidir. Kulis eylemleri de olarak adlandırılan bu faaliyetler, çeşitli çıkar grupları tarafından hükümet eylemlerini, halkı ve karar alıcı kesimleri etkilemeye yönelik faaliyetlerdir (Gürbüz ve İnal, 2004: 172). Lobicilik faaliyetleri çağdaş demokrasilerde yönetime katılmada bir etkileme, halkla ilişkiler ve iletişim yöntemidir. Bu faaliyetler, özel olarak bu iş için kurulmuş işletmeler tarafından yürütülebileceği gibi sendikalar, dernekler, güçlü ticari ve ekonomik kuruluşlar, memurlar, medya çalışanları gibi çok çeşitli kesimlerden kişi ve kuruluşlarca da yapılabilmektedir.

“Lobicilik” hükümetlerin ve parlamento üyelerinin kararlarını etkilemek amacıyla ilk çağlardan beri var olan bir olgu olup (Faupin, 2005: 92) günümüzdeki

anlamıyla çıkış noktası Amerika Birleşik Devletleri'dir (Dinçer, 1998: 51-52). Lobiler özellikle Amerikan dış politikasında güçlü etkilere sahiptirler. Zira lobiler, hedef ülkedeki siyasal iktidarı, halkı ve önemli karar alıcıları etkilemeye yönelik kurumlardır. Yabancı hükümetler de sorunlarını çözmek ve davalarını yürütmek için özellikle Kongre'de lobilerden yararlanmaktadırlar. Amerikan başkenti Washington'da lobi sayısının 1600–2000 arasında değiştiği söylenmektedir (Gözen, 1999: 499).

Amerikan devlet sisteminde, Devlet Başkanı, Anayasa Mahkemesi Üyeleri ve Temsilciler Meclisi üyeleri gibi belli devlet pozisyonlarındaki bazı bireyler ülkenin politikasını etkileyen, devlet otoritesine ve son sözü söyleme yetkisine sahip kişiler olup bu güçlerini Anayasa'dan alırlar. ABD'deki lobiler zaman zaman demokrasi ve insan hakları ihlallerinin olduğu ülkelere silah satışı, mali yardım ve ticaret olanaklarının kısıtlanması için de ABD yönetimine baskıda bulunurlar (Gözen, 1999: 84-85). Aslında bu kişilerin kararları kişisel olmayıp genel olarak kendilerini destekleyen ve bağımlı hissettikleri kişi ve grupların kararlarıdır. Diğer bir deyişle, temsili bir demokratik sistemde bir grubun isteklerinin dikkate alınması durumudur. Bu nedenle, lobicilik bir anlamda hükümet önünde kişisel temsilciliği ifade eder. Politika üretebilmek çaba sarf edilen bu süreç karar vericilerle araçlar yoluyla kurulan iletişimi de içermektedir. Lobicilik bir bakıma bir iletişim süreci olarak da nitelendirilebilir.

Türk-Amerikan ilişkilerinde de lobiciliğin önemli bir yeri vardır. Zira Amerikan etnik gruplarının da Amerika'nın Türkiye'ye yönelik dış politikasını

etkilemeye yönelik lobi faaliyetlerinde buldukları görülmektedir. Bunlardan en etkili olanları Yahudi, Ermeni ve Yunan lobileridir. Barışçıl bir araç olarak kullanılan turizmin önündeki en büyük engellerden bir tanesi de ırkçılık ve terör amacı güden bazı örgüt ve grupların uluslararası platformda gelişmekte olan ülkelerle ilgili olarak kötü imaj oluşturma ve karşı lobicilik faaliyetleri içerisinde bulunuyor olmalarıdır. Bununla birlikte, ülkeler karşı lobicilik ile imajlarında meydana getirilmeye çalışılan yıkımı en aza indirmek için turizm aracılığıyla ülkesel ve bölgesel düzeyde olumlu imaj oluşturma çabaları içerisine girmişlerdir (Tosun, 1999: 217-250).

Türkiye'yi de ilgilendiren “stratejik önem-dış yardım-bölgesel rol” denklemi sık sık ABD lobilerinin engellemesiyle karşılaşmaktadır. Bazı lobiler ilişkilerin geliştirilmesi için çaba gösterirken, bazıları da aksi yönde hareket etmektedirler. Özellikle Yunan ve Ermeni lobileri Türkiye aleyhine faaliyetlerde bulunmaktadır (Arı, 2000).

Türkiye'nin eski ABD Büyükelçilerinden Şükrü Elekdağ'a göre, ABD'deki Yahudi lobisi diğer bütün etnik lobilerin toplamından daha güçlü bir konumdadır. Bu lobi uzun yıllar boyunca Türkiye'nin Amerika'daki menfaatlerini korumuştur (Ambrosio, 2002: 143). Kasım (2000: 124) Yahudi lobisinin en iyi organize olmuş, finansal bakımdan oldukça iyi durumda olan, karar alma sürecini ve kamuoyunu etkileme bakımından en başarılı lobilerin başında geldiğini söylemektedir. Bu lobi olağanüstü bir organizasyona sahiptir, medyayı kullanmadaki gücü ve arkasındaki büyük malî destek ile klasik lobi kavramının dışında bir yere sahiptir. Lobileri güçlü kılan unsurlardan bir tanesi de oy potansiyeli olduğu için

Yahudi lobisi avantajlı bir konuma sahiptir. Çünkü Yahudilerin nüfusu 6 milyonun üzerinde olup bu nüfusun takribî yüzde 2,7'sine tekabül etmektedir (Arı, 2000: 239). Amerika'da faaliyet gösteren başlıca Yahudi örgütleri Amerikan-İsrail Halkla İlişkiler Komitesi (AIPAC) ve Amerikan Yahudi Komitesi (AJC) dir.

Amerika'daki Türk lobisini ise Türkler tarafından oluşturulmuş olan ve ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda faaliyet gösteren dernekler, Türk hükümeti tarafından ücreti karşılığı görevlendirilen lobi şirketleri oluşturmaktadır. Amerika'da yaşayan Türklerin sayısı diğer gruplara nazaran daha az olduğundan Türk lobisinin önemli bir dezavantajı vardır. Ayrıca ABD'de yaşayan Türklerin önemli bir bölümü ABD vatandaşlığına geçmemiş olduğu için vatandaşların yararlandığı birçok haktan mahrum kalmışlardır. ABD'ye yaşayan Türklerin siyasal katılımı düşüktür. Kültürel farklılıklar nedeniyle Türklerin büyükçe bir kısmı Amerikan toplumuna tam olarak entegre olamamışlardır. Bunun yanı sıra, ABD'nin belirli eyaletlerinde yoğunlaşma imkânı da bulamamışlardır. Etkin lobicilik faaliyeti yapmak için parasal kaynakları bulunmamaktadır. Hepsinden de önemlisi Türkler lobiciliğin önemini çok geç anlamışlar, ancak 1980'lerden sonra bu konudaki faaliyetlerini artırmışlardır. Ancak yine de kısa süre içerisinde hayli yol almışlardır (Arı, 2000: 219). Türkiye'nin Amerika'da lobi faaliyetleri için harcamakta olduğu para yıllık olarak yaklaşık 3 milyon dolar civarındadır. Kültür ve eğitim alanında harcanan paralar da buna dahil edildiğinde toplam tutar 7 milyon dolara yaklaşmaktadır (Arı, 2000: 239).

Yunan lobisi de Amerika'daki etkili lobilerden birisidir. 1922'de Anadolu'dan gelen göçmenlerce kurulan "AHEPA" ve 1974'den bu yana

faaliyetlerini sürdüren ve Türkiye'ye karşı aynı yıl ambargo kararının çıkartılmasını sağlayan "Amerikan Helen Enstitüsü - AHI" gibi lobiler Amerikan Kongresi ve diğer birçok platformda Türkiye'ye karşı mücadele vermektedirler (Sönmezoğlu, 2000: 211-215). Yunan lobisi Güney Kıbrıs'a finansman sağlanmasında, Ege ve Batı Trakya'da Yunanistan'ın haklarının korunması, Türkiye'ye ABD tarafından yapılan yardımların engellenmesi, Türkiye'nin İstanbul'daki Patrik ve Rumların haklarına saygı göstermesi, İstanbul'daki Rum Patriği Bartolomes'un ökümen⁶⁰ olarak tanınmasının sağlanması ve İstanbul Heybeliada'daki Rum Okulu'nun açılması gibi koularda Türkiye'ye aleyhine yoğun bir faaliyet içerisinde bulunmaktadırlar. Bu lobi ayrıca ilgili konularda Kongre üyelerine sürekli bilgi iletmek, ABD ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin güçlenmesini sağlamak ve Amerika'daki Yunanlılar arasındaki ticari bağları güçlendirmek için faaliyetlerde bulunmaktadır. Uzun yıllardan bu yana birçok eyalet valisinin, eyalet veya federal düzeyde parlâmento üyesinin Yunan kökenli olması Yunan lobisi açısından bir avantaj oluşturmuştur. Yunan lobisinin

⁶⁰ Özdemir İnce'ye göre, Ortodoks Hıristiyanlık ile ilgili olan ve Yunanca "oikoumene" sözcüğünden gelen ökümenik kelimesinin üç anlamı vardır: 1) Evrensel, 2) Bütün kiliseleri içine alan, 3) Evrensel yargılama yetkisi. MS 325 yılında toplanan Birinci İznik Konsülü İsa'nın üç havarisi tarafından kurulmuş olan Roma, İskenderiye ve Antalya kiliselerini ökümenik olarak ilan etmiştir. 381'de Konstantinopolis'te toplanan ikinci konsülde kilise hiyerarşisi içerisinde Roma'nın öncülüğü kabul edilmiş, Konstantinopolis ise İskenderiye'nin yerine ikinci sıraya yükseltilmiştir. Roma İmparatorluğu'nun 395 yılında ikiye ayrılmasının ardından Doğunun başkenti konumunda bulunuyor olması nedeniyle Konstantinopolis Psikoposluğu ön plana çıkarılmıştır. 451'de Kadıköy'de toplanan Dördüncü Konsül'de ise papalık delegelerinin bulunmadığı bir ortamda Konstantinopolis'in ikinciliği onaylanmıştır. Ortodoks Kilisesinin 1054 yılında Roma'dan tamamen ayrılmasının ardından Patrikhane'nin ökümenik sıfatı diğer kiliselerce onaylanmamıştır. İnce'ye göre, bu nedenle, ABD de dâhil olmak üzere hiçbir dünyevi iktidarın İstanbul Patrikhanesi'ne "ökümenik" sıfatı verme hakkı bulunmamaktadır (Hürriyet, 4 Aralık 2004).

Türkiye'ye karşı en büyük destekçileri Ermeni lobisi ve Yunan Ortodoks Kilisesi olmuştur.

Amerika'daki Ermeni lobisi ise Ermeni soykırımı iddialarına taraftar toplamak ve yeni oluşturulan Ermeni Cumhuriyeti'ni tanıtmak amacıyla I. Dünya Savaşı yıllarında harekete geçmiş, 1991'de Ermenistan'ın bağımsızlığını elde etmesi ve Azerbaycan'ın Ermeni nüfusunun yoğun olduğu Dağlık Karabağ bölgesinde etnik şiddet olaylarının patlaması üzerine siyasi faaliyetlerini artırmıştır. “Amerikan Ermeni Asamblesi” (Armenian Assembly of America) ve “Amerikan Ermeni Ulusal Komitesi” (American National Committee of America) gibi oluşumlar Amerikan ekonomik yardımı, Dağlık Karabağ bölgesindeki Ermenilere destek ve 1915–1923 Ermeni Soykırımı iddialarının Amerikan Kongresi'nce tanınması gibi temel konularda faaliyet göstermektedirler (Ambrosio, 2002: 150). Lobi faaliyetlerinde bulunan diğer örgütler ise “Ermeni Hareketi Komitesi (ARAMAC)”, “Ermeni Bilgi Hizmetleri” (American Information Services), “Amerikan Ermenileri Ağı” (Armenian Network of America) ve “Amerikan Misyonerler Birliği” (American Missionary Association)'dir (Kantaracı, 2001: 99-112). Ermeni lobisinin en büyük avantajı çok iyi organize olmuş olmaları ve Kongre'de çok etkili isimlerce açık bir şekilde destekleniyor olmalarıdır.

II. BÖLÜM

ULUSAL ÇIKAR BAĞLAMINDA GÜNDEM KURMA VE HABER

ÇERÇEVELEME İLİŞKİLERİ

Marksist siyaset ekonomisinin bir uzantısı olan, sanayileşmenin her alanda olduğu gibi kültürel alanda da kitlesel üretime, dolayısıyla giderek medya emperyalizmine yol açmış olması nedeniyle bu çalışmanın ilgi alanına giren Eleştirel Kuram, 1980'lerin Reagan yönetiminden bu yana Antonio Gramsci⁶¹ ve onun hegemonya kavramıyla zenginleşmiştir. Gramsci günümüzdeki egemenlik ilişkilerini, egemenlik ve bağımlılık ilişkisinin işleyişini hegemonya kavramıyla açıklar. Gramsci'ye göre, hegemonya oluşumunda en etken unsur ideolojik dayatmalardan ziyade insanların rızası doğrultusunda işleyen kültürel liderlik olgusudur (Hall, 1982⁶²: 86). Gramsci'nin kültürel kurumlar olarak adlandırdığı iletişim araçları ile yöneticiler egemen kılmak istedikleri değerleri, inanç ve yaşam biçimlerini toplumda yerleştirmeye çalışırlar. Bu da kitle iletişim araçlarının birer ideolojik üretim, yeniden üretim ve sunum aracı olarak işlev gördüğü, iletişim ve ideolojinin iç içe geçtiği

⁶¹ 1891-1937 yılları arasında yaşamış olan Antonio Gramsci İtalyan yazar, siyasetçi, sosyolog ve dilbilimci olup aynı zamanda İtalyan Komünist Partisi'nin de kurucularındandır. 20. yüzyılın en önemli Marksist düşünürlerinden birisidir. Kapitalist bir toplumda devletin idaresinin kültürel hegemonya ile mümkün olabileceğini öne süren görüşleri ile göze çarpmaktadır.

⁶² 1989 yılında yazmış olduğu "Ideology and Communication Theory" isimli eserinde iletişimin kendi başına kuramsal açıdan güçlü bir disiplin olmadığını ileri sürmüş olan Stuart Hall, II. Dünya Savaşı sonrasında, medya içerikleri, popüler kültür ürünleri ve edebi metinleri inceleyerek kültür, endüstri, demokrasi ve sınıf arasındaki ilişkileri ortaya koymuş olan İngiliz Kültürel Çalışmalar Okulu'nun önemli bir temsilcisidir (Tekinalp ve Uzun, 2004: 20).

gündem kurma⁶³ ve çerçevelemeler aracılığıyla hayata geçirilmektedir (Güngör, 2013: 69).

II.1. GÜNDEM KURMA KURAMI

Siyasi ve genel konularla ilgili tartışmalarda kullanılan, medyanın sosyolojik işlevlerinden birisi olarak kabul edilen (Hazar, 2002: 47) “Gündem Kurma (Agenda Setting)” kavramı, aynı yerde oturan komşulardan uluslararası arenaya kadar toplumun her kesiminin dikkatini belirli bir noktaya çekme olgusunu ifade etmektedir (McCombs, 2004: x). Kitle iletişim araçlarının, toplumun neyi, ne kadar bilmesi gerektiğine karar verdiği görüşüne dayanan (Hazar, 2002: 47) kavram zaman zaman kamuoyu oluşturma kavramı ile karıştırılmakta, birbirleriyle bazı noktalarda ilişkili olan bu iki farklı terim yanlışlıkla aynı şekilde algılanabilmektedir (Yüksel, 2007: 572). “Gündem Kurma” medyanın gündem kurma işlevini vurgulamakta; bir başka ifadeyle, medyanın önemlilik ya da öncelik verdiği konuların kamunun zihninde de en önemli ya da öncelikli konular haline gelmesine işaret ederken, “Kamuoyu Oluşturma” kavramı, halkın kamusal ilgi konularına ilişkin kanılarının toplamı, bir konuyla ilgili olarak halkın genel düşüncesi ve halkoyu olarak tanımlanmaktadır, (Yüksel, 2007: 578). Kamuoyu oluşturma kavramı, iletişim ve siyaset bilimi literatüründe bir konu hakkında oluşan bireysel fikirlerden hareketle

⁶³ Gündem kurma yaklaşımı, gazetelerdeki sayfa düzenleme anlayışlarından doğan bir durumu değerlendiriyor olsa da bunu veri kabul etmeyip inceleme dışında tutmaktadır (McComb ve Shaw’dan aktaran Altun, 2006: 14).

iletişim yoluyla karar vermeye dek uzanan sürece işaret eder. Kamuoyunun şekillendirilmesini, yapılandırılmasını ve değiştirilmesini amaçlar.

İletişim araçlarının kamuoyunun gündemini belirlediği düşüncesi Walter Lippman'ın 1922 yılında yayınlamış olduğu, kitle iletişim araçlarının kamu işleri ve dünya hakkındaki düşüncelerimizi şekillendirmede oynadığı rol üzerinde durmuş olduğu "Public Opinion (Kamuoyu)" isimli teorik çalışmasına dayanmakla birlikte kuramsal temelini ilk kez Maxwell E. McCombs ve Donald L. Shaw tarafından 1968 yılında yapılmış ampirik bir araştırma sonrasında atıldığı kabul edilmektedir (Rogers ve Dearing, 2007:85). 1968 ABD Başkanlık seçimleri süresince medya gündemindeki konuların önemlilik sıralaması ile aynı konuların Chapel Hill'deki kararsız seçmenlerin zihnindeki önemlilik sıralaması arasında herhangi bir ilişki olup olmadığını sorgulayan araştırmanın ardından 1972 yılında "Public Opinion Quarterly" dergisinde yayımlanan "Medyanın Gündem Kurma Fonksiyonu" (The Agenda-Setting Function of Mass Media) isimli makalelerinde McCombs ve Shaw gündem kurma yaklaşımını ortaya koymuşlardır (Yüksel, 2007: 577).

İkili, medyanın rolü üzerine ilişkin olarak 6-12 Eylül 1968 tarihleri arasında yapmış oldukları çalışmada, siyasal taraftarlara atfedilen seçici açık maruz kalma eğiliminden kaçınmak için 5 ayrı bölgeden oluşturulan, ırk, ekonomik düzey ve toplumsal prestij açılarından toplumu temsil edebileceği düşünülen ve tesadüfi olarak seçilen (Hazar, 2002: 54) 100 kişilik kararsız bir seçmen örneklemini üzerine içerik analizi uygulamışlardır. Araştırma sonucunda gündem kurma yoluyla medyanın sorunlara dikkat çekme gücü arasında yüksek bir korelasyon bağlantısı

bulmuşlar ve bu bağlantıyı gündem kurma yoluyla medyanın sorunlara dikkat çekme gücünün kanıtı saymışlardır. Buna göre, kitle iletişim araçları dünyayı yeniden inşa etme yeteneğine sahiptirler ve bu yönde çalışırlar. Bunu yaparken de belirli bir fikirle ilgili ortaya çıkacak tepkileri dikkate almaksızın kamuoyu için belirli bir gündem hazırlarlar (Erdoğan ve Alemdar, 2005: 180).

“Gündem kurma” yaklaşımının önde gelen bir başka ismi olan Bernard Cohen’in 1963 yılında yayınlanmış “The Press, the Public and Foreign Policy - Basın, Kamuoyu ve Dış Politika” isimli eserinde belirtilmiş olduğu gibi, kitle iletişim araçları kamuoyuna ne düşüneceklerini değil, neler hakkında düşüneceklerini anlatma konusunda başarılıdırlar (Cohen, 1963: 38). Kitle iletişim araçları her gün basılabilecek, yayınlanabilecek birçok haberle karşılaşmaktadırlar. Medya bunları izleyiciye ulaştırmadan önce çeşitli seçim ve denetim mekanizmalarından geçirmiş olduğu için (Hazar, 2002: 49), gündem kurma kavramı, yerine getirilen görev açısından yayın organlarındaki yaklaşık yüz yıldan bu yana kullanılmakta olan “Eşik Bekçisi⁶⁴” kavramıyla ilişkilidir (McCombs ve Shaw, 1976: 18-22). Lippman’a göre (1922) görev bakımından her iki kavram da birbirlerine benzemektedir. Gündem belirlenirken haber veya yorumlar yayınlanmadan önce, olayın tanığından yayın editörüne kadar (Hazar, 2002: 49), çeşitli eşik bekçilerinden geçerler. Hangi konuların kullanılacağına, hangilerinin kullanılmayacağına bu görevliler karar

⁶⁴ “Kapı Tutucu” olarak da ifade edilebilen “Eşik Bekçisi” kavramı ilk kez 1950 yılında D.M. White tarafından, telgraf editörünün çeşitli haber servislerinin gönderdiği haberler arasından basın için birkaçını seçmesini tanımlamada kullanılmıştır (Erdoğan ve Alemdar, 2005: 74). Metaforik olarak bir karar alma sürecinde önemli konumda bulunan, genellikle güçlü etkilere sahip kişileri betimlerken, sosyolojide, yetenekleri ya da konumları gereği

verirler. Ancak eşik bekçileri haberler arasında seçim kararı verirken izleyiciler kadar yayıncının yayın politikasını da dikkate alırlar. McCombs ve Shaw da yapmış oldukları seçim arařtırmaları⁶⁵ analizlerinde eşik bekçilerine benzer sonuçlara varmışlardır (Erdoğan ve Alemdar, K., 2005: 183). Seçim ve dış haberlerle ilgili enformasyonun hemen hemen aynı oranda kitle iletişim araçlarında yer almaları, yayıncı ve eşik bekçilerinin toplumun diğerkesimlerine oranla nispeten homojen bir kitle oluşturduklarını göstermektedir (Hazar, 2002: 49).

Kitle iletişim araçlarını mülkiyetlerinde bulunduranlar bu araçlar sayesinde dünyanın hemen her tarafına ulaşabildiklerinden, aynı zamanda dünya güç ilişkileri ağının da içerisinde olurlar. Medya, bu ilişkiler ağı içerisinde ülke ve dünya gündemini ekonomi ve siyasetin seçkinlerinin⁶⁶ istekleri doğrultusunda belirler (Güngör, 2013: 224).

Gündem belirleme konusu ile ilgili olarak doğrudan ya da dolaylı olarak yapılan araştırmaları inceleyen Rogers, Dearing ve Bregman 1922-1992 yılları arasında 223 yayın yapıldığını belirlemişlerdir. İletişim ile ilgili olarak 150 dergiden araştırma özetleri veren Communications Abstracts incelendiğinde ise Ocak 1992-

insanların yükselişini etkileyebilme olanağına sahip kişiler, medya ve iletişim çalışmalarında ise hangi haberin medyada görünür olacağına karar veren etki unsurudur (Keskin, 2014: 81).

⁶⁵ Siyaset biliminin en ileri alanlarından birisi olan ve 1940'lı yılların sonundan itibaren ayrı bir dal olarak gelişen seçim araştırmaları ampirik sosyal araştırma geleneğini temsil etmekte ve demokrasi teorisinin çekirdek alanı içerisinde yer almaktadır (Keskin, 2014: 269).

⁶⁶ İlk kez kullanılmış olduğu 17. yüzyılda yüksek değerde ve pahalı malları tanımlamakta kullanılan "seçkin" kavramı, sosyolojik anlamda, bir toplumda ortalamanın üzerindeki nitelikli kişiler veya egemen ya da etkili çevreler (iktidar seçkinleri ve ekonomik seçkinler) anlamına gelmektedir (Keskin, 2014: 272).

Aralık 1995 arasında gündem belirleme konusunda 8 kitap ve 55 makale yazılmış olduğu görülmektedir (Atabek, 1998: 161-162). 1950'li yıllardan bu yana, kitle iletişim araçlarının içeriğini teşkil eden konuların ortaya konulmasına yönelik olarak yapılan araştırmalarda gazete içeriğiyle izleyicilerin ilgileri arasında anlamlı bir ilişki olduğu gerçeği ise ancak 1960'larda anlaşılmıştır. (Erdoğan ve Alemdar, 1990: 147): 48).

2007 yılına gelindiğinde 400'lü rakamlara ulaşan araştırmalarda, gündemi neyin ya da kimin belirlediği sorusu, farklı araştırma tasarımları ve farklı değişkenlerle, farklı coğrafya ve kültürlerde ispat edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmaların önemli bir bölümünde gerçek yaşam unsurları, kitle iletişim araçlarının türü, incelenen zaman aralığı, ele alınan konunun niteliği, kamunun medya kullanım alışkanlığının farklılığı, haberlerin ve sinema filmlerinin etkileri gibi pek çok faktör birer değişken olarak tanımlanarak doğal olarak veya laboratuvar ortamında test edilerek veriler elde edilmiştir (Yüksel, 2007: 579).

Gündem kurma araştırmalarının yapıldığı en popüler alan seçim kampanyaları olmuştur. Bu amaçla da genelde kamuoyu anketleri kullanılmıştır. Sonuçlar, seçim sırasında kitle iletişim araçlarında öncelik verilen konular ile seçmenler tarafından önem verilen konular arasında bir tutarlılık olduğunu göstermiştir. Gündem kurma araştırmalarında en sık kullanılan iletişim araçları gazete ve televizyon olmuştur (Erdoğan ve Alemdar, 2005: 181).

Gündem kurma yaklaşımı çerçevesindeki birçok araştırma sonuçları medyanın iddia edildiği gibi toplumdaki gerçekleri olduğu gibi yansıtan bir ayna olmadığını göstermektedir (Tekinalp ve Uzun, 2004: 133). Ancak “Gündem Oluşturma” araştırmaları yine de yapılmaya devam etmektedir. Örneğin Deutchman ve Ellison 1999 tarihli “A Star is Born: The Roller-Coaster Ride of Pauline Henson in the News - Bir Yıldız Doğuyor: Pauline Henson’ın Roller-Coaster’a Biniş Haberleri” isimli eserlerinde gazetecilerin haber seçimlerinin siyasal gündemi yeniden nasıl biçimlendirdiğini ve sürdürdüğünü göstermişlerdir. Simon’un 1997 tarihli “Television News and International Earthquake Relief - Televizyon Haberleri ve Uluslararası Deprem Yardımı” isimli çalışması ise (1997) deprem ile ilgili haber yoğunlaşmasının depremzedelere gelen yardım miktarını artırmış olduğunu göstermiştir.

David Weaver’in 1976 yılında yapmış olduğu araştırmanın sonuçlarına göre, kitle iletişim araçları gerçeği yansıtmak yerine onları filtreleyip biçimlendirmekte, bazı konular ve bunların belirli yönleri üzerinde durarak gerçekliği denetlemektedir. Yine aynı yıl, McCombs ve Shaw, Watergate skandalını incelemişler, aslında politik bir skandal olan olayın medyada yoğun bir şekilde teşhir edilmesi ve senato toplantılarının televizyonda yayınlanması nedeniyle önemli bir gündem kurma çalışması olduğunu belirtmişlerdir (McQuail ve Windahl, 1993: 93).

Gladys ve Lang da Watergate skandalından yola çıkarak gündem kurma fonksiyonunun kamu gündeminde yer alması için gerekli olan zaman süresini incelemişlerdir. Kişilerin kendi yakın çevreleri aracılığıyla doğrudan elde etmiş

oldukları bilgileri alçak eşik olarak değerlendiren araştırmacılar bunların daha kısa bir zaman dilimi içerisinde kamu gündemini etkilediğini, ancak Watergate gibi yüksek eşik grubuna giren olaylarda kitle iletişim araçlarının konumu üzerinde daha fazla durulması gerektiğini ileri sürmüşlerdir (Yumlu, 1994: 100).

Gündem kurma araştırmaları geleneksel olarak iki aşamalı olarak gerçekleştirilir. Birincisi olan “Gündem Oluşturma” safhasında çeşitli olgu ve olayların kamuoyu için olan önemi vurgulanır. İkincisi olan “Gündem İnşaası” aşamasında ise siyasi elitlerin medya ve kamuoyu gündemi gibi değişik faktörlerden etkileniş süreci ele alınır. “Gündem Oluşturma” medya gündeminin kamuoyu gündemini nasıl etkilemiş olduğuyla ilişkiliyken, “Gündem İnşaası” daha ziyade kamuoyu gündeminin, diğer faktörlerin ve seyrek de olsa medya gündeminin siyasi gündemi nasıl belirlemiş olduğuyla ilgilenir (Rogers ve Dearing, 2007: 81).

Gündem kurma yaklaşımına karşı yapılan en önemli eleştiri, kavramsal açıdan kamu gündeminin farklı araştırmalarda kişiler arası, kişinin kendi içinde veya algılanan toplum gündemi şekillerinde farklı tanımlanması ve ortaya çıkan kavram kargaşası sırasında buna dayalı olarak yapılan araştırmaların sonuçlarının da karşılaştırılmasında sorunlar çıkmasıdır (Hazar, 2002: 56).

Bir diğer önemli eleştiri, ekonomi ve siyaset dışında kalan sıradan konuların bireyler için bire bir eşit önem taşımamasıdır. Gündem kurma yaklaşımı, içerik analizi ve anket gibi birbirinden iki farklı yöntemi bünyesinde bulundurduğundan daha ziyade konuların önem sıralaması üzerinde durmaktadır. Bu

önem sıralamasında, bireysel düşünce ve tavırlardan kaynaklanan farklılıklar ortaya çıkabilmektedir. Gelir ve eğitimden, gündem kurma fonksiyonundan bağımsız olarak, bireylerin kendi dünyalarında zaten konuların bir önem sınıflandırması bulunmaktadır. Kimisi için spor başat öge konumundayken, kimisi sosyal konulara veya problemlerinden ötürü sağlık konularına önem verebilmektedir. Gündem kurmanın kitle iletişim araçlarından kamuya doğru mu, yoksa kamudan kitle iletişim araçlarına mı doğru olduğu konusunda tartışmalar halen mevcuttur (McQuail ve Windahl, 1993: 93-94).

Çalışmaları sadece toplumsal perspektiften yapmak ve izleyicileri homojen bir grup olarak ele almak yanıltıcı sonuçlar verebilmektedir. Örneğin, seçimlerle ilgili gündem kurma araştırmalarında, seçmenlerin kararlarındaki bireysel farklılıklar ve kitle iletişim araçlarına bağımlılıkları dikkate alınmamaktadır. Daha az içeriğe sahip olmasına rağmen kişisel ilişkilerin bazı psikolojik üstünlüklerinden dolayı gündemi oluşturmada kitle iletişim araçlarından daha etkili olabileceği de göz önünde bulundurulmalıdır (Güz, 1996: 987). Ayrıca toplumu yönlendiren medyanın örgütsel yapısı, profesyonelleşme düzeyi, mülkiyet ve diğer toplumsal, siyasal örgütlerle ilişkileri gibi konulara değinilmektedir (Fejes, 1994: 265).

Steeves, Tuchman'ın gündem kurma çalışmalarının, medyada kadınların sorunlarına ayrılan mekân ya da zaman ile izleyicileri ne ölçüde ilgilendirdiğini saptamada başarılı olamadığını belirttiğine değinmektedir. Ancak bu yaklaşımın dışında pek az Amerikan ampirik çalışmasının yetişkin kadınların medyayı

kullanımını incelediğini de itiraf etmekten geri durmamaktadır (Steeves, 1994: 121-122).

Gündem kurma yaklaşımının bir diğer zayıf noktası, kitle iletişim araçlarınca belirlenen gündemin ne kadar zaman içerisinde kamu gündemini etkilediği ve bu korelasyonun en üst düzeye ne zaman varacağı sorularıdır. Bu sorulara da hala tam olarak cevap verilememektedir (Yumlu, 1994: 100). Ancak konunun bilinirliği, medyanın işleyiş sıklığı ve büyüklüğü, konunun ilginçliği, izleyiciyle ilişkili olması gibi unsurlar zaman çerçevesini daraltabilmektedir. Kimi eleştirel araştırmacılar gündem koyma modelinin medya/kitle iletişim araçları etkilerinin incelenmesinde sınırlı da olsa ümit verici bir yaklaşım olduğunu belirtmektedirler (Güz, 1996: 986).

Yine eleştirel araştırmacılardan Fejes, gündem kurma çalışmalarının sadece gündeme yoğun bir şekilde alınan konular etrafında değil, alınmayan veya arka sayfalarda küçük puntolarla geçirilen konular bazında da değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürmektedirler. Bu modelin, medyanın sergilediği fiili sembolik gerçeklikler hakkında çok az şey söylediğini, yaratılan kültürel anlamların özgül içerikleri ve küçük ayrıntıları karşısında duyarsız kaldığını belirtmektedir (Fejes, 1994: 259).

1980'lerde yapılan araştırmalarda daha ziyade tek bir kitlesel iletişim aracı üzerinde durulmakta ve etkileri bireysel olarak incelenmektedir. Genel anlamda medyanın gündem kurma fonksiyonuna işaret eden Oscar Gandy "Gündem İnşa

Etme (Agenda-Building)” ve “Gündem Kurma Ötesi (Beyond Agenda-Setting) kavramları üzerinde durmaktadır (Yumlu, 1994: 100-101). Bu yaklaşıma göre, sadece medya gündeminin kamu gündemini etkilemesi ele alınmaz, medya gündemi, kamu gündemi ve siyasal gündem arasında üçlü bir ilişki kurulmak suretiyle izleyicilerin kimler olduğu, yönelim gereksinim düzeyleri, ele alınan kitlesel iletişim aracı, medyanın işlevini sürdürdüğü siyasal sistem gibi birçok ara faktör ile iletişim süreci açıklanmaya çalışılır. Gündem inşa etme ile siyaset oluşturmada etkin olan kişilerin dürtüleri, kaynak ve teknikleri de ele alınmaktadır. Güç sahibi olanların gerek maddi olanaklarından, gerekse kitle iletişim araçlarına sahip olmalarından ileri gelen bir kontrol mekanizmaları vardır. Böylece mutabık kaldıkları siyasal sistemi yürütmekte ve bu yolda sadece bir yol gösterici olarak enformasyonu kitlelere yaymaktadırlar (Hazar, 2002: 56).

Gündem kurma yaklaşımı gerçekte aşağıdaki üç süreci içermektedir:

- 1) Medya gündeminin oluşturulması,
- 2) Kamu gündeminin oluşturulması,
- 3) Siyaset gündeminin oluşturulması.

II.1.1. MEDYA GÜNDEMİNİN OLUŞTURULMASI

İnsanlara ne düşüneceklerini değil, ne hakkında düşünmeleri gerektiğini söylediği için, medya, toplumların gündemini belirlemektedir. İzler kitle ise medyanın kendilerine sunmuş olduğu gündem konularıyla meşgul olur. Medyanın

gündemi toplumun büyük bir bölümünü meşgul ettiğinden medya tarafından sunulan bu gündem her zaman insanların kendi gündemlerinden daha öndedir. Gerçekte yaratılan gündem medya aktörlerinin veya patronlarının değil, medya organının karşılıklı çıkar ilişkisinde bulunduğu siyasal ve ekonomik güç odaklarının istekleriyle belirlenmektedir. Dünyanın gidişatına yön veren güçler kitle iletişim araçlarını kendi amaçlarının aracı haline getirmişlerdir. 19. yüzyılın ortalarında yazılı basınla başlayan ve kapitalist sistem sürecinin bir parçası olan medya giderek güçlenmiş ve güçler medyası olgusunu doğurmuş, halkın gündemini istediği biçimde yönlendirmeye çalışmıştır (Güngör, 2013: 225).

Medyadan akan birçok bilgi ve haberin arkasında gündem kurma amacının olduğu yapılan araştırmalarla da kanıtlanmıştır. Medyanın insanlar üzerindeki etkilerinin belirlenmesine yönelik olan yapılan çalışmalarda, 1920-1940 arası medya etkisinin en yüksek olduğu dönem olarak düşünülmüştür. Medya etkisi 1940-1960 arasında sınırlı olarak değerlendirilirken, daha sonraki yıllarda bu etkinin tekrar güçlü olduğu ifade edilmiş, ancak bu kez düzeylerden söz edilir olmuştur (Severin ve Tankard'dan aktaran Yüksel, 2007: 577). Maxwell McCombs ve Donald Shaw'a göre, bu aşamada, iletişim araştırmaları genelde tutum ve davranış değişikliği üzerinde yoğunlaşmışlardır. Onlara göre medya iletilerinin etkisi bir zincir içinde gerçekleşmektedir. İlk aşamadaki etki "bilgi ve farkındalık yaratma" olarak ortaya çıkmış, ikinci aşamada ise insanlar farkına vardıkları sorunlar hakkında daha fazla bilgi edinme yoluna gitmişlerdir. Bunu takiben üçüncü aşamada tutum değişikliği,

son aşamada ise davranış değişikliği gözlemlenmiştir⁶⁷. Bu tür araştırmalar ilk iki aşamayı atlayıp doğrudan tutum ve davranış değişiklikleri üzerine yoğunlaşmış oldukları için medya etkisinin zayıf olduğu sonucuna varılmıştır. Aslında medyanın kısa dönemli etkilerini ilk iki aşamada aramak gereklidir. Bu nedenle gündem kurma yaklaşımı, ilk düzey olan farkındalık yaratma ve bilgilendirme aşamasında ortaya çıkan etkilere yönelmiştir (Tekinalp ve Uzun, 2004: 132).

Haberlerin medya tarafından sadece belirli konulara yönlendirilmesi olgusu ilk kez Basın Özgürlüğü Komisyonu'nun 1947 yılında hazırlamış olduğu Hutchins Raporu'nda görülmüştür. Belirli konular medya gündemi olarak saptanmıştır. Medya gündemini ve bunun içeriğini kimin belirlemekte olduğu sorusu ilk kez 1948 yılında Lazarsfeld ve Merton tarafından ortaya atılmıştır. Onlara göre bu medya gündemini belirleme olgusunun arkasında sosyal kontrolü sağlamak amacıyla zekice kullanılan çok güçlü ve büyük işletmeler bulunmaktadır. Bunun nedeni, büyük işletmelerin kitle iletişim araçlarının üretimini ve dağıtımını sağlıyor olmalarıdır (Lazarsfeld ve Merton, 2002: 23).

Benzer bir şekilde Qualter da, arkasında ticari bir güç bulunan kitle iletişim sisteminin toplumun yönetici sınıftakiler tarafından kontrol edileceğini, bu nedenle de medyadan toplumun sosyo-ekonomik yapısını ciddi bir şekilde

⁶⁷ “Bilme ve farkında olma” reklamcılıkta kullanılan ilk ve en önemli adımdır. Siyasal iletişimle, özellikle de seçim kampanyalarıyla ilgili olan bu yaklaşımın reklamlarla ilgili bulguları yansıtması doğaldır (Erdoğan ve Alemdar, 2005: 180).

sorgulamasının beklenmemesi gerektiğini ifade etmiştir. Medya yumuşak, ancak kararlı bir şekilde yönetici sınıfın bakış açısını izleyicilerine aktarmaktadır. Sonuçta izleyiciler rıza göstermekte ve destek vermektedirler. Bu tür işlevler medyada âkil insanların, editörlerin ve gazetecilerin istihdam edilmesi ve sosyalleştirilmesi neticesinde sürdürülebilmektedir. Böylelikle, gelenekler, uygulamalar ve medya profesyonellerinin değerleri haber gündemini şekillendirmektedir. Herhangi bir konunun medya gündemine gelmesi medyanın kendi isteği doğrultusunda yapılmaktadır (Qualter, 1989: 268-270).

II.1.2. KAMU GÜNDEMİNİN OLUŞTURULMASI

Kamuoyunun kitle iletişim araçlarınca nasıl etkilenmiş olduğu hususu birçok iletişim bilimci için ilgi konusu olmuş, Chicago Sosyoloji Okulu'nun kurucusu ve kitle iletişimi alanında ilk teorisyen olarak kabul edilen Robert E. Park'tan kamuoyunun oluşmasında gazetelerin rolünü araştırarak halkın konulara ilgisinin nasıl çekildiğini ortaya koyan William James'e kadar çok sayıda araştırmacı bu konuda çalışma yapmıştır. Bu ilişki üzerine çalışma yapan öncülerden birisi de Walter Lippman'dır. Wallas'ın 1914 yılında "halkın kitle iletişim araçlarına bağımlılığının giderek arttığı iddialarına" yanıt vermiştir. Bununla birlikte, başlangıçta yapılan ampirik çalışmalar medyanın böylesine güçlü etkiler oluşturduğu konusunda şüphe uyandırmaktadır. Lazarsfeld ve Stanton, radyo kampanyalarının etkinliği üzerine yapmış oldukları bir çalışmada kitle iletişim araçlarının ancak kişiler arası ilişkiler ve kişisel deneyim aracılığıyla toplum üzerinde etki yaratmakta olduklarını ortaya koymuşlardır. Sosyal Bilimciler Lazarsfeld'in elde ettiği

sonuçlardan yola çıkarak kitle iletişim araçlarının halkın gündemini oluşturma konusundaki etkilerinin oldukça sınırlı olduğunu, ancak kanaat önderlerinin önemli rolü bulunduğunu ifade etmişlerdir (Rogers ve Dearing, 2007: 559).

Gündem kurma düşüncesinin temeli kitle iletişim araçlarının kamunun görüşlerini önemli ölçüde etkilediği varsayımına bağlıdır. Dolayısıyla, kitle iletişim araçlarının konulara verdikleri öncelikler 2-4 ay kadar süren bir zaman aralığında kitle iletişim araçlarının gündeminden kamunun gündemine geçebilir; diğer bir deyişle, halkın öncelikleri haline gelebilir (Erdoğan ve Alemdar, 2005: 180). Kitle iletişim araçlarının gündemi her birinin izleyicilerine sunmak için seçtikleri enformasyondan oluşur. Her biri konuya vermiş oldukları öneme göre kendi önceliklerini veya diğer bir deyişle, gündemlerini belirlerler. Konular önemlerine göre yazılı medyada ön sayfadan arka sayfalara, büyük başlıklardan küçük başlıklara, televizyon yayınlarında ise otuz dakikadan otuz saniyeye doğru sıralanır⁶⁸; hatta gerekirse hiç yer de verilmeyebilir. Gerekirse daha sonra da tekrarlanabilirler (Erdoğan ve Alemdar, 2005: 181).

Medya organları da ticari işletmeler olup, diğerleri gibi para kazanmak ve zarar etmemek zorunda olduklarından kamunun ilgi ve beklentilerini de hesaba katmak zorundadırlar. Eşik bekçilerinin de kamunun bir parçası olduğu dikkate

⁶⁸ Gazete sayfaları üzerinde konumlandırılan başlık, yazı, fotoğraf ve başka görsel öğelerle dışsal dünyada olup bitenle ilgili bir söylem yaratılır. Bu söylem, “önemli”yi tanımlar. Böylelikle, gazete sayfası açıldığında yapılmış olan sıralama bize yaşadığımız yer ve zaman açısından neyin önemli olduğunu belirtir. Basın, bir anlamda günlük olayları yansıtan bir ayna işlevi görürken, diğer yandan da etrafımızdaki sosyal dünyayı anlayabilmek için bir çerçeve veya harita sunar (Nerone ve Barnhurst’tan aktaran Altun, 2006: 16).

alındığında, kamunun gündeminin de bir ölçüde medyaya yansıdığı düşünülebilir. Kamu ile medya gündemi arasında iki yönlü bir bağımlılık ilişkisi vardır. Böylelikle, medya bazı konularda kamu gündemini belirlerlerken, izleyiciler de medyanın gündemini belirleyebilmektedirler. Dolayısıyla, kitle iletişim araçları kamunun gündemini her konuda belirleme gücüne sahip değildir. Her ikisi de birbirleri üzerinde dengeli bir gündem oluşturamamaktadırlar (Hazar, 2002: 50-51).

Kişiler bir olayla ilgili olarak daha önceden herhangi bir kaynaktan bilgilendirilmemişler ve alternatif bilgi kaynaklarına sahip olmamışlarsa kamu gündeminden daha kolay ve çabuk etkilenebileceklerdir (Livingston'dan aktaran Hazar, 2002: 51). Buna ilaveten, konunun nasıl işlendiği de önemlidir. Konu açık-saçık bir şekilde, kahramanlara dayalı bir şekilde ortaya koyulabiliyorsa, kamu gündeminin yönlendirilmesi o derece kolay olabilecektir. Anlam kargaşasına yol açabilecek, yanlış ve doğruların tam olarak ortaya konulmadığı, sonuçları tamamen izleyicinin yorumuna bırakılan konular gündemin yönlendirilmesini zorlaştırmaktadır. Burada yönelim gereksinimi de önemli rol oynamaktadır. Birey büyük bir belirsizlik taşıyan bir konuyla çok ilgiliyse, bireyin sözü edilen konu hakkındaki yönelim gereksinimi o derece yüksek olmaktadır. Bu yüksek gereksinim de o bireyin kitle iletişim araçlarını izleme miktarını doğal olarak artırmaktadır (Atabek, 1997: 234).

McCombs ve Weaver yapmış oldukları bir araştırmayla, kişilerin yönelim gereksinimlerindeki yükselme ile siyasal enformasyon elde etme ve kitle iletişim araçlarının gündem kurma işlevleri arasında olumlu bir ilişki bulunduğunu ortaya

çıkarmışlardır. Eğitim düzeyinin yüksekliği, yönelim gereksinimini düşürdüğünden gündem kurmanın daha düşük gerçekleşmesine neden olabilmektedir. Ancak yüksek eğitilmiş kişilerin kitle iletişim araçlarından daha fazla yararlandığı düşünüldüğünde bu ilişki de nötrleşmektedir. Bu araçları daha az kullanan eğitim düzeyi düşük kişiler ise, başvuru kaynaklarının azlığı ve medyanın birincil, hatta tek bilgi kaynağı olması nedeniyle medya gündeminden daha fazla etkilenebilmektedirler. Gündem kurma ile kamu gündemi arasındaki ilişki geniş kitlelerin ilgi odağı olan enflasyon ve hayat pahalılığı gibi konularda daha güçlü bir şekilde gözlemlenmektedir (Hazar, 2002: 52).

Gündem kurma süreci içerisinde doğrudan veya dolaylı olarak gazetecilere ulaşan haberler başkaları üzerinde etkili olan gruplar aracılığıyla da bireylere ulaşabilmektedir. Dolayısıyla, kitle iletişim araçları, gruplar ve dedikodu gibi kişisel ilişkiler aracılığıyla olay ve meselelerden etkilenen kişilerde bir davranış değişikliği beklenebilir (Hazar, 2002: 54).

Kamu gündem yaklaşımıyla gerçekleştirilen çalışmaların hedefi çok sınırlıdır. Ayrıca birden çok sayıda kamu gündemi olması ihtimali nedeniyle tanımlanması da zorluklar içerir. Bu yaklaşım temelinde yapılan araştırmalarda bir konunun medya gündeminden kamu gündemine veya kamu gündeminden medya gündemine ne kadar zaman süresi içerisinde geçtiği konusu tam olarak açıklanamadığı gibi bireyin kişisel gündeminin kişiler arası iletişimle mi yoksa medyayla mı etkilendiği sorusunun yanıtı da verilememiştir (Tekinalp ve Uzun, 2004: 133-134).

II.1.3. SİYASET GÜNDEMİNİN OLUŞTURULMASI

Demokratik toplumlarda kamuoyu ile siyasi elitlerin karar ve eylemleri arasındaki ilişki doğrudan ilgi konusudur. Birçok siyasi karar merciinin faaliyetlerinin medyaya göre hazırlanmakta, hatta medya tarafından belirlenmekte olduğu varsayılmaktadır (Turam, 1994: 49). Bu bağlamda, siyaset gündemi üzerine çalışan araştırmacılar, kamu için önemli olan gündem unsurlarının siyasetçiler için de geçerli olup olmadığını anlamaya çalışmaktadırlar. Bu konuda yapılan araştırmalar, hükümet organları, devlet başkanı ve belediye başkanı gibi seçilmiş kişiler, kongre, senato ve meclis gibi yasa yapıcı organlar tarafından ele alınan başlıca sorunlar ile bu sorunların kitle iletişim araçları içeriğiyle veya süreçleriyle bağlantılarını ele alır (Atabek, 1998: 155).

Bireylerin hergün yapacakları işlerle ilgili olarak kendilerine göre bir öncelik sıralaması olduğu gibi toplumların da sorunların çözümüne ilişkin bir öncelik sıralamasına ihtiyaçları vardır. Bu sıralamanın yapılmasında medyanın payına neyin düştüğünün açıklanması gündem kurma yaklaşımının en temel araştırma sorusunu oluşturur. Bu sorunların çözümlerine yönelik olarak verilecek öncelik kararının kimin tarafından belirleneceği, çözüm için çaba göstermeleri beklenen siyasilerin bu konuda ne kadar duyarlılık gösterecekleri siyaset gündeminin konusudur. Gündem kurma yaklaşımı bu noktada medyada öne çıkan konuların kamu tarafından da önemli olarak algılandığını ve bu nedenle siyasilerin duyarsız kalamayacaklarını açıklamaya çalışır (Yüksel, 2007: 578).

Siyasilerin bir konuya ne derece önem verdiklerine ilişkin birçok göstergeden söz edilebilir. Örneğin, bir sorunun çözümü için bütçeden ayrılan pay, açılan daire ya da ofis sayısı, çalışan personel sayısı, Meclis'te yapılan konuşmaların uzunlukları, vb. ayrı bir gösterge olabilir. Bu şekilde hazırlanabilecek konuların önemlilik derecesine ilişkin bir liste de siyasal gündemi temsil etmek için kullanılabilir. Gündem araştırmacısının yapması gereken iş bu listeler arasındaki ilişkinin düzeyini tanımlamaktır. Dolayısıyla, gündem kurma yaklaşımı, medyanın haberleri sunuş biçimi ile kamu ile birlikte siyasilerin hangi konuların daha önemli olduğuna ilişkin gündemlerini etkilediğini savunmaktadır (Yüksel, 2007: 579).

Sorunların önemini artıran veya azaltan pek çok unsur vardır. Bunlar arasında çıkar grupları, kitle iletişim araçları, bilimsel veriler ve ekonomik kriz sayılabilir. Medyada yer alan gündem konuları siyaset gündemine şu aşamalardan geçerek yükselir (Atabek, 1998: 168):

- 1-Haber veya sorun kitle iletişim araçlarında yer alır
- 2-Bu haber ya da sorunlar izleyicilerin ilgi alanlarına göre önem kazanır.
- 3-Kamunun gündemindeki sorunların öncelik sırasında bir değişiklik meydana geldiğinde hükümetlerin politika tercihlerinin de etkileneceği varsayılır.

Kral ve diktatörler gibi siyasi aktörlerin bulunduğu demokratik olmayan sistemlerin aksine demokrasi ile yönetilen ülkelerde medya-kamu ve siyaset bağlantısı, hükümetlerin vatandaşlarına karşı görevlerini yerine getirip getirmediğini denetleme vazifesi gibi işlev görür. Demokratik rejimlerde, medya siyasi çevreyi

izler, kamuoyunun oluşmasına katkıda bulunur ve böylelikle kamunun talepleri doğrultusunda çeşitli politikaların hayata geçirilmesine yardımcı olur. Dolayısıyla, medya, uygun koşullar altında, vatandaşların hükümetlerini denetleyebilme aracıdır.

Demokratik rejimlerde, kitle iletişim araçları siyaset gündemini belirlemede çok önemli bir role sahip olsalar da, medyanın her türlü sorun karşısında ve her zaman vatandaşın yanında olduğu, ona yol gösterip hükümet uygulamalarını denetlediği doğru değildir. Medya kamuoyu oluşturma gücü ile kitlelerin desteğini alarak siyasal karar mekanizmalarını etkileme gücüne sahip olsa da, izler kitle medya desteğini alıp siyasal karar mekanizmalarını etkileme gücüne sahip olsa da bu işlev medyadan siyasal karar merkezlerine doğru tek yönlü değildir. Yanlış bilgilendirme gibi çeşitli yollarla hükümetler de kitle iletişim araçlarını, halkı yanıltmanın ya da belirli bir biçimde yönlendirmenin araçları olarak kullanabilirler (Atabek, 1998: 169).

Belirli bir gündemin devletçe, diğer bir deyişle, ülkeyi yöneten siyasetçiler tarafından oluşturulması üzerine ilk teoriyi David Hume (1739-1896) ortaya koymuştur. Gerçekte Hume, insan doğası ile ilgili birkaç kuralı ön plana çıkaran John Locke'un yapıtını biraz daha genişletmiştir. Hume'un katkısı daha ziyade demokratik toplumun teorik gelişimi üzerine olmuştur. Hume'un ortaya koyduğu prensipler başlangıçta olumlu tepkiler almıştır. Ancak, ampirik araştırmacılar daha duyarlı bir devlet yaklaşımının olduğu konusunda kanıtlar aramaya başladıklarında baştaki bu olumlu yansımalar giderek bir şüphecilik dönüşmüştür (Rogers ve Dearing, 2007: 559).

ABD'nin efsanevi Başkanlarından Abraham Lincoln 1800'lerin ortalarında yapmış olduğu bir konuşmada halkın ne düşündüğünün en önemli konulardan birisi olduğunu, onların beklentilerine uygun yapılmış hiçbir şeyin başarısızlıkla sonuçlanmayacağını ifade etmiştir. O yıllarda bu klasik demokrasi anlayışı çerçevesinde yönetimlerin halkın beklentilerine ne kadar cevap verebildiği ve kitle iletişim araçlarının buna ne ölçüde aracılık edebildiği sorgulanmaktaydı. Key ve Lippmann gibi siyasi analistler ise 20. Yüzyıl'ın ilk yarısı içerisinde demokratik süreçle ilgili yeni bir görüş ortaya atmışlardır. Bu görüşe göre seçilmiş siyasi elitler kamuoyuna yönelik politikalar konusunda karar verici konumunda olup halk kendisini siyasi partiler aracılığıyla ifade edebilmektedir. Diğer bir deyişle, siyasi partiler siyasetçi ve seçmenler arasında bir aracı görevi görmektedirler (Rogers ve Dearing, 2007: 556).

Erdoğan ve Alemdar, gündem kurma sürecinde kitle iletişim araçlarının siyasal enformasyon için kullanılışı ile araçların üzerinde durduğu konuların grup içindeki görünümü arasında pozitif bir ilişki olduğunu ve kişinin siyasal konulara yönelme düzeyinin kitlesel iletişim aracının siyasal enformasyon için kullanılmasıyla pozitif olarak ilişkili olduğunu öne sürmektedirler. Kitle iletişim araçlarının konulara verdiği öncelikler, izleyiciler tarafından öğrenilir. Dolayısıyla, gündem hazırlama zaman içinde uzanan bir “öğrenme” sürecidir (2005: 180).

II.2. ÇERÇEVELEME KURAMI VE HABER ÇERÇEVELEME

Gündem kurma, medyanın belirli konulara öncelik vererek, bunları medyanın gündemine getirmesi bakımından izleyicilerin bu gibi konulara verdiği önemi anlatırken, çerçeveleme gündem kurmadan farklı bir boyutta ortaya çıkarak, bir sorun ya da olayın haberlerde nasıl ifade edildiği kadar, izleyicilerin bu sorunu veya olayı haber olarak anlaması bakımından nasıl bir etki yaratacağı varsayımına dayanmaktadır. Dolayısıyla haber çerçeveleme hem makro hem de mikro düzeyde yapılandırma olarak karşımıza çıkmakta (Tokgöz, 2008b: 199), çerçeveleme üzerine odaklanılmış olması gündem kurma yaklaşımının gözardı edilmesi anlamına gelmemektedir (Weaver, 2007: 142)⁶⁹.

İkinci aşama gündem belirleme çalışmalarında önemli bir rol oynayan ve medya etkilerinin ikinci aşaması olan duygular düzeyinde bulgular araştıran çerçeveleme (Golan ve Wanta'dan aktaran Yüksel, 2007: 580), Entman'a göre, algılanan bir olgu ya da olayın istendik bazı unsurlarını seçmek, izleyiciye aktarılan haber ya da yorumda sadece bunları ön plana taşımak anlamına gelmektedir. Sorunun tanımlanması, ahlaki değerlendirme ve konunun işleniş biçimi bu doğrultuda yapılır. Tipik bir çerçeveleme, sorunun teşhisini, değerlendirilmesini ve çözüm önerisini içerir (Entman, 1993: 51-58). Çerçeveleme ile ilgili olarak yapılmış olan araştırmalarda, geleneksel araştırma (gündem kurma) yaklaşımında test edilen “ne

⁶⁹ Van Gorp, gündem kurma ve çerçeveleme arasındaki farkın, çerçeveleme yaklaşımının haber üretim sürecini açıklamakta kullanılmasında yatmakta olduğunu ifade etmiştir. Ona göre, toplumdaki grupların bir konu hakkındaki söylemi nasıl biçimlendirmiş oldukları, geleneksel gündem kurma yaklaşımına göre daha önemlidir (2007: 73).

hakkında düşüneneği” sorusunun ötesinde, “ne düşüneneği” ve “nasıl düşüneneğine” yönelik de bir etkinin olup olmadığı sorgulanmaktadır. Gündem kurma araştırmalarında konuların önemlilik sırasına göre medyadan kamuya geçişi değerlendirilirken çerçeveleme araştırmalarında konuların niteliklerinin değişi değişmediği ele alınmaktadır (Yüksel, 2007: 580).

Medyanın meseleleri sunuş biçimi, kamuoyunun herhangi bir olay ya da resme nasıl bakacağını, diğer bir deyişle, konuyu nasıl görüp, değerlendirip, düşüneneğine yönelik mesaj ve bakış açılarını içeren çerçeveleme, medyanın bir konunun bazı yönlerini seçip o konuyu önemli kılması ve o olgudaki bazı nedenlere dikkat çekmesine işaret etmektedir (Dearing ve Rogers’dan aktaran Yüksel, 2007: 581). Haber çerçevesi ya da haberlerde sunulan çerçeveler ise bir olay ya da konu ile ilgili haberi anlamlı hale getirmek için oluşturulan, haberlerde nelerin içeriileceğini ve nelerin dışarıda bırakılacağını belirleyen genel bağlamdır (Atabek ve Uztuğ’dan aktaran Yüksel, 2007: 581).

Medya içeriklerinde sunulan çerçeveler, insanlara “nasıl düşünüleceğini” de söylemektedir. Örneğin, haberlerde geçen siyasal liderlere yönelik sıfat, niteleme ve yakıştırmalar, haberlerde bu liderlere karşı yapılan olumlu ya da olumsuz değerlendirmeler, medyanın o lider hakkında “nasıl düşünüleceğini” belirleme çabasına işaret etmektedir. Dolayısıyla, hayatta yüz yüze hiç gelinmemiş bir siyasetçiyle ilgili olarak sahip olunan bilginin büyük bir bölümü medya aracılığıyla öğrenilmiş bir bilgidir ve bu nedenle de medyanın denetim ve kontrol mekanizmasına bağlı olarak şekillenmiştir. Haber çerçevelemeye verilebilecek en çarpıcı örnek,

kimilerinin terörist olarak nitelmiş olduğu kişilere diğerlerinin isyancı, bağımsızlık savaşçısı ve gerilla gibi tanımlamalar kullanmasıdır. İslamcı, irticacı, gerici, laik, anti-laik gibi sıfatlar, demokratik bir refleks, pamuk darbe, post-modern darbe gibi tanımlamalar olayların kamuoyuna bir çerçeve içerisinde sunulduğunu gösteren örnekler arasındadır (Yüksel, 2007: 581).

Halkın gündemindeki konuları belirlemede haber medyasının rolünü açıklamak ve bu konuda çalışma yapmak amacıyla sosyal psikologlarca analitik bir çerçeveleme tekniği geliştirilmiştir (Entman, 1991). Medya, sosyoloji ve psikoloji gibi farklı disiplinleri kapsamı içerisine alan çerçeveleme kavramı, bireylerin mesele ve olayları yayın organının arzuladığı gibi algılamalarını sağlamak için oluşturulmuş olan, farklı söylemler ve tekdüze yaklaşımların bir araya getirilmiş olduğu bir beyin yıkama düzeneği olarak ele alınabilir. Dünyanın algılanması sırasında bir süzgeç görevi yapar, seçici algı oluşmasına neden olur (Entman, 1993: 51-58).

Medya hiçbir zaman olup bitenleri olduğu gibi aktarmaz. Medyanın kendi filtreleri vardır. Medya kuruluşlarında görev yapan genel yayın yönetmenleri, editörler, yazı işlerinden sorumlu müdürler, hatta bilgi kaynağına yakın olan muhabirler kaynaktan aldıkları bilgileri aktarmadan önce kendi filtrelerini koyarlar, bir bakıma eşik bekçisi işlevini görürler. Bazı bilgiler izler kitleden saklanır, bazıları da gerçeğinden farklı bir şekilde verilebilir. Bilginin habere dönüştürülmesi sırasında kullanılan sözcükler, haberin metni, herhangi bir olay ya da olgunun aktarılmasında takınılan tutum ve belirli bir tarafı tutmak filtreleme (çerçeveleme) kapsamında ele alınabilir (Güngör, 2013: 226).

Medyanın bu tür çerçeveler yapmasının ardında farklı dinamikler rol oynayabilir. Ülkenin ulusal güvenliği nedeniyle bazı bilgilerin gizli kalması istenebilir, kaynak gazeteciye süresiz veya belirli bir süre için yayınlanmamak kaydıyla (off the record) bazı bilgiler vermiş olabilir, medya organının sahiplik yapısı, patronlarının siyaset ve sermaye kesimiyle olan ilişkileri, dünya görüşü, gelecekle ilgili beklentileri ve hedef kitlenin yapısı ve beklentileri belirleyici olabilir.

1980'li yıllardan bu yana medya çalışmaları alanında giderek artan ölçüde kullanılmaya başlanan çerçeveleme kuramı toplumsal alanda gerçekliğin inşa edildiğini kabul eden inşâcı bir yaklaşım içerisinde değerlendirilmektedir (Durur, 2011: 21). Diğer bir ifadeyle, toplumsal gerçeklik, belirli bir konuya odaklanmak ve o konuda konuşarak bir paradigma oluşturmaktır. Toplumsal gerçekliğin oluşturulmasında en etkili araç ise anlamların şeffaf bir biçimde taşıyıcısı ve kavramsallaştırıcısı olan dildir.

Goffman, insanların günlük yaşam üzerine kurdukları çerçevelerin bazılarının varlıkların, önermelerin ve kuralların bir sistemi olarak açık seçik olduğunu, bunlar dışında kalan büyük kısmının ise bir bakış açısının bilgisini sağlamada yetersiz olduğunu, ancak yapılandırma düzeyi ne olursa olsun her çerçevenin sınırları içerisinde tanımlanan sınırsız sayıdaki somut olayın belirlenmesi, kavranması ve olanaklar verdiğini ifade etmektedir. Goffman'a göre, çerçeveler bireylerin meydana gelen olayları yerleştirmesini, algılamasını, tanımlamasını ve etiketlemesini mümkün kılmaktadır (Goffman, 1974: 21-24). Goffman, çerçevelerin dört ayrı zeminde oluştuğunu ifade etmektedir (Durur, 2011: 25).

- 1-İletişimciler: Bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde çerçeveleri oluştururlar.
- 2-Metin: Belirli anahtar sözcükler, söz öbekleri, klişe imgeler ve enformasyon kaynakları vasıtasıyla birtakım yargıların tematik olarak güçlendirilmesi sağlanır.
- 3-İzleyici: İletişimcilerin metinler üzerinde kurduğu çerçeveleri kendi kişisel çerçevelerine göre yorumlarlar.
- 4-Kültür veya toplum: Çoğunluğa dayalı çerçevelerden oluşur.

Entman'a göre, çerçevelerin iletişim sürecinin herhangi bir aşamasında, medyadaki kanaat önderleri ve izleyicilerin zihinlerinde, medyanın kendi içeriğinde ve ait olduğu kültürde ortaya çıktığına dair genel bir algı söz konusudur. Gerçekte, çerçeveler her yerde karşımıza çıkabiliyor olsalar da nerede başlayıp nerede bittiği kimse tarafından bilinmemektedir. Bu nedenle Goffman da çerçevelerin bireylerden bağımsız olarak ait olunan kültürün bir parçası olduğunu ve değişik şekillerde karşımıza çıktığını ifade etmektedir (Van Grop, 2007: 60). Bu aşamada devreye giren medya ve diğer önemli kurumlar sadece toplumdaki uzlaşmayı yansıtmaz, ayrıca toplum bireylerinin belli bir ortak noktada buluşabilmesi için katkıda bulunurlar (Hall, 1982: 56).

Carragee ve Roefs'a göre (2004: 222), medya hegemonya kuramı, güç kullanımının haber medyası ve siyasi süreç ile olan ilişkilerini içermekte olduğundan çerçeve yaklaşımıyla doğrudan bağlantılıdır. Bu nedenle, çerçeve yaklaşımının üretim, dağıtım ve hegemonya kullanımı kapsamında ele alınması medya haberciliği ve güç arasındaki ilişkinin daha iyi anlaşılmasına imkân sağlayacaktır. Güç olgusu temel olarak hegemonya olgusunun merkezinde yer almaktadır. Gramsci'nin

hegemonya kuramına göre gücü elinde tutanlar ideolojilerini bütün topluma yayabilmek için her türlü imkânı kullanacaklardır. Medya, bu mücadelenin en önemli unsurlarının başında gelmektedir. Medya ülke içinde devlet yöneticilerinin siyasi mesajlarını iletmede kullanıldığı gibi dış politika da etkili bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu doğrultuda, çerçeveleme yapılırken haberin amaca yönelik kısımları seçilip kullanılır, içerik ve konu buna göre oluşturulduktan ve gerekli perdelemeler yapıldıktan sonra okuyucu ve izleyiciye sunulur. Böylelikle onların bu fikirleri benimsemesi ve aynı doğrultuda düşüncülerinin sağlanması amaçlanmaktadır (Entman, 1991: 6).

Çerçeveleme amacıyla bazı anahtar kelimeler, mecazi ifadeler, semboller ve görsel imgeler kullanılmakta ve bunlar metnin içerisine yerleştirilmektedir. Bir cümlede kelimelerin yerlerinin değiştirilmesinin bile deneklerin algısını değiştirebildiği gözlemlenmiştir (Entman, 1991: 6). İçinde yaşanan kültür ve bu kültürün temelinde bulunan ön yargı ve gelenekler, medyanın sahiplik yapısı, sahip ve çalışanlarının siyasî ve ekonomik ilişkileri de, aktarılan haber ya da yorumların tarafsızlığını tartışılır bir hale getirmektedir. Entman da Goffman'a benzer bir şekilde çerçeveleme olgusunun iletişim sürecinde en az dört farklı unsuru olduğunu öne sürmektedir: İletişim kaynağı, iletilen mesaj, mesaj iletilen kişiler ve kültür. İletişim kaynağı, çerçevelenmeler yoluyla nelerin aktarılacağı konusunda bilinçli veya bilinçsiz önerilerde bulunur. İletilen mesaj ise doğrudan çerçeveleri taşır. Bunların içinde belirli anahtar sözcükler, kalıplaşmış ifade ve imajlar, bilgi kaynakları ile belirli konuları ön plana çıkarmayı amaçlayan hükümler bulunabilir. Kültür ise sosyal bir grubun düşünce ve söylemlerinde gözlemlenen ortak çerçeveler olarak tanımlanabilir.

Bu dört unsur da benzer bir işlev içerirler; bu da belirli bir söylem ya da iletinin hepsinde ön plana çıkarılması, anlamlı kılınması ve farkındalık yaratılmasıdır. Bu amaçla da belirli ifadeler sıklıkla tekrarlanır veya o kültürün aşına olduğu bazı değerlerle özdeşleştirilir (1993: 52-53).

Pan ve Kosicki ise (1993) medya çerçevelerini gazetecilikle ilgili normlar ve kurumsal tercihler olarak ele alan somut ve sosyolojik bir yaklaşım olarak değerlendirmektedirler. Bu yaklaşım her ne kadar farklı disiplin ve alanlardaki teorilerle ilişkili olsa da daha ziyade Heider & Simmel'in atıf teorisine⁷⁰ ve Goffman'ın çerçeve analizine gönderme yapmaktadır. Heider, insanların çevrelerindeki dünyayı tam olarak algılayamadıklarını, bu nedenle de bireylerin duyuları yoluyla neden-sonuç ilişkisi çıkarmaya çalıştıklarını iddia etmektedir. Bu varsayımlar deneysel olarak da kanıtlanmıştır. Bu çalışmaların ışığı altında Heider atıf olgusunu gözlemlenen bir davranış ve o davranışın oluşmasında sorumluluğu bulunan birey arasındaki bir bağ olarak tanımlamıştır.

Goffman da benzer bir şekilde bireylerin çevrelerindeki dünyayı tam olarak anlayamadıklarını, ona anlam kazandırabilmek için kendi yaşama deneyimlerini kategorize ettiklerini ve buna göre yorumladıklarını ifade etmiştir. Bu

⁷⁰ 1958 yılında Avusturyalı sosyologlar Heider & Simmel tarafından geliştirilen Atıf Teorisi (Attribution Theory), insanların kendilerinin ve başkalarının davranışlarını nasıl açıkladığını ele alır. Heider'a göre, insan davranışları birbirlerinden bağımsız tepkiler dizisi değil, bilişsel bir bütündür. Bireyler söz konusu ilişkileri çevreleri hakkında dengeli bir görüş sahibi olacak şekilde örgütlemektedirler. Bu şekilde yapılandırılmış bir temsil alanının oluşması için birey çevresindeki unsurları anlamdirmalıdır. İşte bu gereklilik atıflar yoluyla sağlanır. Diğer bir deyişle, herhangi bir olaya kişisel nedenlere bağlı veya bağlı olmayan anlam verilir, kaynağı saptanır ve süreç içerisinde olaya hakim olmaya çalışılır.

nedenle de duyular aracılığıyla elde edilen bilgilere bir tepki olarak bireyler “primary frames (birincil çerçeveler)” adı verilen bir algı sistemi oluştururlar. Bunlar da doğal ve toplumsal çerçeveler olarak iki ayrı kategoride değerlendirilebilirler. Doğal çerçevelerden, doğal ve bir nedene bağlı olmaksızın ortaya çıkan olguların yorumlanmasında, toplumsal çerçevelerden ise bir niyete bağlı insan davranışına bağlı olarak ortaya çıkan durum ve olayların belirlenmesi, algılanması, tanımlanması ve etiketlenmesinde yararlanılır.

Çerçeveleme analizi ile ilgili olarak Gaye Tuchman ve Todd Gitlin'in yapmış olduğu çalışmalar da bulunmaktadır. Araştırmaların geçmişi nispeten yeni olmakla birlikte medya organlarının yansıtmış olduğu yayınların mesele ve olayların halk tarafından anlaşılmasını nasıl etkilediğini ortaya çıkarmak amacıyla Amerika ve Avrupa'da yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Kapsam alanının daha geniş olması ve medya iletişiminin çok daha farklı boyutlarına uygulanabilir olması nedeniyle bu yöntemin özellikle iletişim alanındaki kullanımı giderek artmış ve gündem kurma modelinin önüne geçmiştir. Amerika'da 1976-1980 yılları arasında 15 gündem kurma modeli araştırmasına karşılık sadece 2 çerçeveleme araştırması yapılmışken yürütülen çerçeveleme araştırmalarının sayısı 1996-2000 yılları arasında 76'ya, 2001-2005 yılları arasında ise 165'e yükselmiştir (Weaver, 2007: 142-143).

Çerçeveleme kavramını literatüre kazandırmış olan Goffman, diğer ülkelerin Amerikan medyasında nasıl temsil edildiklerini öğrenme konusunda çerçeveleme yönteminin önemli bir yere sahip olduğunu ifade etmiştir (1974: 21-24). Amerikan medyasında, diğer ülkelere yönelik olarak yapılmış olan çok sayıda

çalışma olması Goffman'ı haklı çıkarmıştır. James Mann, “Çin’i Çerçevelemek” isimli makalesinde (Saleem, 2007: 130) muhabirlerin, editörlerin ve yayıncıların uzaklardaki, fazla bilgi sahibi olunmayan kültürlerle ilgili olarak ortaya koymuş oldukları izlenimlerinin adil olmadığını söylemektedir. Örneğin Çin ile ilgili medya çerçevelmelerinin on yıllık bir süreç içerisinde taban tabana zıt olarak yansıtılmış olduğu ifade edilmektedir. Mann’a göre, 1950 ve 1960’larda Çin ile ilgili çerçevelmeler yok denecek kadar az iken, 1970’lerde, Nixon’un iktidara gelmesiyle birlikte, Çin komünist rejim yönetiminde dahi sempatik ve hoş bir ülke olarak çerçevelenmiştir. Çin, 1980’lerde giderek kapitalistleşen bir ülke görünümünde sunulurken 1990’ların büyük bir bölümünde baskıcı bir ülke olarak çerçevelenmiştir.

Benzer bir biçimde, Çin’in ulusal liderleri olan Chiang ve Mao’nun “Time, Newsweek ve U.S. News & World” gibi üç farklı Amerikan dergisinde 1949-1979 yılları arasındaki çerçevesi biçimlerinin incelendiği araştırma sonucunda diğer ülke liderlerinin Amerikan mediasındaki imajının Amerikan çıkarlarına uygun bir şekilde yansıtılmış olduğu gözlemlenmiştir. İlişkilerin yönü değiştiğinde sergilenen imaj da değişmiştir. Çin ile ABD’nin birbirlerine düşmanlık duydukları dönemde Mao medyada son derece olumsuz bir şekilde çerçevelenirken, Soğuk Savaş döneminde, ihmal edilemeyecek bir güç ve yarı müttefik olarak olumlu yönleriyle temsil edilmiştir. Bu da Amerikan mediasının Amerikan devlet politikasını izlediğini göstermektedir (Yu ve Riffe’den aktaran Saleem, 2007: 137).

Dorman ve Farhang ise İran’ın 1951-1978 yılları arasında “New York Times, the Christian Science Monitor, the Washington Post, the Wall Street Journal,

the Chicago Tribune ve Los Angeles Times” gibi Amerikan ana akım gazete ve dergilerindeki temsilini içeren bir başka çalışma yapmışlar ve İran’ın farklı dönemlerde farklı şekillerde çerçevelenmiş olduklarını gözlemlemişlerdir. Şah döneminde ABD’nin en önemli ve stratejik müttefiklerinden birisi olan İran ABD’den en büyük silah ve ekonomik yardımlarını alırken, kırkıbinden daha fazla sayıda Amerikalı asker ve sivil İran’da çalışırken Amerikan medyası İran’daki Şah rejimine yönelik bilinçsiz bir tepkiden kaynaklanan muhalif bir duruş sergilemiştir. Ancak 1978’deki İslam Devrimi’nin ardından Amerikan medyası ve siyasetçiler isyanın fanatik ve modernleşme karşıtı İslamcılar tarafından gerçekleştirildiğini, Humeyni yönetiminin terörizm ihraç ettiğini söylemeye başlamışlardır. Dolayısıyla gerek haber medyası, gerekse Amerikan yönetimi Amerikan kamuoyuna basmakalıp mesajlar vermişlerdir (Dorman ve Farhang’tan aktaran Saleem, 2007: 138).

11 Eylül’ün hemen ardından Amerikan medyasında çerçevelenmeler yapılmış olduğu görülmüştür. Bunlardan en başta gelen ikisi “savaş” ve “suç” çerçeveleri olmuştur. Jill Edy ve Patrick Meirick’e göre, savaş çerçevesinde, 11 Eylül kurbanları savaşta ölen masum insanlar olarak resmedilmişler ve buna karşılık düşmanlara savaşla karşılık verilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır. Suç çerçevesinde ise saldırılarda ölenler cinayete kurban gitmiş masum kurbanlar olarak nitelendirilmiş, suçlulara tutuklama ve yargılama yoluyla adaletin cevap vermesi gerekliliği ifade edilmiştir. Savaş çerçevesinin ABC, CBS ve NBC gibi kanallarda suç çerçevesinden iki kat fazla kullanılmış olması ilginçtir (Edy ve Meirick, 2007: 128-129).

Afganistan savaşı sırasında New York'taki ikiz kulelere yapılan saldırılarda ölenlerin toplam sayısına yakın miktarda sivil ölümler olmasına rağmen Amerikan medyası bunun üzerinde fazla durmamıştır. Bunun da nedeni medyanın ölümleri çerçeveleme tarzıdır. Medyanın savaş sırasındaki “sivil kayıp çerçevesi”, “cinayet” çerçevesi kadar ilgi çekmemiştir (Drori-Avraham, 2006: 292).

The New York Times'ta Irak konusu ile ilgili yazılarda ise, Irak Savaşı başlamadan önce “Threats” (Tehdit), savaş başladıktan sonra “Nation at War” (Savaşta'yız), savaş bittikten sonra da “Aftereffects” (Savaşın Sonuçları), “Struggle” (Mücadele), “Reach of War” (Savaşın Uzantıları) ve “Nation Challenged” (Mücadele Veriyoruz) başlıkları altında ABD'nin ulusal menfaatleri doğrultusunda yayınlanmış, sık sık tekrarlanan aynı söylemlerle halktaki vatanseverlik duygusunun güçlendirilmesi amaçlanmıştır (Zelizer, B., Stuart, A., 2004: 115).

Wicks'e göre, medya belirli konuları seçip onlara anlam yüklemektedir. Seçilmiş siyasiler bir konuyu topluma kabul ettirebilmek, siyasi birliktelik kurup uzlaşa sağlayabilmek için giderek daha fazla sembolik unsurlar kullanmak yoluna gitmektedirler. Bunu yaparken de kısmen toptancı bir yaklaşım içerisinde belirli inançlara yönelik, sosyal girişim ve kampanyalara meşruiyet⁷¹ kazandıran bütünleşik

⁷¹ Haklılaştırma anlamına gelen meşruiyet, sosyal bilimlerde güç, egemenlik, devlet ve kurumlar gibi kavramlarla ilişkilidir. Meşruiyet ve yasallık arasındaki sınırlar açık bir şekilde belirlenmemiş olmakla birlikte temelde üç anlam içermektedir. Birincisi, devletin ve bireylerin eylemlerinin Anayasa ve yasalara uygunluğu; ikincisi, egemenlik düzeninin yasalara uygunluğu; üçüncüsü ise, egemenliğe tabi olanların bu egemenlik düzenini yasal ve bağlayıcı olarak kabul etmeleri anlamındadır (Keskin, 2014: 167).

çerçeveler kullanılmaktadırlar. İzleyicilerde amaçlanan etkinin yaratılabilmesi için de medyaya gerekli destek verilmektedir (2006: 246).

Bütünleşik çerçeveler (Collective action frames), bünyesinde “adaletsizlik, aracılık ve teşhis” gibi üç unsur barındırmaktadır. Adaletsizlik, haksızlığa karşı bir öfkeyi; aracılık, insanların bir mücadele ve harekete katılması için içten gelen bir sesi; teşhis ise, belirli bir grup içerisinde karşı tarafla yapılacak mücadele konusunda ortaya çıkabilecek fikir ayrılıklarını ifşa eden bir süreci ifade etmektedir. 11 Eylül olgusunda, adaletsizlik, saldırılara karşı medyanın gösterdiği tepki, aracılık, medyanın saldırılara karşı en iyi cevabın savaş olacağını ön plana çıkarması, teşhis ise izleyicilerin birçoğunun karşı taraftakileri Müslüman olarak kimliklendirmesidir. Bunun nedeni, ana akım medyasının saldırıların hemen ardından şüphelilerin Müslüman kimliklerini ön plana çıkarmış olmasıdır. (Wicks, 2006: 247).

Bu örneklerden çıkan sonuca göre, Amerikan medyası devlet politikasına göre hareket etmektedir. Medyadaki tutum değişikliklerinin ardında, ABD’nin ulusal çıkarlarını⁷² korumak, halkın düşüncelerini Amerikan yönetiminin politikaları

⁷² Harvard Üniversitesi’nden Graham Allison’ın 18 Şubat 2010 tarihinde vermiş olduğu seminere göre şu unsurlar Amerikan çıkarları için hayati derecede önemlidir:

1-Amerika Birleşik Devletleri ve yurt dışındaki Amerikan askeri birliklerine karşı nükleer, biyolojik ve kimyasal silahlarla gerçekleştirilebilecek saldırı tehdidini önlemek, azaltmak ve yok etmek,

2-Sürekli gelişime açık uluslararası bir sistemin oluşturulmasında ABD’nin müttefiklerine yardımcı olmak ve bunların aktif desteğini sağlamak,

doğrultusunda şekillendirmek, vatanseverlik duygusunu hissettirmek, Amerikan Başkanının belirli konulardaki politikalarını kamuoyuna kabul ettirmek hedefleri bulunmaktadır.

II.3. ULUSAL ÇIKAR VE AMERİKAN MEDYASI

Modern devletin gelişimiyle ilgili olan ve 1789 Fransız Devrimi'nden sonra ortaya çıkan (Oran, 2003: 34) ulusal çıkar, tartışmalı bir kavram olup son yıllarda çok farklı alanlarda kullanılır hale gelmiştir. Farklı kesimler, kavramı kendi çıkar veya çıkar algılamaları doğrultusunda kullanmaktadırlar (Uzgel, 2004). Ancak iletişim alanında medya ile ilgili olarak yapılmış benzer çalışmalarda olduğu gibi, bu çalışmada da ulusal çıkarın realist paradigma üzerinden değerlendirilmesi gerekli görülmüştür. Bu bağlamda, ulusal çıkar, uluslararası ilişkiler disiplininin en kapsamlı terörilerinden birisi olan ve felsefi kökeni Thomas Hobbes'un siyaset kuramına uzanan, Tukididis⁷³'ten Machiavelli'ye ve Clausewitz⁷⁴'e kadar pek çok siyaset

3-Amerikan sınırlarının etrafındaki ülkelerin başarısız olmalarına izin vermemek ve düşman güçlerin oluşmasını engellemek,

4-Ticaret, finansal piyasalar, enerji dağıtımı ve çevre gibi küresel sistemlerin istikrarını ve faaliyetlerini korumak,

5-Stratejik düşman olma ihtimali bulunan Çin ve Rusya gibi ülkelerle Amerikan ulusal çıkarlarıyla uygun bir şekilde verimli bir işbirliği içerisinde bulunmak.

⁷³ Atinalı tarihçi, yazar, diplomat ve asker olan Tukididis, Atina ve Sparta arasındaki Pelepones Savaşları'na ilişkin yorumları, savaşın temelindeki zorunluluk ve çıkar sorununun ahlaki ilkelerle çatışması konusundaki fikirleriyle tanındıktan yirmi beş asır sonra yirminci yüzyıla ait bir uluslararası ilişkiler kuramının öncüsü ilan edilmiştir. Tukididis'e göre, devletler arasındaki ilişkilerde düzen yokluğu felakete yol açmaktadır (Bostanoğlu, 2008: 84).

⁷⁴ Prusyalı bir general ve entelektüel olan Carl von Clausewitz (1780-1831) Kant'ın sanat teorisini Aydınlanmanın askeri düşüncesinin eleştirisine uyarlayarak kendi savaş teorisini

bilimcisinin çözümlene yöntemi olarak kullanmış olduğu realist yaklaşımın, devletlerarası ilişkileri anlamada kullandığı en temel kavramlardan birisidir (Donnelly, 2000).

Realistler, uluslararası politikayı ve ilişkileri evrensel olduğunu düşündükleri bir varsayım çerçevesinde açıklamaya çalışmışlardır. Ulusal çıkar kavramı da bu çerçevede devletin önceliklerini, alternatiflerini ve hareket tarzlarını anlamada önemli bir olgu olarak ortaya çıkmıştır. Realizm açısından ulusal çıkar dış politika kararlarının altında yatan temel itici güçtür (Uzgel'den aktaran Çelikpala, 2005: 441). Bir devletin dış politikasının özü olan, belirli durumlarda şekli değişse de içeriği değişmeyen, zaman ve mekândan etkilenmeyen bir yapıya sahip olan ulusal çıkarın artırılması uluslararası politikada öncelikli amaçtır (Morgenthau, 1993: 29). Bir ülkenin uluslararası politikayla ilişkisi gücünün derecesine göre değişir. Yeterli gücü olmayan ülkeler uluslararası siyaset sahnesinde seslerini yeterince duyuramazlar (Morgenthau, 1970: 126). Diğer bir deyişle, ulusal çıkar güç ile eşdeğer anlamlı olup (Morgenthau, 1993: 5) uluslararası siyaset arenasındaki bir aktöre yapmış olduğu işler nedeniyle meşruiyet kazandırır (Molloy, 2006: 85). Ancak Morgenthau, ulusal çıkarların uzlaşılı yoluyla korunması için en iyi yöntemin diplomasi olduğunu, diplomasi dilinin uluslararası ilişkilere barış getireceğini de ifade etmiştir (1993: 361).

geliştirmiştir. Clausewitz'e göre, savaş karşıt iradelerin çatıştığı karşılıklı bir şiddet hareketidir. Şiddet hareketinin ilk amacı, hasmı irademizi yerine getirmeye zorlamaktır. İradenin içeriği ise siyasidir. Dolayısıyla nihai amaç siyasidir (Karaosmanoğlu, 2007: 172).

Belirli politikaların ulusal çıkarlar doğrultusunda uygulanması devletin ahlaki sorumluluğudur. Good'a göre, ulusal devletin sınırlarının dışında, ahlak ve düzenden yoksun başka bir coğrafyadaki moral değerlerin ve düzenin tek koruyucusu ulusal toplum olduğu için ulusal çıkarın kendisi ahlaki bir olgudur (1960: 604-605). Bu durum 1789 Fransız Devrimi'nin ardından ortaya çıkan milliyetçilik ile yakından ilişkilidir. Morgenthau, milliyetçiliğin güçlenibi ülkelerle mesinden kaynaklanan tehlikelere dikkat çekmekte, milliyetçiliğin uluslararası topluma zarar verdiğini, ulusal devletin kozmopolitan aristokratik topluma karşı ilahi bir prestij kazandığını söylemektedir (1993: 239). Ahlaki değerleri ön plana çıkaran prensipler kaynağını ulusal çıkar fikrinden almakta olup, evrensel moral değerlerden beslenmekte ve dış politikadan daha öncelikli olarak göz önüne alınmaktadır (Morgenthau, 1950: 854).

Ulusal çıkar olgusu medyanın içeriğinin belirlenmesinde çok önemli bir rol oynar. İlk olarak kimin tarafından kullanıldığı ve iletişim bilimciler tarafından ne zamandan beri kabul gördüğü bilinmese de, medyanın ulusal çıkar kaygısı nedeniyle taraf olmasına genel anlamda basın milliyetçiliği adı verilmektedir. Bununla birlikte, milliyetçilik, vatani diğer ülkelerin yıkıcı etkilerinden korumaya yönelik siyasi bir ideoloji olduğundan basın milliyetçiliğinin de aynı şekilde ulusal kültür ve düzeni korumaya yönelik çabalar içerisinde olması beklenebilir. Bu bağlamda, medya kuruluşları da ülke yönetimin önderlik edeceği ulusal çıkarlar konusunda gerekli hassasiyeti gösterecekler, yayınlarını resmi devlet politikasına uygun bir biçimde gerçekleştireceklerdir (Cohen, 1963). Sigal'ın (1973: 69), "bir muhabir için kendi elde ettiği haberden ziyade, başkasının kendisine hangi haberi iletmiş olduğu önemlidir" ifadesi resmi kaynakların medya içeriğini belirlemede rol oynadığının bir

göstergesi olarak kabul edilebilir. Örneğin, doğrudan ABD'nin çıkarına hizmet etsin veya etmesin, belirli olaylara yönelik medya içeriği Amerikan dış politikası doğrultusunda belirlenmekte olup resmi kaynaklarca beslenmektedir⁷⁵. Büyük zahmetler sonucu, çok farklı kaynaklardan bilgi toplamaya çalışmak yerine resmi kaynaklara güvenmek, rekabetçi medya ortamında daha etkin ve güvenilir bir yöntemdir (Bennett, 1990: 124).

Benzer bir biçimde, Gans da (1979) Amerikan medyasının haber içeriği açısından Amerikan dış politikasını ve ulusal çıkarı yansıttığını, bunun da medya ve milliyetçilik arasında, ulusal bakış anlamında, yakın bir bağ oluşturduğunu söylemiştir. Gazeteciler, devlet görevlilerini, özellikle de uluslararası ilişkiler konusunda içerik oluşturmada en uygun, yetkili, güvenilir ve yeterli bilgi kaynağı olarak görmektedirler.

11 Eylül sonrasında da haber medyası ağırlıklı bir biçimde devlet yetkililerinden edinilen bilgilere dayanmış ve Amerikan siyasi liderlerinin aralarındaki görüş ayrılıklarını bir kenara bırakıp birlik mesajı verdiklerini ifşa etmiştir. Örneğin, Cumhuriyetçi Parti üyesi ve Amerikan Temsilciler Meclisi Başkanı Dennis Hastert, 11 Eylül'ü takip eden günlerde Cumhuriyetçi ve Demokratlarla birlikte hareket etmiş, "Amerikalıların bir sorunu olduğunda ve birileri ülkemize karşı bir faaliyet yürüttüğünde, bizler Kongre ve yönetim olarak birlik ve beraberlik

⁷⁵ Uluslararası düzenin sağlanmasında güç dengesini kendi lehine değiştirmeyi öngören ve askeri güce ve işbirliğine dayalı bir yapı öngören realizm, bugüne kadar dünya siyasetinin baş aktörü ABD'nin ihtiyaçlarını, bakış açısını ve çıkarlarını göz önünde tutan bir paradigma olma niteliğini korumuştur (Yılmaz, 2008: 200).

içerisinde olur, gerekirse bu şeytana karşı birlikte omuz omuza savaşıyoruz” demiştir⁷⁶. Haber medyası da, çok sınırlı sayıdaki aykırı ses haricinde, hükümet yetkilerinin ifadelerine benzer milliyetçi söylemleri içeriklerine taşımışlardır (Bennett, 1990: 103-125).

Gerek siyasi liderler, gerekse haber medyası ulusal çıkarların inşasında ve eklenmesinde daha şeffaf bir rol üstlenirler. Örneğin, Lule (2002), 11 Eylül sonrasında incelemiş olduğu The New York Times’ın “Editorial” sayfalarında, saldırı kurbanlarıyla itfaiyeci ve polisler gibi kahramanları yücelttiğini, bu bağlamda, bir kilise papazı ve devletin sözcüsü gibi rol üstlenerek Amerika’nın sosyal yaralarını sarma gayreti içerisinde olduğunu gözlemlemiştir. Lule’a göre, siyasi liderlerin meydana gelen olayları ve 11 Eylül sonrasında yaşananları tanımlamada medya ile aynı dili kullanmış olmaları, haber kaynaklarının aynı devlet görevlilerinden oluştuğunun bir göstergesidir.

Haber kaynaklarının devlet görevlilerinden oluştuğu iddialarına yönelik olarak yapılmış olan bir araştırmaya göre 6 aylık bir dönem içerisinde NBC, ABC ve CBS haber kanallarında Irak ile ilgili yapılmış yayınların % 92’lik bölümünün Beyaz Saray, Pentagon ve Amerikan Dışişleri Bakanlığı kaynaklı olduğu gözlemlenmiştir (Robinson, 2011). Dışişleri Bakanı Colin Powell’ın Birleşmiş Milletler’de Irak’ın işgalinin meşru olacağını iddia ettiği konuşmasının hemen ardından, üçte ikisi Amerikalı ve bunların da yüzde 75’i devlet görevlisi ve askeri yetkililerden oluşan

⁷⁶ Time, 11 Eylül 2001, s. 47

izleyicilere yönelik olarak yapılmış olan araştırmada sadece bir kişi Irak'a karşı yapılması planlanan harekâta şüphıyla baktığını veya muhalif olduğunu ifade etmiştir (Altheide, 2006: 118).

Chomsky'ye göre, medyanın halkı bilgilendirme ve savunma gibi bir amacı olmayıp, büyük işletmelerin elinde ve onlara bağımlı olduğu için "kamu çıkarlarına değil, bu büyük işletmelerin ve devletin çıkarına hizmet ederler. Medya, devletin çıkarlarına uygun olarak, halkın düşüncesinin denetim altında tutulmasına ve rızasının alınmasına hizmet eder, insanların zihinlerini toplumsal, ekonomik ve siyasi düzene bağıllık gösterecek şekilde yönlendirir (Chomsky'den aktaran Erdem 2006: 202). Medyanın bu özelliklerini irdeleyen ve Herman ile Chomsky tarafından geliştirilen propaganda modeli Amerikan medyasının neden devletin, büyük işletmelerin ve seçkinlerin çıkarına hareket ettiğini açıklamak için yaygın bir biçimde kullanılmaktadır (1988: 19-24). Modele göre, Amerikan medyası dış olaylar ve uluslararası anlaşmazlıklarla ilgili medya içeriğine, Amerikan dış politikasının beklentilerine göre bir süzgeçten geçirdikten sonra bir şekil vermektedir. Bu süreçte,

- 1-Gazetecilerin daha kolay ulaşabileceği medya kaynaklarının seçilmesi,
- 2-Devletin ve diğer kurumların güvenilir kaynaklarını kullanmak suretiyle araştırma maliyetlerini düşürmek,
- 3-Bir konuda taraf görünmemek ve herhangi bir hukuk davasına maruz kalmamak,
- 4-Oluşturulmuş haber çerçevelerine ve medya gündemine rutin haber kaynaklarının kolaylıkla ulaşmasını sağlamak amaçlanır.

Medya içeriğini istedikleri gibi belirleyebilen, gündem yaratabilen uzmanlar ve saygınlığından şüphe duyulmayan kaynaklar bulunmaktadır. Ancak bunların düşünce ve yaklaşımları ülke menfaatleri dğrultusunda belirlenmiş olduğu için kendilerinden gazeteci objektifliği beklenmemelidir (Herman ve Chomsky, 1988: 19-24).

Bu tür süreçlerin medyanın özgürlüğünü sınırladığını gösteren, medyanın devletin ve seçkinlerin çıkarına çalıştığını gösteren çok sayıda kanıt bulunmaktadır. Herman ve Chomsky, medyanın kamu çıkarını gözeten dördüncü kuvvet rolünü yerine getirmekte başarısız olmasının asıl nedenini medyanın yapısal ekonomik koşullara duyarlı olmasına bağlamışlardır. Buna ilaveten, Amerika'nın anti-komünist ideolojisi, uluslararası haber içeriğinin belirlenmesinde zorunlu bir filtreleme yapılmasını gerekli kılmıştır (Herman ve Chomsky, 1988: 28-31).

Chomsky'ye göre, ABD'de ulusal medyanın görevi, ABD halkının yönetimin ulusal çıkarlar kapsamındaki açık ve örtülü faaliyetlerine izin vermesini sağlamaktır (Aktaran Yılmaz, 2008: 201). 2008 yılı itibariyle Amerika'da yayınlanmakta olan 1700 günlük gazetenin % 98'i 15 kurumdan daha azına ait olup bunlar toplam gelirin % 40'ını elde etmektedirler. CNN, ABC, CBS ve NBC gibi televizyon haber kanalları televizyon izleyicilerinin önemli bir bölümünü ellerinde tutmaktadırlar. 1296 gazetenin internet sitesi bulunmaktadır. Yayınlanan dergilerle birlikte medyanın en önemli silahlarından birisi de radyo yayınlarıdır. NPR, VOA, Radio Free Europe, Radio Liberty ve Küba'ya yayın yapan Castro karşıtı Radyo

Marti gibi Amerikan yönetiminin dünyanın her yerine yayılmış yayın ve propaganda birimleri mevcuttur (Yılmaz, 2008: 201)

Amerikan yapımı filmler, film endüstrisinin yıllık cirosunun % 80’lik bölümünü teşkil etmektedir. Amerikan televizyon dizileri de dünyada yüz milyonlarca kişiye Amerikan hayat tarzını aşılama devam etmektedir (Brzezinski’den aktaran Yılmaz, 2008: 201). Dünyada popülerite kazanan müzikler de ABD kaynaklıdır. Dünyadaki bütün internet sitelerinin % 70’inden fazlası ABD’de bulunmaktadır. İngilizcenin hem eğlence, hem de iş amaçlı iletişimde en çok kullanılan dil olması nedeniyle Amerikan etkisi bütün dünyada hükmünü sürdürmeye devam etmektedir (Yılmaz, 2008: 201).

II.3.1. AMERİKAN YAZILI BASINININ GÜÇLÜ SESİ: THE NEW YORK TIMES

19. yüzyılın ortalarına kadar New York’ta “The New York Times” adını taşıyan yedi gazete kurulmuş, ancak hiçbiri başarılı olamamıştır. Bugün Amerika’nın en önde gelen gazetelerinden birisi haline gelmiş olan ve kısaca “The Times” olarak da anılan The New York Times ise sekizinci girişim olup 1851 yılında kurucusu Henry J. Raymond ile yayın hayatına başlamıştır. Raymond’un amacı, şehrin iş çevrelerinde gazetenin kapsamlı bir şekilde dağıtımını gerçekleştirebilmek, ılımlı, radikal olmayan ve duygusallıktan uzak, yapılması gerekli görülen reformları destekleyecek muhafazakâr bir yayın politikası izlemektir. Aceleci bir mizacı olan Raymond, yöneticilerinin daha ihtiyatlı yaklaşımlarına rağmen, çok hızlı büyümek

istemmiş ve bu doğrultuda 4 yıl gibi kısa bir süre içerisinde gazetenin akşam ve hafta sonu baskılarını devreye sokmuş, ABD'nin Batı kıyıları ve Avrupa için de ayrı baskılar yapmıştır. Çabaları hızla sonuç vermeye başlamış, gazetenin abone sayısı daha yayınlanmaya başlamasının onuncu gününde 10 bine, ilk yılın sonunda da 25 bine ulaşmıştır. Raymond 1859 Avusturya-Fransa savaşı sırasında cepheye doğrudan kendisi giderek haberleri gazetesine ulaştırmıştır. 1862'de Cumhuriyetçi Parti'den kongre üyesi seçildikten sonra gazete partinin bir yayın organı gibi olmuş, ticaret yaşamının geliştirilmesini, köleliğin kaldırılmasını savunmuştur. Raymond'un 1869'da ölümünün ve 1880'lerde yaşanmış olan büyük ekonomik sıkıntıların ardından 1896'da iflâsın eşiğine gelinmiş olunmasına rağmen, The New York Times bankerlerin desteğini alan Adolph S. Ochs tarafından kurtarılmıştır. Ochs ile birlikte gazete bankerlerin sesi haline gelmiş, gazetenin içeriğinde iş ve finans yaşamı ile ilgili olarak belirgin bir yoğunlaşma olmuş, The New York Times bir anlamda iş adamlarına yönelik bir gazete haline gelmiştir (Walker, 1983: 212-215).

Gazete zaman içerisinde dünyanın en etkili gazetelerinden birisi olmuş, tirajı daha 1899'da 75.000'e, 1901'de 100.000'e, 1990'larda ise 1.141.366'ya ulaşmıştır (Emery, M., Emery, E., 1996: 237-546). Geliri ise 1883'te 188 bin dolardan 1920'lerde 27 milyon dolara, 1970'lerde ise 31,3 milyon dolara yükselmiştir. 2000'lerde bütün dünyada gazete tirajlarının önemli ölçüde düşüş göstermesine rağmen The New York Times'ın 31 Mart 2007 tarihli "Audit Bureau of Circulation / Tiraj Denetleme Bürosu" raporuna göre hafta içi satışları 1.120.420, hafta sonu satışları ise 1.627.062 adet olarak gerçekleşmiştir. Gazetenin bugünkü sahibi aralarında International Herald Tribune ve The Boston Globe gibi önemli

gazetelerin de bulunduğu 18 farklı yayını daha basan “The New York Times Company”dir. 1896’dan bu yana kontrolü elinde bulduran ailenin bir mensubu olan Arthur Ochs Sulzberger Jr. aynı adı taşıyan babasından almış olduğu yöneticilik görevini 1997 yılından bu yana sürdürmektedir.

Günümüzde The New York Times dünyanın önde gelen gazetelerinden biri olup zaman zaman Amerikan yazılı basınında bir model olarak ele alınmaktadır. Seçkin başka Amerikan gazeteleriyle karşılaştırıldığında daha fazla sayıda dış haber yayınlamakta, diğer medya kuruluşları için bir referans gazetesi olma görevi üstlenmektedir (Simmel, 1976).

The New York Times dış olaylara bakışında genelde tarafsız bir politika izlemiş olmakla birlikte içte nispeten daha muhafazakâr bir tutum benimsemiştir. Nitekim ulusal çıkarlar söz konusu olduğunda geçmişte The New York Times’ın ülke yönetimle işbirliği yapmış olduğu durumlar olmuştur. Örneğin, Küba’da Fidel Castro yönetimini devirmek için Başkan Eisenhower’ın yardımcısı Richard Nixon CIA ile birlikte bir plan hazırlamıştır. Daha sonra Kennedy’in Başkan olmasıyla birlikte “Domuzlar Körfezi Çıkartması” olarak bilinen plan uygulamaya konmuş; bu gelişmeden haberdar olan The New York Times muhabiri Tad Szulc CIA’nın Kübalı sürgünleri Guatemala’da bir kampta askeri eğitime tâbi tuttuğunu bildiren bir haber kaleme almıştır. Bunu duyan Başkan Kennedy gazete yönetimiyle görüşerek böyle bir yayının ulusal güvenliği tehdit edeceğini ve gazetenin sorumluluklarını unutmaması gerektiğini hatırlatınca söz konusu haber yayınlanmamıştır (Şimşek, 2013).

The New York Times'daki Türkiye imajının çalışma kapsamındaki 5 yıllık dönem içerisinde nasıl sergilenmiş olduğunun anlaşılması için ABD ve Türkiye arasındaki ikili ilişkilerin tarihsel sürecinin bilinmesi faydalı görülmüştür. İkili ilişkilerin hangi düzlemde başlayıp geliştiğinin incelenmesi söz konusu dönemdeki olay ve olguların anlaşılmasını kolaylaştırabilecektir. Bu nedenle ikili ilişkilerin Türkiye imajına nasıl yansıdığına geçilmeden önce bu tarihsel süreç üzerinde durulmuştur.

III. BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİ

Küreselleşme sürecinin bir yansıması olarak, oyunun kuralları, işletmeler, sektörler, ülkeler ve bölgeler arasında yapılan anlaşmalar, ikili ve çok taraflı görüşmeler yoluyla oluşturulup değiştirilebilir hale gelmiştir (Kotler, vd., 2005: 25). Bu yeni anlayışın bir sonucu olarak ulusal ve bölgesel ekonomiler birbirlerine bağlanmıştır. Oyuncular kendi isteklerini artık dünyanın geri kalanına dayatamaz duruma gelmişlerdir. Ancak küresel karşılıklı bağımlılık, fırsatların yanı sıra tehdit ve çatışmalara da neden olduğundan, giderek artan bir şekilde koşullara özgü ittifaklara da yol açar hale gelmiştir. Kotler, Jatusripitak ve Maesincee (2005) “küresel bağımlılık koşulları altında yapılabilecek en kötü seçimin bir ülkenin kendi kendine yeterlilik yolunu seçmesi olduğunu, bu nedenle bütün ülkelerin bir ittifak içerisinde yerlerini almaları gerekliliğini” ifade etmişlerdir.

Karşılıklı bağımlılık olgusu, tüm tarafların hegemonik ağırlığını bir ölçüde de olsa sınırlamış, karşılıklı etkilerin uygulanabileceği bir devletlerarası ilişkiler sisteminin oluşmasına yol açmıştır. Yeni uluslararası ilişkiler sisteminde aktörler, çıkarlarını en iyi şekilde koruyabilecek siyaseti oluşturabilmek için, maksimum sayıda seçenek sunabilecek tutarlı, yaşam deneyiminden çıkarsanan çerçeveler kuracak, yeni düşünceler ortaya atacak, yeni eylem alan ve biçimleri yaratacak esneklikte zihinsel ve bilimsel kurgular oluşturmak zorunda bırakılmışlardır (Bostanoğlu, 2008: 23). Bu açıdan bakınca, başlangıçta benimsenen

realist kuram⁷⁷ artık dünya siyasal sisteminin ihtiyaçlarına yeterince cevap veremez hale gelmiştir. Bu nedenle, Amerikan üniversite çevrelerince, sosyal bilimlerdeki nispeten kısa geçmişine rağmen, alternatif bir kavramsal referans çerçevesi olarak Frankfurt Okulu⁷⁸ geleneğine dayanan “Eleştirel Kuram/Critical Theory”⁷⁹ ve daha ziyade post-modern karakter taşıyan başka eleştirel kuramlar da yeni yeni uluslararası ilişkiler olgusuna uygulanmaya başlanmıştır.

⁷⁷ İtalyan siyaset felsefecisi Niccolo Machiavelli (1469–1527) ve Thomas Hobbes (1588–1679)’un düşüncelerine dayandırılan realizm uluslararası politikayı ulus devletler arası bir ilişki süreci olarak görmekte, devletleri de bütüncül kararlar veren yapılar olarak kabul etmektedirler. Machiavelli’ye göre “hükümdar sadece kendisinin ve devletin yaşamını sağlamaya çalışır. Bunu sağlamak için de başvurmuş olduğu her yol mubahtır. Elde edilecek başarı her şeyi meşru kılacak olup tek günah başarısızlıktır” (Machiavelli, 2003: 80). Hobbes’a göre ise, “politika ve politikacılar ahlaki ilkelere göre hareket etmezler. Devletler de aynı şekilde ahlaki kaygılardan uzaktırlar”. “Leviathan” adlı eserinde “insanın da diğer hayvanlar gibi öldürme hakkı olduğunu ve en güçlülerin doğa yasaları ile uyum içerisinde olacaklarını, bu nedenle de doğal yasaya uygun olan her şeyin ahlaksal olduğunu” söylemektedir (Hobbes, 2004: 94).

⁷⁸ Frankfurt Okulu, Almanya’daki “Frankfurt Am Main” Üniversitesi’nde 1923 yılında kurulan, sosyoloji, siyaset bilimi, psikanaliz, tarih, estetik, felsefe ve müzikoloji gibi farklı disiplinlerden insanları bir araya getiren Toplumsal Araştırma Enstitüsü’nün bir düşünce akımı olarak ifade edilmesidir. Okulun genel yaklaşım biçimi özellikle Marksizm’e karşı olan eleştirileri nedeniyle eleştirel teori olarak adlandırılmaktadır. Okulun kurucuları, Almanya’da Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra demokratik ortamın iyi işlememesini kapitalist üretim biçimlerinin geçirdiği değişimlere koşut olarak yeniden çözümleyebilmek için geleneksel disiplin sınırlarının değiştirilmesi gereği üzerinde durmuşlardır (Tokgöz, 2008a: 165). Frankfurt Okulu 1960’ların sonuna kadar kapitalist kültür endüstrisine en güçlü eleştirel yaklaşımı sergilemiştir. Ancak okul 1970’lerde eleştirilerle yüz yüze kalmış, tutucu olduğu ve Marksist yaklaşım karakterini taşımadığı iddia edilmiştir (Erdoğan ve Alemdar, 2005: 334).

⁷⁹ Eleştirel kuram uluslararası ilişkileri kendine özgün süreç içerisinde ele almayı öneren ve mevcut politik ve akademik sistemi eleştirerek doğrularını oluşturmaya yönelik ve realizmi de bunu yapmamış olduğu için her yönüyle eleştiren bir yaklaşımdır. Bilimsel olarak, eleştirel kuram veya post modern eleştirel kuramların uluslararası ilişkilere getirmiş olduğu en önemli katkılardan birisi disiplinde kuramsal yönden bir çeşitlenme ve zenginleşme yaratmış olmasıdır. Bu okulun Adorno, Horkheimer, Lowental, Benjamin ve Marcuse gibi Marksist yönelimli üyeleri kültür endüstrisi kavramını literatüre yerleştirmiş, kültür birimlerinin bütünselliği doğrultusunda çalışmalar yapmışlardır (Tokgöz, 2008a: 164).

Realizm⁸⁰ dışındaki bir arayışın yine Amerikan üniversite çevrelerince gündeme getirilmiş olması bir paradoks olarak düşünülebilir. Ancak politik konumunu son yıllara kadar realist parametrelerle değerlendirmiş bulunan ABD yeni dünya ilişkiler sisteminde çıkarlarını realizmin eleştirisinde bulmuş, yeni bir paradigma oluşturma gereksinimi duymuş olabilir. Ayrıca, hegemon ABD kendi dış çıkarlarını irdelemek ve uygulamalarının kuramsal referanslarını bulmak konusunda yarıya önden başlamak istemiş de olabilir. Bunlara ilâveten, ABD'nin bu girişimi giderek küreselleşen bir dünyaya kısmî bir uyum çabası olarak da değerlendirilebilir.

Amerikan politikalarını pozitivist kökenli bir paradigma ve aynı zamanda Soğuk Savaş dönemine ait kuramsal bir dünya görüşü olan, John Locke'un siyasi felsefesinde anlamını bulan ve tüm insanların eşitliğini, yaşama, özgürlük, mutluluk ve dokunulmazlık haklarını ön plana çıkaran "Liberalizm" akımının tam tersi bir durumu ifade eden "Realizm" çerçevesi kapsamında görmek gereklidir. Zira realizm uluslararası ilişkilere, devletlerin kuralları belirsiz bir ortamda, güce ve karşılıklı güç dengesine bağlı politikalarla, sadece kendi çıkarlarını maksimize etme güdüsüyle yaklaşmaktadır (Bostanoğlu, 2008: 20). ABD de bu mantık çerçevesinde dış siyasetini, kendi yönelim, çıkar ve ihtiyaçlarına göre belirlemiştir. Karşısında bulunan ikincil ülkeler ise kendi uluslararası ilişkilerini Amerikan çıkarları ile doğrudan ilişkili olarak Amerikan görüş açıları çerçevesinde değerlendirmişlerdir. Diğer bir

⁸⁰ Realizmin ilkeleri ilk kez Hans Morgenthau ve E.H. Carr tarafından belirlenmiştir. Morgenthau, 1948 yılında yayınladığı Uluslararası Politika (Politics Among Nations) adlı çalışmasında "güç ve güç dengesi teorisi"ni ortaya koymuştur (Yılmaz, 2008: 200).

deyişle, realizm, dünya politikasının baş aktörü olan Amerika'nın ihtiyaçlarını, bakış açısını ve çıkarlarını göz önünde tutan bir paradigmadır.

Francis Fukuyama küresel ekonomide Amerikan Merkez Bankası gibi Amerikan hükümetinin ekonomik birimlerinin, IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası finans kuruluşlarının ve aynı yönde çalışan çeşitli düşünce üretim merkezlerinin görüş ve uygulamalarının belirleyici olduğunu söylemektedir (Tomanbay, 2009: 2). Dünya Kamuoyu Örgütü'nün araştırmasına göre ise Türklerin yüzde 53'ü de aynı düşünceyi paylaşmaktadır. Bu görüşe katılanların oranı Mısır'da yüzde 68, Filistin'de yüzde 63, Ürdün'de yüzde 59, Endonezya'da yüzde 43, Azerbaycan'da ise yüzde 36'dır (Darende, 2008. 9). Bretton Woods ile oluşturulan IMF ve Dünya Bankası ile OECD, NATO gibi uluslararası örgütlerin yanı sıra Washington'un tek yanlı ya da ikili anlaşmalar çerçevesinde doğrudan kontrolünde tuttuğu Peace Corps (Barış Gönüllüleri), AID, USIA (Birleşik Devletler Haberleşme Ajansı) gibi kuruluşlar Amerikan dış politikasının araçları olarak faaliyet göstermektedirler (Higgott ve Stone, 1994: 29). Birleşmiş Milletler ve aynı çatı altında örgütlenen FAO, ILO, WHO ve UNESCO gibi örgütlerin bütçesinin yüzde 25'inin ABD tarafından karşılanıyor olması kurumların hegemonya açısından taşıdığı önemi vurgulayan ampirik bir göstergedir (Taylor, 1991: 366-368).

Türk dış politikasının da çıkarlarını Amerikan perspektifinden değerlendirdiğine dair birçok örnek bulunmaktadır (Sander, 1979: 93-132). Türkiye ya da benzer konumdaki ülkelerin hegemon devletlerle ilişkilerini biçimlendirirken karşılıklı çıkar ve siyasal ilkelerini eleştirel bakış açısından değerlendirmeleri ve

politik seçeneklerini çoğaltma istekleri de bu yeni kuram arayışının çıkış noktalarından birisi olabilir.

Türkiye ile ABD arasındaki ikili ilişkiler daha ziyade II. Dünya Savaşı sonrasında yoğunlaşmış olmakla birlikte ilişkilerin temeli ABD'nin bağımsızlığını ilan etmiş olduğu 18. yüzyıla kadar uzanmaktadır. O zamandan bu yana iki ülke arasındaki ilişkiler Birinci Dünya Savaşı sırasında, 1917 yılında, Almanya'nın yoğun baskısı sonucu kısa bir süre için kesilmiş olsa da genelde süreklilik arz etmiştir (Armaoğlu, 1991: 19). II. Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'nin komünizme karşı NATO'nun doğu sınırını teşkil etmesi, İran devriminden sonra Türkiye'nin Batı tarafından bölgedeki tek istikrarlı müttefik olarak görülmesi (Bal, 2004b: 119), Sovyetler Birliği'nin yıkılmasının ardından Türkiye'nin Türki Cumhuriyetlerle daha hızlı ve kolay bir biçimde işbirliği içerisinde olabilmesi ve Batı ile aralarında bir köprü işlevi görmesi (Turan, vd., 2004: 297), 11 Eylül saldırılarının ardından Afganistan hareketinde Türkiye'nin önemli bir rol oynaması (Bağcı ve Kardaş, 2004: 421) Türkiye'nin ABD ile olan ikili ilişkilerinde doğrudan rol oynamıştır. Bu süreçte ikili ilişkileri belirleyen en önemli üç olgu, hegemonya içinde bir sürtüşme ve gerginliğe yol açan "Kıbrıs Sorunu" ile iki ülke arasında uyum sağlamaya yönelik girişimler olan "Kore Savaşı" ve "Körfez Krizi" olmuştur (Bostanoğlu, 2008: 409).

III.1. ERKEN DÖNEM TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİ

İlk kez Osmanlı İmparatorluğu'nun Trablus, Cezayir ve Tunus gibi Mağribi bölgelerinde başlamış olan ilişkiler bu bölgelerin başkent İstanbul'dan uzak

olması ve iletişim kanallarının yetersizliği nedeniyle siyasi bir bağlantıya dönüşmemiş ilişkiler daha ziyade ticari anlamda devam etmiştir (Erhan, 2001: 33). İki ülke arasındaki ilk ticari anlaşma olan “Ticaret ve Seyrisefain Antlaşması” 1830 yılında imzalanmış ve Padişah II. Mahmut tarafından onaylanmıştır. Bu anlaşmayla ABD’ye “en ziyade müsaadeye mazhar millet” statüsü verilmiştir (Akkaya, 1949: 125–126).

1831 yılında kurulan diplomatik ilişkiler açısından ise, Amerikan kamuoyunun Osmanlı Devleti’ni algılayış biçimi zaman zaman sorunlara yol açmıştır. Zira Osmanlı Devleti ABD’nin yakın diplomatik ilişkiler kurduğu Avrupa ülkelerinden çok daha farklı siyasi, toplumsal ve kültürel bir yapıya sahip olduğu görüntüsü vermektedir. Daha ziyade Avrupalı gezginlerin kitaplarından, edebiyat yapıtlarından ve Amerikan gazetelerinde yayınlanan karalayıcı makalelerden Türkler ve İslam diniyle ilgili fikir sahibi olmuş olan Amerikalı aydın ve siyasetçiler, Osmanlı Devleti’ne eleştirel bir açıdan bakmışlardır. Örneğin ABD’de çok sayıda baskısı yapılmış olan Abbé Constantin Francis de Chasseboeuf Volney’in “Mısır ve Suriye’ye Seyahatler” isimli kitabında yer alan “Türkler her şeyi yok ederler. Hiçbir şeyi tamir etmezler. Türk yönetiminin özü geçmişin güzelliklerini harabeye çevirmek ve geleceğe ait ümitleri yok etmektir” şeklindeki görüşleri Amerikalıların Türkler hakkındaki fikirlerini olumsuz bir biçimde şekillendirmiştir (Kanat, 2006: 6). Bununla birlikte, Osmanlı topraklarını ziyaret eden Amerikalılar Türk tipinin kendilerine öğretilenden çok farklı olduğunu görmüşler ve bu düşüncelerini de Amerikan kamuoyuna aktarmışlardır. 1831 yılında İstanbul’a gelen James De Kay isimli bir gezgin ABD’de yayınlamış olduğu “Sketches of Turkey” isimli kitabında

“Amerika’da Türklerin hiç gülmedikleri yönünde bir kaniya kapılmıştık. Ama burada gördüğümüz neşeli Türkler bizleri şaşırttı” şeklinde yorumda bulunmuştur (Akdes, 1959: 308).

İlk kez bir Amerikan Devlet Başkanı, General Grant, 1872 yılında İstanbul’u ziyaret etmiştir (Ezgü, 1950a: 207). 1889 yılında ise Washington’da 4 Temmuz “Amerikan Bağımsızlık Günü” kutlamasında tek yabancı devlet bayrağı Osmanlı Devleti’ninki olmuştur. Amerikalı gazeteciler bu nedenle Türkler hakkında övgü dolu makaleler yazmışlardır (Ezgü, 1947: 2).

1914 yılında Birinci Dünya Savaşı’nın başlamasıyla birlikte Osmanlı-ABD ilişkilerinde gerilim yaşanmıştır. Osmanlı Devleti 1914 sonbaharında tüm kapitülasyonları kaldıracağını açıklayınca Batı medyasında Türklerin yabancıları katletmeye başladığı haberleri yer almaya başlamış, Washington Büyükelçisi Ahmet Rüstem Bey’in de asıl suçlanması gerekenlerin kapitülasyonları kaldıranlar değil, onu savunanlar olduğunu belirtmesi, ABD’nin tepkisini çekmiştir (Erol, 1976: 16).

Birinci Dünya Savaşı sırasında birbirlerine savaş ilan etmeyen iki ülke Almanya’nın yoğun baskısı sonucunda 1831 yılından beri kesintisiz devam eden diplomatik ilişkileri 1917 yılında kesmek zorunda kalmışlardır (Armaoğlu, 1991: 19). Cumhuriyet dönemi Türk-Amerikan ilişkileri ise bir önceki dönemde gerçekleşen olay ve gelişmelerin bıraktığı miras üzerinde yükselmiştir. Diğer bir deyişle, bu miras Osmanlı-Amerikan ilişkileri döneminden kalmıştır (Erhan, 2001: 18). Özellikle Cumhuriyetin ilk yıllarında, Sevr Anlaşması sürecindeki tutumu

nedeniyle, Türklerin Amerikalılara bakışının çok olumlu olduğu söylenemez. Türkler Sevr'in gücünü Wilson Prensipleri'nden aldığını ve Türkiye'yi kaybetmek pahasına Balkan, Kürt ve Ermeni milliyetçiliğinin cesaretlendirilmiş olduğunu düşünmüşlerdir (Larrabee ve Lesser, 2003: 161). Bununla birlikte, Cumhuriyet'in ilanından sonra 1927 yılında eş zamanlı olarak her iki ülke de karşılıklı olarak büyükelçi atamış ve 10 yıllık bir kesintiden sonra diplomatik ilişkiler yeniden başlatılmıştır.

II. Dünya Savaşı sırasında tüm baskılara, hatta İngiliz ve Amerikan yardımının kesilmesine karşın Türkiye, başta dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü olmak üzere Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'nı yaşamış olan ve savaşın getirdiği yıkımları çok iyi bilen yönetici kadrosunun üstün gayretleri sonucunda savaş dışında kalmayı başarabilmiştir. Ancak ABD, iki kutuplu yeni dünya düzeninde seçimini kendisinden yana yapmış olan Türkiye'ye Almanya ile olan ticari ve siyasi bağlarını kesmesi konusunda baskı yapmış, bunun sonucunda da 2 Ağustos 1944 tarihinde Almanya ve Türkiye arasındaki diplomatik münasebetler tarihinde ikinci kez kesilmiştir (Kanat, 2006: 28). Bunu takiben yine ABD'nin isteği üzerine Japonya ile de ilişkiler kesilmiştir. Şubat 1945'te ise Türkiye ABD'nin baskısıyla Almanya ve Japonya'ya karşı savaş ilan etmiş ancak bu kâğıt üzerinde kalmış ve savaş da bir süre sonra sona ermiştir. Savaşın bitimiyle başlayan Soğuk Savaş dönemi ile birlikte ikili ilişkiler farklı boyutlara taşınmıştır.

III.2. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİ

Stephen Gill'e göre İkinci Dünya Savaşı sonrasında Amerikan politikasına bir yandan Wilson'un evrenselciliği, diğer yandan da bloklar arası bir ihtilafın bir patlamaya dönüşmesini önlemek amacıyla karşılıklı oluşturulmuş askeri güç dengesini ifade eden Soğuk Savaş süreci ve NATO'nun oluşturulması ile güçlenen jeopolitik kavramları biçim vermiştir. Temeli Yalta'da, Franklin D. Roosevelt ile Joseph Stalin'in dünyayı nüfuz bölgeleri halinde bölüşmeleri sonucunda atılan bu politika Türk dış politikasına da yansımıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ABD ile olan ilişkiler Türk dış ve güvenlik politikasının en önemli konu başlıklarından birisi haline gelmiş (Larrabee ve Lesser, 2003: 159) ve giderek de ivme kazanmıştır (Arcayürek, 2008: 167).

Amerika Birleşik Devletleri İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünyanın yeni süper gücü olduğunu tüm dünyaya kabul ettirirken İngiltere, Fransa, ABD, Sovyetler Birliği ve Almanya gibi ülkelerin tüm baskılarına rağmen savaş dışı kalmayı başaran Türkiye'de ise savaş sonrasında ve çok partili hayata geçişin sancıları yaşanmaktadır. Savaşın ardından Sovyetler Birliği'nin hatalı bir emniyet çemberi siyasetini Türkiye'ye uygulamaya kalkması, Türkiye ile ilgili emellerini açığa vurması, 17 Aralık 1925 tarihli Türk-Sovyet Tarafsızlık ve Saldırmazlık Anlaşması'nı 7 Kasım 1945 yılında bozarak Kars, Ardahan, İstanbul ve Çanakkale Boğazları'nda hak iddia etmesi, Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin değiştirilmesini ve Trakya sınırının Bulgaristan lehine yeniden düzenlenmesini istemesi Türkiye'yi yeni bir politika bir arayışına yöneltmiştir.

Sovyetler Birliği'nin daha da ileri giderek askeri birliklerini Türkiye-Bulgaristan sınırında konuşlandırmış olması, Moskova ve Sofya'da Türkiye'ye karşı düşmanca propagandalar yapılması, bu tehditlerin yanı sıra ekonomik durumun giderek kötüleşmesi, Türkiye'yi Amerika Birleşik Devletleri ile mevcut ilişkilerini güçlendirme ve Sovyetler Birliği'ne karşı güç birliği oluşturma politikasına yöneltmiştir (Eroğul, 2003: 19). Türkiye bu politika doğrultusunda NATO üyesi olmak için girişimlerde bulunmaya başlamıştır. İlk aşamada 29 Haziran 1945 tarihinde San Fransisco'da Türkiye'nin Birleşmiş Milletler üyeliği onaylanmıştır.

İkili ilişkiler 12 Mart 1947 tarihinde ABD Başkanı Truman'ın Senato ve Temsilciler Meclisi'nde yeni Amerikan politikası ile ilgili olarak yapmış olduğu ve daha sonra "Truman Doktrini" olarak adlandırılacak olan konuşma sonrasında daha farklı bir boyut kazanmış ve Yunanistan'ın yanı sıra Türkiye de mali ve askeri yardım almaya başlamıştır. Bunun ardından dönemin ABD Dışışleri Bakanı General Marshall'ın öncülüğünü yapmış olduğu ve Truman Doktrini'nin bütünleyici bir unsuru olan "Marshall Planı"na Türkiye de dâhil edilmiş ve Türkiye'ye yapılan Amerikan yardımları artarak devam etmiştir (Kanat, 2006: 1). Truman Doktrini'nin açıklanmasından hemen bir gün önce de Türkiye sonradan Dünya Bankası adını alacak olan "Uluslararası İskân ve Kalkınma Bankası" ve IMF'ye de resmi olarak kabul edilmiştir (Arcayürek, 2008: 179).

Bostanoğlu'na göre (2008: 242), Soğuk Savaş başlangıcında, Türkiye'nin ABD hegemonik sistemi içerisinde yer almasında rol oynayan en önemli olgular, Türkiye'nin 1941 yılında kurulmuş olan İsrail'i tanımış ve Birleşmiş Milletlerin

çağrısına uyarak 1950 yılında Kore'ye asker göndermiş olmasıdır. Ardından 1952 yılında Türkiye'nin NATO üyeliği onaylanmış ve iki ülke arasındaki ilişkiler daha da yoğunlaşmıştır. ABD'nin önsel amacı her ne kadar Türkiye'nin stratejik öneminden yararlanarak komünizmin yayılma tehlikesini önlemek olsa da, bu mali ve askeri yardımlar Türkiye'nin savaş sonrası kalkınma hamlesine katkıda bulunmuştur. Türkiye bu sürece dâhil olmak suretiyle iki yüz yıllık Batılılaşma rüyasını gerçekleştirmek ve kalkınmış bir ülke olmak amacını gütmüştür. Öncelikle siyasi, ekonomik ve askeri alanda başlayan yakınlaşma zamanla eğitim ve kültür alanlarını da içerisine almıştır. Soğuk Savaş dönemi sırasında Türkiye'nin almış olduğu dış politika kararlarının önemli bir bölümü ABD'nin doğrudan ya da dolaylı etkisiyle şekillenmiştir (Erhan, 2001: 17).

1960 yılında SSCB üzerinde uçarken düşürülen U-2 casus uçağı, 1962 Küba Krizi üzerine ABD'nin Sovyetler Birliği ile yapmış olduğu bir anlaşma neticesinde Türkiye'deki Jüpiter füzelerini⁸¹ sökme kararı, 1950'lerden itibaren yapılan ikili anlaşmaların Türk iç siyasetinde rahatsızlık unsuru haline gelmesi, 1963-1964 Kıbrıs olayları sırasında ABD'nin Yunanistan'dan yana bir tutum takınmasının yanı sıra Başkan Johnson'ın Haziran 1964'te Başbakan İsmet İnönü'ye mektup yazarak olası bir müdahalede Amerikan silahlarının Kıbrıs'ta kullanılmasını men etmesi ve İnönü'nün de bunun üzerine "yeni bir dünya kurulur ve Türkiye de onun içinde yerini alır" yanıtı, takip eden süreçte de Türkiye'nin Sovyetler ile olan

⁸¹ Sovyetler Birliği Devlet Başkanı Kruşçev'in Kennedy'den Küba'daki Sovyet füzelerini sökmeye karşılık Türkiye'deki Jüpiter füzelerini sökmesini istediği sıralarda Türkiye bu pazarlığa dahil edilmemiştir. Bu girişimden daha sonra haberdar olan Türkiye'nin bu karara karşı çıkmasına rağmen füzeler sökülüştür (Uşaklıgil, 2011: 152).

ilişkilerini düzeltme arayışları ABD ile Türkiye arasında sürtüşmelere yol açmıştır. Türkiye bu dönemde Asya'daki yakın komşuları ile daha yakından ilgilenmeye başlamış, Pakistan'ın önerisi üzerine İran ve Türkiye'yi de kapsayan, ABD ve Batı felsefe ve çıkarlarını Asya'ya taşıyan Kalkınma İçin Bölgesel İşbirliği Örgütü (RCD) kurulmuştur (Ahmad, 1995: 499).

1960'larda Kıbrıs'taki gelişmeler nedeniyle gerilmiş olan ABD-Türkiye ilişkileri 1974'te Türkiye'nin adaya müdahalesi⁸² ile yeni bir boyut kazanmış, gerek ABD, gerekse NATO, Türkiye'nin beklentilerine karşı ilgisiz kalmışlardır. Türkiye'nin Amerika'nın baskısı ile 1971'de yasakladığı ancak 1974'te tekrar serbest bıraktığı afyon ekimi, Kıbrıs müdahalesinin ardından 1975–1978 yılları arasında ABD'nin Türkiye'ye uygulamış olduğu silah ambargosu ve buna bir tepki olarak Türkiye'nin ülkedeki Amerikan üslerini kapamaya karar vermesi ilişkilerde belirgin gerilimlerin yaşanmasına neden olmuştur (Bal, 2004: 119).

1979'da İran'da gerçekleşen İslâm devrimi sonrasında Amerikan Büyükelçiliği işgal edilip ardından da 27 Aralık 1979 tarihinde SSCB'nin Afganistan'a girmesiyle ortaya çıkan ve Soğuk Savaş'ı derinleştiren bir ortamda

⁸² Kıbrıs önceleri Rum ve Türklerin birlikte yaşadıkları bir Osmanlı bölgesiydi. Yönetimin 1870'lerde Britanya İmparatorluğu'na geçmesinin ardından 1960 yılında adada bağımsız bir Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur. O günden sonra da sürekli Türk dış politikasının bir unsuru olarak gündemde kalmıştır. Garantörlük Anlaşması'na göre Türkiye ile birlikte hareket etmesi gereken İngiltere Kıbrıs'ın Yunanistan'ın bir parçası olması girişimine engel olmak için bir adım atmayınca Türkiye 20 Temmuz 1974 tarihinde adaya müdahalede bulunmuştur. Böylelikle Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanması engellenmiş ve Kıbrıslı Türklerin katledilmesine son verilmiştir. Ancak Türkiye Batılı müttefiklerince şiddetle eleştirilmiş, en yakın müttefiki ABD tarafından ambargo ile cezalandırılmıştır. 1974'ten itibaren Kıbrıs Rum Kesimi tarafından gündeme getirilen hükümler haklarına rağmen adada Kıbrıslı Türkler tarafından 1983 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ilan edilmiştir.

Washington Türkiye'yi krizli bir bölgede güvenilir bir müttefik olarak görmüştür. İran'daki Şah rejiminin sona ermesiyle birlikte ABD'nin bölgedeki önemli bir müttefikini kaybetmiş olması Türkiye'nin önemini arttırmış (Bal, 2004b: 119), Batı ve ABD Türkiye'yi İran'a karşı bir denge unsuru olarak görmüşlerdir. Bu görüş doğrultusunda, 29 Mart 1980 tarihinde Türkiye ve ABD, Savunma ve Ekonomik İş Birliği (SEIA) anlaşması imzalamışlardır. Bu anlaşma ile Türkiye'nin dış politikası ABD ile neredeyse tamamen örtüşmüştür.

Bu arada, 1980 Eylül ayında patlayan Irak-İran savaşı Türkiye'nin bölgesel önemini vurgulayan başka bir etmen olmuştur. Ancak aynı dönemde, Türkiye'de giderek artan ve önlenemeyen terör olayları 12 Eylül 1980'de ordunun yönetime el koymasına neden olmuştur. ABD'nin teşviki ve onayıyla gerçekleştirildiği iddia edilen (Arcayürek, 2008: 176) askeri darbe sonrasında ABD durumu "anlayışla" karşılamış ve yardımların devam edeceğini bildirmiştir. Buna mukabil, Avrupa Birliği Mayıs 1981'de Türkiye'nin Avrupa Konseyi üyeliğini askıya almıştır. Ancak Avrupa ile olan ticarete bir azalma olmamış, Avrupa yine Türkiye'nin en önemli ticaret ortağı konumunu sürdürmüştür. ABD ile olan ilişkilerde ise güvenlik ön planda kalmış ve 12 Eylül askeri rejimi dış politikadaki tüm ağırlığı ABD'ye vermiş, diğer bir deyişle, Türk dış politikası tamamen Washington eksenine girmiştir. Hatta ABD'nin isteği üzerine hazırlanan Rogers Planı çerçevesinde Türkiye Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadına dönme isteğini herhangi bir pazarlık kartını kullanmaksızın sadece ekonomik yardım karşılığında onaylamıştır (Bal, 2004: 120).

Askeri ilişkilerin aksine ABD ile olan ticaret hacmini istenilen düzeye getiremeyen Türkiye 1980’lerde “yardım değil, ticaret” sloganıyla klasik güvenlik ilişkisini başka boyutlara taşımak istemiştir. ABD ile imzalanmış bulunan SEIA anlaşmasının ilk beş yıllık uygulaması Türkiye’yi tatmin etmemiş, Yunanistan ile oluşturulan 7/10 orantısı memnuniyetsizliğe yol açmış, bu şartın kaldırılmasını talep etmiştir. Ancak ABD Kıbrıs ve 7/10 koşulu konusunda diretmekle birlikte 1980–1987 arasında Türkiye’nin piyasa ekonomisine geçişine katkıda bulunmak veya diğer bir deyişle “Reaganomics” politikasını hayata geçirebilmek için IMF kredileri, borç ertelemeleri ve askeri yardımlar da dâhil olmak üzere Türk ekonomisine 13 milyar dolar civarında bir kaynak aktarmıştır (Ahmad, 1995: 288).

1980’lerde Türkiye’nin ABD ile olan ilişkilerinde Brzezinski Doktrini⁸³ ile Çevik Kuvvet’in (Rapid Deployment Force) oluşturulması önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye, 1980’li yılların başlarında askeri yönetim altında olmasına rağmen, bölgedeki tek istikrarlı müttefik görünümü arz etmiştir. Askeri darbenin hemen ardından Amerikan finans çevreleriyle yakın ilişkileri bulunan ve darbe öncesi ekonomi yönetiminden sorumlu olan Turgut Özal tekrar ekonominin başına getirilmiştir. Özal’ın göreve başlamasının ardından, Washington tarafından dikte edilen ekonomik politikalara ilaveten, 12 Eylül rejimi bölgedeki Batı çıkarlarını gözetken bir askeri ve dış politika izlemiştir (Ahmad, 1995: 183). Bu doğrultuda, Brzezinski’nin ortaya atmış olduğu doktrin doğrultusunda Amerika’nın çıkarlarına

⁸³ Sovyetlerin dağılmasıyla sona eren Soğuk Savaş sonrasında ortaya atılan ve Zbigniew Brzezinski tarafından kaleme alınan bu doktrine göre ABD hegemonyasını kabul eden, ABD’nin stratejik çıkarlarına uygun hareket eden her ülkeye yaşam hakkı tanımakta, etmeyenlere karşı ise ABD’nin müdahale tehdidini ifade etmektedir.

aykırı bir Doğu-Batı çatışması yaşanması olasılığına karşı Ortadoğu'yu korumak gerekçesiyle Çevik Kuvvet oluşturulmuştur (Güldemir, 1986: 23-67). Türkiye, jeopolitik konumu ve NATO üyeliği nedeniyle diğer bölge ülkelerinden daha avantajlı bir konuma sahip olduğundan gerektiğinde Türk ordusu bir NATO gücü olarak Çevik Kuvvet yerine kullanılabilir.

Türkiye'de askeri yönetimin 1983 yılında yönetimi sivillere devretme kararının ardından 1983 yılında yapılan seçimlerde Turgut Özal'ın Genel Başkanı olduğu Anavatan Partisi iktidara gelmiştir. Türkiye ile ABD arasındaki ilişkiler bu dönemde, Washington Stratejik Araştırmalar Enstitüsü uzmanlarından Barry Rubin'in ifadesiyle, tarihin en sıcak dönemine girmiştir. ABD'nin yapmış olduğu yardımlar da hızlanmaya başlamıştır (Ahmad, 1995: 288). 1984 yılına gelindiğinde ABD'nin Türkiye'ye yapmış olduğu askeri yardımların miktarı Soğuk Savaş döneminde yapılanın dört katına ulaşmıştır. Bill Clinton'un ABD Başkanı olduğu 1997 yılında ise bu miktar bütün Soğuk Savaş döneminden, diğer bir deyişle 1950–1983 yılları arasında yapılan tüm yardımdan daha fazla olmuştur (Chomsky, 2003: 62).

III.3. SOĞUK SAVAŞ SONRASI TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİ

ABD'de Başkan Ronald Reagan 1989 Ocak ayında görevini 8 yıl yardımcılığını yapmış olan George Bush'a devrettiğinde dünya politikasında derli toplu bir sahne bırakmıştır. Sovyetler Birliği Afganistan'dan, Kübalı askerler ise Angola'dan çekilmiş, 1980–1988 yılları arasında sekiz yıl süren ve bölgede bir

milyondan fazla sayıda insanın ölümüne yol açmış olan İran-İrak savaşı bitmiş, Orta Amerika'daki çatışmalar ise inişe geçmiştir. En önemlisi de Sovyetler ile daha önce görülmemiş bir ölçüde yumuşama sağlanmıştır. Sorun olarak gözükten en önemli konu ise Bush dönemine kalan çok büyük bir kamu borç yüküdür. Bunun yanı sıra Lübnan'da Amerikan esirleri hala bir sorun teşkil etmeye devam etmiş, İsrail'de İntifada'ya yol açacak ilk kıpırtılar görülmeye başlanmıştır (Ambrose, 1992: 309) Türkiye'de ise Kenan Evren'in görev süresinin sona ermesiyle birlikte Turgut Özal 9 Kasım 1989 tarihinde TBMM tarafından Cumhurbaşkanlığına seçilmiştir.

George H. W. Bush başlangıçta Reagan'ın dış politika çizgisini aynı şekilde sürdürmüş, NATO'nun güçlendirilmesi, Sovyetler Birliği ile detantın (yumuşama politikası) devam ettirilmesi ve Çin ile ilişkilerin geliştirilmesi için çaba göstermiştir. Japonya ile ticarete düzenlemelere gitmiş, ırkçılıkla suçlanan Güney Afrika'yı dışlamak yerine liberalleşmeye teşvik etmiş ve Orta Doğu'da barış sürecini desteklemiştir (Ambrose, 1992: 311).

Bush döneminin en önemli siyasal gelişmeleri ise Avrupa'da yaşanmış, SSCB dağılmış, Berlin Duvarı yıkılmıştır. Duvarın yıkılması komünizmin çöküşünün psikolojik ve sembolik bir ifadesi olmuş, böylece Soğuk Savaş dönemi sona ermiş, daha sonra "Yeni Dünya Düzeni" olarak tanımlanacak yeni bir dönem başlamıştır. SSCB'ye bağlı etnik cumhuriyetlerde ortaya çıkan isyan ve ayrılma girişimleri ilk aşamada Sovyet ordusu tarafından engellenmeye çalışılmış, ancak Lenin-Stalin döneminde oluşturulmuş olan Kızıl Ordu'nun başarısız ayaklanma girişimi sonrasında Sovyetler Birliği resmen dağılmıştır. Baltık Cumhuriyetleri, Kafkasya ve

Orta Asya Cumhuriyetlerinin yanı sıra Beyaz Rusya ve Ukrayna da ayrılma yönünde iradelerini ortaya koymuşlardır (Yalçın, 1990: 23-24). Sovyetler Birliği'nin çöküşünü takiben Kafkaslar istikrarını giderek daha da kaybetmiş, Çeçenler Rusya'ya, Abhazya ise Gürcistan'a karşı isyan bayrağı açmıştır. Gürcistan bölgede tam olarak birlik sağlayamamış, Abhazya'nın yanı sıra Güney Osetya da kendi otonom bölgesini oluşturmuştur. Rusya'nın desteğini arkasına alan Ermenistan ise Azerbaycan ile Karabağ anlaşmazlığı nedeniyle savaşmıştır. Ermeniler Azerbaycan'a ait toprakların yüzde 20'lik bir bölümünü işgal ettikten sonra Haydar Aliyev'in 1994 yılında Azerbaycan Cumhurbaşkanı olmasını takiben iki taraf arasında ateşkes ilan edilmiştir.

Türkiye'de ise, Cumhuriyetin ilan edilmesinden bu yana Türk dış politikasında en önemli ve en çok mücadele verilmesi gereken dönem Soğuk Savaş'ın bitimiyle başlamıştır (Bağcı ve Bal, 2004: 100). Soğuk Savaş günlerinde Sovyet tehdidi, Yunanistan ve Kıbrıs nedeniyle ortaya çıkan sorunlar genelde NATO, ABD ve Avrupa Birliği ile olan ilişkiler çerçevesinde ele alınarak bir noktaya kadar çözülebilmekteydi. Soğuk Savaş döneminde gerek dünyada, gerekse Türkiye'yi çevreleyen ülkelerde, silahların gölgesinde bulunulmasına rağmen kurulmuş olan askeri dengeler nedeniyle daha fazla istikrar söz konusu idi. Orta Asya ve Kafkaslar Sovyetlerin hükümlerlik sahası içerisindeyken Balkanlarda sosyalist ülkeler hüküm sürmekteydiler. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, yeni bir düzenin kurulacağı, bu düzen içerisinde liberalizm ve insan haklarının gelişeceği, daha barışçıl bir dünya oluşacağı beklentileri ortaya çıkmıştı. Ancak kısa bir süre içerisinde bu iyimser

beklentilerin tam aksine hızla bölgesel sorunlar yaşanmaya başlanmış, Türkiye'nin yakın çevresinde bulunan neredeyse tüm ülkelerde istikrar ortadan kalkmıştır.

Dini ve etnik milliyetçilik kendine uygun bir ortam bulmuş ve bunun bir sonucu olarak da Balkanlar, Kafkaslar ve Orta Doğu kaynamaya başlamıştır. Yugoslavya dağılmış, Balkanlarda Hırvatlar-Sırp ve Sırp-Bosnalı Müslümanlar arasında etnik ve dini temele dayalı savaşlar patlak vermiştir. Uluslararası toplumların aracılığıyla Sırp-Bosna ve Sırp-Hırvat savaşları sona erdirilmiş olmasına rağmen, Balkanlarda istikrar 2000'li yılların başlarında hala tam anlamıyla sağlanamamıştır. Stratejik konumu nedeniyle Türkiye de bu gelişmelerin dışında kalamamıştır.

Tarihin hemen hiçbir aşamasında istikrar elde edememiş olan Orta Doğu da bu gelişmelerden olumsuz etkilenmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasının ardından bu bölgede söz sahibi olmak isteyen çeşitli güçler istikrarı oluşturamamışlardır. Bu sorunun temelinde bölgenin ekonomik, kültürel, sosyal ve etnik yapısının yanı sıra suni haritalar ve uluslar oluşturulması, büyük din ve mezhep farklılıkları, uluslaşma sürecinin tamamlanamamış olması, aşiret düzeninin varlığı, zengin petrol kaynaklarının mevcudiyeti, su kaynaklarının kıtlığı ve su anlaşmazlıkları, demokratik rejimlerin oluşturulamamış ve stratejik bir bölgede bulunuyor olması yatmaktadır. Arap-İsrail anlaşmazlığı, İran konusundaki ideolojik farklılıklar, Lübnan'ın bir devlet olarak varlığına rağmen kendi topraklarında otoritesinin bulunmaması, İran, Suriye ve Libya'nın terörizmi uluslararası politikanın bir unsuru olarak kullandığına dair ortaya atılan iddialar 2000'li yıllarda da

gündemden hiç düşmemiştir. Bu istikrarsızlık ortamı Orta Doğu'yu terörist gruplar için sığınılacak bir liman durumuna getirmiştir.

Soğuk Savaş döneminde Türkiye'nin Sovyetler Birliği ile ortak bir sınırı bulunmaktaydı. NATO'nun ikinci en büyük ordusuna sahip üyesi olarak Türkiye sınırlarının yüzde 37'lik kısmı komünist Varşova Paktı'nın sınırıyla ortaktı. Olası bir savaş durumunda etkilenecek ilk ülkenin Türkiye olması olasılığı hayli yüksekti. Ancak Sovyetler Birliği'nin çökmesiyle birlikte Batı ve Doğu blokları arasındaki gerginlik son bulmaya başlamış, eski sosyalist ülkeler, rejimlerini Batının çok partili, piyasa ekonomisine uydurmaya çalışmışlardır. Eski ideolojik ve askeri düşmanlıklar, yerini dostluk ve işbirliğine bırakınca, Türkiye'nin Batı nezdindeki önemi Soğuk Savaş sonrası dönemde göreceli olarak azalmaya başlamıştır. Batının Türkiye'ye karşı olan ilgisinin giderek düşmesine rağmen Türkiye'ye Doğu'dan gelen tehdit ortadan kalkmamış, desteğin azalmasıyla birlikte Türkiye çok daha hassas bir konuma sürüklenmiştir. Tarihsel süreç içerisinde Doğu Anadolu'da hak iddia eden ve Boğazların kontrolünü ele geçirip Akdeniz'e açılmak isteyen Rusya Türkiye için her zaman için bir tehdit oluşturmuş, ancak Osmanlı Devleti Rusya'nın daha güneye inmesine engel olmuştur.

Tüm bu gelişmeler Türkiye'yi uluslararası ilişkiler konusunda daha aktif bir politika izleme ve yeni müttefikler bulma konusunda bir arayış içerisine yöneltmiştir. Türkiye bu nedenle kendini yeniden tanımlamak ve dış politikada yeni stratejiler ve argümanlar oluşturmak durumunda kalmıştır (Bağcı ve Bal, 2004: 99-102).

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, gerek Amerika gerekse Türkiye'deki bazı çevrelerce iki ülke arasındaki ilişkilerin artık daha az stratejik ve daha önemsiz bir konuma taşınacağı konusundaki kaygıların tam aksine bazı çevrelerce, Türk-Amerikan ilişkilerinin Soğuk Savaş sonrası stratejik ortamında daha da önem kazanmış olduğu iddia edilmektedir (Larrabee ve Lesser, 2003: 159). Türk Dış Politika Enstitüsü Başkanı Seyfi Taşhan ve Büyükelçi Bilal Şimşir de Türkiye'nin Batı için marjinal bir ülke konumundan bölgesel bir güç konumuna geleceği öngörüsünde bulunmuşlardır⁸⁴. Yeni ittifaklar arayışı içerisinde olan Türkiye için Orta Asya, Kafkaslar, Balkanlar ve Orta Doğu'da gerçekleştirilmesi muhtemel reformlar nedeniyle birçok yeni fırsatlar çıkabilecektir.

Özellikle de Sovyetler Birliği'nin dağılması sonucunda ortaya çıkan Türkî Cumhuriyetler, ortak kültürel, etnik ve tarihsel bağlar nedeniyle hem Türkiye için önemli bir fırsat kapısı, hem de bağımsız Orta Asya Cumhuriyetlerine Türkiye'nin Batı tarafından bir model olarak gösterilmesi söz konusu olabilecektir. Türkiye Balkanlar, Kafkaslar ve Orta Doğu'nun hemen yanı başında yer almakta olduğu için stratejik olarak Soğuk Savaş öncesinde olduğu gibi sonrasında da önem arz edecektir.

Türkiye'nin ayrıca Nahçıvan Özerk Bölgesi ve Gürcistan ile de ortak sınırı bulunmaktadır. Geçmişte ortak bir devlet çatısı altında bulunulmamış olmakla birlikte, ortak kültür ve dil geçmişi bu bölgelerde Türkiye'ye karşı genel olarak

⁸⁴ Jane's Defense Weekly, 18 April 1992

olumlu yaklaşımını sağlayacaktır. Tacikistan haricinde bölgenin büyük bir bölümünde aynı dil ailesinde yer alan diller konuşulmaktadır. Azerice ve Türkmence Türkçeye çok yakın dillerdir. Gerek Türkiye gerekse bu Cumhuriyetler aynı dini günleri kutlamaktadırlar. Türkiye'ye karşı olumlu bakışın somut örneklerinden birisi ise Türkiye haricinde hiçbir ülke tarafından resmen tanınmayan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Türkî Cumhuriyetlerde yapılan bazı toplantılara davet edilmiş olmasıdır. Kırgızistan Devlet Başkanı Askar Akayev yapmış olduğu bir konuşmada, Türkiye'nin bir sabahyıldızı olduğunu ve diğer Türk ırklarına doğru yolu göstermekte olduğunu söylemiştir.

Bush döneminin en önemli uluslararası olaylarından birisi olan ve Batı dünyasının Kore'den beri ilk kez toplu halde sıcak savaşa katılmış olduğu Körfez Krizi sırasında Türkiye aktif bir rol oynamıştır. Kriz 2 Ağustos 1990'da Irak ordusunun Devlet Başkanı Saddam Hüseyin'in emriyle Kuveyt'i ilhak etmek amacıyla işgal etmesiyle başlamıştır. Karşılıklı tehditlerle aylarca süren bu kriz ABD, İngiliz ve Fransız ordularınının 1991 başlarında müdahalesiyle önlenmiş ve Irak güçleri Kuveyt'ten geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Savaş sonucunda Irak'ın askeri gücü zayıflamış, petrol ihracatı engellenmiş olduğu için ekonomik gücü gerilemiştir. ABD hegemonik bir güç olarak kriz ve savaşın yönetimini üstlenirken, ortaya çıkan çok büyük mali yükün sadece bir kısmı ABD tarafından üstlenilmiş, Suudi Arabistan, Kuveyt, Batılı ortakları ve Japonya ortaya çıkan maliyeti paylaşmışlardır (Marr, 1993: 109-135).

Bu süreç içerisinde, Türk Dış Politikası da maceradan kaçınmaya yönelik geleneksel tarzını değiştirmiş, daha aktif ve bölgesel işbirliğine yönelik bir strateji yürütmeye başlamıştır. Cumhurbaşkanı Turgut Özal, Genel Kurmay Başkanlığı ve Dışişleri Bakanlığı çevrelerinin karşı çıkışlarına rağmen, bunu Bağdat'ın yenilgisi sonrası masaya oturmak için bir fırsat olarak görmüş olduğu için Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin'e karşı aktif bir şekilde uluslararası koalisyona destek vermiştir (Deringil, 1992: 5). Türkiye'nin rolü bu süreçte son derece önem arz etmiştir.

Körfez Savaşı iki ülke arasındaki ilişkilerde belirleyici bir olgu haline gelmiş olup Türkiye'nin stratejik önemini Batının, özellikle de Washington'un gündemine taşımıştır. Turgut Özal gerek savaş öncesi, gerekse savaş sırasında Koalisyon Ülkeleri arasında aktif bir rol oynayarak Türkiye'nin jeopolitik önemini en geniş anlamda vurgulamak, Avrupa Birliği'ni üyelik için ikna etmek ve ABD ile olan stratejik ilişkisini güçlendirmek istemiştir. Amerikan talepleri doğrultusunda savaş süresince Amerikan uçaklarına İncirlik ve başka bölgelerden uçuş izni verilmiş, Bağdat'a uygulanan ekonomik ambargo çerçevesinde Irak'ın petrol ihracatının yüzde elli dördlük kısmını Akdeniz'e taşıyan boru hatları kapatılmak suretiyle engellenmiş, yüz bin kadar Türk askeri Irak sınırında konuşlandırılmıştır. Türkiye'nin savaş sırasında vermiş olduğu destek nedeniyle, Amerikan Başkanı George Bush 20 Temmuz 1991 tarihinde Ankara Esenboğa Havalimanı'nda vermiş olduğu bir demeçte, Saddam Hüseyin Kuveyt'i işgal ettiğinde Türkiye'nin çok cesur bir tutum

sergilemiş olduğunu, Türkiye'nin katkısı olmasaydı koalisyon güçlerinin Kuveyt'i bağımsızlığına kavuşturamayacaklarını ifade etmiştir⁸⁵.

Türkiye 1963 yılından beri Avrupa Birliği üyesi olmak için çaba içerisinde bulunmuştur. Nisan 1987'de yapılan tam üyelik başvurusunun ardından, 1996 yılında, tam üye olmamasına rağmen Gümrük Birliği anlaşmasına imza atmış, ancak verilen bu tavize karşın Aralık 1997'de Lüksemburg'da yapılan zirve toplantısında Türkiye'nin tam üyeliğinin yakın bir gelecekte mümkün olamayacağı sonucu çıkmıştır. Aralık 1999'da yapılan Helsinki Zirvesi'nde ise Türkiye'ye resmi adaylık statüsü tanınmış olmasına karşın birçok eski Doğu Avrupa ülkesi ileriki yıllarda Türkiye'nin önüne geçerek Birliğe üye olmuş, Türkiye'nin durumu ise sürüncemede bırakılmıştır. Bu arada, Türkiye'den 27 yıl sonra, 1990 yılında Birlik üyesi olmak için başvuruda bulunmuş olan Kıbrıs Rum Kesimi'nin üyelik talebi, Aralık 1997'de Lüksemburg Zirvesi sırasında kabul edilmiş, daha sonra görüşmelere geçilmiş ve nihayetinde Birlik üyeliğine kabul edilmiştir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ise, Türkiye haricinde hiçbir ülke tarafından tanınmamış olduğu için Türk dış politikasında her zaman bir sorun olarak yerini korumuş, bir yerde Türkiye'nin dış politikadaki yalnızlığının bir simgesi haline gelmiştir.

Avrupa Birliği kendi silahlı kuvvetlerini oluşturmak istemekte, ABD ise dünyadaki tek süper güç konumunu sürdürebilmek için buna karşı çıkmakta ve böylesine bir orduyu NATO kapsamına almaya çalışmaktadır. AB üyeliğine

⁸⁵ "President George Bush's Speech at Ankara Esenboğa Airport", 20 July 1991, **Turkish Review**, Vol.5, No.25, Autumn, p. 104

alınmayan, ancak NATO'nun önemli bir üyesi olan Türkiye, Avrupa Birliği'nin NATO tesislerini kullanma talebi ile ilgili olarak verilebilecek bir kararda veto hakkı elde etmek istemekte, AB ise Türkiye'nin veto hakkı olmasına karşı çıkmaktadırlar. Türkiye bu konuda ısrarcı davrandığı takdirde AB'nin bağımsız bir ordu oluşturma olasılığı ortaya çıkmakta, bu da ABD'yi rahatsız etmektedir. Bu sorun da Türkiye'yi AB ve ABD arasında son derece kritik bir konumda bırakmakta, özellikle de bu nedenle ABD Türkiye'nin AB üyeliğine destek vermektedir. Eski Amerikan Başkanlarından Jimmy Carter'ın Ulusal Güvenlik Danışmanlığını da yapmış olan Zbigniew Brzezinski'ye göre Türkiye mutlaka AB içerisinde yer almalı, aksi takdirde, dışlanmış bir Türkiye büyük bir olasılıkla bir Orta Doğu ülkesi haline dönüşecek ve Orta Doğu'yu Avrupa'ya getirecektir (Ignatius, 2008: 200). Ancak özellikle Yunanistan, Güney Kıbrıs, Fransa ve Almanya'nın engellemeleri nedeniyle Türkiye'nin üyeliği konusunda fazla bir yol alınmamaktadır. Todd ise, aslında ABD'nin Türkiye'nin AB üyeliğini desteklemesinin kendisi için son derece riskli olduğunu söylemektedir (2003: 185). Çünkü Türkiye AB üyesi olur da, Avrupa ülkeleri, örneğin, Amerikan ordusuna Orta Doğu bölgesindeki bir savaşta İncirlik üssünü kullandırmaması için baskı yaparlarsa ABD'nin çok zor bir durumla karşı karşıya kalması olasılık dâhilindedir.

Körfez Savaşı'nın yaratmış olduğu sorunlara rağmen 1991 sonrası Türk-Amerikan ilişkileri genelde olumlu bir seyir izlemiştir. Hatta iki ülke ilişkileri 1990'lı yıllarda tarihinin en iyi dönemini yaşamıştır (Makovsky, 1999: 166). Türkiye, Balkanlarda, hem Bosna hem de Kosova'da Amerikan politikasının güçlü destekçisi olmuştur. Makedonya'ya NATO barış güçlerinin yanı sıra Amerikan ve Avrupa

ordularının konuşlanmasını desteklemiş ve asker göndermek için gönüllü olmuştur. Ankara'nın ılımlı bölgesel yaklaşımı Amerika'nın Türkiye-Yunanistan arasında Balkanlar politikasından kaynaklanan endişelerini azaltmıştır. Türk-Yunan anlaşmazlıkları iki ülke arasındaki detant (yumuşama) politikasının bir sonucu olarak 1990'lı yıllarda ABD'nin gündeminde geri planda kalmıştır.

1990'lı yılların sonlarında, özellikle de 1999 yılında Türkiye'de yaşanan iki büyük deprem sonrasında ABD Başkanı Bill Clinton'un OSCE zirvesi nedeniyle Türkiye'ye yapmış olduğu ziyaret Türk-ABD ilişkilerinde önemli bir aşamayı oluşturmaktadır. Clinton, eşi ve kızı ile birlikte yaptığı bu 5 günlük ziyaret sırasında TBMM'de bir konuşma yapmış ve özenle seçilmiş cümleleri kullanarak iki ülke arasındaki ilişkilere vermiş olduğu önemi vurgulamıştır. Türkiye'yi 21. yüzyılda dünyada en hızlı büyüyecek ekonomilerden birisi olarak değerlendirmiş, Türkiye'nin Kıbrıs sorununu çözebileceğini, Kürtlerle uzlaşmaya varabileceğini, laik Müslüman demokrasi kimliğini koruyabilirse Batının Ortadoğu'ya açılan kapısı olabileceğini söylemiştir. Clinton'a göre, Ortadoğu yükselen radikal İslam dalgasına kurban olduğu takdirde istikrarlı ve demokratik bir Türkiye bu dalganın Batıya yayılmasını önleyebilecektir.

Clinton, Başkan olduğu dönemle ilgili olarak Türkiye ile ilgili bazı anı ve görüşlerine yer vermiştir. Anılarında (Clinton, 2004: 877) 1995 yılı Aralık ayında Türkiye ile Yunanistan arasında Ege'de yaşanan Kardak Krizi'ne değinmiş, çok geniş boyutlu düşünebilen biri olarak gördüğü dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ve akıllı ve modern bir kadın olarak nitelendirdiği (Clinton, 2004: 650) Başbakan

Tansu Çiller'in kendisinden krizin çözülmesi konusunda aracılık yapmasını rica ettiklerini, bunun üzerine Yunanistan, Ankara ve Washington arasında bir geceyarısı diplomasisi⁸⁶ sürdürülerek krizin yatıştırılabildiğini aktarmıştır (Clinton, 2004: 697). Anılarında Türkiye ile Yunanistan arasındaki Kıbrıs sorunundan da söz etmiş, çoğu dış politikacının aksine Kıbrıs'ın 1974 yılında Türkler tarafından işgal edildiğine dair bir ifade kullanmamış, Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios'un Yunan Askeri Cuntası tarafından devrilmesinin ardından Türkiye'nin Kıbrıslı Türkleri korumak için askeri müdahalede bulunup Kuzey'de bağımsız bir bölge kurduğunu söylemiştir. Clinton iki ülke arasındaki bu sorunun çözümü için yıllarca çaba göstermiş, ancak başarılı olamamış, buna bağlı olarak Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üye olamaması kendisini hayal kırıklığına uğratmıştır (Clinton, 2004: 876).

Clinton 1999 yılında yapmış olduğu Türkiye ziyaretine de anılarında yer vermiştir (Clinton, 2004: 876-877). Ziyareti uzun tutmasının bir amacı da iki yıkıcı deprem sonrasında Türklere destek vermek, ABD ve Avrupa ile birlikte çalışmaya devam etmelerini teşvik etmektir. Türkiye'nin bir NATO üyesi olduğunu ve Avrupa Birliği'ne üye olmasını şiddetle desteklediğini vurgulamıştır. Ziyareti sırasında Ankara'da Meclis'te yaptığı konuşmada değindiği konulara burada da yer vermiş, Türkiye'nin 21. yüzyıla damgasını vuracağını, Yunanistan ile Kıbrıs sorununu çözebilir, Kürt azınlıkla bir uzlaşmaya varabilir, laik Müslüman demokrasisi

⁸⁶ Fransızca kökenli bir kavram olan diplomasi, farklı grupların ya da ulusların yetkili temsilcileri arasında, barışçıl yöntemlere dayalı müzakere sanatı ve pratiğidir (Keskin, 2014: 63)

kimliğini sürdürebilirse Türkiye'nin Batının Orta Doğu'ya açılan kapısı olacağını belirtmiştir. İstikrarlı ve demokratik bir Türkiye aynı zamanda Orta Doğu'daki aşırı İslamcılığın Avrupa'ya yayılmasına karşı bir kalkan görevi görebilecektir.

Clinton aynı görüşleri İstanbul'da Amerikalı ve Türk işadamlarına yapmış olduğu söylemlerde de tekrarlamış, İzmit'teki çadır kentte deprem kurbanları ile bir araya gelmiş, Yunanistan da dahil olmak üzere deprem sonrasında Türkiye'nin yardımına koşan tüm ülkelere teşekkür etmiştir. Kucağına almış olduğu Türk çocuğunun kendi kızının küçükken yapmış olduğu gibi burnunu sıktığına, bunun ertesi günkü gazetelerde yaygın bir şekilde yer aldığına, hatta kendisi için bir gazetede "O Artık Bir Türk" manşeti atılmış olduğuna, hem Osmanlı'ya hem de Doğu Roma'ya başkentlik yapmış olan İstanbul'dan çok etkilenmiş olduğuna anılarında yer vermiştir.

İlişkilerin en iyi dönemini yaşamış olması iki ülke arasında hiçbir sorun yaşanmamış olduğu anlamına gelmemektedir. Türkiye'nin Kuzey Irak'ta ayrılıkçı terör örgütüne karşı yapmış olduğu operasyonlara bir tepki olarak ABD Kongresi'nin insan hakları ihlalleri olduğunu gerekçe göstererek silah satışına kısıtlama getirmek istemesi Türklerde ABD'ye güvenilip güvenilmeyeceği konusunda bir kuşku yaratmıştır. Türkiye ayrıca ABD'nin Kuzey Irak politikalarının gelecekte bağımsız bir Kürt devleti oluşumuna temel hazırlamasından endişe etmiştir. ABD açısından ise Kıbrıs'ta bir çözüm oluşturulamamış olması sorun teşkil etmeye devam etmiştir (Makovsky, 1999: 165-166). ABD sık sık daha demokratik ve açık bir Türkiye beklentisini vurgulamıştır. Bu arada 2000 yılı sonlarında Amerikan Kongresi sözde

Ermeni soykırımı ile ilgili tasarımı yasalastırma aşamasına gelmiştir. Türkiye’de milliyetçilik hareketleri ve tepkiler giderek artmıştır. Türk yönetimi bu tasarı nedeniyle ikili ilişkilerin test edilmekte olduğunu belirtmiş, NATO amaçlı kullanım haricinde İncirlik üssünün ABD tarafından kullanımına son verilebileceği mesajlarını vermiştir. Sonuçta bağlayıcılığı olmayan bu tasarının yasalması ABD yönetiminin yoğun lobi faaliyetleri neticesinde son anda önlenebilmiştir (Larrabee ve Lesser, 2003: 165-169).

Kullanılan oyların defalarca sayıldığı çok tartışmalı bir seçim sürecinin ardından 2001 Ocak ayında George W. Bush, Bill Clinton’dan Başkanlığı devralmıştır. Bundan kısa bir süre sonra 11 Eylül 2001’de New York’taki ikiz kulelere ve Washington’daki Pentagon binasına Dünya tarihinin en büyük terör saldırıları gerçekleştirilmiştir. Saldırıların ardından hemen herkes dünyada yepyeni bir dönemin başlayacağı konusunda hemfikir olmuştur. Clinton döneminin savunma ve güvenlik politikalarının yanı sıra ön plana çıkmış olan ekonomi, ticaret, enerji ve bölgesel işbirliğine yönelik politikalarında önemli değişiklikler olmuş, Amerikalıların dünyaya bakışları farklı bir boyut kazanmaya başlamıştır.

11 Eylül 2001’de Amerika’da gerçekleştirilen terörist saldırılar hiç kuşkusuz tarihin en önemli dönüm noktalarından birisini oluşturmaktadır. Bu saldırılar, dünyanın tek süper gücü dahi olsa hiçbir ülkenin terörizme karşı bağımsızlık kazanamayacağını bir göstergesi olmuştur. Bu saldırıların ardından ABD terörizmi en başta gelen tehdit ve düşman olarak ilan etmiş, İç Güvenlik Bakanlığı (Department of Homeland Security) oluşturulmuştur. Kongre’den “Patriot Act”

olarak adlandırılan terörle mücadele yasası geçirilmiş, terörizme karşı mücadele konusunda devlet kurumlarına önemli yetkiler verilmiştir. 11 Eylül sonrasında ABD'nin yeni stratejik doktrinlerinden en önemlisi düşmanın saldırısını beklemeden, Soğuk Savaş dönemi stratejisinin tam tersine, önce onun üzerine gitmeyi öngören “Önleyici Saldırı / Proaktif Savaş” politikası olmuştur. Bu dönemde Bush politikalarının tamamen yeni muhafazakârlar tarafından şekillendirilmiş olduğu Haziran 2002’de West Point ile Şubat 2003’te Amerikan Girişim Enstitüsü’nde yapmış olduğu konuşmalarda ve Eylül 2002’de yayınlanmış olan Amerikan Ulusal Güvenlik Stratejisi’nde açık bir şekilde yer almıştır (Fukuyama, 2006a: 1-3). Yeni muhafazakâr siyasi kadroların yönetiminde ABD artık kendini daha bireysel ve öncü bir siyasi aktör konumunda görmeye başlamıştır.

Saldırıyı gerçekleştiren teröristlerin Müslüman kimlikleri, saldırıda dini motiflerin ön plana çıkmış olması ve El Kaide isimli terör örgütüyle bağlarının bulunması radikal İslamı tehlikeli bir düşman olarak ön plana taşımıştır. Bu nedenle ABD, yeni doktrini çerçevesinde terörizme karşı küresel savaş ilan ederek Aralık 2001’de Afganistan’a ordu birliklerini göndermiş ve 1990’larda Sovyetler Birliği’nin Afganistan’ı işgaline karşı desteklemiş olduğu Taliban rejimini devirmiştir.

Beklentilerin aksine Soğuk Savaş sonrasında yoğunlaşan ve 1991 Körfez Savaşı sırasında daha da perçinleşen Türk Amerikan ilişkileri 11 Eylül 2001 sonrasında bu hassas ortamında kritik bir aşamaya gelmiştir. Bölgenin genelde istikrarsız bir yapıya sahip olması, bu bölgeye yönelik güvenlik beklentileri iki ülke arasındaki ilişkilere daha da büyük bir önem kazandırmıştır. 11 Eylül sonrasında

Amerika'nın Türkiye'ye bakışında ve Türkiye'nin daha büyük bir bölgesel rol oynama arzusunda değişiklikler meydana gelmiştir. İki ülke arasında ilişkiler daha ziyade güvenlik konularına, özellikle de Afganistan, Kafkaslar ve Orta Asya gibi bölgelerde terörizme karşı savaş ve bölgesel güvenlik stratejileri üzerine odaklanmıştır (Larrabee ve Lesser, 2003: 159). ABD, süper güç konumunu sürdürebilmek için Avrasya bölgesinde Türkiye ile stratejik işbirliği içerisinde bulunarak Rusya ve İran konusunda katkı elde etmek istemiştir. Bu beklenti Türkiye'nin sadece bölgesel değil aynı zamanda küresel önemini de perçinlemiştir (Bağcı ve Bal, 2004: 113).

Türkiye ayrıca nüfus çoğunluğu Müslüman olan bir ülkede laik bir rejimle yönetilmesi, çok partili bir siyasi sistem ve piyasa ekonomisine sahip olması, Batıya fiziksel olarak yakın ve kolaylıkla işbirliği yapılabilmesi gibi nitelikleri nedeniyle özellikle İslam ülkeleri için model bir ülke görünümündedir. 11 Eylül sonrası oluşan İslamofobi ortamında Türkiye'nin konumu önem kazanmıştır.

11 Eylül saldırılarından 2 yıl kadar önce, 1999 Kasım ayında, dönemin Amerikan Başkanı Bill Clinton da Türkiye'nin 21. yüzyılın şekillendirilmesinde önemli bir rol oynayacağını, Türkiye'nin Müslüman ve Hıristiyan kültürler arasında bir geçiş noktası oluşturduğunu, bu nedenle de Avrupa ve İslâm Dünyası arasında bir köprü vazifesi görmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca bölgede ve Dünyada azınlık, insan hakları, demokrasi konuları ve komşu ülkelerle ilgili sorunları çözebilmek için yerine getirilmesi gereken görevler olduğunun da altını çizmiştir. Clinton, böylece İslam dünyasına, barış içerisinde ve Batı ülkeleriyle uyum içinde yaşamaları için

Türkiye modelini örnek almalarını işaret eden bir mesaj göndermiş olmuştur (Pipes, 1994: 85).

Bush yönetimi de 2004'te ikinci kez seçimleri kazandıktan sonra Orta Doğu ülkelerini demokrasiye yönlendirme amaçlı politikalar üretme çabası içerisine girmiştir. Ancak Fukuyama kimsenin kendisini kandırmaması gerektiğini, Türkiye'de olduğu gibi laik bir demokratik modelin Arap ülkelerinin çoğunda gerçekleştirilebilmesinin bir hayal olduğunu ifade etmektedir. Bu bölgede bulunan İslâmcı gruplar demokrasiye kuşkuyla bakmaktadırlar. Birçoğu seçim yapılmasına sıcak bakıyor olsalar da bir bölümü liberal olmaktan çok uzak olup, Gazze'deki Hamas ve Lübnan'daki Hizbullah gibi örgütler terörist faaliyetler içerisindedirler. Brzezinski de benzer bir biçimde Türkiye'yi diğer İslâm ülkeleri için model göstermekte, bu modelin Orta Doğu'ya istikrar getireceğini söylemektedir (Ignatius, 2008; 69).

ABD ve Türkiye 2000'li yılların başlarında özellikle Afganistan konusunda yakın işbirliği içerisinde bulunmuşlar, Türkiye, bir dönem, orada konuşlanmış Uluslararası Barış Gücü'nün liderliğini de yapmıştır. Afganistan'da teröre karşı mücadele konusunda ABD'ye asker gönderme teklifini ilk yapan ülke Türkiye olmuştur. Türkiye, bu konuda gönüllü olmasının nedenini de Güneydoğu'da yaşanmakta olan terör olaylarına karşı kendisine dünyada bir tek ABD'nin destek vermiş olması olarak açıklamıştır (Chomsky, 2003: 18). ABD Avrupa ilişkilerinin içerisinde bulunabilmek için Türkiye'nin AB üyeliğini de desteklemektedir.

Ancak, Türkiye ile ABD arasındaki ilişkiler ABD'nin zorlaması nedeniyle sürekli gündemde tutulan Irak sorunu nedeniyle bozulma işaretleri göstermeye başlamıştır. ABD Başkan Yardımcısı Dick Cheney'nin 2002 yılı Mart ayı içerisinde işbirliği beklentisiyle Türkiye'nin yanı sıra Suudi Arabistan, Katar, Bahreyn, Oman Sultanlığı, Kuveyt, Ürdün, Birleşik Arap Emirlikleri, Mısır ve İsrail'e yapmış olduğu gezi savaşın yaklaşmakta olduğunu göstermiştir. Cheney'in bu gezisine kitlesel imha silahlarını barındırdığından şüphelendikleri, İsrail karşıtı Hizbullah'ı desteklemekle suçladıkları Beşar Esad yönetimindeki Suriye'yi dâhil etmiş olmaması dikkat çekicidir. Bush yönetimi Saddam Hüseyin'in devrilmesinin Suriye'ye Hizbullah konusunda gözdağı vereceğini de düşünmektedir.

Gezinin ardından CENTCOM (ABD Merkez Komutanlığı) savaşla ilgili olarak en çok Suudi Arabistan, Ürdün ve Türkiye ile bazı sorunların yaşanacağını öngörmüştür. Cheney Türkiye'ye yapmış olduğu ziyaret sırasında ABD'nin savaşta Türkiye ile kapsamlı bir işbirliği yapmak istediğini belirterek Türkiye'yi de aktif bir biçimde içine alan savaş planları ile ilgili bilgi vermiştir. Ancak Başbakan Ecevit Türk halkının çekinceleri olduğunu, Irak'ta patlayacak bir savaşın Türk ekonomisine çok büyük bir yük getireceğini ifade ederek açık bir destek vermekten kaçınmıştır (Gordon ve Trainor, 2006: 40-42).

ABD Başkan Yardımcısı Dick Cheney'in Türkiye'ye ve diğer bölge ülkelerine Irak Savaşı öncesinde yapmış olduğu ziyaretler ABD'nin Irak'a kesinlikle müdahale edeceği görüntüsünü verirken Türk Dışişleri Bakanlığı da 14 Ağustos 2002 tarihinde bir rapor yayınlarak Türkiye'nin kırmızıçizgilerini, diğer bir deyişle,

olmazsa olmazlarını ilân etmiştir. Dışişleri Bakanı İsmail Cem ve Genelkurmay 2. Başkanı Yaşar Büyükanıt'ın başkanlıklarında yapılan toplantılarda belirlenen bu kırmızıçizgilere göre;

- 1-Irak'ın kuzeyinde bir Kürt devletinin ilan edilmesi,
 - 2-Musul ve Kerkük'ün Kürtlerin denetimine girmesi,
 - 3-Kürtlerin bağımsızlaşmasına yol açacak merkezîyetçi yapıların ortaya çıkması,
 - 4-Türkmenlerin de Kürtler gibi Irak nüfusunun ana unsurlarından biri sayılmayacağı bir yapının kurulması halinde,
- Türkiye ulusal çıkar ve güvenliğinin tehlikeye düştüğü gerekçesiyle Irak'a müdahale edecekti. Bunun anlamı Irak'a karşı açık bir savaş tehdidiydi.

Yeni muhafazakârların dünyadaki dengeleri değiştirmeye başladığı günlerde Türkiye'nin siyasi ikliminde de büyük değişiklikler yaşanmaktadır. 3 Kasım 2002 tarihinde genel seçimler yapılmış ve Adalet ve Kalkınma Partisi seçimlerden birinci parti olarak çıkmıştır. Siyaset yasağı nedeniyle aday olamayan Tayyip Erdoğan'ın yerine Abdullah Gül'ün Başbakanlığında yeni bir hükümet kurulmuştur (Fukuyama, 2006a: 70). AKP'yi İslamcı bir parti olarak nitelendirmekte, ancak demokratik bir seçimle iktidara gelmiş ve Türkiye'nin Avrupa Birliği üyesi olması için girişimlerde bulunmuş olması nedeniyle bu partinin köktendincilikten ayrı tutulması gerektiğini ifade etmektedir. Türk siyasetinde belirgin bir ağırlığı olan ABD, AKP'nin iktidar olmasını açık bir şekilde desteklemiştir. Henüz Anayasa değişikliği yapıp milletvekilli olmadan dört ay önce Recep Tayyip Erdoğan'ın

Başkan Bush tarafından Aralık 2002’de Beyaz Saray’a davet edilmiş olması ve en üst düzeyde ağırlanmış olması bunun en belirgin kanıtıdır (Walker, 2007: 96).

11 Eylül 2001 terörist saldırılarının ardından Afganistan’da Taliban rejimini devirdikten sonra, ABD aynı gerekçeleri öne sürerek dikkatini Irak üzerine yoğunlaştırmıştır. Irak 1991 Körfez Savaşı’nın ardından pratikte zaten üçe bölünmüş bir durumdadır. O yıldan itibaren aralıksız bir şekilde Irak’a karşı ambargo uygulanmış, ancak beklentilerin aksine Saddam Hüseyin bu süreç sırasında halkının gözünde daha da saygınlık kazanmıştır. Hüseyin’in elinde kitle imha silahları bulunduğu gerekçesiyle ABD ve uluslararası güçler Irak’a konuyu araştırmaları için müfettişler göndermişlerdir.

ABD 11 Eylül saldırılarının temelinde kitle imha silahlarının varlığını gerekçe göstererek Birleşmiş Milletleri doğrudan devre dışı bırakarak yeni bir karar almasını engellemiş ve daha önce alınmış olan 1441 No’lu Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararı’nın Irak’a müdahale için yeterli olacağını ifade etmiştir. ABD’nin yeni bir karar alma sürecinden kaçınma nedeni Fransa, Almanya, Rusya ve Çin’in müdahale için alınacak yeni bir karara kesinlikle karşı çıkacağı yönünde belirtiler bulunmasıdır. Bu müdahaleyi teröre karşı küresel bir savaş olarak nitelendiren ABD’ye göre, daha önce Afganistan’da Taliban’ın devrilmesi planın birinci aşamasını, Saddam Hüseyin’in devrilecek olması ise ikinci aşamasını oluşturmaktadır. Başkan Bush ve İngiltere Başbakanı Tony Blair, Irak’ı işgal ederek kitle imha silahlarını, kimyasal ve biyolojik silahları kontrol altına alacaklarını, böylelikle Irak’ın güvenli bir bölge haline getirileceğini iddia etmişlerdir. Gerçekte

ise Irak'ı işgal planının gerisinde farklı nedenler olduğu dile getirilmektedir (Bal, 2004b: 132).

Birincisi, ABD'nin Soğuk Savaş sonrası oluşan tek süper güç imajını sürdürerek bir yandan Şanghay İş Birliği Örgütü'nün çalışmalarını gözlemlemek, bir yandan da Soğuk Savaş döneminde yakın destek vermiş olduğu Avrupa ülkelerinin AB çatısı altında tek bir ses olarak tamamen bağımsız bir şekilde hareket etmelerini önlemek istemiştir.

İkinci neden, Orta Doğu'da dünyanın en zengin petrol kaynaklarının bulunuyor olmasıdır. Hazar Denizi havzası ve Orta Asya'da çok sayıda yeni rezervler keşfedilmiş olmasına rağmen Orta Doğu yine de stratejik önemini korumakta, bulunan yeni rezervlere rağmen dünya petrol rezervlerinin yüzde 65,3'lük, dünya doğal gaz rezervlerinin ise yüzde 36,1'lik bir bölümünü elinde bulundurmakta, petrolü nispeten ucuza çıkarmaktadır. ABD küresel lider olarak bu ekonomik gücü tek başına elinde bulundurmaya istemiştir.

Üçüncüsü, Başkan George W. Bush'un söylemlerinde birçok kez dile getirmiş olduğu gibi Irak'ın elinde kitle silahları bulunduğu, sekiz yıl süren İran-İrak savaşı, Kuveyt'i işgale kalkışması ve bölgedeki yayılcı politikaları nedeniyle Saddam Hüseyin'in hem bölgesel hem de küresel açıdan bir tehdit oluşturduğu iddialarıdır. Sonuçta kitle imha silahlarına rastlanmamış olsa da ABD bunu Irak harekâtını meşru kılmak için sürekli gündemde tutmuş, bir yerde psikolojik bir savaş yürütmüştür.

Dördüncü neden, Amerikan dış politikasınınca alınan kararların çok farklı boyutları olan anlaşma mekanizmalarının bir sonucu olmasıdır. Bu mekanizmaların devreye girmesinde Amerika'da binlerce lobi rol oynamaktadır.

Son olarak ise, Başkan Bush'un, bir kısmı yeni muhafazakârlardan oluşan yönetim ekibinin ve bürokratlarının fikir ve dünya görüşlerinin Irak'a savaş açılmasıyla sonuçlanan politikalarının da büyük rolleri bulunmaktadır.

Irak Savaşı öncesi küresel aktörler arasında büyük tartışmalar yaşanmış, Avrupa ve ABD arasında önemli ölçüde görüş ayrılıkları meydana gelmiştir. 1991 yılında yaşanan Körfez Savaşı'nın ve 11 Eylül sonrasında Taliban güçlerine karşı Rusya ve Çin'in dahi menfaatleri gereği karşı çıkmadıkları Afganistan Harekâtı'nın aksine ABD bu kez aradığı uluslararası desteği bulamamıştır. Gerek BM ve NATO, gerekse AB Irak'a karşı savaş açılmasına karşı çıkmışlardır. Özellikle de Fransa ve Almanya savaşa açık bir şekilde karşı duruş sergilemişlerdir. Bu arada Türkiye ve ABD arasında da büyük krizler yaşanmıştır. ABD, Deniz Piyadeleri Komutanı James Jones'un ortaya attığı, ABD Ordusu Merkez Komutanı Mikolashek ve bazı CENTCOM yetkililerince de desteklenen plan çerçevesinde kuzeyden Irak'a saldırmak için Türkiye'den topraklarını kullanmak talebinde bulunmuş, 62.000 Amerikan, 40.000 İngiliz askeri, 255 savaş uçağı ve 65 helikopter konuşlandırmak istemiştir. Böylelikle, ABD Türkiye'nin kuzeyinden ve Kuveyt'in güneyinden Irak'ı kıskaç altına almayı amaçlamıştır (Gordon ve Trainor, 2006: 42-54).

Ancak Türkiye bu aşamada kararsız kalmış, bölgeyi 400 yıldan fazla bir süre yönetmiş olan Osmanlı İmparatorluğu'nun varisi olarak BM Güvenlik Konseyi çerçevesinde barışçıl bir çözüm getirilmesini arzulamıştır. Bu amaçla 2002 Kasım ayında Başbakanlığa atanan Abdullah Gül tarafından Mısır, Suudi Arabistan, Ürdün, Suriye ve İran'ı da kapsayan ziyaretler gerçekleştirilmiş, bu ziyaretler sırasında topraklarını ABD ordusunun Irak'a saldırması için kullandırmayacağı konusunda güvence vermiştir (Bodansky, 2004: 122). Daha sonra 23 Ocak 2003 tarihinde bu ülkelerin dışişleri bakanları ile İstanbul'da bir toplantı düzenlenmiştir. Ancak bu çabalar sonuç vermemiş ve savaş için geriye sayım başlamıştır.

ABD savaş planlarında Türkiye'yi sürekli merkeze oturtmuş ve Irak'a kuzeyden müdahaleyi Türkiye üzerinden yapmayı planlamıştır. Irak'a Türkiye topraklarından cephe açılmadığı takdirde Amerikan birliklerinin Irak'ın kuzeyine ilerleyip Kerkük bölgesindeki petrol kuyularının kontrolünü eline geçirmesinin, Kürt ve Arap etnik gruplar arasındaki çatışmaları engellemesinin çok daha fazla zaman alacağı öngörülmüştür. Ancak Türkiye'nin TBMM'de yapılan oylama sonucunda ABD isteklerini kabul etmemesi üzerine CENTCOM komutanı General Tommy Franks, Kuveyt'teki Komando Kampında, Başkan Bush'un Türkiye ile veya Türkiye'siz, 15 Şubat tarihinde Irak'a müdahale etme kararı almış olduğunu bildirmiş, Türkiye'yi çok ağır sözlerle eleştirmiştir (Gordon ve Trainor, 2006: 111-112).

Bu arada, bir NATO üyesi olarak Afganistan'da çok önemli katkılar veren, hava sahasının kullanılması ve Kabil'e küçük bir barış gücü gönderilmesi

kararını bir saat gibi kısa bir süre içerisinde onaylayan, 1991 yılındaki Körfez Savaşı sırasında ABD savaş uçaklarının topraklarındaki üslerini kullanmasına izin veren Türkiye'nin desteğini alacağından ABD hiçbir kuşku duymamıştır (Gordon ve Trainor, 2006: 43). ABD, Türkiye ile 6 Şubat 2003 tarihinde imzalamış olduğu askeri üs ve limanları modernize etmeyi amaçlayan anlaşmaya güvenerek, asker ve teçhizatlarını Türkiye topraklarına getirmeye başlamıştır. Ancak Türk medyası savaşa şiddetle karşı çıkmış, halkın da desteğiyle savaş karşıtı bir kampanya yürütmüştür. Bu süreç içerisinde, Türkiye'nin 1991 Körfez Savaşı sırasında maruz kaldığı büyük ekonomik zararlarının karşılanmadığı, Amerika'nın sözlerine güvenilemeyeceği, savaşta aktif bir rol oynanmasının Türk ekonomisine çok ağır bir yük getireceği, Türkiye'nin Arap ülkeleriyle olan ilişkilerinin bozulmasının kaçınılmaz olacağı, kuzeyde bağımsız bir Kürt devletinin kurulmasına neden olacağı, gerçekte ortada savaşı meşru kılacak bir durumun olmadığı gibi hususlar sık sık gündeme getirilmiştir.

ABD Türkiye'nin desteğini elde edebilmek için en üst düzeyde siyaset yürütmüştür. Bütün uzlaşma çabalarına rağmen 1991 Körfez Savaşı ile karşılaştırıldığında iki ülke arasındaki doğrudan diyalogun yetersiz kalmış olduğu da görülmektedir. O dönemin Türkiye Büyükelçisi Morton Abramowitz'e göre, savaş başlamadan önce ve Türkiye Irak petrol hattını kapatmayı kabul ettikten sonra, George H. W. Bush dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ı onlarca kez telefonla aramıştır. Ayrıca Dışişleri Bakanı James A. Baker savaşın başlamasını takiben Amerikan üslerinin kullanıma açık tutulabilmesi için 2003 yılı içerisinde beş ay içerisinde üç kez Türkiye'ye gelmiştir. 62.000 kişilik bir Amerikan askeri birliğinin

gönderilmesinin ve çok daha kapsamlı bir harekâtın yürütülmesinin planlandığı dönem içerisinde Dışişleri Bakanı Colin Powell ise Türkiye'ye hiç gelmemiştir. Başkan Bush ise sadece üç telefon görüşmesi yapmakla yetinmiştir.

Bu arada ABD Saddam Hüseyin'in karşı saldırı ihtimali olasılığına karşı Türkiye, Fransa, Almanya, Belçika ve Lüksemburg'a destek verilmesi için NATO nezdinde girişimde bulunmuştur. Avrupa ülkelerinin de Irak Savaşı'na sıcak bakmamaları nedeniyle uzun tartışmalar yaşanmış, ancak sonuçta bir uzlaşmaya varılarak ihtiyaç duyulması halinde Türkiye'ye destek verilmesi kabul edilmiştir (Gordon ve Trainor, 2006: 113).

Kısa bir süre önce kurulup iktidara gelen AKP yöneticileri Irak ile ilgili olarak yürütülecek politika konusunda bir görüş birliği sağlayamamışlardır. Dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in yanı sıra Türk Genelkurmayı da Irak'ın Türkiye toprakları üzerinden işgaline karşı bir duruş sergilemiştir. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin bu savaşa soğuk bakışının ardında yatan nedenlerden birisi de Türkiye ve ABD'nin Kürt konusuna tamamen farklı bakıyor olmaları da olabilir. Gerek kamuoyunun, gerekse siyasetçilerin bu eleştirilerden fazlasıyla etkilenmiş olduğu söylenebilir. Bu nedenle de Hükümetin Meclise getirmeyi planladığı tezkerenin kabul edilip edilmeyeceği o günlerde büyük bir merak konusu olmuştur (Bal, 2004b: 138).

Türk tarihine "1 Mart Vakası" olarak geçen ve Irak'a asker gönderilmesine ilişkin hükümet teklifini kapsayan tezkerenin 1 Mart 2003 tarihinde yapılan oylamada çıkan 264 evet, 251 hayır oyuna karşılık TBMM'den geçmemesi

Türk-Amerikan ilişkilerinde yeni bir dönüm noktasını teşkil etmiştir. Asker gönderilmesinin yanı sıra ABD kara birliklerinin Türkiye’de konuşlandırılmasını ve Irak’a Türkiye’den sevk edilmesine izin verilmesini amaçlayan bu tezkere 100 AKP milletvekilinin grup kararı alan CHP milletvekilleriyle birlikte hayır oyu kullanması sonucunda reddedilmiştir. Bu sonuç doğrultusunda ABD Türkiye topraklarını kullanamamış, savaş stratejisini değiştirmek zorunda kalarak kuzeyden Irak’a girme planından vazgeçmiştir.

Alınan bu karar nedeniyle ABD ayrıca Akdeniz’de bulunan savaş gemilerinden Tomahawk füzeleri atamayacak, uçak gemilerinden hava saldırısı düzenleyemeyecektir. Türkiye’nin almış olduğu karar karşısında çılgına dönen ABD Başkan Yardımcısı Cheney’nin Başdanışmanı Scooter Libby Türkiye’ye yönelik olarak terbiye sınırlarını aşan çok ağır ifadeler kullanarak Türkiye’den saldırı yapmayı planladığı Dördüncü Piyade Bölüğü’nin Akdeniz’den ayrılması emrini vermiştir. Beyaz Saray’daki diplomatlar bile genelde içine kapalı ve fazla konuşmayan biri olan Libby’nin böyle bir tepki vermiş olmasına şaşırılmışlardır. Türkiye’nin işbirliğini kabul etme ihtimaline başından beri temkinli yaklaşan Dışişleri Bakanı Colin Powell Türkiye’nin Irak’a karşı topraklarını kullanma izni vermemesi üzerine Türkiye’ye karşı yaptırım uygulanacağını söylemiştir (Chomsky ve Achcar, 2007: 91).

Ancak daha sonra kuzeyden girme planının aslında CENTCOM’un düşündüğünden daha zor olacağını, Dördüncü Piyade Bölüğü kuzeyde kalsaydı güneydeki kuvvetlerin sayısının yetersiz kalmış olacağını söyleyerek çevresini teselli

etmiştir (Gordon ve Trainor, 2006: 115). Türkler Bush'un anlaşma önerisini geri çevirince Savunma Bakan Yardımcısı Paul Wolfowitz Türk hükümetini ABD destekli bir askeri darbe ile devirmekle tehdit etme cüretinde bulunmuştur. Ancak Wolfowitz daha sonra CNN'e verdiği bir mülakatta, "her nedense Türk generalleri kendilerinden beklediğimiz ölçüde bir liderlik gösteremediler", demiştir. Üst düzey görev yapan bir Amerikalının, ülkedeki demokrasiyi hiçe sayarak Türkiye'ye yöneltmiş olduğu bu tehdit gerek ABD içerisinde, gerekse dünyanın birçok bölgesinde tepkiler toplamıştır. ABD'li parlâmenter Barney Frank Temsilciler Meclisinde yapmış olduğu bir konuşmada, "nedeni ne olursa olsun, böyle bir şeyi önermek inanılır gibi değil" demiş ve Wolfowitz'in istifasını istemiştir.

Amerika'nın savaş nedeniyle yığınak yaptığı bir dönemde Türkiye'nin topraklarını kullanma izni vermemiş olması birçok çevrelerce şaşkınlıkla karşılanmıştır. NATO içinde uzun yıllardan beri çok önemli bir stratejik konuma sahip olan Türkiye'nin ulusal çıkarları bu kez ABD'ninkiler ile ters düşmüştür. ABD'nin tepkisi başlangıçta çok sert olmasına ve hatta Washington'un Ankara'yla olan bütün stratejik ilişkisini tekrar gözden geçireceği ve Türkiye'nin bu işten çok zararlı çıkacağı tehditlerine rağmen ABD daha fazla baskı yapmamış ve herhangi bir yaptırım uygulamamıştır (Bodansky, 2004: 138). Bunun nedenlerinden birisi de Amerika'nın eski ekonomik gücünden uzak olmasıdır. Todd'a göre (2003: xxi), ticaret fazlalıkları nedeniyle dünyadaki gerçek sermaye Avrupa ve Asya'da birikmiş, Amerika ise finansman kaynağı bir ülke görüntüsü vermesine rağmen dünyadan sürekli borç alan bir ülke durumuna gelmiştir. Amerika'nın uygulayacağı herhangi bir ambargo ya da küresel sermaye akışını engelleyecek herhangi bir tehdidi dünya

ekonomisi için felâket olacak, bundan en çok etkilenecek ülke de ABD'nin kendisi olacaktır. Gerçek güç ekonomik güç anlamına gelmekte, ABD ise bu güçten yoksun bir durumda bulunmaktadır.

Türkiye'ye savaşa aktif destek vermesi karşılığında verilen ödünler nedeniyle yabancı medyada Türk askerlerini ticari beklentiler doğrultusunda hareket eden tüccarlar şeklinde gösteren karikatürler de yer almıştır. Ancak aylarca süren görüşmeler sonucunda Türkiye destek vermeyerek milyarlarca dolarlık yardımı geri çevirmiştir. ABD büyük bir hayal kırıklığı yaşamış olmasına rağmen Washington finans piyasalarının ilerleyen günlerde Türkiye'ye yönelik faaliyetlerine bir kısıtlama getirmemiştir (Gordon ve Trainor, 2006: 115).

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin tezkere ile ilgili olarak sessiz kalıp isteksiz davranmasının psikolojik bir baskı oluşturduğu ve bu nedenle tezkerenin reddedilmesinde ordunun da payının olduğu bazı kesimlerce dile getirilmektedir. Nitekim Genel Kurmay Başkanı Hilmi Özkök savaşın başlamasının ardından 26 Mart 2003 tarihinde Diyarbakır'da düzenlemiş olduğu bir basın toplantısında bunun Türkiye'nin savaşı olmadığını, bu nedenle de kendilerinin bununla ilgili bir görevi olmadığını dile getirmiştir. Makovsky'ye göre tarihsel süreçte Türk ordusu her isteğini hükümetlere kabul ettirebilmiştir. Özellikle de 1990'larda, ülkeyi yöneten hükümetlerin politikaları ne olursa olsun, dış ilişkiler ve güvenlik konularında bugüne kadar daima ordunun belirleyici rol oynamış olduğunu iddia etmektedir (Makovsky, 1999: 165). Bu nedenle, ordu bu müdahaleyi destekliyor olsaydı, ABD'nin toprak kullanma talebi kabul edilmiş olacaktı. Ancak ordu son dönem

iktidara gelen hükümetin vermiş olduğu karara saygıyla yaklaşmıştır. ABD talebini reddeden karar da hemen arka bahçelerinde savaş olmasını istemeyen Parlamento ve dolayısıyla Türk halkı tarafından verilmiştir (DeLong, 2004: 93).

Tezkerenin reddedilmesinden kısa bir süre sonra, 9 Mart 2003 tarihinde Siirt'te yenilenen seçimlerde milletvekili seçilmesinin ardından Tayyip Erdoğan Cumhurbaşkanı tarafından hükümeti kurmakla görevlendirilmiş ve 14 Mart 2003 tarihinde 59. hükümetin Başbakanı olmuştur.

Türkiye kuzeyden topraklarını kullandırmayınca ABD'nin Irak'a güneyden giremeyeceğini iddia eden çevrelerin iddialarının aksine ABD, İngiliz birlikleri ile birlikte Türkiye'nin desteğini almadan güneyden harekete geçerek 19 Mart 2003 tarihinde Irak'a savaş açmıştır. Türkiye'nin aylar süren kararsızlığı nedeniyle, ABD'nin Türk sahasını kullanamaması ihtimaline karşılık önceden alternatif bir plan hazırladığı ve bu amaçla İtalya ile bir hava köprüsü kurmuş olduğu anlaşılmaktadır. Binden fazla askerden oluşan paraşütçü birliği, Türk hava sahası kullanılmaksızın İtalya'daki hava üssünden Ürdün üzerinden Kuzey Irak topraklarına nakledilmiş ve bölgede bulunan Amerikan özel güçleri ve Kürt birlikleri ile buluşmuşlardır. Plana göre Irak yönetiminin şaşırtılması da planlanmıştır. Buna göre Türkiye'nin izin vermemesinin aslında bir blöf olduğu, gerçekte topraklarının kullanılacağı, ancak kamuoyuna farklı bilgi verildiği bilgisinin Irak'a sızdırılmasına karar verilmiştir. Böylelikle Irak ordu birimleri ve Cumhuriyet Muhafızlarının Türkiye sınırında tutularak pasifize edilmesi ve gerçek harekâtın başlatılacağı

güneyden uzak tutulması amaçlanmıştır. Bu plan sayesinde Irak ordusunun 13 bölüğü savaşın hemen başlangıcında devre dışı bırakılmıştır (DeLong 2004: 82-111).

Türkiye'nin bu işin dışında kalmasından memnuniyet duyan ve ellerine geçen fırsatı kullanmak isteyen Barzani ve Talabani'ye bağlı Kürtler ise ABD ile Kuzey Irak'ta ittifak oluşturmuşlardır. Kurulan bu ittifak Kürtler için Irak'ta savaş anında ve sonrasında aktif bir rol oynayabilmek için çok uygun bir siyasi ve psikolojik ortam hazırlamıştır. Bu arada 1 Mart tezkeresi nedeniyle bozulan ilişkileri yeniden tesis etmek amacıyla Erdoğan tarafından vakit geçirmeksizin Meclise sunulan ve 20 Mart 2003 tarihinde kabul edilen ikinci "sınırlı" savaş tezkeresi ile Türk hava sahası Amerikan uçak filolarına açılmış, İncirlik Hava Üssü doğrudan müdahale için Amerikalılara tahsis edilmiştir. Ayrıca gerektiğinde Türk birliklerinin Kuzey Irak'a gönderilebilmesi için Hükümete yetki verilmiştir. Aynı gün ABD 1991 yılında Özal döneminde hayata geçirilen "Çekiç Güç" veya diğer adıyla "Kuzeyden Keşif Harekâtı"na da son vermiştir.

Türk hava sahasının kullanım izni Meclis tarafından henüz onaylanmadan önce bir Amerikan savaş uçağının Irak füze saldırıları sonucu isabet alması üzerine İncirlik üssüne acil iniş yapmasına Türk makamlarınca izin verilmiş olması, iki ülke arasındaki ilişkilerin yine de sürdürülmekte olduğunun bir göstergesidir. Buna rağmen, savaş sırasında iki ülke arasındaki ilişkiler gerginliğini sürdürmüştür. Amerikan donanmasının Akdeniz'den ateşlemiş olduğu iki cruise füzesi menzillerine ulaşmadan Türkiye topraklarına düşmüştür. Füzeler bir zarara

yol açmamasına rağmen Amerikan donanması Akdeniz'den ayrılarak Kızıl Deniz'e yönelmiş ve saldırılarına buradan devam etmiştir.

CENTCOM görevlileri Türkiye'nin işbirliği yapmamak için elinden gelen her şeyi yapmakta olduğunu dile getirmişlerdir. Türkiye ile ilgili askeri ilişkileri yürütmekten sorumlu olan ve iki ülke arasında yaşanan gelişmelerden rahatsızlık duyan ABD Avrupa Kuvvetleri Komutanı Orgeneral James Jones birkaç kez Ankara'ya gelerek ilişkileri düzeltmeye çalışmış ve bu amaçla Ankara'da Korgeneral Colby Broadwater tarafından yönetilen küçük bir İrtibat Karargâhı oluşturmuştur. Korgeneral Broadwater, James Jones ile Türk Genelkurmayı arasında koordinasyon sağlama konusunda görevlendirilmiştir. Jones bir görüşme sırasında CENTCOM komutanı Tonny Franks'e kendisinin iyi polis, Broadwater'ın ise kötü polis rolü oynadığını söylemiştir (Gordon ve Trainor, 2006: 344).

Kerkük Irak'taki en hassas konulardan birisidir. Önceleri Kerkük'te Türkmenler çoğunluğu elinde bulundurmuş, bunun yanı sıra Arap ve Kürtler de bu bölgede yaşamışlardır. Ancak Achcar'a göre, petrol sanayinin gelişimine bağlı olarak bölgeye Kürtlerin akın etmesi nedeniyle nüfus çoğunluğu Kürtlerin eline geçmiştir. Saddam Hüseyin ise Arap nüfusunu çoğunluk haline getirmek için etnik temizlik politikası uygulamış, Kürt ve Türkmenleri buradan sürerek yerlerine kendisine sadık Baas Partisi üyesi Sünni Arapları yerleştirmiş, böylelikle Dicle nehri ile ayrılmış olan Musul'un batı yakası Baas Partisi'nin bir kalesi haline dönüşmüştür. Türkmen nüfus varlığı nedeniyle bu bölge her zaman Türkiye'nin de ilgi alanına girmiştir (Chomsky ve Achcar, 2007: 130).

Savaş devam ederken Nisan ayı başlarında Barzani'ye bağlı Peşmergeler Kerkük'e girmişler ve kentin bürokrasisi, ekonomisi ve güvenliğini ele geçirmişlerdir. Daha sonra da başka bölgelerden getirilen binlerce kişi Kerkük nüfusuna geçirilerek Kerkük'ün demografik yapısı Barzani lehine değiştirilmiş, Türkmenlere ait birçok tapu imha edilmiştir (Bal, 2004b: 142). Türkiye'nin tepkisinden çekinen ABD'nin Kürt gruplarla eş güdüm sağlamak amacıyla bölgeye göndermiş olduğu General Harry Pete Osman Kürt lider Talabani'nin Kerkük'ün tek yöneticisi gibi hareket etmekte olduğunu görünce kendisine daha temkinli davranmasını, aksi takdirde Türklere bölgeye asker göndermeleri için bir bahane yaratacağını söylemiştir. Bu sözlerden ikna olan Talabani şehirden ayrılmıştır. Aynı saatlerde Colin Powell Türk Başbakanı Abdullah Gül'ü arayarak Peşmergelerin Kerkük'ten ayrılacakları konusunda söz vermiştir. Powel ayrıca küçük sayıda olmaları koşuluyla Türk subaylarının da ABD güçleri şehre girerken kendilerine eşlik edebileceklerini söylemiştir. Böylelikle 9 Nisan tarihine kadar ABD güçleri Kerkük'teki 300 kadar petrol alanının kontrolünü eline almıştır. Durumdan memnun olan Gül 11 Nisan'da Türkiye açısından şimdilik müdahale etmeye gerek kalmadığını söylemiş, ancak "şimdilik" ifadesiyle bu seçeneğin gündemlerinden kalkmayacağını da ima etmiştir (Gordon ve Trainor, 2006: 449-450).

Musul'da da Kerkük'tekine benzer sorunlar yaşanmıştır. Musul Kürt gruplarca yağma edildiğinde Amerikalılar devreye giderek kontrolü ellerine geçirmişlerdir. General Osman daha sonra kendisiyle yapılan bir mülâkatta Türk Özel Kuvvetleri'nin insani yardım ekiplerinin arasına karışarak Kerkük'te faaliyette bulduklarını tespit ettiklerini ve Peşmergeler Musul'un yönetimini ellerine

geçirmiş olsalardı Türklerin hiç kuşkusuz buraya müdahale etmiş olacaklarını belirtmiştir (Gordon ve Trainor, 2006: 453).

Savaşta ABD ile işbirliği yapan Kürtler bir yerde ödüllendirilmiş, kilit mevkileri ele geçirmişlerdir. Örneğin, Irak Dışişleri Bakanlığı Kürdistan Demokratik Partisi'nin sözcüsü Hoşyar Zebari'ye verilmiştir. Ancak Kürt peşmergeler yine de ABD tarafından kontrol altında tutulmuşlar ve böylelikle Kürtlerin bağımsız bir devlet kurmaları halinde bölgeye müdahale etmekte kararlı olan Türkiye'yi kışkırtmaları önlenmiştir. Türkiye, Kuzey Irak'ta bağımsız bir Kürt devletinin kurulacak olması halinde Türkiye'de yaşayan Kürtlerin de bölüneceğini düşünmektedir. Kürtlerin Kerkük'teki petrol kuyularını ellerine geçirmek üzere harekete geçmesi ise Türkiye için bir savaş nedenidir. CENTCOM için başa gelebilecek en kötü şey savaş içinde başka bir savaş yaşanması olasılığıdır. Böyle bir olasılığı engellemek için Amerikan yetkilileri Kürtlerin önemli noktaları korumasını, ancak Türkiye'yi kışkırtacak girişimlerden uzak durmalarını istemiştir. Bu nedenle de Peşmergeler ABD'nin onayını almaksızın hareket etmemişler, Musul ya da Kerkük'te tek taraflı olarak hareket etmemişlerdir (Gordon ve Trainor, 2006: 339).

ABD'nin 1 Mayıs 2003'te Irak savaşını kazandığını ve savaşın fiilen sona erdiğini ilan etmiş olmasının ardından 3 Temmuz 2003 tarihinde 25 üyeli Irak Geçici Yönetim Konseyi oluşturulmuş ve Irak'ta yeni bir devlet oluşturulma aşamasına geçilmiştir. Bunun ardından 5 Şii, 2 Sünnî ve 2 Kürt'ten oluşan Başkanlık Konseyi kurulmuş, Paul Bremer ise ABD tarafından Irak'a sivil yönetici (vali) olarak atanmıştır.

4 Temmuz 2003 tarihinde ABD’li askerlerin Süleymaniye’de 12 Türk askerini esir alarak başlarına çuval geçirmiş olmaları Türk-Amerikan ilişkilerinde yeni bir sorun yaşanmasına neden olmuştur. Sayıları çok fazla olmayan Türk Özel Kuvvetleri zaman zaman Kuzey Irak sınırında operasyon yapmakta, bu durum iki ülke arasında bazı tartışmalar yaratmaktadır. ABD’li yetkililer bu askerlerin El Kaide grubu oldukları düşüncesiyle yanlışlıkla gözaltına alınmış olduklarını iddia etmişlerdir. Meydana gelen bu olay Amerika ve Türkiye arasında yaşanmakta olan eş güdüm eksikliğini ve güvensizlik ortamını göstermesi açısından önemli bir gösterge olmuştur. Bu durum bazı çevrelerce iki ülke arasındaki “psikolojik savaş” olarak da nitelendirilmiştir (Özdağ, 2003: 24-42). ABD, Türkiye’ye Irak’ta kendi izni olmaksızın hiçbir girişime izin vermeyeceğini göstermek ve bu konuda bir mesaj vermek istemiş de olabilir. Nedeni ne olursa olsun, Türk askerlerinin başlarına çuval geçirilerek böylesine onur kırıcı bir muameleye tabi tutulmuş olmaları Türkiye’deki Amerikan aleyhtarlığını beslemiş, Kurtlar Vadisi gibi filmlerin, Metal Fırtına gibi kitapların Türk toplumunda büyük bir ilgi toplamasına yol açmıştır (Walker, 2007: 100).

Aynı konuda Milliyet Gazetesi’nde yayınlanan bir habere göre⁸⁷ ise vizyona henüz giren “Kurtlar Vadisi Irak” filmine ilk tepki ABD medyasından gelmiştir. The New York Times, Türkiye’de aylarca en çok satılan kitap olan ve ABD ile Amerika arasındaki bir savaşı konu alan “Metal Fırtına” adlı romanın hemen akabinde çekilen filmin Amerikan aleyhtarlığını perçinlediğini iddia etmiştir.

⁸⁷ “ABD Aleyhtarlığı Filmle Perçinlendi”, **Milliyet**, 3 Şubat 2006

Gazetede yer alan habere göre, film Türklerin en eski NATO müttefiklerinden olan ABD'lilere karşı hissettikleri olumsuz duyguları körüklemektedir. Yazıda ayrıca Türklerin Süleymaniye'deki çuval geçirme olayından dolayı Amerikan askerlerine karşı özel bir garezleri olduğu iddia edilmiştir.

Savaşın bitimini takip eden aylar boyunca Irak'ta çok sayıda yağma, adam kaçıрма ve şiddet olayları meydana gelmiş, müze ve kütüphanelerin içleri boşaltılmış, birçok işkence iddiaları gündeme gelmiştir. Bu arada 2003 yılı Aralık ayında Saddam Hüseyin de ele geçirilmiştir. Hüseyin'in ele geçirilmiş olması Amerikan askerlerinin moralini yükseltmiş ve Bush yönetimine gerek Amerika içinde gerekse bütün dünyada bir güç kazandırmıştır. Ancak Saddam Hüseyin'in yakalanmış olması Irak'ta işgal güçlerine karşı yapılan gerilla saldırılarını durdurmaya yetmemiştir. Ayrıca 2004 yılının Nisan ve Mayıs aylarında açığa çıkan işkence olayları Bush yönetimini zor durumda bırakmıştır. Irak'a demokrasi getirme iddiasıyla geldiğini söyleyen ABD'nin imajı bütün dünyada ciddi bir şekilde zedelenmiştir. Bu tür işkence olayları terörist gruplara ve isyancılara yaramış, şiddetin dozu giderek artmıştır.

Saddam Hüseyin'in ele geçirilmesinin ve Irak'ta yeni yasal düzenlemeler yapılmasının ardından Türk hükümeti en çok Kuzey Irak'taki Türkmenlerin mağdur edildiğini, ABD'nin sadece Kürtleri gözetmekte olduğunu ileri sürmüştür. Ancak CENTCOM komutanı Franks savaştaki tutumu nedeniyle Türkiye'ye sempati beslememiş ve Türkiye ile ilgili olarak ağza alınmayacak derecede çirkin sözler sarf etmiştir (Gordon ve Trainor, 2006: 436).

Bush yönetimi Irak Savaşı'nda işgalin çok kısa bir sürede bitirileceğini, Saddam Hüseyin sonrası döneme çok hızlı bir şekilde geçiş yapılacağını (Fukuyama, 2006a: 3), savaşın bitiminden sonra Irak'ın yönetimini sadece bir yıllığına üstleneceğini (Gordon ve Trainor, 2006: 108) öngörmüştür. Ancak Irak Savaşı'nda ABD beklenmedik bir direnişle karşılaşmış, savaş nedeniyle 1,6 milyon Iraklı canından olmuş, bir o kadarı da sakat kalmıştır (Darende, 2008: 6). Amerikalılar savaş sonrasında meydana gelen şiddet olaylarında savaşta verdiklerinden çok daha fazla sayıda kayıp vermişlerdir. Sonuçta, Irak'ta Bush-Cheney işbirliğiyle yürütülen bu askeri girişim büyük bir hayal kırıklığı yaratmış, Irak içerisinde bir iç savaş çıkması, komşuları arasında ise 1980–1988 İran-İrak Savaşı benzeri bir ortamın oluşması riskini oluşturmuştur (Cole, 2009: 150–151).

Irak Savaşı Türkiye ve ABD arasındaki ilişkileri birçok yönden zedelemiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında Sevr Anlaşması nedeniyle soğuk olan iki ülke arasındaki ilişkilere yine Sevr damgasını vurmuş, Amerikalıların Kuzey Irak ve Kürt olgusuna karşı yaklaşımları bazı kesimlerce Sevr'in hortlatılması olarak nitelendirilmiştir (Larrabee ve Lesser, 2003: 162). 2003 yılında bağımsız Pew Research Center tarafından yapılan bir araştırmaya göre halkının çoğunluğu Müslüman olan ülkeler Irak harekâtına yüzde 56 ile 85 arasında değişen oranlarda karşı duruş sergilemişlerdir. Türkiye'nin Lübnan'la birlikte yüzde 85'lik oranla başı çekiyor olması ilginç bir durum oluşturmakta ve ABD ile ilişkilerde gelinen noktayı açıklamaktadır. ABD'nin geleneksel dostlarından olan Almanya'da yüzde 75'lik, Fransa'da ise yüzde 69'luk bir kesim ABD'nin Irak'a müdahalesini desteklemediğini bildirmiştir (Alterman ve Green: 311). 2007 yılında yapılan ve Türkiye'nin bir Orta

Doğu ülkesi olarak değerlendirildiği bir başka araştırmada ise Mısır, Türkiye, İran ve Filistin gibi ülkelerde halk Batının kendileriyle iyi ilişkiler kurmak istediğine inanmamakta, Müslümanlara saygı göstermediğini düşünmektedir.

Yaşanan gerginliklere karşın ABD ile Türkiye savaşın ilerleyen günlerinde yine de işbirliği yapmayı tercih etmişlerdir. Savaş sırasında gerekli olan petrol, savaş sırasında tahrip olmuş olan petrol tesislerinin 2003 yaz aylarına kadar devre dışı kalmış olması nedeniyle Kuveyt'in yanı sıra Türkiye'den de satın alınmış, ayrıca petrol boru hatlarının onarılmasını takiben Irak'ın Akdeniz'e olan petrol ihracatı yine Türkiye üzerinden gerçekleştirilmeye başlanmıştır (McConnell, 2005: 111–117).

Türkiye, Irak'ın komşusu olması nedeniyle çok sıkışık bir ortamda kalmıştır. Bir yandan ABD'nin müttefiki olması, diğer yandan bölge ülkeleriyle bir denge politikası oluşturma gayretleri içerisinde bulunması nedeniyle tutarlı bir politika üretmekte zorlanmıştır. Ancak birçok çevrelerce Türkiye'nin Kuzey cephesini açmadığı müddetçe ABD'nin Irak'a saldırmayacağı öngörülmüş olmasına rağmen ABD güneyden müdahalede bulunmuş ve Türkiye'nin bunu önlemeye gücü yetmemiştir. Öte yandan, Türkiye politik, ekonomik ve güvenlik ile ilgili zaafılar yaratacağı endişesiyle ABD'ye karşı açıkça bir tavır da alamamıştır. Savaşın ilan edilmiş olduğu günlerde Türkiye ağır ekonomik koşullar içerisinde bulunmakta olup ancak ABD'nin desteğiyle finansman temin edebilmektedir.

Türkiye bir yandan Kuzey Irak'taki Türkmenlerin haklarını savunmaya gayret etmiş, diğer yandan da, 1991 yılındaki Körfez Savaşı sonrasında Kuzey Irak'ta fiili olarak kurulan, ancak henüz uluslararası düzeyde kabul görmemiş olan bir Kürt devleti oluşumunu engellemeye çalışmıştır. Türkiye'nin karşı çıkmış olduğu Kürt devletine 1990'lı yıllarda Çekiç Güç ve Kuzeyden Keşif Gücü operasyonları ile destek vermiş olması da ironik bir durum oluşturmaktadır. Türkiye savaş sonrasında bu bölgede ortaya çıkacak ekonomik potansiyelden de mümkün olduğunca katma değer elde etmek istemiştir. Türkiye'nin içinde bulunduğu tüm bu koşullar ABD'ye savaş sırasında doğrudan olmasa da bir şekilde destek vermesini zorunlu kılmıştır. İlişkilerde yaşanan gerilimlere ve ABD'nin Türkiye'yi artık bir müttefik olarak görmediği iddialarına karşın ABD savaşın devam ettiği 13 Nisan 2003 tarihinde 1 milyar doları hibe ve 8,5 milyar dolarlık kısmı da kredi olmak üzere Türkiye'ye yardım kararı alması ilginç bir durum sergilemektedir.

Türkiye de bozulmuş olan ilişkileri onarmak amacıyla hemen savaşın başlamasını takiben Meclis'e ikinci bir tezkere getirerek Türk hava sahasını ABD'ye açmıştır. Irak'ta yönetimi eline geçirmesinden bir süre sonra ABD'nin gerilla saldırılarını önlemek amacıyla Türkiye'den asker talebine Meclis 7 Ekim 2003 tarihli kararıyla gönülsüz bir şekilde olsa da olumlu yanıt vermiş, ancak bu karar sadece kâğıt üzerinde kalmıştır. ABD daha sonra fikrini değiştirerek, Osmanlı İmparatorluğu'nun bu bölgeyi uzunca bir süre yönetmiş olması nedeniyle Irak halkının Türk askeri görmek istemediğini öne sürmüş ve bu talebinden vazgeçmiştir. ABD Genel Kurmay Başkanı General Richard Myers'a göre ise ABD'nin bu talebi sadece Türk-Amerikan ilişkilerini test etmek amacıyla gündeme getirilmiştir. Öte

yandan, Türk kamuoyundaki yaygın kanı ise gerçek nedenin Türkiye'nin Irak'taki reformasyon sürecine katılmasının istenmemesi, savaşta ABD ile yakın bir müttefiklik ilişkisi kuran Kürtler üzerine bir siyaset dayatma ihtimalinin ortadan kaldırılması arzusu olduğudur.

Kurulması muhtemel bir Kuzey Irak Kürt Devleti konusunda Türkiye'nin muhalefeti engellemek istenmiş olabilir. Irak'ın bölünmesi durumunda Kuzey'de bir Kürt devletinin kurulacağından hiç kimsenin kuşkusu bulunmamaktadır. Bu da Türkiye, İran ve Suriye'nin karşı çıkacağı bir durumdur (Bal, 2004b: 144). Irak Savaşı'nın ardından bölgede sivil yönetici olarak görev yapan L. Paul Bremer ise asker talebinden Washington'un gönülsüz bir şekilde vazgeçmiş olduğunu belirtmektedir (McConnel, 2005: 165). Bremer'e göre, Pentagon ve ABD Dışişleri Bakanlığı Türkiye'nin Irak'a asker göndermesini istemişler, ancak Irak'taki en güçlü Şii dini liderlerden biri ve Irak Yönetim Konseyi üyesi olan Ayetullah Ali Sistani'yle birlikte hareket eden ve ülkenin yönetiminde kilit mevkilere gelen Kürtler Türk askerinin bölgeye gelmesine karşı çıkmışlardır. Bremer, 2003 Ekim ayında Madrid'de yapılan Irak'a Yardım Konferansı sırasında bir araya gelmiş olduğu Dışişleri Bakanı Colin Powell'a Türklere sadece Kürtlerin değil, Kürtlerin kendisine karşı cephe almasından ve baskı yapmasından çekinen Sistani'nin de karşı çıkmakta olduğunu ifade etmiştir.

Irak'taki dinamikleri göz önüne alan Powell ise Türk askerlerinin bölgeye gelmesi durumunda güvenlik sorununun daha da büyüyeceği iddiaları konusunda ikna olmuş ve asker göndermek konusunda aslında çok daha istekli davranmayan

Türklerle olan ilişkileri ekonomik boyutta sürdürmenin daha iyi olacağını düşünmüştür (McConnel, 2005: 203). Kürt liderlerin Türk askerlerine karşı çıkmış oldukları iddiası ileriki yıllarda Savunma Bakanı Rumsfeld tarafından da doğrulanmıştır (Rumsfeld, 2011: 672). Beyaz Saray, ayrıca Irak Ulusal Güvenlik Konseyi üyesi Zalmay Halilzad'ı bir süre Ankara'da tutarak Kürtlerin bağımsızlık ilan etmeleri durumunda Türkiye'yi Kuzey Irak'a asker göndermemesi için ikna etmeye çalışmıştır (Gordon ve Trainor, 2006: 315). Yaşanan bu gelişmeler karşısında Türk hükümeti 7 Kasım tarihinde bir açıklama yaparak asker gönderme ile olarak Meclis tarafından kendilerine verilen yetkiyi kullanmayacağını beyan etmiştir.

Bölgede kurulacak bir Kürt devletinin ABD ile Türkiye'nin stratejik ilişkilerine zarar verme ihtimali, Türkiye'den her istediğini alamayan ABD'nin böyle bir Kürt devletini kendi politikaları doğrultusunda istediği gibi kullanabileceği, Irak topraklarında üsler kurarak Türkiye'yi dışlayabileceği iddiaları Irak Savaşı sonrası gündemi işgal etmiştir. Bununla birlikte, Achcar, Chomsky ile yapmış olduğu bir görüşme sırasında (2007: 127), Kürtlerin de bölgede kendi geleceklerini kendilerinin tayin etme haklarının bulunmasına rağmen Washington'un Kürtlere karşı Türkiye'yi karşısına almayacağını söylemiştir. Çünkü Türkiye NATO'nun temel direklerinden birisi olup Soğuk Savaş dönemi boyunca ABD ile güçlü bir ittifak ilişkisi sürdürmüş ve Orta Doğu ve Hazar Denizi Havzası'nda ABD stratejilerinin uygulanmasına yardımcı olmaya devam etmektedir.

Irak Savaşı, Saddam Hüseyin'in devrilmesini sağlamış, her ne kadar ABD tarafından küresel terörizme karşı bir hareket olduğu iddia edilmiş olsa da,

uluslararası terörizmi ortadan kaldıramamış, tam tersine daha da şiddetlenmesine yol açmıştır. Terörist saldırılardan Türkiye, Suudi Arabistan, İspanya, Endonezya ve İngiltere dâhil olmak üzere birçok ülke nasibini almıştır. İstanbul'da iki sinagog, sahibi Yahudi asıllı İngiliz vatandaşı olan HSBC Bank ve İngiliz Konsoloslugu 2003 yılının Kasım ayında terörist saldırılara maruz kalmışlardır. Teröristler bu saldırılar ile açık bir şekilde Türkiye, AB, İngiltere ve İsrail'e mesaj vermek istemişlerdir. Pakistan'da ABD'ye destek veren Cumhurbaşkanı Pervez Müşerref'e 2003 Aralık ayında iki kez suikast teşebbüsünde bulunulmuştur.

Irak Savaşı sırasında Amerikan Savunma Bakanlığı görevini yürüten Donald Rumsfeld savaş öncesi gelmiş olduğu Ankara izlenimlerini savaş sonrasında aktarıırken Türkiye'nin güçlü bir NATO müttefiği olduğunu, Taliban'ın Müslüman dünyasının çıkarlarını tehdit ettiğini düşündüğünü belirtmiştir. Rumsfeld ayrıca Türkiye'nin Batı eğilimli bir Müslüman demokrasi ve ABD için anahtar bir ülke konumunda olduğunu, Yunanistan ile Türkiye arasındaki sorunlarda Kongre'de genelde Yunanistan'ı destekleyen eğilime karşın 2001'de yapmış olduğu konuşmada Türkiye'den daha çok katkı bekleniyorsa ABD'nin Türkiye'ye daha açık bir şekilde destek vermesi gerekliliğini vurgulamıştır (Rumsfeld, 2011: 384).

Ancak Türk Parlamentosunun 251 evet oyuna karşın 264 oyla Amerikan askerlerinin Türkiye üzerinden Kuzey Irak'a girmelerine çok küçük bir oy farkıyla izin vermemiş olması nedeniyle Amerikan tarafının büyük bir hayal kırıklığı içerisine girmiş olduğunu eklemiştir. Rumsfeld bunun siyasi bir utanç vesilesi olduğunu, Dışişleri Bakanı Powell'ın zamanında Ankara'ya gitmeyip kişisel temaslar kurmamış

olmasını eleştirmektedir. Bu süreç içerisinde Türkiye'ye gidip Türk liderleriyle birebir ilişki kurmamış olmaması nedeniyle kendisiyle ilgili de özeleştiri yapmakta, Türkiye'nin bu kararı nedeniyle büyük zararlara uğranmış olduğunu, Irak'ta Felluce, Tikrit ve Ramadi gibi kentlerin Sünni direnişin merkezi haline gelmiş olduğunu dile getirmiştir (Rumsfeld, 2011: 451).

Amerikan Dışişleri Bakanı Powell da savaş sonrasında hatalarını kabul etmiş, işgal öncesinde bölgede daha kapsamlı ilişkiler kurulup oradaki insanların fikirlerini dinlememenin büyük bir eksiklik olduğunu ifade etmiştir (Powell, 2009: 163).

ABD'de Demokrat Parti yanlıları Bush yönetimine gereksiz bir savaş başlatmış olması nedeniyle ağır eleştiriler getirmişlerdir. Bazı çevrelerce, Irak savaşının perde arkasında, Savunma Bakan Yardımcıları Paul Wolfowitz ve Douglas Feith ile Savunma Bakanlığı Danışmanı Richard Perle gibi Bush yönetiminin önde gelen Yahudi orijinli yeni muhafazakârların bulunduğu ve bunların tek amacının Irak politikası bahanesiyle Orta Doğu'yu İsrail için emniyetli bir bölge haline getirmek olduğu dile getirilmiştir. Kökeni 1930'ların sonlarında genelde Yahudi entelektüellerinin devam etmiş olduğu New York City College'da yapılan çalışmalarla ilişkilendirilmiş olduğundan yeni muhafazakâr politikaların Yahudiliğin kod adı olduğu dahi iddia edilmiştir (Fukuyama, 2006a: 12–13).

Amerika'ya karşı dünyadaki tepkilerin de giderek artmasına rağmen 2003 Aralık ayında Saddam Hüseyin'in ele geçirilmiş olması, Libya'nın kitlesel imha

silahları planlarından vazgeçip ABD ve İngiltere ile işbirliğine başlaması, İran'ın işbirliğine yönelik bazı adımlar atmış olması ve Amerikan ekonomisinde meydana gelen göreceli düzelmeler, 2004 yılında ABD'de yapılan Başkanlık seçimlerinde Başkan George W. Bush'a az bir farkla da olsa ikinci dönem Başkanlık seçimlerini kazandırmıştır (Bal, 2004b: 123).

Irak'ta yaşanan bu savaş Amerikan hegemonyasının olduğu kadar, başta Birleşmiş Milletler olmak üzere uluslararası kuruluşların gücünün sınırlarını da göstermiştir. Birleşmiş Milletler ne Amerika'nın savaş kararını ne de Washington'un tek başına savaşa girişmesini önleyebilmiştir. Diğer bir deyişle, bütün girişimleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Fukuyama, 2006a: 155).

Irak Savaşı aynı zamanda ABD ve Avrupa Birliği arasında yaşanan bazı sorunları da gün ışığına çıkarmıştır. Birlik üyesi ülkeler Amerikan yanlısı ve Amerikan karşıtı olarak ikiye bölünmüşlerdir. Özellikle de Birliğin lokomotif ülkeleri olarak nitelendirilebilecek Almanya ve Fransa'nın Irak Savaşı sırasında ABD'ye karşı çıkıp Rusya ile işbirliği içerisinde olmaları AB'nin küresel siyasette ön plana çıkma çabalarını göstermektedir. Bunu gören ABD Avrupa'daki gelişmeleri izlemek ve yönlendirmek gereksinimi duymaktadır (Bal, 2004b: 121).

Irak'a karşı kuzeyden cephe açmasına Türkiye'nin izin vermemesine başlangıçta çok sert tepki gösteren ABD'li yetkililer savaş bittikten sonra bunun kendileri için daha hayırlı olduğunu ifade etmişlerdir. Türkiye'nin ABD birliklerine geçiş izni vermemesi üzerine Askeri Koordinasyon Karargâh Başkanı General Pete

Osman 5 kişilik ekibiyle birlikte Türkiye'den Kuzey Irak'a gizlice sızarak farklı Kürt gruplar arasına karışmış ve onları örgütleyerek desteklerini almıştır. Amerikalılara göre, Türkiye yerine Kürt grupların desteği alınarak çok büyük bir mali yükten kurtulmuşlardır. Bush yönetimi, Türkiye'nin savaşa vereceği katkı karşılığında Colin Powell'dan talep etmiş olduğu 25 milyar dolarlık doğrudan yardım yerine, 3 milyar dolarlık hibe, 3 milyar dolarlık finansman kredisi verilmesi, Körfez ülkelerinden 1 milyar dolarlık petrol yardımı sağlanması ve Irak ile Afganistan'ın yeniden inşa edilmesi sürecince ihale verilmesi için aracılık vaadinde bulunmuştu. Böylelikle ABD bir taşla iki kuş vurmuş, hem bu para kasasında kalmış, hem de Kuzey Irak'ta uygulanan politikalara Türkleri karıştırmamıştır (Gordon ve Trainor, 2006: 343).

Irak Savaşı'nı takip eden dönemde ise Türk-Amerikan ilişkilerine damgasını vuran en önemli konu Kuzey Irak'tan kaynaklanan ve Türk sınırları içerisinde terörist eylemler yapan PKK olmuştur. Ankara Kuzey Irak'taki Kürt yönetimini 5.000 kadar PKK'lı teröriste yataklık yapmakla suçlamıştır. Kuzey Irak'ta yönetimi elinde bulunduran ABD ile yapılan çok sayıda görüşme ve girişime rağmen PKK özellikle Türkiye'nin güneydoğu bölgesinde bombalama ve öldürme faaliyetlerine devam etmiştir. Bu nedenle Türk kamuoyunda Amerika'ya karşı büyük bir tepki oluşmuştur. ABD ise Kuzey Irak'taki birliklerinin sayısının sınırlı olmasını ve Kürt Bölgesel Yönetimi'nde askerlerinin bulunmamasını gerekçe göstererek bu konuda adım atmakta hayli geç kalmıştır. Bir yanda kendisine Irak Savaşı sırasında yakın destek vermiş olan Kürtlerin, diğer yandan da NATO müttefiki Türkiye'nin olması Amerikalı yöneticileri zor durumda bırakmıştır.

Irak'ta savaş sonrası dengeler asimetrik bir federal model üzerine kurulmuştur. Erbil, Dohuk ve Süleymaniye'ye otonom bölge statüsü verilmiş ve bunlar Kürt Bölgesel Yönetimi adı verilen merkezi bir otoriteye baēlanmıřlardır. Kürtler sınırlarını genişletip iki-üç bölgenin yönetimini daha alıp, Kerkük'teki petrol kuyularını da sahiplenirlerse Irak içerisindeki diēer etnik grupların buna karşı çıkmaları kaçınılmaz olacaktır (Cole, 2009: 147-149).

IV. BÖLÜM

ABD MEDYASINDAN ÖRNEK SEÇİLEN “THE NEW YORK TIMES” GAZETESİ ÜZERİNDE YAPILAN TÜRKİYE ARAŞTIRMASI (2001-2005)

11 Eylül 2001 terör saldırıları sonrasında, Irak’a müdahale süreci sırasında ABD ve Türkiye arasında yaşanan görüş ayrılıkları iki ülke arasında zaman zaman gerginlikler yaratmıştır. Buna paralel olarak ABD medyasında Türkiye’ye yönelik olarak çok sayıda olumsuz haber yayınlanmış olması ABD’deki Türk imajının nasıl olduğu sorusunu akla getirmiş, bunun ABD medya organlarına nasıl yansıtılmış olduğu hususu The New York Times aracılığı ile araştırılmıştır.

Çalışmada, izleyiciye aktarılan Türkiye ile ilgili yazıların ABD’nin ulusal bakış açısını ne derece yansıtmakta olduğu, The New York Times’in Türkiye’ye karşı ne kadar tarafsız kalabildiği, belirli unsurları öne çıkarıp diğer konuları önemsizleştirip önemsizleştirmedeği, ABD’nin Türkiye’nin gerçek bir müttefiki şeklinde gösterilip gösterilmediği, Irak Savaşı öncesi ile sonrası dönem arasında ABD yazılı basınının Türkiye’ye karşı olan yaklaşımında herhangi bir farklılık olup olmadığı, 2001-2005 arasında yaşanmış olan siyasi gerginliğin yayınlara yansıyor yansımadağı araştırılmıştır. Bu amaçla gündem kurma ve çerçeveleme yaklaşımlarından yararlanılmıştır.

Araştırma kapsamında, 2001-2005 yılları arasında gazetede yayınlanan Türkiye ile ilişkili tüm yazılar konularına göre bir sınıflandırmaya tabi tutulmuş olup söz konusu süre içerisinde yayınlanan haber, yorum ve başyazılar EK’te tarih, sayfa,

bölüm, yazı başlığı ve haber kaynaklarıyla birlikte verilmiştir. Toplam 657 yazının yıllara ve içeriğine göre dağılımı aşağıdaki gibi olmuştur.

Irak & Afganistan Savaşı ve Dış Politika Konulu Yayınlar	2001	2002	2003	2004	2005
Başyazılar	1	1	4	5	1
Makaleler	5	6	17	1	4
Haberler	26	47	106	46	21
Toplam	32	54	127	52	26

Türk İç Siyaseti ve Sorunlarına Yönelik Yayınlar	2001	2002	2003	2004	2005
Başyazılar	2	3	2	2	0
Makaleler	8	4	1	0	3
Haberler	72	48	34	27	19
Toplam	82	55	37	29	22

Türk Medyası ve Yazarlarına Yönelik Yayınlar	2001	2002	2003	2004	2005
Başyazılar	0	0	0	0	2
Makaleler	4	1	0	4	3
Haberler	3	3	0	0	8
Toplam	7	4	0	4	13

Türkiye İle İlgili Muhtelif Konulardaki Yayınlar	2001	2002	2003	2004	2005
Başyazılar	0	2	0	1	1
Makaleler	18	5	8	3	9
Haberler	8	10	10	21	17
Toplam	26	17	18	24	27

Genel Toplam	147	130	182	110	88
---------------------	------------	------------	------------	------------	-----------

Yayınlanmış olan yazılar aşağıdaki kaynaklarca üretilmiştir.

Yıllar	2001	2002	2003	2004	2005
N.Y.T. tarafından birincil kaynaktan üretilmiş haber ve yorumlar	108	88	145	72	60
Haricen edinilmiş haber ve yorumlar	4	2	5	0	5
Haber ajanslarınca üretilmiş yazılar	32	35	22	29	16
Kaynağı bilinmeyen yazılar	3	5	10	9	7
Toplam	147	130	182	110	88

Yazıların gazetede yer alan konularına göre dağılımı aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir.

Yıllar	2001	2002	2003	2004	2005
1. Sayfa	2	6	14	3	0
World Business / International Business	24	3	2	1	7
International / The World	93	83	75	72	58
Business Day	3	1	2	3	1
Investing	0	1	0	0	0
Nation Challenge	3	4	0	0	0
Threats	0	12	36	0	0
Nation at War	0	13	0	0	0
After Effects / After the War	0	0	5	0	0
The Struggle / Reach of War A Region Inflamed	0	0	3	5	1
Op-Ed / Opinion	5	4	14	1	2
Editorials	4	6	5	7	4
Letters	0	0	0	0	1

Obituaries	0	0	0	3	2
Travel Advice / Travel Letters	4	7	1	2	1
Arts & Leisure					
Metro / The Arts / At Movies / Film / Neighborhood / Book Review	6	6	1	7	4
Human Rights	0	0	1	0	0
Ek / Special / Weekend	3	1	1	0	4
Office Space / Dining Out / Science Times Eating / Sport / Bridge Datebook	2	1	3	5	3
Toplam	149	148	163	109	88

IV.1. “THE NEW YORK TIMES” ÇERÇEVELEMELERİ

Gazetenin 11 Eylül saldırıları, Afganistan ve Irak savaşlarına ilişkin yayınlarda ilgili aktörler için belirli çerçeveler kullanılmıştır. İtfaiyeciler, polisler ve teröristlerce saldırı amacıyla Washington’a yönlendirilirken çıkan kargaşa sonucu hedefine varmadan Pennsylvania yakınlarında düşen 93 numaralı uçuşun yolcuları “kahramanlar” ve “iyiler” olarak resmedilmişlerken, Usame Bin Ladin, El Kaide ve Taliban “şeytanlar” ve “kötüler” olarak çerçevelenmişlerdir.

Türkiye ile ilgili yayınlarda da gazetenin gerek epizodik, gerekse tematik çerçeveler yapmış olduğu gözlemlenmiştir. 1 Mart tezkeresiyle Amerikan kuvvetlerinin Türk topraklarından geçişine izin verilmemiş olması nedeniyle Türkiye epizodik olarak “engelleyci” bir ülke konumunda, tematik anlamda ise, savaş öncesinin aksine “sorgulanan müttefik” olarak çerçevelenmiştir.

IV.1.1. ABD’NİN MÜDAHİL OLDUĞU VE TÜRKİYE’Yİ DE ETKİLEYEN SAVAŞLAR ÇERÇEVESİ

11 Eylül saldırıları sonrasında ABD önce Taliban yönetimini devirmek için Afganistan’a, sonrasında da Saddam Hüseyin yönetimine son vermek için Irak’a müdahale etmiştir. The New York Times’ın Türkiye’ye karşı olan yaklaşımının bu iki savaş sırasında birbirinden farklı olduğu gözlemlenmiştir. Gazete, Afganistan Savaşı sırasında Türkiye’yi “müttefik ve dost bir ülke olarak” çerçevelerken, Irak Savaşı sırasında, Türkiye’yi “askeri açıdan sorun çıkaran” bir ülke olarak çerçevelemiştir.

IV.1.1.1. AFGANİSTAN SAVAŞI ÇERÇEVESİ

Afganistan konusunda Türkiye ile ilgili yayınlanan haber ve yorumların neredeyse tamamı Türkiye’ye sempatiyle yaklaşmaktadır. Bu konuda 2001’de 2, 2002’de ise 3 olmak üzere toplam 5 yazı yayınlanmıştır.

“Türkler Müttefikler İçin 13 Muhafız Yetiştiriyor” başlıklı haberde⁸⁸, Bush yönetiminin dünyadaki en güçlü müttefiklerinden birisi olan Türkiye’nin 13 güvenlik elemanını yetiştirmekte olduğundan söz edilmektedir.

⁸⁸ Somini Sengupta, **Turks Train 13 Guards For Allies**, 28 Kasım 2001

“İstanbul’a Kasım 2001 içerisinde gelmiş olan elemanlar İstanbul Polisi tarafından eğitilmektedir. Bunlar ABD tarafından desteklenen Kuzey İttifakı Başkanı Burhaneddin Rabbani’nin muhafızlığını yapmak üzere Emniyet Müdürlüğü Güvenlik Şubesince 3 haftalık bir eğitim kursuna tabi tutulacaklardır. Üst düzey bir hükümet yetkilisine göre bu Afganistan’daki polis gücünün yetiştirilmesine yönelik olarak atılmış ilk adımdır.”

Satırları kaleme alan Somini Sengupta, Türk polisinin uzun yıllar boyunca insan hakları ihlali nedeniyle eleştirilmiş olduğunu, hatta bunun AB görüşmeleri sırasında Türkiye’nin üyelik sürecine zarar verdiğini hatırlatmaktadır. Ancak, Sengupta, Türkiye’nin bölgenin en güçlü ordularından birisine sahip olduğunu, Afgan bölgesini hem fiziksel hem de siyasi açıdan bildiğini ifade etmektedir.

“Türkiye Taliban döneminde de Afganistan’la gayriresmi, Pakistan’la ise sıcak ilişkiler içerisinde bulunmuştur. Türkiye, Kasım 2001 başlarında Kuzey İttifakını eğitmek için 90 üst düzey elemanını ve çok sayıda Barış Gücü askerini Afganistan’a göndermeyi teklif etmiştir.”

20 Mart 2002’de Amerika’nın Kabil Barış Gücü yönetimi için Türkiye’ye yapmış olduğu yardım teklifi manşetlere taşınmıştır⁸⁹.

“Başbakan Bülent Ecevit, Başkan Yardımcısı Dick Cheney ile yapmış olduğu görüşmenin ardından Bush yönetiminin Afganistan’daki masraflarına yönelik olarak Türkiye’ye 228 milyon dolar yardım yapmayı planladığını ve yönetimin bunu bir hafta içerisinde Kongre’ye sunacağını açıklamıştır.”

30 Nisan 2002 tarihli gazetede⁹⁰ ise Türkiye’nin Kabil’deki Barış Gücü’nün komutasını alacağı bildirilmiştir.

⁸⁹ Michael R. Gordon, **U.S. Offers Aid to Turkey to lead Kabul Peace Force**, 20 Mart 2002

⁹⁰ Douglas Frantz, **Turkey Will Take Command of the Security Force in Kabul**, 30 Nisan 2002

“Türk Kabinesi ABD’den masraflarının karşılanacağı konusunda ekstra güvenceler aldıktan sonra bu kararı onaylamıştır. Anlaşmaya göre, Türkiye daha sonra belirlenecek bir tarihte Kabil’deki 18 ulustan oluşan yaklaşık 5.000 kişilik uluslararası gücün komutasını üstlenecektir. İngiliz yetkililere göre bu Haziran 2002’den önce gerçekleşmeyecektir.”

Frantz, Türkiye’nin daha önce BM ve NATO kapsamında birçok göreve katıldığını, ancak ilk kez uluslararası bir gücün komutasını üstlenecek olduğunu vurgulamıştır.

21 Eylül 2002 tarihli haberde⁹¹ Türkiye’nin Afganistan’da üstlenmiş olduğu komuta görevinin uzatılmayacağını Türk Dışişleri Bakanı’nca bildirilmiş olduğu aktarılmaktadır. Habere göre, Türkiye’den sonra Almanya’nın komutayı üstlenmesi beklenmektedir.

IV.1.1.2. IRAK SAVAŞI ÇERÇEVESİ

The New York Times uluslararası yayıncılık açısından genelde tarafsız bir yayın politikası izlemesine rağmen ulusal menfaatler söz konusu olduğunda daha önceden olduğu gibi Irak Savaşı sırasında da taraf olmuştur⁹². İşcan’ın The New York Times, The Guardian ve Le Monde gazetelerinin 2003 Irak Savaşı’na karşı ulusal bakışı incelemiş olduğu araştırmasında da (2003) tespit edilmiş olduğu gibi The New York Times’ta savaşın olması gerektiği, Saddam Hüseyin rejiminin dünya için ne kadar tehlikeli olduğu, Irak halkının zavallı bir durumda olup kurtarılmayı

⁹¹ **Turkey to End Its Afghan Stint**, 21 Eylül 2002

⁹² 26 Mayıs 2004 tarihli The New York Times’ta gazete editörlüğünce yayınlanan “The Times and Iraq” başlıklı makalede gazetenin savaş sırasındaki yanlı tutumuna yönelik olarak gelmiş olan eleştirilere bir açıdan hak verilmiş, ancak o dönemde, Irak’taki kitlesel imha

beklediği ve Irak'ta kitlesel imha silahları bulunduğu konusu ABD'nin resmi politikası doğrultusunda sık sık vurgulanmıştır. Bununla birlikte, savaş karşıtlığı ile ilgili haberler ise derleme olarak daha küçük boyutlarda okuyucuya ulaştırılmıştır. Irak savaşı öncesi ve sonrası yaşananların Türkiye'yi içeren kısmıyla ilgili olarak 2001'de 6, 2002'de 15, savaşın başlamış olduğu 2003'te tam 94 kez, 2004'te 6, 2005'te ise 5 kez haber ve yorum yayınlanmıştır. Türkiye'yi doğrudan içeren yazılar 2001'de 2, 2002'de 5, 2003'te 9, 2004'te ise bir kez birinci sayfadan verilmiştir.

IV.1.1.2.1. IRAK SAVAŞI SIRASINDA “THE NEW YORK TIMES”İN TARAF OLDUĞU TÜRKİYE YAZILARI

Gazetenin Irak Savaşı sırasında Türkiye'ye yaklaşımı da özellikle Türkiye'nin 1 Mart tezkeresini reddetmesi sonrasında ve Irak'ın işgali süresince taraflı olmuştur. Bu yaklaşım en açık bir biçimde, Amerika'nın en tanınmış ve yazılarına en çok atıf yapılmış başyazarlarından birisi olan (Chafets, 1985: 276-278) ve Reagan dönemindeki Beyaz Saray geçmişi nedeniyle Amerikan yönetimlerine yakınlığıyla bilinen William Safire'nin yazılarında sergilenmiştir. Safire'in yorumları arasında Türkiye ile ilişkili olanların sayısı 2001'de 2, 2002'de 1, 2003'te ise 9'dur. 2001'deki ilk yazısında⁹³, Safir, Bin Ladin ve Saddam Hüseyin'in Arap olmayan Müslümanlar arasında en çok Türkiye'den endişe duymakta olduğunu, bir müdahale durumunda Türklerin Afganistan'a yardımcı olacağından emin olduğunu dile

silahlarının varlığına olan güçlü inançları nedeniyle böyle bir yayın politikası benimsenmiş olduğu gerekçe gösterilmiştir.

⁹³ William Safire, **For a Muslim Legion**, 01 Ekim 2001

getirerek Türkiye'ye olan güvenini vurgulamıştır. Yine aynı yıl kaleme almış olduğu başka bir yazısında ise⁹⁴ 1994 yılında yaşamını yitirmiş eski başkanlardan Richard Nixon ile yapmış olduğu hayali bir telefon görüşmesini aktarmıştır. Nixon'un ağzından kendi düşüncelerini aktarırken Bin Ladin'in çökertilmesi için Türkiye kartının kullanılması gerektiğini söylemekte, Türkiye'nin güçlü ordusu ve laik sistemine gönderme yapmakta, Türklerin gönüllü olarak 100 komando göndermeyi teklif ettiklerinden söz etmektedir. Safire yine Nixon'un ağzından ABD'nin Türkiye ile anlaşarak kuzeyden Irak'a girerek bu bölgeyi Türkiye'ye bağlamayı, Bağdat'ın yönetimini Türklere vermeyi önermektedir. Böylece Türkler petrol ticaretinden büyük paralar kazanacak, hatta Avrupa Birliği Türkiye'yi içine almak için elinden geleni yapacak, bunun ardından da Türkler Kuzey Irak'taki bu bölgeyi Kürdistan adı altında otonom bir bölge olarak ilan edecekler ve böylelikle büyük iç sorunlarından birisini çözebileceklerdir.

2002 yılında yayınlanan "Türkler ve Kürtler" başlıklı yazısında⁹⁵ ise Türklerin kendi nüfusundaki Kürtlere kendi dillerini kullanma ve kültürel haklarını ancak son dönemde vermiş olduğuna dikkat çekmiş, Irak'a karşı yapılacak bir müdahalede 70 bin kadar Kürt peşmergenin silahlandırılmasının yanı sıra modern İsrail silah teknolojisiyle donatılmış güçlü Türk ordusunun nasıl harekete geçirilebileceğini sorgulamıştır. Bu düşünceleri, Safire'nin Türkiye'ye ne kadar sempatiyle baktığını ve ABD'nin Orta Doğu politikalarında Türkiye'nin yerinin ne derece önemli olduğunu ortaya koymakta, Türkiye'nin Irak'ın işgalinde baş

⁹⁴ William Safire, **The Turkey Card**, 05 Kasım 2001

aktörlerden birisi olacağından emin olduğunu göstermektedir. Ancak, Irak'a yapılacak müdahale sırasında Türk topraklarını kullanıma açmak üzere 1 Mart 2003 tarihinde TBMM'ye sevk edilen tezkerenin reddedilmesi ve ABD'nin hayal kırıklığına uğraması üzerine Safir'in Türkiye'ye karşı yaklaşımı değişmiş ve takip eden yazılarında eleştirel bir tutum takınmıştır.

Daha önceki yazılarında Kürtler ve Türkler arasında bir denge kurmaya çalışırken tezkerenin reddedilmesinden hemen 2 gün sonra yazmış olduğu bir makalede⁹⁶ Kürtlere geçmişte haksızlık yapıldığını vurgulayarak Kürtlerin dünyada devleti olmayan en büyük ulus olduğunu dile getirmekte ve 20 milyon Kürtün lideri olduğunu iddia ettiği Molla Mustafa Barzani'ye 1970'lerde İran Şahı ve ABD tarafından ihanet edildiğini söylemekte ve kendisiyle görüşme yapmış gibi düşüncelerini Barzani'nin ağzından aktarmaktadır. Barzani'ye göre, ABD Türklerle anlaşma yaparak Kürtleri dışlamıştır. Barzani'nin ağzından 70.000 kadar Kürdün Irak'ın işgalinde kullanılabileceğini, Türklerin Türkiye'deki Kürt kültürünü yok etmek istediklerini ve kendilerine güvenilemeyeceğini vurgulamıştır. Safire ayrıca Barzani'ye soru sorar gibi yaparak Türklerin ABD'yi hayal kırıklığına uğrattıklarını, savunma amaçlı ekipmanı göndermek için NATO kaynaklarını seferber ettiklerini, 15 milyar dolar yardım sözü vermiş olduklarını vurgulamış, Irak'a müdahale ederken “güvenilmez” Türkler yerine “güvenilir” müttefik olan Kürtlerin devreye sokulması için fikirlerini açıklamıştır. Safire çok açık bir biçimde Kürt tarafını savunmuştur.

⁹⁵ William Safire, **Of Turks and Kurds**, 26 Ağustos 2002

IV.1.1.2.2. WILLIAM SAFIRE'İN IRAK SAVAŞI SIRASINDA YAPMIŞ OLDUĞU TÜRKİYE YORUMLARI

Safire 2003 yılı içerisinde yayınlanan diğer yorumlarında da Türkiye'ye karşı eleştirel yaklaşımını sürdürmüş, savaş öncesinden çok farklı bir söylemle, Türklerin engellemesi nedeniyle savaş taktiğinin değiştirilmek zorunda kaldığını, Recep Tayyip Erdoğan'ın yeni İslamcı hükümetinin ABD'nin eski sadık müttefiki Türkiye'yi Saddam Hüseyin'in en iyi dostu konumuna getirdiğini iddia etmiştir⁹⁷.

“Tezkere sonrasında Türkiye hava sahasını Amerikan uçaklarına açmış olsa da ABD zoru tercih ederek Ürdün üzerinden harekâtı gerçekleştirmiş, bu nedenle de Amerika Kral Abdullah'a çok minnettar kalmıştır. ABD'nin Erdoğan'a ise bu konuda hiçbir borcu yoktur.”

Safire, ayrıca Ankara'daki İslamcıların gemileri Türk kıyılarının açıklarında oyaladıklarını, buna rağmen, 6 milyar dolarlık kısmı peşin, 16 milyar dolarlık kredinin kendilerine yetmediğini ifade etmektedir.

“Türklerin oyalaması nedeniyle gemiler Kuveyt'ten dolaşmış, savaşın uzamasına, müttefik güçlerin ve Iraklıların daha fazla kayba uğramasına neden olmuştur. Bunlar yetmiyormuş gibi, Türkler 40.000 askerini Irak sınırına yığarak Kerkük'teki petrol kuyularını ellerine geçirme niyetlerini ortaya koymuşlardır.”

IV.1.1.2.3. IRAK SAVAŞI SONRASI

Savaş sonrasında Türkiye'yi en şiddetli eleştiren gazetecilerden birisi olan Safire, Türkiye'ye karşı olan kızgınlığını dile getirmeye devam etmiş, ABD'nin

⁹⁶ William Safire, **The Kurdish Ghost**, 03 Mart 2003

Türkiye’deki yeni İslamcı hükümete güvenerek Irak savaşında çok büyük bir hata yaptığını ifade etmiştir⁹⁸. Safire’e göre diğer büyük bir hata da ABD’nin Türkleri gücendirmek korkusuyla Kuzey Irak’taki 70 bin Kürt peşmergeyi zamanında silahlandırmamış olmasıdır. Diğer bir yazısında⁹⁹, Colin Powel’in Ankara ziyaretini gündeme getirip yine Türkiye’ye güvenilemeyeceğini ve Amerika’nın daha önceki güveninin bedelini çok ağır ödemiş olduğunu ifade etmiştir.

“Kore Savaşı ve 1. Körfez Savaşı sırasında ABD’nin yanında savaşan Türklerin ardından şimdiki kuşaklar Türkiye’yi ABD’nin yüzüne kapıları çarpmaları ile hatırlayacaklardır.”

29 Mayıs 2003 tarihli yazısına¹⁰⁰ ise eski başkanlardan Kennedy’nin unutulmaz sözü “Affet, Ama Unutma” ile başlamıştır. Bu dönemdeki yazılarının hemen tamamında Türk hükümetini “İslamcı hükümet” olarak nitelendirmiş olması dikkat çekicidir. Savaş sonrasında Türklerin ceplerinin boş kalmış olduğunu, onların desteği olmadan da koalisyon güçlerinin Irak’ta yollarına devam etmekte olduğunu vurgulamıştır. Safire’nin yazısında dikkati çeken başka bir nokta da savaşın ardından Türk ordusunda İslâmcılık karşıtı söylemlerin giderek yoğunlaşmış olduğunu iddia etmiş olmasıdır. Ancak Safir, ortalama on yılda bir askeri müdahalede bulunan Türk ordusu için bunun bir başka hata olacağını dile getirmektedir.

⁹⁷ William Safire, **Turkey’s Wrong Turn**, 24 Mart 2003

⁹⁸ William Safire, **Snap Judgments**, 31 Mart 2003

⁹⁹ William Safire, **On Rewarding Friends**, 03 Nisan 2003

¹⁰⁰ William Safire, **New Take on Turkey**, 29 Mayıs 2003

Kendisine ABD'nin bundan sonra Türkiye ile ilişkilerini hangi düzlemde sürdüreceğinin sorulması üzerine, bunu Bush yönetiminin kendisinin bilebileceğini söylemiş, ancak kendi önerilerini de sıralamıştır. Bu öneriler arasında, Türkiye'nin Kuzey Irak'a asker gönderebileceği endişelerinin yok edilmesi, Kürtçe ve Kürt kültürü üzerindeki baskıların kaldırılması, Kürt ayrımcılığı konusunda Türk halkı üzerinde gereksiz korku yaratılmaması, ayrıca ABD yönetiminin Irak'ta Barzani-Talabani ile birlikte çalışarak PKK tehdidinin ortadan kaldırılması konusunda Türkiye'ye güvence verilmesi, Türkiye'nin Polonya yönetimine verilmek üzere 4.000 kişilik bir askeri birlik göndermesi bulunmaktadır.

Turkish Card "Türk Kartı"¹⁰¹ başlığını taşıyan makalesinde Safire, daha önce ABD'nin Saddam Hüseyin'i devirmesine yardım etmeyi reddeden ulusların savaş sonrasında gelinen aşamada Irak'taki normalleşme sürecinde ABD'ye katılıp katılmayacaklarını, katılanların Iraklılarca kabul görüp görmeyeceğini sorgulamıştır. Saphire, her iki sorunun cevabının da Türkiye'de olduğunu söylemekte, yeni Türk hükümetinin savaş öncesinde olduğu gibi potansiyel bir işbirliğine yine bir fiyat etiketi iliştiirmemesini umut etmektedir. New York'taki BM toplantısı sırasında Dışişleri Bakanı Abdullah Gül ile yapmış olduğu görüşmeye gönderme yaparak, iki ülke arasındaki anlaşmazlıkların giderildiğinden, Türk ordusunun da bu kez işbirliğine sıcak baktığından söz etmekte, Gül'ün gerçek bir devlet adamı görüntüsü verdiğini vurgulamaktadır. Safire, Bush'un BM toplantısı sırasında söylemiş olduğu "Artık geriye değil, ileriye bakalım. Bırakalım; laik, demokratik Türkiye de

¹⁰¹ William Safire, **Turkish Card**, 24 Eylül 2003

koalisyona katılsın” söylemini destekleyerek ABD’nin Türkiye’ye karşı savaş öncesindeki yaklaşımına geri dönmekte olduğunu düşündürmektedir.

8 Ekim 2003 tarihli yazısını da¹⁰² aynı konuya ayıran yazar, “hiç olmamasındansa geç olması iyidir” diyerek makalesine giriş yapmıştır. Savaş döneminde sürdürmüş olduğu eleştirilerini bırakarak, ABD ile Türkiye arasında geleceğe yönelik olarak ne tür bir işbirliği yapılabileceği konusu üzerinde durmaktadır. Artık “İslâmcı hükümet” söylemini de bir kenara bırakarak “laik Müslüman ulus” tanımlamasını kullanmaya başlamıştır. Bu arada asker gönderme kararının TBMM’den geçtiğinden söz ederek, Irak yönetimini üstlenen dostlarından, Irak’a gelmesi planlanan Türk askerleriyle işbirliği yapmalarını ve ellerine geçen tarihi fırsatı kullanmalarını istemektedir. 22 Ekim 2003 tarihli makalesinde¹⁰³ de Türk liderlerinin de Washington ile yeniden sıcak ilişkiler kurmak istediklerini, iyi eğitilmiş birliklerini Irak’a göndermek suretiyle demokratik bir ülkeyle ticaret yapılması konusunda istekli olduklarını aktarmakta, Türkiye’nin bir yıllık süreyle destek verecek olmasının cömert bir teklif olduğunu vurgulamaktadır. Bununla birlikte, Başbakan Erdoğan’ın, “İraklılarca davet edilmedikleri müddetçe Irak’a gitmeyecekleri” açıklamasına da hak vermektedir.

Genel olarak bakıldığında The New York Times’ın Irak Savaşı’nı içeren konularda Türk-Amerikan işbirliğini, Türkiye’nin kendi topraklarından harekâta izin vermemesi ve bu nedenle de yaşamış olduğu zorluklarla çerçevelemiş olduğu

¹⁰² William Safire, **Turkey Is Joining Up**, 08 Ekim 2003

gözlemlenmektedir. Gazete tamamen ABD'nin ulusal bakış açısını benimseyerek savaşa ve Türkiye'den beklentilere meşruiyet kazandırmakta, Türkiye'ye eleştirel yaklaşmaktadır. Gazete savaş sırasındaki genel çerçeveleri barış, güvenlik, özgürlük demokrasi ve Kürtler üzerinden kurmuştur.

NATO ve Türkiye arasındaki ilişkilerin Irak Savaşı'na yönelik boyutuyla ilgili bir haber Craig S. Smith ve Richard Bernstein imzasıyla¹⁰⁴ doğrudan gazetenin birinci sayfasından verilmiştir. Haberde, Irak'taki anlaşmazlık konusunda Fransa ve Almanya'nın birlikte hareket ederek NATO'nun Irak'taki savaşa karıştırılması çabalarını engellemiş olduklarından ve bu iki ülkenin Rusya ile birlikte ortak bir açıklama yaparak savaş yerine yoğunlaştırılmış silah incelemesi yapılmasını önerdiklerinden söz edilmektedir.

“Savaş durumunda Türkiye'nin savunması için ABD tarafından talep edilen ve diğer NATO ülkelerince desteklenen askeri planlama önerisi de Belçika, Fransa ve Almanya tarafından engellenmiştir. Bunun üzerine, Türkiye, bir NATO ülkesinin güvenliği tehdit altında olduğunda NATO tarafından alınması gereken tedbirleri içeren 4. maddeyi ortaya koymuştur. Yaşananlar karşısında Başkan Bush Türkiye gibi bir müttefike NATO yardımının Fransa tarafından engellenmesinden hayal kırıklığı duyduğunu ve bunun ittifakı olumsuz yönde etkileyeceğini ifade etmiştir. Buna karşılık, bu üç ülke Türkiye'nin savunmasına onay verdikleri takdirde Irak'ta bir savaşın kaçınılmaz bir noktaya geleceğini iddia ederek kendilerini savunmuşlardır.”

¹⁰³ William Safire, **Of Kurds and Madrid**, 22 Ekim 2003

¹⁰⁴ Craig S. Smith, Richard Bernstein., **3 Members of NATO and Russia Resists U.S. on Iraq Plans**, 11 Şubat 2003

IV.1.1.2.4. TÜRKİYE'DEKİ AMERİKAN ALEYHTARLIĞI

Türkiye'deki Amerikan aleyhtarlığına yönelik yayınların Irak savaşı süreci ile paralel bir seyir izlemiş olduğu, Amerikan basınında genel olarak Türk medyasında yayınlanmış olan haberlerin yansıtılmış olduğu görülmektedir. 2002'de 3, 2003'te 4, 2004'te ise 1 olmak üzere toplam 8 yayın yapılmıştır. Türkiye ve dünyanın diğer bölgelerinde Irak savaşını protesto eden grupların Amerika aleyhine yapmış oldukları protesto gösterileri de zaman zaman manşetlere taşınmıştır. Gazete Türkleri genel olarak “Amerikan Karşısı” olarak çerçevelemiştir.

Ted Widmer imzasıyla kaleme alınmış olan ve Türkiye'ye genel bakışı yansıtan “Haçlılara Ölüm” başlıklı makalede¹⁰⁵ kısmen Türkiye'deki Amerikan aleyhtarlığına da vurgu yapılmıştır. Widmer, Türkiye'de son dönemde milliyetçilik akımlarının ve Amerikan aleyhtarlığının yükselişte olduğunu vurgulamak için eski-yeni bütün kitapçılarda Orkun Uçar ve Burak Turna tarafından yazılmış olan ve Amerika'yı son derece olumsuz bir biçimde ele alan “Metal Fırtına” isimli kitabın yok sattığından bahsetmiştir.

“Sadece bu kitap bile ABD'nin Atlantik ötesindeki imajını merak edenler için bir referans niteliğindedir. Her ne kadar politik bir gerilim öyküsünden ziyade bir çizgi roman öyküsünü akla getiriyor olsa da “Metal Fırtına”, yine de bir Amerika-Türkiye savaşını hayli gerçekçi bir şekilde okuyucuya aktarmaktadır. Her ne kadar sıradan, gelip geçici ve edebi hiçbir değeri olmayan bir kitap olsa da bu kitabın basılmış olduğu 2004 yılından sonra geçen 1 sene içerisinde 50.000 satış rakamına ulaşması ve özellikle 18–30 yaş arası kesim ve Türk Silahlı Kuvvetleri mensuplarınca ilgi görmüş olması Amerikan imajının ne derece kötüleştiğini vurgulamaktadır.”

¹⁰⁵ Ted Widmer, **Letter From Istanbul: Death to Crusaders**, 18 Eylül 2005

Widmer'e göre, kitapta bariz bir biçimde işlenen Amerikan aleyhtarlığı, bir kıvılcımın alev haline getireceği bölgede istikrar anıtı olan, ABD'den sonra NATO içerisindeki en büyük orduya sahip olan, hem İsrail hem de Arap ülkeleriyle dostane ilişkileri bulunan ve İslâm dünyası içerisinde nadir görülen demokrasilerden birisine sahip olan Türkiye'nin ABD'nin en önemli müttefiklerinden birisi olması nedeniyle oldukça rahatsız edici boyutlardadır.

“Bu kitabın Washington’un ilgisini çekmiş olması sürpriz olmamıştır. 2005 Mart ayında Nixon Center’dan Zeyno Baran isimli bir Türkiye uzmanı Senato’nun Yabancı İlişkiler Komisyonu’nda Senatörlere “Metal Fırtına” isimli kitabın Türkiye’de Amerika’ya karşı mevcut tutumu yeterince anlattığını söylemiştir.”

Widmer tek tesellisinin “Metal Fırtına”nın şimdilik İngilizceye çevrilmemiş olması olduğunu söyleyerek böylesine Amerikan karşıtı fantezilerle dolu bir kitabın tek örnek olarak kalmasını ve devamının gelmemesini temenni etmektedir.

IV.1.2. “THE NEW YORK TIMES”TA TÜRKİYE İLE İLGİLİ DIŞ POLİTİKA KONULU YAYINLAR ÇERÇEVESİ

Türkiye'nin ABD dışındaki dış politikasına yönelik olarak gazetede yayınlanmış haberler Avrupa Birliği, Kıbrıs, Kürt ve Ermeni sorunu ile ilişkili olarak çerçevelenmiştir.

IV.1.2.1. AVRUPA BİRLİĞİ ÇERÇEVESİ

Türkiye'nin adaylık statüsü 1999 Aralık ayında Helsinki'de yapılan Avrupa Konseyi zirvesinin ardından 8 Mart 2001 tarihinde resmi olarak kabul edilmiştir (Canbolat, 2004: 159). The New York Times da Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğine karşı yakın bir ilgi göstermiş ve bu konuyla ilgili olarak çok sayıda haber ve makale yayınlamıştır. Bununla ilgili olarak 2001'de 9, 2002'de 14, 2003'te 2, 2004'te 21, 2005'te ise 9 olmak üzere toplam 55 yazı yayınlanmıştır. Gazetenin Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik sürecini destekleyen bir çerçeve içerisinde yayın yapmış olduğu gözlemlenmektedir.

Bunlar arasında birinci elden görüş aktarması açısından Avrupa Birliği Konseyi Genel Sekreteri sıfatıyla Javier Solana tarafından kaleme alınmış olan "Türkiye'nin AB geleceği" başlıklı yorum¹⁰⁶ dikkat çekicidir.

"Türkiye Avrupa'da yoğun bir görüşme konusu olmaya devam etmektedir. Bunun nedeninin de Ankara'daki siyasi manzaranın değişmiş olması ve bunun yaratmış olduğu beklentiler, BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın çözüm için önermiş olduğu tarihi fırsat ve AB'nin genişleme süreci ile ilgili olarak Kopenhag'ta Aralık 2002'de alınacak karar olduğu açıktır. 1999 yılında 15 devlet ve hükümet başkanı tarafından tam adaylık statüsünün kabul edilmesiyle birlikte Türkiye Avrupa'daki yerini zaten ayırtmıştır. Avrupalılar arasında Türkiye'nin Avrupa'ya tam olarak bağlanması inancı vardır. Ancak Türkiye de kendisinden önceki tüm adaylar gibi oraya ulaşabilmek için yönünü kendi belirlemeli, gerekli kriterleri yerine getirmelidir. Kıbrıs konusunda Kofi Annan'ın önerisini kucaklamalıdır. 40 yıllık sorunu sadece 4 hafta içerisinde çözümlenir tehlikeli olduğu uyarılarına kulak asılmamalıdır. Annan planı yıllardır süregelen uluslararası çabaların ulaştığı bir zirve noktasıdır. Bu nedenle her iki toplum da bu planı kabul ederek uygulamaya koymalıdır. Ayrıca Türkiye Avrupa'da yerini

¹⁰⁶ Javier Solana, **Turkey's E.U. Future**, 9 Aralık 2002

alacaksa savunma projesinde de rol oynamak zorundadır. Ankara Birlik ile NATO arasındaki ilişkilerin yolunda artık daha fazla engel çıkaramayacaktır.”

Türkiye'nin Avrupa Birliği üyelik sürecine yönelik olarak gazetenin yazı işleri bölümünce kaleme alınan “Rebuffing Turkey” (Türkiye’yi Geri Çevirmek) başlıklı yorum Türkiye’ye destek niteliğindedir¹⁰⁷.

“Avrupa Birliği Türkiye'nin üyeliği için somut bir tarih saptamamakla Türkiye’yi Batıya entegre edebilmek için eline geçen şansı iyi kullanamamıştır. Başkan Bush’un, İngiltere Başbakan Tony Blair’in, Türkiye'nin yeni seçilmiş hükümetinin ve diğerlerinin uyarılarını dikkate almamış ve Türkiye ile üyelik görüşmelerinin devam edip etmeyeceğine karar vermek için iki yıllık bir süre belirlemiştir. Özellikle de, örneği pek görülmeyen, İslami kökenli ancak Batı yanlısı bir partiyi iktidara getiren Türkiye diğer Müslüman devletlere de bir örnek teşkil edecekken bu gecikme gereksiz ve zararlı olmuştur. Bunun son gecikme olması umut edilmektedir.”

Thomas Friedman 11 Ocak 2004 tarihinde yayınlanan “War of Ideas / Fikirler Savaşı” başlıklı yorumunda, 11 Eylül’ün Hıristiyan Batı ile Müslüman Doğu arasında gerçekten bir gerilim yaratmış olduğunu ifade etmektedir¹⁰⁸.

“Bu gerilimin gerçek bir medeniyetler çatışmasına dönüşüp dönüşmemesi, Batı ile İslam arasındaki üç kilit noktada karşılıklı köprüler oluşturulabilmesine bağlıdır. Bu üç noktayı Türkiye, Irak ve İsrail- Filistin oluşturmaktadır. “

Friedman Avrupa’da piyasa ekonomisine sahip tek Müslüman ülke olarak nitelendirdiği Türkiye’yi ele alıp, İstanbul’daki sinagog bombalamaları sonrasında düzenlenen cenaze töreninde Hahambaşı, İstanbul Müftüsü ve Belediye Başkanının elele tutuşup yürümelerini, İslami partiden gelen Başbakan Erdoğan’ın

¹⁰⁷ **Rebuffing Turkey**, 13 Aralık 2002

¹⁰⁸ Thomas Friedman, **War of Ideas**, 11 Ocak 2004

Hahambaşı'na yapmış olduğu ziyareti ve sinagoglara saldırıyı düzenleyen Türk intihar bombacısının babasının yapmış olduğu açıklamayı örnek vermektedir.

“Oğlunun neden böyle bir şey yapmış olduğunu anlayamayan baba Hahambaşı ile görüşüp ellerini ve cüppesini öpmek, oğlu adına özür dilemek ve hayatını kaybedenler için başsağlığı dilemek ve onlarla barışmak arzusunu dile getirmiştir.

Hükümet sözcüsü Cemil Çiçek de İslam dünyasının terörizme karşı taviz vermeksizin çok sıkı tedbirler alması gerektiğini beyan etmiştir. Bunlarla verilmek istenen mesaj Türk siyasetçilerin aşırı dini kesimlerin etkisi altında olmadıkları, Arap siyasetçilerden farklı olarak demokratik yollardan seçimle görev başına gelmiş olduklarıdır. İntihar komandolarının aileleri çocuklarının yaptıklarını onaylamamakta, özgür bir ortamda yaşayan Türklerin çoğu barbarlığı suçlamaktan çekinmemektedirler.

İslam dünyası içindeki savaşı ılımlıların kazanması için destek verilmesi isteniyorsa modernizm ve İslam'ın bir arada bulunduğu Türk demokrasi modelinin güçlenmesine yardım edilmelidir. Bunun için yapılabilecek en iyi şey Türkiye'nin AB üyeliğine destek vermek olacaktır. Türkiye AB üyeliğine hazırlık aşamasında çok sayıda reform girişiminde bulunmuştur. Bütün bu çabalara rağmen AB kapılarını Türkiye'ye kapatırsa tüm dünyadaki aşırı dinciler ılımlılara kendilerinin haklı çıktıklarını, AB'nin bir Hıristiyan kulübü olduğunun ve diğerlerinin girmesine asla izin verilmeyeceğinin anlaşıldığını, dolayısıyla onların kurallarına uyum sağlamanın beyhude bir çaba olduğunu söyleyeceklerdir. Türkiye'nin AB üyeliğinin kolaylaştırılması için ABD elinden geleni yapmalıdır. Bu başarılmazsa bu durumda NAFTA'ya kabul edilmesi için Türkiye'ye ABD tarafından teklif götürülmesi gerekmektedir. AB, Türkiye ile arasında köprü kurmak yerine bir uçurum yaratırsa çok büyük tarihi bir hata yapacaktır.”

Fridman'ın yazısına atfen gazeteye karşı iki görüş gönderilmiştir. Samar Jarrah¹⁰⁹, Friedman'ın Türkiye'yi Avrupa'daki Müslüman tek piyasa ekonomisi olarak tanımladığını, ancak güneydeki Kürtlere baskı yapıp onları öldürmenin, Ermenilere yapılan soykırımı reddetmenin de demokratiklik olup olmadığını sorgulamaktadır. Aynı konuyla ilgili olarak Ronald I. Spiers ise¹¹⁰ Friedman'ın

¹⁰⁹ Samar Jarrah, **Turkey and the West: Lessons of History**, 14 Ocak 2004

¹¹⁰ Ronald I. Spiers, **Turkey and the West: Lessons of History**, 14 Ocak 2004

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne kabul edilmesinin önemini vurgulamakta son derece haklı olduğunu, kendisinin 20 yıl önce Türkiye'de büyükelçi olarak görev yapmış olduğunu ve bu fikri diğer Avrupalı dostlarına aşılama için Ankara'da çok zaman harcamış olduğunu ifade etmektedir. Spiers'a göre, Avrupalıların çoğu bunu kabul etmekle birlikte hükümetleri kültürel farklılıklar nedeniyle çekingen davranmaktadırlar. Friedman'ın tarihi hata uyarısı aradan geçen zamanının uzunluğu dikkate alındığında bugün çok daha büyük önem kazanmıştır.”

IV.1.2.1.1. TÜRKİYE'NİN AVRUPA BİRLİĞİ'NE KABULÜ

Gazete Yazı İşlerince 15 Ağustos 2014 tarihinde kaleme alınan “Saying No to Turkey / Türkiye'ye Hayır Demek” başlıklı yazıda Vatikan'ın Türkiye'nin AB üyeliğine karşı çıkışı konu edilmiştir¹¹¹. Editörlere göre AB Anayasası'nın nihai tasarısında Hıristiyanlığı da yazılı kapsama almaları konusunda Avrupalı liderleri ikna edemeyen Vatikan bu kez Avrupalı ve Hıristiyan kimliğini birleştirebilmek için Türkiye'nin AB üyeliğini engellemeye çalışmaktadır. Katolik Kilisesinin üst düzey teologlarından Kardinal Joseph Ratzinger Le Figaro gazetesine Ağustos 2002'de vermiş olduğu mülakatta Osmanlı İmparatorluğu'nun geçmiş yüzyıllarda Avrupa'nın ortasına yapmış olduğu akınlara gönderme yaparak Türkiye'nin Avrupa'nın bir parçası olmasının bir hata olacağını ifade etmiştir. The New York Times bu sözleri nedeniyle Ratzinger'i işgüzar olarak nitelendirmiş, kendisini kişisel inançları ön plana çıkarıyor olması nedeniyle eleştirmiş, Hıristiyan yardımseverlik geleneği ile

¹¹¹ **Saying No to Turkey**, 15 Ağustos 2004

Müslüman sosyal adalet geleneğini birleştirmiş olmanın olumlu potansiyelini ön plana çıkarmış olsaydı Kardinal'in çok daha doğru bir şey yapmış olacağını vurgulamıştır. Gazeteye göre, Aralık 2002'de AB Türkiye ile resmi üyelik müzakerelerine başlama konusunda karara varılırken Kardinal'in görüşleri önemsenmemeli ve Katolik Kilisesi görüşlerini gözden geçirmelidir.

Aralık 2002'deki AB görüşmelerinde Türkiye ile müzakerelere başlanması konusunda karara varılması öncesinde The New York Times'ta bu konuyla ilgili olarak çok fazla haber ve yorum yayınlanmış olduğu dikkati çekmektedir. Bir başka başyazıda¹¹², Türkiye'nin 45 yıldır beklemekte olduğu ve artık bu bekleyişin sonuna gelmiş olduğu vurgulanmaktadır.

“Türk hükümetleri ilk kez 1959 yılında o zamanki adı Avrupa Ekonomik Topluluğu olan Birliğe girmenin yollarını aramaya başlamışlardır. Ekim 2002'de Birliğin icra organı olan Avrupa Komisyonu'nun Türkiye'nin resmi müzakerelere başlamak için gerekli siyasi kriterleri yerine getirmiş olduğunu açıklamasının ardından Aralık ayında bir araya gelecek olan Avrupalı liderlerden şimdi beklenen Türkiye'ye müzakerelere başlamak için bir tarih verilmesidir. Liderler bundan kaçındıkları takdirde tarihi bir fırsatı kaçırmış olacaklardır. Türkiye'yi kucaklayacak bir Avrupa, etnisite veya din değil, uluslararası insan haklarının Avrupa demek olduğunu ispatlama şansına sahip olacaktır. Türkiye'nin rolünün Avrupa'nın kaderinde bu kadar önemli olduğu başka bir dönem hiç olmamıştır.

NATO üyesi olduğu 1952 yılından itibaren Soğuk Savaş sırasında Avrupa'nın doğusunun korunmasında Türkiye hayati önem taşımıştır. Nüfusunun büyük bir bölümü Müslümanlardan oluşmuştur. Asya ile Avrupa'yı birbirine bağlayan bir noktada bulunan, Doğudan gelebilecek tehlikelere karşı bir istihkâm merkezi olarak askeri deneyimi, Doğu ile Batı arasında bir köprü olmasından kaynaklanan diplomatik deneyimi, Avrupa, Orta Doğu ve Orta Asya ile dini ve etnik bağları bulunan Türkiye aşırı İslamcıların yarattığı terör tehdidinin azaltılmasında da büyük bir rol oynayabilecektir. Hepsinden de önemlisi, Türkiye İslam ile demokrasinin birlikte olabileceğini kanıtlamıştır.

¹¹² **Long-Awaited Step for Turkey**, 8 Ekim 2004

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne başarılı bir şekilde eklenmesi bütün dünyaya Müslümanların ve Batılıların ortak değerler altında birleşmiş olduğunu, birlikte yaşayıp çalışabileceklerini gösterecektir. Her ne kadar Türkiye'nin nispeten fakirlik, fazla nüfus ve göç potansiyelinden kaynaklanan bazı riskleri, geçmişteki askeri darbelerin, insan hakları ihlallerinin ve ekonomik krizlerinin oluşturduğu kötü sicili bulunsada üyelik görüşmelerinin en az 10 yıl sürmesi beklenmektedir. Son dönemde gerçekleştirilen reformlara ilaveten yapılacak diğer reformlarla da bu sorunların üstesinden gelinebilecektir. Türkiye'nin üyeliğine en büyük engeller siyasetten kaynaklanmaktadır. Başta Avusturya, Fransa ve Hollanda olmak üzere Müslümanlık ve göç karşıtı güçler Türkiye'nin üyeliğine şiddetle karşı çıkmaktadırlar. Avrupalı liderleri önümüzdeki 10 yıl içerisinde bekleyen en büyük uğraş bu muhalefeti kırmak olacaktır.”

Aralık 2002'deki toplantıya saatler kaldıkça Türkiye'nin üyeliğine karşı Avrupa'da ortaya çıkan muhalefet giderek hız kazanmıştır. 17 Aralık'ta gazetenin uluslararası haberler bölümüne taşınan Reuters kaynaklı bir yazıda¹¹³, halkının yüzde 49'luk bölümünün Türkiye'nin üyeliğine karşı olduğu Danimarka'nın başkenti Kopenhag'da deniz kıyısındaki çıplak Küçük Denizkızı heykelinin geleneksel bir Müslüman burkasıyla kapatılıp üzerine “Türkiye Avrupa Birliği Üyesi Mi?” yazılarak Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğine karşı bir protesto eylemi yapılmış olduğundan söz edilmiştir.

18 Aralık 2002'de, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik konusu gazetenin birinci sayfasına taşınarak “Europe Bloc Says Turks Can Apply; Long Road Seen / Avrupa Bloku Türklere Başvuru Yapabileceklerini Söyledi; Alınacak Uzun Bir Yol Var” başlıklı bir haber yayınlanmıştır. The New York Times Türkiye Bürosu şefi Susan Sachs imzalı habere göre¹¹⁴, Avrupa Birliği Türkiye'nin 10 yıl içerisinde Birliğe katılabileceğini bildirmiş, ancak Türklerin Avrupa'ya nüfuz edecek

¹¹³ Reuters, **Europe, Denmark: The Well-Covered Mermaid**, 17 Aralık 2004

¹¹⁴ Susan Sachs, **Europe Bloc Says Turks Can Apply; Long Road Seen**, 18 Aralık 2004

Müslüman bir ülkeye karşı oluşacak katı bir muhalefetin üstesinden gelmesi gerektiğini vurgulayarak uyarıda bulunmuştur. Haberde, 25 üye ülkenin Türkiye'nin üyelik müzakerelerine Ekim 2005'te başlayabileceğini, ancak üyeliğinin şimdiden garanti edilemeyeceğini de ifade ettikleri vurgulanmıştır.

AB'nin Türkiye ile üyelik müzakerelerine başlanmasını kabul etmesinin hemen ardından konuya başından beri yakından ilgi gösteren ve Türkiye'ye açık destek veren The New York Times Yazı İşleri Bölümü "The Turks Accede / Türklerin İsteği Oldu" başlığı altında yayınlamış olduğu başyazıda¹¹⁵, tam üyelik yolunda müzakerelere başlanması kararının alınmış olması, ulusal kimliğin etnisite veya dinden ziyade insan haklarına saygıyla eşdeğer tutulduğu bir dünya isteyen Avrupa ve diğer tüm ülkeler için atılmış çok önemli bir adım olarak" nitelendirilmiştir.

"Ancak, imzalanmış olmasına rağmen, anlaşma içeriğinde 45 yıldan beri Birliğin kapısında beklemekte olan Türkleri gücendirebilecek bazı talihsiz detaylar da bulunmaktadır. Bunlardan birisi müzakerelerin açık uçlu olmasıdır. Bir diğeri, Türkiye reformlarda geri adım atarsa müzakerelerin durdurulabilecek olması olasılığıdır. Bu tip koşullar Avrupalı haklar arasındaki muhalefeti rahatlatmış olabilir, ancak Avrupalı liderlerin kendilerini oyalamak için yeni mazeretler bulmaya devam ettikleri konusunda Türklerin zaten var olan şüphelerini de artırabilecektir."

Yine The New York Times Yazı İşleri Bölümü'nce kaleme alınan "Turkey's Promises / Türkiye'nin Vaatleri" başlıklı yorumda ise¹¹⁶ müzakerelere başlanmasının ardından geçen 4 aylık dönemde Türk hükümetinin ifade özgürlüğü ve

¹¹⁵ **The Turks Accede**, 20 Aralık 2004

¹¹⁶ **Turkey's Promises**, 4 Nisan 2005

insan hakları konularında vermiş olduğu vaatleri yerine getirmek konusunda yavaşladığına dair rahatsız edici belirtiler bulunduğuna işaret edilmektedir.

“Başbakan Erdoğan 2002’de seçilmesinin ardından demokrasi ve insan hakları konularında doğru şeyler söylemiş, Türkiye’nin güçlü ordusunun karşı çıktığı, ancak müzakerelere başlanması için tarih alınmasını sağlayan önlemleri almak konusunda cesurca davranmıştır. 1980 ve 1990’lı yılların kötü sicilini ardından vatandaşlarının haklarına saygı göstermek açısından ilerleme kaydetmiş olan Türkiye’de 2005 Mart ayında Kadınlar Günü’ndeki gösteriler sırasında polislin protestoculara yönelik güç kullanmış olması ve Erdoğan’ın kendisini kedi kılığında tasvir eden karikatüriste dava açması bu ilerlemeye gölge düşürmüştür. Hükümet, bunun yanı sıra yıllar önce güvenlik güçleri tarafından köylerinden sürülen 300 binden fazla Kürde yardım sözünü tutmak konusunda da olumsuz işaretler vermektedir. Bunların çoğu kentlerin yoksul mahallelerinde dışlanarak marjinal bir yaşam sürmek zorunda kalmış, sadece çok küçük bir bölümü evlerine geri dönebilmiştir.

İnsan Hakları İzleme Örgütü’nün Mart 2002 tarihli raporuna göre bunun temel sebeplerinden birisi evlerine dönenlerin zaman zaman köy korucularının tehditlerine maruz kalıyor olmalarıdır. Hükümet bu koruculuk sistemini kaldırmalı, köylerine geri dönenlerin evlerini, okullarını, yollarını ve su tesisatlarını yeniden inşa etmelerine daha fazla yardımcı olmalıdır. Doğal olarak bunların bir maliyeti olacaktır. Ancak Türkiye’nin uluslararası standartlara bağlı kalmayı taahhüt etmesi halinde bu yardım sağlanacaktır. İstikrarlı ve demokratik bir Türkiye’ye gereksinim duyan AB ve ABD Erdoğan hükümetine destek verebilecektir.”

IV.1.2.2. KIBRIS VE DİĞER ÇEVRESEL FAKTÖRLER ÇERÇEVESİ

Gazetede, Kıbrıs konusunda Türkiye ile Yunanistan arasında yaşanan sorunların ve Türkiye’nin İsrail ve Suriye ile olan ilişkilerinin yanı sıra Kürt ve Ermeni sorunlarını içeren haber akışına da yer verilmiştir.

IV.1.2.2.1. KIBRIS ÇERÇEVESİ

Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası olan Kıbrıs'ın bir oldu bitti sonucunda fiilen İngiltere'nin kontrolüne geçmesinin ardından 1924 Lozan Konferansı ile bu durum resmîyet kazanmıştır. 1960'da Londra ve Zürih Anlaşmaları ile Türkler yönetimde tekrar söz sahibi olmuşlar, ancak 1964 yılında Birleşmiş Milletler'in Rumları adanın resmi temsilcisi olarak kabul etmesine engel olamamışlardır (Uslu, 2004: 213).

1964-1974 yılları arasında iki taraf arasında yaşanan anlaşmazlıkların ardından Türkiye'nin 1974'de adaya müdahale etmesiyle ikiye ayrılan Kıbrıs ile ilgili yayımlar 2001'de 1, 2002'de 8, 2003'te 13, 2004'te 13 ve 2005'te 4 kez gazete sayfalarında yer almıştır. Philip H. Gordon ve Henri J. Barkey tarafından kaleme alınan "Two Countries and One Continent's Future / İki Ülke ve Bir Kıtanın Geleceği" başlıklı yorumda¹¹⁷, AB liderlerinin 12 ve 13 Aralık 2002'de Kopenhag'da 10 yeni üyeyi daha Birliğe kabul etmeyi açıklayacakları bildirilmektedir. Gazete Kıbrıs'ı "bölünmüş bir ada" olarak çerçevelemiştir.

"Bu yeni ülkeler arasında Güney Kıbrıs da bulunmaktadır. Teknik açıdan adanın tamamının kapsam içerisine alınması gerekmesine rağmen Birlik hâlihazırda 30 bin Türk askeri tarafından korunan Türk bölgesinde yasaları uygulama şansına sahip olamayacağından pratikte sadece daha zengin olan Rum kesimi Birliğe katılacak, Kıbrıslı Türkler daha fazla politik ve ekonomik tecride maruz kalacaklardır. Bu da Türk-Yunan anlaşmazlığını ve Kıbrıs'ı bölen sınırla ilgili anlaşmazlığı AB'ye taşıyacaktır.

¹¹⁷ Philip H. Gordon, Henri J. Barke. "Two Countries and One Continent's Future", 2 Aralık 2002

Rum ve Türk toplumlar arasında bir anlaşma sağlanmaksızın Kıbrıs'ın Rum kesiminin Birliğe kabul edilmesi Türkler tarafından suratlarına vurulmuş bir tokat olarak algılanmaktadır. Bu durum Avrupa ile ilişkileri öncelik haline getiren, kapsamlı bir reform vaadinde bulunan, yeni seçilen İslamcı hükümete hakaret niteliğinde sert bir cevap olarak algılanacaktır. Ancak Kıbrıs'ı katılımcılar arasından çıkarmak sorunun çözüleceği anlamına gelmemektedir. Kıbrıs alınmadığı takdirde Yunanistan diğer 9 üyeyi onaylamayacağını bildirerek Birliği tehdit etmiştir. Buna rağmen, yine de krizden kaçınılması mümkün olabilir. ABD'nin masada bir yeri olmamasına rağmen taraflar üzerindeki etkinliği belirleyici olabilecektir. Bunun için atılabilecek en iyi adım Kıbrıs'ta siyasi bir anlaşmaya varmaktır.

Bu bağlamda BM Genel Sekreteri Kofi Annan Aralık 2002'de yeni bir Kıbrıs Federasyonu ile ilgili olarak 128 sayfalık kapsamlı bir plan ortaya atmıştır. Öneriler arasında Rumlara kuzeyde kaybettikleri evlere dönme garantisinin tanınması, 1974 savaşında kaybedilen toprağın iadesi, Kıbrıslı Türklerin bir daha Rum çoğunluk tarafından kontrol altına alınmaması için Türk tarafına garanti verilmesi bulunmaktadır. Rum liderliği söz konusu planı kabul etmiş, ancak Kıbrıslı Türk lider Rauf Denктаş ayak diretmektedir. Bush yönetimi Ankara'ya bunun bugüne kadarki en iyi plan olduğunu, kaçırılmaması gerektiğini açıkça bildirmelidir. BM'nin bir Türk askeri varlığının adada kalmasına müsaade ederek Türkiye'nin güçlü Genelkurmayına Türkiye'nin bu anlaşma ile zarar görmeyeceğinin teminatını vermesi gerekmektedir. Annan Planı ve önümüzdeki iki hafta Kıbrıs sorununu artık çözmek ve Türkiye'yi daha sağlam bir şekilde Avrupa yoluna oturtmak için yıllardan beri ortaya çıkan en büyük fırsattır.”

“Ending the Conflict in Cyprus / Kıbrıs'ta Anlaşmazlığa Son Vermek”

başlıklı yorumda¹¹⁸, gazete editörleri Kıbrıs'ta iki toplum arasındaki anlaşmazlığı mercek altına almışlardır.

“Türkiye ve Yunanistan arasında uzunca bir süreden bu yana gerilim yaratan Akdeniz'deki bölünmüş Kıbrıs adası, Türk yönetimi BM barış planını kabul ettiği takdirde artık geleceğe daha umutlu bakabilecektir. Yunan tarafınca da benimsenen plana göre Kıbrıs 2004 yılında birleşmiş olarak AB'ye üye olacaktır. Bu Kıbrıs'taki her iki toplumun da menfaatine olacak ve Türkiye'nin de Birliğe öngörülenden önce üye olmasının kapısını açacaktır. Ancak Kıbrıslı Türk lider Rauf Denктаş anlaşmayı engellediği takdirde Kıbrıs'ın silahlarla ayrılmış hazin durumu daha yıllarca sürebilecektir.

¹¹⁸ **Ending the Conflict in Cyprus**, 7 Ocak 2003

Kamuoyu arařtırmalarından¹¹⁹ görüldüğü kadarıyla Kıbrıslı Türklerin ezici bir çoğunluğu BM planına destek vermektedir. Aralık 2002’de binlerce kişi sokaklara dökülüp bu konudaki isteklerini dile getirmişlerdir. Ankara yönetimi de BM planına olumlu bakmakla birlikte ne yazık ki Denктаş mesajı almamakta ısrar etmektedir. Yıkıcı muhalefetini sona erdirmek için Washington da dâhil olmak üzere diğer diplomatik çevrelerce kendisine baskı yapılması gerekmektedir. Rum kesiminin başkanlığı için yeniden seçilme mücadelesi veren Glavkos Klerides ise planı kabul etmektedir. BM her iki tarafa da anlaşmaya varmaları için 28 Şubat 2003 tarihine kadar süre vermiştir. Annan planı çok mükemmel olmayabilir; ancak, bunun reddedilmesi Kıbrıs’taki her iki toplum için de daha kötü sonuçlara yol açabilecektir.

Önemli unsurlardan birisi Ankara’nın duruşunun değişmiş olmasıdır. Yıllardan beri Türk siyasetçiler ve askerler tutarlı bir biçimde Denктаş’ı desteklemişlerdir. Neyse ki yeni Türk hükümetinin lideri Recep Tayyip Erdoğan Denктаş’ın tutumuna sert bir şekilde karşı çıkmaktadır. Bu olumlu çıkışı Erdoğan’ın daha önceki dar görüşlü İslami politikalarının nasıl değiştiğini göstermektedir. Ankara bir şeyler söylüyorsa Denктаş’ın bu dinlemesi gerekmektedir. Bu gerçeği görebilmesi için sadece birkaç haftalık bir süre kalmıştır.”

Kıbrıslı Türk ve Rumların 40 yıllık anlaşmazlığa son verecek plan üzerine anlaşmış oldukları 14 Şubat 2004 tarihli The New York Times’in birinci sayfasından müjdelenmektedir¹²⁰.

“Annan planı üzerinde anlaşma sağlanmasının ardından liderler adanın 1 Mayıs’ta Avrupa Birliği’ne girmesinden önce birleşme görüşmelerini başlatmaya karar vermişlerdir. Rum lider Tassos Papadopoulos ve Türk lider Rauf Denктаş arasındaki uzlaşma BM’de 3 gün süren görüşmelerin ardından sağlanmış olup dünyanın en karmaşık sorunlardan birisinin çözülmesi konusunda umut yaratmıştır. Annan’a göre 40 yıl sonra nihayet siyasi bir çözüm bulunabilecektir. Plana göre, iki taraf hemen Kıbrıs’ta bir araya gelecek ve 22 Mart 2004 tarihine kadar 21 Nisan’da gerçekleştirilecek referanduma sunulacak birleşme metni üzerinde mutabakat sağlayacaklardır. Yasa ve anlaşmalar üzerinde çalışma yapacak teknik komiteler bir hafta içerisinde detaylar üzerinde duracaklar, BM de birleşmenin mali ve ekonomik boyutları ile ilgili olarak oluşturulacak ayrı bir komiteye başkanlık edecektir. İki taraf kendi başlarına anlaşmaya varamadıkları

¹¹⁹ Ampirik sosyal araştırmaların bir parçası olarak kabul edilen kamuoyu araştırmalarıyla halkın gözlemlenmesi, düşüncelerin araştırılması, diğer bir deyişle, halkın tutumlarının, taleplerinin ve tepkilerinin öğrenilmesi amaçlanmaktadır (Keskin, 2014: 131).

¹²⁰ Warren Hoge, **Cyprus Greeks and Turks Agree on Plan to End 40-Year Conflict**, 14 Şubat 2004

takdirde bu durumda Türkiye ve Yunanistan görüşmelere katılacaktır. 29 Mart'a kadar yine de anlaşma sağlanamazsa bu durumda Annan devreye girerek hakemlik rolü üstlenecektir.”

Gazetenin Yazı İşlerince kaleme alınan “Kıbrıs İçin Yeni Bir Başlangıç” başlıklı makalede¹²¹ Şubat 2004 ortalarında iki toplum arasında varılmış olan anlaşma sonrasında olabilecek gelişmeler ele alınmıştır.

“30 yıldan bu yana adayı ikiye bölen, aileleri evlerinden eden, Türk-Yunan ilişkilerini zehirleyen ve Türkiye'nin AB'ye katılarak Batı ile arasındaki bağları güçlendirme emellerini sekteye uğratan çıkmazın yerini artık umutlar almaya başlamıştır. AB'nin birleşmiş bir Kıbrıs'ı bünyesine almak ve Türkiye'nin üyelik müzakerelerine başlaması ile ilgili olarak Aralık 2004'te alınacak karar konusunda uzlaşmaya varmak için ortaya tarihi bir fırsat çıkmıştır. Bu açılımın gerçekleşmesinde birçok kişinin katkısı bulunsa da en çok takdir edilmesi gereken kişiler Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan ile BM Genel Sekreteri Kofi Annan'dır. Erdoğan, Rauf Denktaş ve Türk ordusundaki taraftarlarının yıllardır süren engellemelerine rağmen son noktayı koymuştur. Plan uyarınca Kıbrıs, federal bir yönetim kapsamında yeniden birleşecek, ada nüfusunun dörtte birinden daha azını oluşturan, ancak adanın yüzde 37'lik kısmını kontrolü altında tutan Kıbrıslı Türkler topraklarının beşte birine yakın bir bölümünü Kıbrıslı Rumların yönetimindeki bölgeye terk edecektir. Müzakereciler heyetinin Kıbrıslılardan oluşması adada referandum sırasında her iki kesimin de “evet” oyu kullanması olasılığını en yüksek düzeye çıkaracaktır.”

The New York Times'ın anlaşma konusundaki tüm iyimser tahminlere rağmen 25 Nisan 2004 tarihli gazetede yayınlanan The New York Times Türkiye bürosu kaynaklı haberde¹²², Kıbrıslı Türklerin referandumda “evet” oyu kullandıkları, ancak Kıbrıslı Rumların plana karşı çıkarak “hayır” oyu vermiş oldukları ve böylece Annan Planı'nın rafa kalktığı bildirilmektedir.

¹²¹ **A New Beginning for Cyprus**, 29 Şubat 2004

¹²² Susan Sachs, **Greek Cypriots Reject a U.N. Peace Plan**, 25 Nisan 2004

IV.1.2.2.2. KÜRT SORUNU ÇERÇEVESİ

The New York Times, kimilerine göre “Güney Doğu Anadolu Sorunu” kimilerine göre ise “Kürt Sorunu” olarak algılanan konulara duyarsız kalmamış ve 2001’de 4, 2002’de 7, 2003’te 8, 2004’te 8, 2005’te ise 3 kez haber ve yorum yayınlamıştır. Türk güvenlik kuvvetleri ve PKK arasında meydana gelen çatışmalar, Kürtçülük gerekçesiyle kapatılan partiler, Kürtçe ve Kürt kültürü üzerinde bulunduğu iddia edilen baskılar ve bunlarla ilgili olarak Türk hükümetince yapılan reformlar sık sık haberlere konu olmuştur.

Stephen Kinzer, Irak Tezkeresi’nin TBMM tarafından reddedilmesinin hemen ardından Türkiye ve Irak’taki Kürtleri kıyaslamış olduğu bir yazı yazmıştır¹²³. Gazetede bu konuda yer alan yazılarda Kürtler genelde “mazlum bir halk” olarak çerçeveselenmişlerdir.

“Kuzey Irak, Kürtlerin kendi kendilerini yönettiği, Kürt bayraklarını açarak özgürce Nevruz’u kutladıkları dünyadaki tek yerdir. Sınırın öbür tarafında Türkiye’de ise kutlamaların şekli değişik olup Türk bayrağından başka bir bayrağın sergilenmesine izin verilmemektedir. Türkiye’de Kürtler birçok kısıtlamalar altında yaşarken Kuzey Iraktakiler kültürel kimliklerini sınırsız bir şekilde sergileyebilmektedirler. Bu nedenle binlerce Türk askerinin Irak savaşı sırasında topraklarına gelme ihtimalini protesto etmek için Türk bayraklarını yakmışlar, hatta bazıları Türk birlikleri sınırı yirmi kilometreden fazla geçerlerse onlarla savaşmaya hazır olduklarını dahi ilan etmişlerdir.

Çoğunlukla Müslüman, ama Arap olmayan Kürtlerin sayısı 30 milyon kadar olup bugüne kadar kendilerine ait bir devletleri hiç olmamıştır. Orta Doğu’daki bir düzine ülkeye ve Güney Kafkaslara dağılmışlardır. Birinci Körfez Savaşı’ndan 2003 yılına kadar geçen 11 yıllık süre içerisinde Kuzey Irak’taki otonom bölgeyi

¹²³ Stephen Kinzer, **What Scares Turkey; Forget Hussein. Iraq’s Kurds Are Free Already**, 2 Mart 2003

şasıllacak derecede müreffeh bir demokrasiye kavuşturmuşlardır. Saddam Hüseyin'in devrilmesi durumunda Bağdat'a bağlanmak yerine otonom pozisyonlarının daha da güçlendirilmesini istemeleri, bunun da başta Türkiye olmak üzere çevresindeki diğer ülkeleri rahatsız edecek olması doğaldır.

Kürtlerle ilgili kitaplar yazmış olan Henri J. Barkey'e göre, Irak da dâhil olmak üzere Orta Doğu'daki birçok ülke etnik ve bölgesel kimliklerine bakılmaksızın Avrupalı devlet adamlarınca suni olarak yaratılmışlardır. Arap milliyetçiliği 20. yüzyılda alevlenmiş, Yahudi milliyetçiliği daha sonraki aşamada İsrail'in kurulmasını sağlamıştır. Kürtler şimdi sıranın kendilerine gelmiş olduğunu, ayrıca kendi oluşturmuş oldukları demokratik sistemin tüm Irak için bir model olabileceğini düşünmektedirler.”

IV.1.2.2.3. ERMENİ SORUNU ÇERÇEVESİ

1914 yılına kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun muhtelif bölgelerinde diğer etnik unsurlarla nispi bir barış ortamı içerisinde yaşayan Ermeniler I. Dünya Savaşı sırasında özellikle Rusya tarafından isyana teşvik edilmiştir. Buna bir tepki olarak Osmanlı yönetimince 1915 yılında çıkarılan “tehcir” kanunu ile Türkler ve Ermeniler arasında günümüze kadar devam edecek olan bir sorun süreci başlamıştır.

Bu süreçten kaynaklanan Türk-Ermeni sorunları 2001'de 9, 2002'de 3, 2003'te 1, 2004'te 3 ve 2005'te 5 kez gazete sayfalarına taşınmıştır. Genelde Ermeni iddialarına karşı tarafsız kalmayı ilke edinmiş olan The New York Times'ın 2004 yılından itibaren bir tutum değişikliğine giderek Ermeni iddialarını daha fazla ön plana çıkarmakta olduğu dikkati çekmektedir. Amerika'daki Purdue Üniversitesi Siyasal Bilgiler Bölümü içerisinde yer alan “Soykırım Bilim Adamları Uluslararası Birliği” tarafından açıklanmış olduğu gibi 2004 yılı içerisinde yazarlarına bir not gönderen gazete yönetimi artık “Ermeni Soykırımı” deyiminin serbestçe

kullanılabileceğini, bu deyimın mutlaka Ermenilerce dile getirildiği gibi söylenmesinin gerekmediğini, gerektiğinde Türklerin de bu olayı inkâr etmesinden bahsedebileceğini, ancak bunun eşit bir biçimde yapılmaması gerektiğini bildirmiştir (Lütem, 2003). The New York Times'ın bu konudaki tutumunu değiştirmiş olmasının nedeni bilinmemektedir. Ermeni iddiaları ile ilgili olarak yeni bir bilimsel bulgu olmadığına göre bu tutum değişikliğinin geri planında bilimsel bir neden bulunmadığı aşikârdır. Ancak gazete konuyu “soykırım iddiası” olarak çerçevelemiştir.

Fransız Parlâmentosunun sözde Ermeni Soykırımı Yasası'nı kabul etmesi nedeniyle bu konudaki haberlerde 2001 yılının Ocak ayında yoğunlaşma görülmektedir. Bunun yanı sıra Ermeniler ve Türkler arasında yumuşama girişimlerine yönelik olarak gazetenin İstanbul Büro Şefi Douglas Frantz tarafından 2 ayrı haber-yorum yayınlanmıştır. Türk-Ermeni husumetini azaltmaya yönelik olarak gayri resmi bir komisyonun harekete geçmiş olduğuna işaret eden Frantz¹²⁴, bazı eski devlet görevlilerinin bu komisyonda yer aldığını ve birkaç aydan beri ihtiyatlı toplantılar yapılmakta olduğunu bildirmektedir. Türk Ermeni Uzlaşma Komisyonu adı verilen ve 10 kişiden oluşan bu grup işbirliği yapmaya ve iletişim kurmaya gayret ederek her iki ülke arasında hükümetler arası görüşmeler yapılabilmesi için alt yapıyı hazırlamaya çalışmaktadırlar.

¹²⁴ Douglas Frantz, **Unofficial Commission Acts to Ease Turkish-American Enmity**, 10 Temmuz 2001

Colgate Üniversitesi öğretim üyelerinden Dr. Balakian'ın Frantz'ın yazısına atfen The New York Times'a göndermiş olduğu mektupta¹²⁵, Ermeniler ve Türklerin aralarındaki husumeti kaldırmak için diyalog arayışı içerisine girmiş olmalarını olumlu bir işaret olarak değerlendirmekte, ancak tarihsel gerçek kabul edilmedikçe uzlaşmanın mümkün olamayacağına işaret etmektedir. Balakian'a göre Türkiye Birinci Dünya Savaşı sırasında Genç Türkler¹²⁶ yönetiminin Ermenileri katletmiş olduğunu kabul etmelidir.

2001 yılı içerisinde Vatikan'ın Ermeni sorununa yaklaşımı ile ilgili olarak 2 ayrı haber yayınlanmıştır. Associated Press ajansı tarafından The New York Times'a aktarılan habere göre¹²⁷ 1915'te ölen Ermeni Katolik bir rahip “şehit” olarak ilan edilmiş ve ileride aziz olarak anılabilmesinin yolu açılmıştır. Henneberger tarafından kaleme alınan habere göre ise¹²⁸, Papa John Paul II, Amerika'nın anahtar konumundaki İslâmcı müttefiki Türkiye'yi kırmamaya özen göstererek, Ermenilerin soykırım olarak nitelendirdikleri 1915 katliamını diplomatik bir dille kınamaktadır.

“Dünyanın dört bir yanındaki Ermeniler Papa'nın kurbanların anısına düzenlenen duygusal bir tören sırasında “soykırım” kelimesini telaffuz edip etmeyeceğini görmek için kendisini can kulağıyla dinlemişlerdir. 2000 yılı içerisinde yayınlamış olduğu bir belgede soykırım nitelemesini kullanan Papa'ya Türkler tarafından gelen tepkiler üzerine, bu kez konuyu daha ihtiyatlı ele almış ve yok

¹²⁵ Peter Balakian, **Turks and Armenians**, 16 Temmuz 2001

¹²⁶ Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında önce muhalefet yapan, daha sonra ise iktidara gelen, kendilerine “Jön Türkler” adı da verilen milliyetçi, laik ve meşrutiyetçi İttihat ve Terakki Yönetimi (Findley, 2012)

¹²⁷ AP, **Europe, Vatican City: Armenian Is “Martyr”**, 25 Nisan 2001

¹²⁸ Melinda Henneberger, **Delicately, Pope Declares 1915 Killings of Armenians**, 27 Eylül 2001

olmanın eşiğine getirilmiş olan Ermenilere karşı uygulanmış olan korkunç şiddet nedeniyle Katolik dünyasının dehşet içerisinde bulunduğunu ifade etmiştir. Soykırım kelimesinin İngilizce karşılığı “genocide” yerine Ermenicede büyük felaket anlamına gelen “metz yeghern” kelimesini kullanmıştır.”

Ermeniler soykırım iddialarını güçlendirmek ve daha büyük kitlelere ulaştırabilmek için farklı boyutlarda lobi çalışması yapmaktadırlar. Stephen Kinzer imzalı habere göre¹²⁹, Amerikalı Ermeniler 1915’te olanların sadece toplu bir öldürme olayı olmaktan ziyade bir soykırım olduğu konusunda politikacıları ve diğerlerini ikna edebilmek için Ermeni Soykırım Müzesi ve Anıtı oluşturmak ve konuyu kendi perspektiflerinden anlatabilmek amacıyla 75 milyon dolarlık bir fon toplama gayreti içerisinde oldukları belirtilmektedir.

Ermeniler lobi faaliyetlerini sinema filmlerine de taşımak için çaba göstermektedirler. Dave Kehr tarafından kaleme alınan yazıya göre¹³⁰, Atom Egoyan’ın ne 1997 yılında çektiği ve bir okul otobüsü kazası sonrasında perişan olan bir kasabanın hikâyesini anlatmış olduğu ve Oskar’a aday gösterilen “The Sweet Hereafter” adlı filmi, ne de başka bir yapıtı, “Ararat / Ağrı” adlı filmi kadar ön plana çıkıp hassasiyet yaratmıştır. Film içinde bir film olan Ararat 1915 yılında Türkiye’nin Doğu Anadolu bölgesinde bulunan ve eski Ermenistan’ın başkenti olan Van’da geçmekte ve Osmanlıların şehirdeki Ermeni nüfusuna karşı girişmiş olduğu katliamı ve sonrasında yaşanan tehciri anlatmaktadır.

¹²⁹ Stephen Kinzer, **Plans for Museum Buoy Armenians and Dismays Turks**, 24 Nisan 2002

¹³⁰ Dave Kehr, **The Armenians and the Turks**, 7 Haziran 2002

Murray Whyte de yine 2001 yılı içerisinde yayınlanan yazısında¹³¹ aynı filme göndermekte yapmaktadır. Her iki yazıda da Batılı bilim insanlarının yapılan bu katliamı soykırım olarak nitelendirdikleri ve 1915–1923 yılları arasında 1,5 milyon kadar Ermeninin katledilmiş olduğunu iddia ettikleri, bununla birlikte Türk hükümetlerinin bunu bugüne kadar sürekli inkâr etmiş oldukları ve onlara göre katliam değil, savaş sırasında 500.000 kadar Ermeninin hayatlarını kaybetmiş oldukları hatırlatılmaktadır.

16 Temmuz 2001 tarihinde The New York Times’a Ermeni konusuyla ilgili olarak mektup da göndermiş olan Peter Balakian’ın kaleme almış olduğu “The Burning Tigris: The Armenian Genocide and America’s Response (Yanan Dicle: Ermeni Soykırımı ve Amerika’nın Cevabı)” isimli yayın gazetenin kitap tanıtım sayfalarına da taşınmıştır.¹³² Dünya Politika Enstitüsü’nde görev yapmakta olan Cooper’a göre, Balakian kitabında Osmanlı İmparatorluğu yönetiminde yaşayan Ermenilerin öldürülmesine karşı olağanüstü insancıl bir tepki gösterilmiş olduğuna işaret etmektedir.

“1894–1896 yılları arasında II. Abdülhamit döneminde 200 bin kişinin öldürülmüş olması Amerikan kamuoyunu harekete geçirmiş, açlık sorunu yaşayan Ermenilere yardım kampanyası Birinci Dünya Savaşı boyunca ülke çapında canlılığını sürdürmüştür. Amerikalılar, Ermenilere karşı yapılanları Osmanlı İmparatorluğu zamanında yaşayan Hıristiyan azınlıklar arasında bulunan Protestan misyonerlerden, diplomatlardan, doktorlardan ve Kızıl Haç gibi yardım kuruluşlarından öğrenmişlerdir. “

¹³¹ Murray Whyte, **Facing the Pain of a Past Long Hidden**, 17 Kasım 2002

¹³² Belinda Cooper, **The Burning Tigris**, 19 Ekim 2003

Yine Belinda Cooper tarafından kaleme alınan “Türkler Ermeniler Konusundaki Sessizlik Duvarını Yıkıyor” başlıklı yazıda ise¹³³ Taner Akçam ve Halil Berktaş’ın Ermeni görüşlerini benimseyen çalışmalarından övgü ile bahsedilmektedir.

2005 yılının son ayında Ermeni iddiaları ile ilgili olarak manşetlere taşınan haberlerden birinde Orhan Pamuk¹³⁴, Reuters kaynaklı diğerinde ise Hirant Dink¹³⁵ yer almıştır. The New York Times muhabiri Şebnem Arsu tarafından kaleme alınan haberde, Orhan Pamuk’un kendisiyle yapılan bir mülakat sırasında, 1915 yılında bir milyon Ermeninin Türkler tarafından öldürüldüğünü söylemiş olması nedeniyle kendisi hakkında açılmış olan davada mahkemenin karar için 7 Şubat 2006 tarihini belirlemiş olduğu aktarılmaktadır. Haberde ayrıca bu tür davaların Türkiye’nin Avrupa Birliği ile ilgili beklentilerine gölge düşürmekte olduğu belirtilmekte, Pamuk’un edebiyatçı kimliği ve kitapları üzerinde de durulmaktadır.

Reuters tarafından gazeteye aktarılan haberde ise Ermeni asıllı Türk vatandaşı Hirant Dink hakkında benzer bir davanın açılmış olduğu belirtilerek bu tür yaklaşımların Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne tam üyelik sürecini engelleyeceği vurgulanmakta, ayrıca benzer bir dava nedeniyle yargılanıyor olması nedeniyle Orhan Pamuk’a da gönderme yapılmaktadır. Yazıda ayrıca Osmanlı Türklerinin 1915

¹³³ Belinda Cooper, **Turks Breach Wall of Silence on Armenians**, 6 Mart 2004

¹³⁴ Şebnem Arsu, **Turks Defer Trial of Novelist Who Cited Armenian Deaths**, 17 Aralık 2005

¹³⁵ Reuters, **Turkey Brings Another Case Against an Ethnic Armenian**, 26 Aralık 2005

yılında 1.5 milyon Ermeni'yi öldürmüş oldukları, tarihçilerin büyük bir bölümünün bunu soykırım olarak nitelendirmelerine karşın bu konunun Türkiye'de tabu olarak kabul edilmekte olduğu ifade edilmiştir. The New York Times'ın soykırım konusuna daha ihtiyatlı yaklaşan genel tutumuna karşın Reuters haber ajansının bu konuyu daha kesin bir dille ifade etmiş olması dikkat çekicidir.

IV.1.3. "THE NEW YORK TIMES"A TÜRKİYE'DEN GÖNDERİLEN VE KABUL EDİLEN TÜRK İÇ SİYASETİ VE SORUNLARINA YÖNELİK YAYINLAR (TÜRKİYE'DEN GELEN AKIŞ)

Gazete'de iç siyasete yönelik haber akışının genelde Türkiye içerisinden gerçekleştiği görülmektedir. Ağırlıklı olarak Türk gazeteciler veya New York Times'ın Türkiye muhabirlerince kaleme alınan yazılarda, 2002 yılındaki seçimler sonrasında yeni bir muhafazakar partinin başarısıyla değişen siyasi iklim gündeme getirilirken, Adalet ve Kalkınma Partisi ve liderine yönelik olumlu ve destekleyici yayınlar yapıldığı gözlemlenmiştir.

IV.1.3.1. TÜRK SİYASET ÇERÇEVESİ

2001 yılı içerisinde Türkiye'deki iç siyaset ile ilgisi açısından gündemi oluşturan konuların başında Fazilet Partisi'nin kapatılmış olması ve bunun ardından kurulmuş olan AKP gelmektedir. The New York Times'ın Türk siyasi gündemiyle özellikle 2002 yılı içerisinde çok daha yakından ilgilendiği

görülmektedir. 2001’de yayınlanan 6 yazıya karşılık 2002 içerisinde 29 yazı yayınlanmıştır. Sağlık sorunlarıyla mücadele eden Başbakan Ecevit’e görevi bırakması için yapılan baskılar, hükümet içerisindeki huzursuzlukların ardından hükümetin erken seçime gitme kararı alması, Recep Tayyip Erdoğan’ın mahkûmiyeti nedeniyle seçimlere girip aday olmasına izin verilmemesi, yeni kurulan AKP’nin kapatılması için yapılan girişimlere yönelik haberler yayınlanmıştır. Gazetede, Türkiye’de oluşan yeni siyasi iklim “demokratik muhafazakârlık” olarak çerçevelenmiştir.

IV.1.3.1.1. ADALET VE KALKINMA PARTİSİ’NİN İKTİDARA GELİŞİ

3 Kasım 2002 tarihindeki seçimlerin sonuçları gazetesinin birinci sayfasından¹³⁶ “Seçmenler Türkiye’deki Liderleri Kovdu” başlığı altında okuyucuya duyurulmuştur. Habere göre, seçmenler ılımlı ve laik bir Türkiye’yi desteklediklerini vurgulayarak bu konudaki korkulardan toplumu uzaklaştırmak isteyen eski bir İslamcı liderliğindeki bir partiyi büyük bir farkla seçmiş ve iktidardaki partileri yönetimden öfkeyle tasfiye etmişlerdir. AKP lideri 48 yaşındaki Recep Tayyip Erdoğan’ın AB’ye katılmaya kararlı oldukları ve ABD ile güçlü ilişkilerin devamına sıkı sıkıya bağlı kalacakları söylemi vurgulanmıştır.

“Erdoğan, Amerikalı muhabirlere vermiş olduğu mülakatta “laikliğin inanç ve dinlerin koruyucusu olduğunu, kendilerinin laikliğin güvencesi olduklarını ve yönetimlerinin bunu açıkça ispatlayacağını, bir zamanlar AB’ye katılmaya karşı olmalarına rağmen şimdi ilk önceliklerinin üye olmak için resmi görüşmelere başlamak olacağını” ifade etmiştir. Kullanılan oyların yüzde 99’luk kısmının

¹³⁶ Ian Fisher, **Voters in Turkey Expel Leadership**, 4 Kasım 2002

sayılmasının ardından toplam oyların yüzde 34,2'sini alan AKP Türkiye'deki seçim yasasına göre tek başına hükümet kurmaya hak kazanmıştır. Laikliğin sadık bekçisi Cumhuriyet Halk Partisi yüzde 19,4'lük oy oranıyla ikinci olurken kamuoyu yoklamalarında üçüncü sırada gözükken Genç Parti yüzde 10'luk barajın altında kalarak parlamentoya girememiştir.”

Seçimlerin ardından Türk demokrasisinin geleceği ve seçimleri kazanan AKP'nin konumuyla ilgili olarak Kasım ve Aralık 2002'de çok sayıda yazı kaleme alınmıştır. Bu dönemde baş haber aktörleri AKP ve partinin seçimlerde aday olamamış lideri Erdoğan'dır. Türk siyasi yaşamını ilgilendiren konularda yapılan haber ve yorum sayısı 2003'te 9'a çıkmıştır. 2004 ve 2005'te ise yazıların sayısı 3'e düşmüştür.

Seçimler sonrasında “İslâm Demokratik Bir Yöne Gidiyor“ başlığı altında Bilgi Üniversitesi Siyaset Bilimi Profesörü Soli Özel imzasıyla yayınlanmış olan makalede¹³⁷ İslam ve demokrasi arasındaki ilişki irdelenmiştir.

“Yapılan son seçimler Türk politikasını temellerinden sarsıp artık tükenmiş seçkinleri tasfiye etmiştir. Birbirinin ardı sıra kurulmuş olan İslamcı siyasi partiler arasında üçüncüsü ve en az İslamcısı olan AKP oyların üçte birini alarak seçimlerden galip çıkmıştır. Aslında bu seçimler İslâm'a veya Türkiye'nin modernleşme ve laikliğe sırtını dönüp dönmeyeceğine yönelik olmayıp Türkiye'de siyasetin yeniden yapılandırılmasına, mevcut partilere karşı halkın öfkesinin taşmasına ilişkindir.

Başbakan Ecevit'in Demokratik Sol Parti'sinin 2002 seçiminde yüzde 1,3 gibi acınacak düzeyde bir oy oranında kalmış olması bunun açık bir göstergesidir. Bu bağlamda AKP, ekonomik krizin ve dünya piyasalarına entegre olmanın yükünü omuzlarında taşıyan kızgın, ezilmiş, yoksullaşmış ve dışlanmış kalabalıkların sesi olmuştur. Seçim sonuçları da taşralı orta sınıf, muhafazakâr meslek erbabı ve aydınlar arasında oluşmuş olan yeni bir koalisyonu göstermektedir. Ancak bunlar arasındaki menfaatlerin birbirleriyle çelişiyor olması nedeniyle dengeleri oturtmak zor olacaktır. AKP, önündeki en önemli bu sorunu aşabildiği takdirde siyasi spektruma sahip çıkarak Türkiye'nin en nüfuzlu partisi haline gelebilecektir.

¹³⁷ Soli Özel, **Islam Takes a Democratic Turn**, 5 Kasım 2002

Kendi İslamcı siyaset geleneğini reddeden AKP Türkiye'yi AB'ye entegre etme, demokrasiyi geliştirme ve siyasi sistemi özgürleştirme platformuna girmiştir. Türkiye'nin IMF destekli ekonomik istikrar programında değişiklikler yapılacağına ilişkin endişelere rağmen parti hem yurt içinde hem de yurt dışında piyasaların korku ve şüphelerini dindirme konusunda başarılı olmuştur. Erdoğan seçim zaferi gecesinde yapmış olduğu konuşmalarda mesajlarını titizlikle seçmiş, lâikliğe, hukuk düzenine ve Türkiye'nin Batı yanlılığına bağlı kalacağı konusunda teminat vermiştir.

Özel'e göre AKP'nin parti programına bağlı kalıp kalmayacağından şüphe etmeye, ordu ile arasında gerilim beklenmesine gerek bulunmamaktadır. Çünkü parti seçim kampanyası sırasında saygın diplomat ve politikacıları da aday göstermiş, orduyu karşısına almamak için çaba göstermiştir. 11 Eylül sonrası ortamda İslam ve demokrasinin uyumunun sorgulandığı bir sırada Türkiye'nin bu deneyimi çok büyük önem arz etmektedir. Başarılı olunduğu takdirde, Türkiye lâikliğin gerçek anlamda liberal ve hoşgörülü olabileceğini ve demokrasinin Müslüman bir toplumda işleyebileceğini göstermiş olacaktır. Bu deneyin başarılı olabilmesi için AKP'ye, lâik seçkinlere ve AB'ye görev düşmektedir. AB'nin üyelik görüşmelerine başlanması için göndereceği davet Türkiye'deki liberal siyasi değişiklikleri sağlamlaştıracak, Müslüman ülkeler ile Batı arasındaki engelleri azaltmaya başlayacaktır.”

Özel'in yazısının yanı sıra aynı gün gazetenin Yazı İşlerince kaleme alınan “Türkiye Değişim İçin Oy Kullandı” başlıklı başyazıda¹³⁸ Özel'inkine benzer görüşler dile getirilmiştir

“Türk seçmenler başarısız hükümeti indirerek yerine ülkenin mevcut militer ve siyasî yapısına karşı olan liderleri seçmişlerdir. Bu İslâm dünyasının başka yerlerinde de arzu edilen bir durumdur.“

Erdoğan'ın parlâmentoya girmesine izin verilmemiş olması eleştirilmekte, gerçek bir demokraside sadece bir şiir okunmasından dolayı bir kişinin siyaset yapmasının engellenemeyeceği vurgulanmaktadır.

¹³⁸ **Turkey Votes for Change**, 5 Kasım 2002

“Bu onur kırıcı yasak hemen kaldırılmalıdır. Erdoğan’a karşı Türk ordusunun bariz desteğiyle uygulanmakta olan yasal tacize son verilmelidir. 5 yıl önce ordunun İslamcı hükümeti indirmek için giriştiği çabalar tekrarlanmamalıdır. O günden bu yana AB’ye girebilmek umuduyla gerçekleştirilen reformlar sayesinde Türk demokrasisi daha güçlü bir konumdadır. Türkiye her ne kadar 2004’te Birliğe katılacak yeni 10 üye arasında bulunmasa da daha sonraki aşamada katılması muhtemeldir. ABD, hükümetin demokratik siyaset çabalarını engellememesi için stratejik ortağı Türk ordusu üzerindeki etkisini kullanmalıdır.”

Gazete yönetiminin Türkiye’deki siyasete ilgisi gerek 2003’te gerekse 2004’te devam etmiş olup zaman zaman değerlendirmeler yapmışlardır. “Türkiye’de Değişen Hava” başlıklı makaleye göre¹³⁹, Türk parlamentosunun Temmuz 2003 sonunda ordunun siyasi gücünü azaltmayı ve ifade özgürlüğünü artırmayı amaçlayan tasarımı kabul etmiş olması, ordunun egemenliğinde olan Türk politikası açısından önemli bir gelişmedir.

“İlımlı İslâmcıların kontrolündeki hükümetin önündeki zorluk yeni önlemlerin uygulanmasını sağlamaktır. Bu tür girişimlere karşı Türk ordusu son 40 yılda 4 kez hükümet devirerek karşılık vermiştir. Türkiye’deki demokratik yönetime verilen geniş destek nedeniyle bu tür girişimler artık mümkün değildir. Ancak söz konusu reformlar havanın ne kadar değişmiş olduğunu göstermektedir. Ordu geri planda kalarak ülkenin demokrasisinin güçlenmesine, hedeflenen AB üyeliğine doğru ilerlemesine izin vermelidir.

Kabul edilen yasa tasarısının odağında, ordunun siyasi nüfuzunun merkezinde yer alan, askeri lider ve üst düzey politikacılardan oluşan Milli Güvenlik Kurulu bulunmaktadır. Kurulun yürütme yetkisi kaldırılarak bir danışma kuruluna dönüştürülecek, geçmişteki yetkileri neredeyse Başbakaninkine denk olan Genel Sekreterin dört yıldızlı bir general olma şartı kalkacak, gizli askeri bütçe artık parlamento incelemesine açık olacak, ifade ve toplanma özgürlüğünü kısıtlayan bazı yasalar kaldırılacaktır.

Türkiye’yi AB üyeliğine hazırlamayı amaçlayan reformlar gerçekleştirilebildiği takdirde görüşmeler 2004 yılı sonunda başlayacaktır. Böylesine cesur adımlar atan Erdoğan Avrupa’dan her türlü desteği hak etmiştir. ABD, Türkiye’nin Irak savaşı sırasında Amerikan askerlerinin ülke topraklarına konuşlanmalarına izin

¹³⁹ **A Changed Climate in Turkey**, 4 Ağustos 2003

vermemesinden dolayı duyduğu öfkeyi bir kenara bırakarak Erdoğan'ın çabalarına destek vermelidir. Washington demokratik reformların gerçekleştirilebilmesi sırasında İslâmcılara güvendiğini göstererek çok kazançlı çıkabilir.”

“Bir Türkün Başarı Hikâyesi”¹⁴⁰ başlığı altında yayınlanan yorumda ise The New York Times yönetimi, Türkiye'nin bütün Müslüman Orta Doğu için yapıcı bir örnek oluşturarak şaşırtıcı ve cesaret verici bir şekilde değişmekte olduğunu, demokratik çoğulculuktan yana olan İslâmcı politikacı Başbakan Erdoğan'ın liderliğinde, AB'nin üyelik kriterlerine uyum sağlamak amacıyla geniş kapsamlı reformları hayata geçirmiş olduğunu vurgulamaktadır.

“Şu anda Beyaz Saray'ı ziyaret etmekte olan Erdoğan, Irak savaşı sırasında bozulan ilişkileri onarmak için çok çalışan Batı yanlısı bir lider olup Bush yönetimi kendisinin bu çabalarını açıkça takdir etmektedir. Ancak Washington Kıbrıs sorunun çözümü ve buna bağlı olarak Türkiye'nin AB üyeliği için daha fazlasını yapabilme imkânına sahiptir. Kıbrıs Rum liderlerinden hızlandırılmış prosedürü, Denктаş ve onu destekleyen Türk ordusundan engellemelerine son vermelerini isteyerek yardımcı olabilir. Ülkenin Batı yanlısı olmasının güçlü savunucuları olduklarını iddia eden Türk generalleri, Erdoğan'ın Kıbrıs diplomasinin arkasında durarak, kendisinin demokrasi çabalarına destek vererek Türkiye'nin AB adaylığını güçlendirebilirler. Erdoğan'ın başarılı olması Amerika'nın çıkarına olacaktır.”

IV.1.3.1.2. EKONOMİK SORUNLAR

“The New York Times” Türk ekonomisi ile ilgili gelişmeleri yakından izlemiş, özellikle de Türkiye Cumhuriyeti tarihinde yaşanmış en ağır ekonomik krizlerden birisi olan 2001 krizi süresince Türkiye'deki gelişmelere sayfalarında sık sık yer vermiştir. 2001 yılında 41 kez sayfalara taşınan ekonomi haberleri, krizin

¹⁴⁰ A Turkish Success Story, 28 Ocak 2004

atlatılmasıyla giderek azalmış, 2002’de 7’ye, 2003’te ise 3’e düşmüştür. Türk ekonomisini konu alan yazılar 2004’te 7, 2005’te ise 5 kez yayınlanmış, yayınlar genel olarak “kriz” çerçevesinde ele alınmıştır.

Türk ekonomisine dönük yazılarda Türkiye’ye ve Türk yönetiminin özelleştirme çabalarına sempati ile bakılmış¹⁴¹, Amerikan yönetiminin ekonominin yeniden rayına oturtulabilmesi için Türk hükümetine vermiş olduğu destek manşete taşınmıştır¹⁴².

Ekonomi ile ilgili haber aktörleri arasında en başta gelen figürler ekonomi yönetiminin başına getirilen Kemal Derviş, bir süredir zaten devam etmekte olan krizin açığa çıkmasında başrolü oynayan dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ile Başbakan Bülent Ecevit’tir. Kurumsal aktörler arasında ise en ön sırada I.M.F. gelmektedir. 2001 yılı içerisinde Türkiye ile ilgili haber başlıklarında I.M.F.’nin adı 10 kez zikredilmiştir.

“Eastward to Tartary: Travel in the Balkans, the Middle East and the Caucasus” isimli bir kitabı da bulunan yazarlardan birisi olan Robert D. Kaplan, 2001 yılında Türkiye’de yaşanan ekonomik kriz sırasında kaleme aldığı bir yazısında¹⁴³, Türkiye’nin demokratik ve finansal yapılanma süreci içerisinde

¹⁴¹ Douglas Frantz, **Turkey Tries to Sell-Off of State Companies**, 19 Ocak 2001

¹⁴² Douglas Frantz, **Bush Backs Turkish Efforts to Resolve Economic Crisis**, 24 Şubat 2001

¹⁴³ Robert D. Kaplan, **Turkey’s Precarious Success / Türkiye’nin Nispi Başarısı**, 27 Şubat 2001

bulduğunu, ancak ekonomik sorunların aşılabilmesi için sistemin Türkiye'nin gereksinimlerine cevap verebilir konuma gelmesi, bankacılığın şeffaflaşması ve vergi sisteminin geliştirilmesi gerekliliğinden söz etmektedir. Kaplan'a göre Türkiye, Brezilya ile birlikte dünyadaki en hızlı modernleşme çabaları gösteren ülkelerden birisidir. Türkiye'deki demokratik sistemi ve ordunun konumunu da vurgulayan Kaplan, kriz her ne kadar Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ile Başbakan Bülent Ecevit arasında gerçekleşen tartışmanın hemen ardından açığa çıkmış olsa da yaşanmakta olan krizin siyasi ve stratejik olmaktan ziyade ekonomik olduğu konusunda Bush yönetimine mesaj göndermiştir.

Gazete editörlerince isim verilmeden 4 Mart 2001 tarihinde yayınlanan bir başyazıda¹⁴⁴ yine Türkiye'de yaşanmakta olan ekonomik kriz mercek altına alınmakta, Türkiye'nin ABD için Orta Doğu ve NATO'da hayati derecede önemli bir ülke olduğu vurgulanmaktadır. Editöre göre ekonomik modernleşme sürecini tamamlayabilmesi için Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılması gerekmektedir. Bu yazıya atfen cevap gönderen gazete okuyucularından Paul J. Kutschera ise¹⁴⁵ belirtilen görüşlere genel olarak katıldığını, ancak bu krizin nedenleri arasında kontrolden çıkan askeri harcamalar, yolsuzluklar ve Kuzey Kıbrıs'taki yönetimin de bulunduğunu belirtmekte, Bush yönetimi ve IMF'nin bu sorunları çözünceye kadar Türkiye'ye yardımı ertelemesini önermektedir.

¹⁴⁴ **Turkey's Economic Troubles**, 4 Mart 2001

¹⁴⁵ Paul J. Kutschera, **Next Move for Turkey**, 11 Mart 2001

Ekonomi yönetiminin başına getirilen Kemal Derviş'i baş aktör olarak ele alan Thomas L. Friedman¹⁴⁶ ise, makalesinde Türk ekonomisinin felaketin eşiğine geldiğini, Türk Lirasının bir günde yüzde 25 değer kaybetmiş olduğunu, yıllardır süregelen siyasi yolsuzlukların ve kötü yönetimlerin, devlet bankalarının siyasi menfaatler için kullanılmış olmasının Türkiye'yi bugünlere getirmiş olduğunu söylemiş, Bush yönetiminin Kemal Derviş'in yönetimini üstlenmiş olduğu Türk ekonomisine IMF ve Dünya Bankası kaynaklarından 17 milyar dolarlık bir kurtarma paketi sağlamış olduğunu vurgulamıştır.

2002 yılına gelindiğinde Türkiye ile ilgili olarak The New York Times'ta yer alan ekonomi haberleri daha ziyade alınmakta olan ekonomik tedbirleri içermiş ve bankacılık alanında yapılan reformlara işaret edilmiştir. Bir önceki yıl olduğu gibi bu yıl yayınlanan haberlerde de IMF ve Dünya Bankası kurumsal aktörlerin en başında gelmektedir. Kemal Derviş de yine bir yıl önce olduğu gibi ekonomi haberlerinin baş aktörü konumundadır.

2003 yılında yer alan az sayıda ekonomi haberinde ise baş aktör Uzan ailesi olmuştur. Uzan ailesi ile ilgili olarak ABD'de devam eden Telekom davası nedeniyle gazete bu konudaki haberlere 2 kez yer vermiştir. Uzan ailesinin Telsim

¹⁴⁶ Thomas L. Friedman, **Turkey's Moment of Truth**, 5 Haziran 2001. New York Times'ın en çok okunan köşe yazarlarından birisi olan Ortadoğu uzmanı Friedman Türkiye'yi İran'la yapmış olduğu takas anlaşması nedeniyle eleştirmiş, daha sonra Haziran 2010'da Türkiye'ye gelerek konferanslar vermiş, bu konferanslarda ve daha sonra Türk basınına vermiş olduğu demeçlerde Türkiye ile ABD arasındaki ilişkilerin gerginleşmesinden rahatsızlığını belirtmiş, ilişkilerin yeniden canlandırılabilmesi için Başbakan Erdoğan ile Başkan Obama'nın bir hafta sonu ABD'de Camp David'de bir araya gelmelerini önermiştir (**Hürriyet**, 17 Haziran 2010, s. 26).

isimli şirketinin Motorola ve Nokia'dan ekipman almak amacıyla 1998 yılında almış olduğu krediyi geri ödemiş olması nedeniyle New York'ta açılan davalar manşete taşınmıştır¹⁴⁷. Landon Thomas Jr ise 25 Mart 2003 tarihinde kaleme aldığı yazısında¹⁴⁸ Türkiye'nin Irak'a yardım karşılığında ABD'den alabileceği 30 milyar doların Türk ekonomisi için büyük bir rahatlama fırsatı yaratmış olduğunu, ancak son yıllardaki en büyük parlamento çoğunluğunu elinde bulunduran ve dünya olayları karşısında hiçbir tecrübesi olmayan ve muhafazakâr İslamcı politikacılardan oluşan yeni hükümetin bu fırsatı kaçırmış olduğunu belirtmiştir.

IV.1.3.1.3. ULUSLARARASI TİCARET: ULUS ÖTESİ FİRMALAR OLARAK MOTOROLA VE NOKİA

2004 yılında Uzan ailesi yine 3 kez haber olmuştur. Bu haberlerde, Motorola ve Nokia'nın kazanmış olduğu davaya karşı Uzan ailesinin Amerika'da yapmış olduğu temyiz başvurusunun reddedildiği¹⁴⁹, Türkiye'de de süren davalar neticesinde bu aileye ait 219 şirketin mal varlıklarına el konulmuş olduğu¹⁵⁰ bildirilmektedir.

¹⁴⁷ Barnaby J. Feder, **2 Phone Giants in Court to Fight Turkish Family**, 17 Şubat 2003

¹⁴⁸ Thomas Jr Landon, **U.S. Disfavor Drains Turkish Economy**, 25 Mart 2003

¹⁴⁹ Bloomberg News, **Turkish Family Loses Again in Phone Case**, 10 Şubat 2004

¹⁵⁰ Reuters, **Turkey Seizes 219 Companies of Uzan Family**, 16 Şubat 2004

IV.1.3.1.4. TL'DEN SIFIR ATILMASI

Türkiye'nin parasından altı sıfır atma operasyonu ile ilgili olarak da 2 ayrı yazı kaleme alınmıştır. Mizahi bir dille kaleme alınmış olan ve gazetenin “Gezi” bölümünde yayınlanan yazıda¹⁵¹ 1 Ocak 20045 tarihinden itibaren Türkiye’de bir fincan kahve içmek için artık milyonlar ödenmesinin gerekmeyeceği belirtilmektedir.

IV.1.3.1.5. SAKIP SABANCI'NIN ÖLÜMÜ

Aynı yıl gazetede yer alan haberlerden birisi de Türkiye'nin ekonomi devlerinden birisi olan Sakıp Sabancı'nın 71 yaşında hayata gözlerini yummuş olmasıdır¹⁵². Türkiye'nin önde gelen hayırsever ve iş adamlarından birisi olan Sabancı'nın aile servetinin Forbes listesinde 147. sırada yer aldığı, grubun 30.000 çalışanı olduğu, ülke çapında 100'den fazla sağlık, eğitim ve kültür merkezine sahip buldukları vurgulanmıştır.

2005 yılında yayınlanan toplam 5 ekonomi haberinden 3'ü Uzan ailesini ve sahip oldukları Telsim isimli telekom şirketini içerirken General Electric's'in 1.56 milyar dolar karşılığında Türkiye'nin en büyük üçüncü bankası olan Garanti Bankası'nın hisselerini satın alması¹⁵³ da haber olmuştur.

¹⁵¹ Fran Handman, **Travel Advisory: Turkish Currency Loses Six Zeros**, 26 Eylül 2004

¹⁵² Obituaries (Vefat), **Sakıp Sabancı, 71, Businessman**, 13 Nisan 2004

IV.1.4. TÜRKİYE’NİN LÂİK YAPISI VE MÜSLÜMAN KİMLİĞİ

The New York Times’ta Türkiye’nin Müslüman kimliğine vurgu yapılırken çoğunlukla lâik sistemine de gönderme yapılmıştır. Bu konuyla ilgili olarak 2001 yılında 7, 2002’de 6, 2003’te 1, 2004’te 1 ve 2005’te iki kez haber ve yorum yayınlanmıştır. 24 Kasım tarihinde yayınlanan bir makalede 3 Kasım 2002 genel seçimlerinde iktidara gelen AKP merkezinde İslam-Demokrasi ilişkisi ele alınmıştır¹⁵⁴. Gazetede bu konuda baş aktör olarak Recep Tayyip Erdoğan öne çıkmış, kendisi iktidarının ilk zamanlarında “eski İslâmcı”, devam eden süreçte ise “demokrat” olarak nitelendirilmiş, haber ve yorumlarda İslamcı-laik kesim arasındaki çatışmaların merkezinde yer alan kişi olarak çerçevelenmiştir.

The New York Times’ın Pulitzer ödüllü ve kitapları çok satan yazarlarından biri olan Friedman 11 Eylül saldırılarının ardından yazmış olduğu “The Big Terrible / En Korkunç Olanı” isimli makalesinde¹⁵⁵ aralarında Türkiye de olmak üzere birçok Müslüman ülkenin meydana gelen saldırılar nedeniyle büyük üzüntü duymuş olduklarını kendisine ilemiş olduklarını nakletmiştir. Friedman yaşanan terörist saldırıların tüm Arap ve Müslüman dünyasına mal edilmesini önlemek ve teröristle Müslümanlığı birbirinden ayırmak ve gelecekte ortaya çıkabilecek bazı

¹⁵³ Bloomberg News, **Europe, Turkey: G.E. To Buy Stake in Garanti Bank**, 26 Ağustos 2005

¹⁵⁴ Dexter Filkins, **Now Playing in Turkey; Can Islamists Run a Democracy in Turkey**, 24 Kasım 2002

¹⁵⁵ Thomas Friedman, **The Big Terrible**, 18 Eylül 2001

ayrımcılıklara, diğer bir deyişle, İslamofobia'ya dönüşmemesi için kendi payına düşen sorumluluk görevini yerine getirmektedir.

Gazetenin İstanbul bürosu müdürlüğüne 2001 yılında atanmış olan Somini Sengupta “İslâm Siyasetinin İhtimalleri ve Tehlikeleri” başlığı¹⁵⁶ altında izlenimlerini aktarmıştır.

“Türkiye'yi ilk kez ziyaret eden bir kişinin ilk algıladığı şey, Bizans ve Osmanlı yönetimi altında geçen bin yıllık bir geçmişten kalan en belirgin iz ne büyük bir imparatorluk, ne de dini bir geçmiştir. Bunlardan daha belirgin olarak ortaya çıkan 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Mustafa Kemal Atatürk'ün yüzüdür. Bu gür kaşlı general her yerdedir; fotoğrafları tüm resmi dairelerin ve daha birçok yerin duvarlarında asılıdır.

Türk vatandaşları kendilerini Müslüman olmaktan çok Türk olarak görmekte, her ne kadar Avrupalılar Kulübüne henüz kabul edilmemiş olsalar da kültürel ve politik rehber olarak Orta Doğu'yu değil, Avrupa'yı örnek almaktadırlar. Durum böyleyken Avrupa'nın Türkiye'yi din konusundaki kısıtlamalar nedeniyle eleştiriyor olması çelişkili bir durum sergilemektedir. Ancak Türkiye yine de dini bir toplumdur. Nüfusunun büyük çoğunluğu Müslüman olup devlet İslâm'ın nasıl uygulanacağını düzenlemektedir. İmamlar hükümete bağlı Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından istihdam edilmektedir. Her ne kadar birçoğu izinsiz inşa edilmiş olsa da camilerin inşaatı ve Kuran kursları açılması için izni yine Diyanet İşleri Başkanlığı vermektedir. İslâm inişe geçmiş, İslami partiler 1999 seçimlerinde iyi sonuç alamamışlardır. Hatta bir İslâmî parti 2001 başlarında kapatılmıştır.”

6 Ekim 2002 tarihinde gazetenin Yazı İşlerince “Double Talk on Democracy / İki Yüzlü Demokrasi Söylemi” başlığı altında yayınlanan yoruma¹⁵⁷ göre, savaşa hazırlanan Bush yönetimi, Irak'ta demokratik bir hükümet

¹⁵⁶ Somini Sengupta, **The Possibilities and Perils of Islamic Politics; Turkey's Secular Experiment**, 16 Aralık 2001

¹⁵⁷ **Double Talk on Democracy**, 6 Ekim 2002

oluşturulmasının İslam dünyasındaki politik reformlar açısından bir model teşkil edeceği düşüncesindedir.

“Bu doğru bir yaklaşım olmakla birlikte, ABD’nin demokrasi gündeminin sadece Irak’la sınırlı kalmaması, Türkiye, Pakistan, Fas, Kuveyt, Bahreyn ve Mısır gibi çoğunluk nüfusu Müslüman olan ülkelerde de demokratik siyaset kültürünün bulunduğu dikkate alınmalıdır.

Irak’ın kuzey komşusu Türkiye Washington’un ikiyüzlülüğünün en çarpıcı örneğidir. ABD’nin çok az bir yardımıyla Türkiye Washington’un tasavvur edemeyeceği kadar parlak bir demokrasi kültürüne ulaşacaktır. Türkiye, düzenli seçimleri, lâik anayasası, kadın hakları ve bağımsız medyası ile zaten Batı demokrasilerinden çok farklı değildir. Türk demokrasisinin sorunu askeri müdahalelere maruz kalıyor olmasıdır. Türkiye’nin en etkili müttefiki ABD ülkedeki sivil demokrasinin işlerlik kazanmasına kolaylıkla yardımcı olabileceken bunu yapmamaktadır. Bunun nedeni de Türk Silahlı Kuvvetleri’nin çok uzun zamandan beri Washington’a çok değerli askeri üsleri kullandırmış olmasıdır. Soğuk Savaş sırasında Sovyetler Birliği’ne karşı kalkan vazifesi görmüş olan Türkiye bugün de Kuzey Irak’a hava ulaşımı sağlamaktadır. Bu nedenlerden dolayı ABD seçilmiş İslâmcı politikacılara karşı laikliği savunan Türk generallerin yanında saf tutmaktadır.

Kamuoyu yoklamalarına göre Recep Tayyip Erdoğan’ın partisi açık ara ile önde gitmesine rağmen, Erdoğan 5 yıl önceki siyasi bir toplantıda İslami inancın gelişmesini savunan şiddet içerikli bir şiir okuması sonucu suçlu bulunarak siyasi haklarından men edilmiş olduğu için Yüksek Seçim Kurulu ordunun baskısı altında kendisinin parlamento seçimlerine girmesini yasaklamıştır. Seçmenlerin neredeyse dörtte biri tarafından desteklenen bir parti liderinin seçim dışında bırakılmasının demokrasiyi nasıl güçlendirdiğini anlamak hayli zor olmasına karşın Washington bunu yeterince protesto etmemektedir. Ordu da 5 yıl önce benzer bir biçimde demokratik İslâmcı politikacı Necmettin Erbakan’ı devre dışı kalmaya zorlamıştır. Ayrıca sivil hükümetler üzerine baskı kurarak Kürt azınlığa karşı sert baskıcı politikalar izlenmesine, seçilmiş lider ve gazetecilerin hapse atılmasına neden olmuştur.”

Aboubakr Jamaï ise 31 Mayıs 2003 tarihli yorumunda¹⁵⁸ Fas’taki demokrasi ve İslâmî kesimlerden söz ederken Türkiye’ye gönderme yapmış, Türkiye’nin önde gelen İslâmî gruplarının kamusal tartışmalara katılması, yönetimde

¹⁵⁸ Aboubakr Jamaï, **Morocco’s Choice: Openness or Terror**, 31 Mayıs 2003

görev almaları neticesinde kendilerinin siyasi ve sosyal duruşlarının daha makul bir düzeye gelmiş olduklarına işaret etmiş, kendilerinin de benzer uygulamalar yapmalarını önermiştir.

Gazetenin Yazı İşlerince kaleme alınan “Mosque and State in Turkey” (Türkiye’de Cami ve Devlet) başlıklı başyazıya¹⁵⁹ göre, İslâm ve demokrasinin gerçekte birlikte var olabileceğine ilişkin umutların arttığı bir dönemde, uluslararası toplum dikkatini Türkiye’ye yöneltmiş durumdadır. Ancak tam da bu sırada Türk Cumhurbaşkanı’nın dini okullardan mezun olan öğrencilere üniversitelere girişte eşit bazı haklar tanıyan yasağı veto etmiş olması hayal kırıklığı yaratmıştır. The New York Times editörlerine göre yasanın veto edilmiş olması gelişmekte olan bir demokrasinin ön koşulları arasında gelen dini özgürlükler ve eşit fırsat ilkesine darbe vurmuştur. Bununla birlikte, bu konuyla ilgili olarak tartışmaların yaşanıyor olması, dışlayıcı olmayan laik bir devletin temellerinin oturtulmasına katkısı olması açısından yine de cesaret verici olarak değerlendirilmektedir.

“İslâmî eğilimli bir çoğunluğa sahip Türk Parlâmentosu tarafından onaylanan yasa tasarısı ülkedeki katı laik elit kesimlerin şiddetli muhalefetiyle karşılaşmıştır. Gazete aralarında askerlerin de bulunduğu bu elit kesimi çok uzun zamandan beri Türk toplumsal hayatının hemen her alanında tahakküm kurmuş olmakla suçlamaktadır. Bu kesim dini okullarda eğitim gören öğrencilerin ileride muhafazakâr ve dinci siyasi partilerin kadroları olarak yetiştirilmesinden korkmaktadır. Ancak bu korku da Türkiye’deki demokrasinin altının oyulması riskini beraberinde getirmektedir. Eğer köktendincilik engellenmek isteniyorsa daha fazla insanın laik eğitim alması gerekliliği iddia edilmektedir. Dini eğitim almış olan ve eğitim reformunu destekleyen Recep Tayip Erdoğan’ın 2003 yılında büyük bir halk desteğini alarak iktidara gelmiş olduğu, İslâmî geçmişi nedeniyle kendisine de şüpheyle bakılmış olduğu, ancak bu şüphelerin temelsiz çıkmış olduğu ayrıca hatırlatılmaktadır.”

¹⁵⁹ **Mosque and State in Turkey**, 6 Haziran 2004

Christopher Caldwell de¹⁶⁰ Erdoğan'ı övmüş olduğu makalesinde Kemalizm'in kültürel normlarla karşı karşıya gelmiş olduğunu iddia etmektedir.

“Soğuk Savaş'ın bitiminden sonra Türklerin yaşamında çok büyük değişiklikler meydana gelmiştir. Ülkenin nüfusu periferiden merkeze gelenlerle her yıl bir milyon kişi artarken Erdoğan 2002 yılında iktidara geldikten sonra Atatürk Cumhuriyeti ile Türk kültürü arasındaki çelişkileri yok etme gayreti içerisine girmiştir. Önceleri Türk devleti daima Batı demokrasilerini taklit etme yoluna gitmiş, ancak ülkenin Müslüman orta ve alt sınıflarına fazla bir söz hakkı tanımamıştır. Suudi Vahabiler ya da İranlı Humeynicilerin kökten dinciliğiyle fazla benzerliği olmasa da Türkler İslâm Dünyası standartlarına göre yine de dindar olarak nitelendirilebilirler. Geçen bütün bir yüzyıl boyunca sessiz, fakir ve birbirlerinden kopuk yaşadıkları sonradan, 2000'li yıllarda güç ve özgürlüklerini elde eder etmez, İslâm ve geleneksel Türk değerleri de güç kazanmış, demokrasi genelde daha fazla İslâm anlamına gelmeye başlamıştır.

Kendisi de İstanbul'un yoksul kesimlerinde yetişmiş olan ve bu çevrelerin desteğini alarak parti içinden İstanbul Belediye Başkanlığına yükselmiş olan Erdoğan, görevi süresince hem kolaylıkla ulaşılabilir hem de şeffaf olmuş, elektrik ve suyu gecekondulara getirmiş, oralandaki çöpleri toplatmış, kanalizasyonlar inşa etmiştir. Bu da kendisine politik arenada bir sempati oluşmasına yol açmıştır.

Düzenlenen bir toplantıda İran Büyükelçisi aleni bir şekilde kökten dinciliğe övgüler düzünce ordu tankları sokaktan geçirmiş, “Post-Modern Darbe” olarak nitelendirilen bu girişim sonunda Erbakan'ın istifası sağlanmış, partisi de yasaklanmıştır. Bu arada, kamuoyu önünde minare ve süngülerle ilgili okumuş olduğu bir şiir nedeniyle Erdoğan 1998 yılında tutuklanmış, hapse atılmış ve elinden Belediye Başkanlığı payesi geri alınmıştır.

Ancak olaylar zaman içerisinde Erdoğan'ın lehine gelişmiştir. 1997 darbesi amacına ulaşamamış, yerleşik bütün siyasi partilere karşı bir güvensizlik dalgası oluşmuştur. Türkiye 2000'den 2001'e büyük bir ekonomik krizle girerken Erdoğan Erbakan'la yollarını ayırıp merkezde yer alan lâik siyasetçilerin yardımıyla A.K.P. yi kurmuş, ertesini yıl yapılan seçimlerde de partisi parlamentoda ezici bir çoğunluk elde etmiş, siyasi yasağının kaldırılmasını takiben de 2003'te Başbakan olmuştur. Titizlikle uyguladığı I.M.F. nin ekonomiyi kurtarma planı kendisine bir yol haritası olmuş, piyasa ekonomisiyle muhafazakârlığın bileşiminden oluşan politikası Anadolu'daki yeni sermaye sahibi Müslüman girişimcilerin desteğini kazanmıştır. Her

¹⁶⁰ Christopher Caldwell, **Bordering on What? Turkey Is Becoming More Democratic and Less Secular**, 25 Eylül 2005

zaman orduyu kamusal yaşamın içinde ya da dışında tutmanın bir yolu olarak nitelendirilen Avrupa Birliği üyeliği sayesinde de güçlü lâik orduyu karşısına almaksızın Müslüman kimliğini ön planda tutan muhafazakâr politikacıların karşılaşmış olduğu sorunlar aşılmıştır.

Erdoğan, Türkiye’de yasal olan doğum kontrolüne ve kürtaja karşı çıkmaktadır. Ama Türkiye’de din ve devlet arasında asıl sorun kadınların üniversitede ve devlet dairelerinde türban takmalarına izin verilip verilmemesi, dini okullara devam eden öğrencilerin burada elde etmiş oldukları ders kredilerini dini olmayan programlara saydırıp saydıramayacakları konusunda ortaya çıkmaktadır. AKP’nin ilk günlerinden beri Erdoğan’ın yanında yer alan, gazete sahibi ve köşe yazarı Nazlı Ilıcak’a göre kendisi, “velev ki başörtüsü laik düzene karşı siyasi bir simgedir. Yine de bunların üniversite gitmesinde bir sakınca yoktur. Dine karşıysanız bile bırakın gitsinler. Daha da özgürleşip kendi geleceklerini kurabilsinler”, demiştir.

Giderek daha fazla sayıda Türk İslâm ve sembollerinin modernite ile uyumlu olduğunu düşünmekte, hatta bir modernite işareti olduğu konusunda Ilıcak’ın görüşlerini paylaşmaktadırlar. Zira köyde sadece keçi yolunu bilen ve birden şehre gelip bilgisayar kursuna giden veya Starbucks Cafe’de oturan bir kadın toplumda artık yadırganmamaktadır.“

Caldwell İstanbul’da siyaset üreten kurumlardan biri olan TESEV’de görev yapan işadamı ve analist Can Paker’in görüşlerini de aktarmaktadır.

“Asıl konu halkın daha dinci olması değil, daha özgür olmasıdır. Özgür ve giderek artan bir ölçüde hareket kazanan kadınlar örtünmeye farklı nedenlerden dolayı karar verebilmektedirler. Bu aileyle veya geride kalan küçük kasabayla bir dayanışma sembolü veya yeni bir elit tabaka üyeliğinin bir göstergesi veya sadece moda da olabilir. Örtünme talebi ve daha fazla dini eğitim bir bakıma modernlik olup taşra Müslümanlarının giderek artan ekonomik gereksinimlerini yansıtmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu çökmeden ve etnik nüfusu dağılmadan önce işadamlarının çoğu Hıristiyan ve Musevî idi. Müslümanların babadan oğula devreden işletmelerini büyük ulusal ve uluslararası işletmelere çevirmesi uzun zaman almıştır. Ama şimdi bu bir tür Sünnî dayanışma yardımıyla gerçekleşmiştir. Müslümanlar için bir zorunluluk olan zekât ya da gönüllü bağışlar ülkenin kırsal kökenli işadamlarını önemli toplum liderleri haline getirmiş ve onları bir cemaat ilişkisi içerisine sokmuştur. Geleneksel değerleri benimsemiş olan güçlü girişimcilerce oluşturulan politik yapılaşma mücadelesi American Sun Belt, Canadian ve Australian West gibi şirketlerle benzerlik göstermektedir.

Erdoğan'ın partisi ve ekonominin en yenilikçi sektörleri arasındaki doğal yaklaşma giderek artmaktadır. Yıllar boyunca merkezi Türk devleti sosyal barışı, devlet destekli endüstri kollarında işler yaratmak suretiyle sağlamıştır. İş gücünün altında biri hala kamu sektöründe bulunmakta olup bunların menfaatleri güçlü sendikalarca korunmaktadır. Bununla birlikte, AKP'ye oy veren kesimin neredeyse tamamı bu devlet sisteminin dışında bulunmakta olup bunu savunmaları beklenmemelidir.”

Caldwell Türkiye’de başka hiçbir siyasi partinin bugüne kadar böylesine

Thatcher’ci bir rol üstlenmediğini iddia etmektedir.

“Erdoğan, çok büyük miktarlarda zararlarına karşılık tonlarca klorin maddesini İzmit Körfezi’ne döken kamu kuruluşu SEKA’yla mücadele etmiştir. Fabrika 51 gün boyunca militan işçilerce işgal edilmiş olmasına rağmen fabrikayı kapatmayı başarabilmiştir. Şimdi de kamuya ait bir çelik fabrikası olan Erdemir’i özelleştirmek için mücadele vermektedir. Bunu yaparken de sadece Erdemir’in sendikalarıyla değil, bu fabrikanın stratejik önemini savunan ordu yanlılarıyla mücadele etmektedir. İngilizce yayınlanmakta olan Turkish Daily News gazetesindeki bir habere göre, ekonomik açıdan güçsüz Güneydoğu bölgesinde yer alan Diyarbakır’a Ağustos ayında yapmış olduğu bir ziyaret sırasında Erdoğan kendisinden daha fazla fabrika inşa etmesini isteyen bir vatandaşa AKP hükümetinin orada hiçbir fabrika inşa etmeyeceğini, bunun yerine vergi iadeleri ve gaz, su, elektrik gibi giderlerde indirim öngören yeni bir bölgesel teşvik yasasıyla özel sektörü desteklemekte olduklarını söylemiştir. Türkiye bir zamanlar sürekli yurt dışına güç gönderirken bugün Kayseri gibi hızlı gelişen şehirler yabancı göç almaktadır. Türkiye’ye İran, Suriye ve başka yerlerden yasal olmayan yollarla gelen göçmenlerin sayısının 1 milyona ulaştığı tahmin edilmektedir.”

Harriet P. Lefley imzasıyla Christopher Caldwell’in “Bordering on What? Turkey Is Becoming More Democratic and Less Secular” başlıklı yazısına atfen gazeteye gönderilen bir okuyucu mektubuna göre ise¹⁶¹, Türkiye’nin giderek demokratikleşmekte olduğu doğru olmakla birlikte ülke giderek lâiklikten uzaklaşmaktadır. 2004 yılı içerisinde İstanbul’da bulunduğu bir camiye ziyaret

¹⁶¹ Harriet P. Lefley, **Bordering on What**, 9 Ekim 2005

ettiğini, ancak camide kadınların erkeklerden ayrı bir bölmede tecrit edilmelerini doğru bulmadığını aktarmakta, ayrımcılık yapılmakta olduğunu vurgulamaktadır.

IV.1.5. TÜRKİYE'DEKİ İNSAN HAKLARI

The New York Times'ın özellikle 2001–2002 yılları arasında Türkiye'deki hapishanelerde yaşanmış olan açlık grevlerine karşı çok ilgili davranmış olduğu görülmektedir. İki yıl boyunca bu konuda yayınlanan haber ve yorumların büyük bir çoğunluğu bu konuya yönelik olmuştur. 2001'de 9, 2002'de ise 7 kez bu konular manşetlere taşınmıştır. Yayınlanan haberlerin büyük bölümünde açlık grevi sırasında ölen tutukluların sayısı güncellenerek verilmiştir. 23 Ağustos 2002 tarihli Reuters kaynaklı haberde¹⁶² ölenlerin sayısının 54'e ulaşmış olduğu vurgulanmıştır. Türkiye, genel olarak “insan haklarına yeterince hassasiyet göstermeyen bir ülke” olarak çerçevelenmiştir.

Türkiye'deki insan haklarıyla ilişkili olarak 2003'te yayınlanan tek haber ise Türkiye'deki idam cezasının kaldırılmış olmasına yöneliktir¹⁶³. İstanbul büro kaynaklı habere göre, bu Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği yolunda atılmış çok önemli bir adımdır.

¹⁶² Reuters, **Europe: Turkey: Hunger Strike Death No. 54**, 23 Ağustos 2002

¹⁶³ Şebnem Arsu, **Europe: Turkey: Death Penalty Abolished**, 13 Kasım 2003

2004 ve 2005'te ise Türkiye'deki insan hakları ihlallerine yönelik olarak, değişik konular altında gönderme yapılmasının haricinde, doğrudan herhangi bir haber ya da yorum yer almamıştır.

Avrupa Birliği-Kıbrıs ilişkisi ile ilgili olarak 3 Aralık 2002'de Michael R. Gordon imzasıyla yayınlanan yazıya¹⁶⁴ atfen gazete okuyucularından Stephen Blum Türkiye'deki insan hakları uygulamalarına yönelik düşüncelerini aktarmıştır. Blum'a göre, Savunma Bakan Yardımcısı Paul D. Wolfowitz'in Türkiye'nin insan hakları ile ilgili siciline Avrupa'dan gelen eleştiriler karşısında Türkiye'ye sahip çıkmasını eleştirmektedir. Türkiye'de yüzlerce kişi işkenceye maruz kalmış ve bu işkenceciler hiçbir zaman cezalandırılmamıştır. Bu nedenle işkenceye son vermek Amerika'nın dış politika amaçlarından çok daha temel bir sorundur. Benzer biçimde dillerini serbest biçimde kullanabilmek Türkiye'deki milyonlarca Kürt için de çok temel bir konudur. Blum, temel insan haklarına saygı göstermedikçe Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne uyum sağlayabilecek bir ülke olmadığını iddia etmektedir.

IV.1.6. TERÖRİST FAALİYETLER

Türkiye'de meydana gelen bombalama olayları sadece tek bir haberin yapılmış olduğu 2002 yılı haricinde sık sık manşetlere taşınmıştır. Bu konuyla ilgili olarak en çok vurgulanan haber aktörleri Ek Kaide örgütü, PKK ve DHKP olmuştur. Türkiye'de meydana gelen terörist olaylarla ilgili olarak 2001'de 9, 2003'te 22,

¹⁶⁴ Michael R. Gordon, **U.S. Presses Turkey's Case on Europe and Cyprus Issues**, 3 Aralık 2002

2004'te 16, 2005'te ise 8 yazı yayınlanmıştır. Türkiye, “terör olaylarının her an meydana gelebileceği bir ülke” olarak çerçevelenmiştir.

2001 yılı içerisinde manşetlere taşınan haberlerde, intihar bombacılarının İstanbul'da 3 polis memurunu öldürdükleri¹⁶⁵, Çeçen teröristlerce İstanbul'da bir otelin işgal edilmiş olduğu bildirilmiş¹⁶⁶, ayrıca bu tür olayların arkasında bulunan örgütlere, üyelerine yönelik olarak haber ve değerlendirmeler yapılmıştır.

2003 yılı içerisindeki haberlerde ise henüz Irak Savaşı'nın devam etmekte olduğu günlerde Türk Hava Yollarına ait bir uçağın Atina'ya kaçırılmış olduğu¹⁶⁷, Ankara'daki intihar saldırısı¹⁶⁸, AFP kaynaklı haberde Ankara'da Adalet Bakanlığı önünde patlayan bombanın 17 polis memurunu yaralamış olduğu¹⁶⁹, İstanbul'daki iki sinagoga yapılan bombalı saldırılar sonucunda 20 kişinin hayatını kaybetmiş olduğu¹⁷⁰, bunun ardından İstanbul'da İngiliz Konsolosluğu ve HSBC'ye bombalı saldırılar yapıldığı¹⁷¹ aktarılmıştır. Mart 2000'deki Irak savaşının ardından bütün dünyada meydana gelen terörist saldırılarda çok belirgin bir artış olduğu ve

¹⁶⁵ Douglas Frantz, **Suicide Bomb Kills 3 Police Officers in İstanbul**, 4 Ocak 2001

¹⁶⁶ Douglas Frantz, **İstanbul Hotel Under Siege in Protest Over War in Chechnya**, 23 Nisan 2001

¹⁶⁷ Frank Bruni, **Turkish Jet Is Hijacked and Flown to Athens**, 29 Mart 2003

¹⁶⁸ AP Europe, **Turkey: Suicide Bomb in Ankara**, 21 Mayıs 2005

¹⁶⁹ Agence France-Presse Europe, **Turkey: Bomb Injures 17 Officers**, 2 Ağustos 2003

¹⁷⁰ Şebnem Arsu, Dexter Filkin., **20 in İstanbul Die in Bombings at Synagogues**, 16 Kasım 2003

¹⁷¹ Craig S. Smith, **Blass Hit 2 British Sites in Turkey as Bush Visits Blair**, 21 Kasım 2003

manşetlere yansıyan haberlerden açık bir şekilde görülebildiği gibi Türkiye de bundan nasibini almıştır. Kasım 2003'te İstanbul'da sinagoglara ve İngiliz hedeflerine yapılan saldırılar The New York Times'ta 4 kez birinci sayfadan verilmiştir.

Gazetenin Yazı İşlerince terörist saldırılarla ilgili olarak kaleme alınan “Avrupa’da Kötü Gün” başlıklı yorum yazısında¹⁷², İstanbul’da İngiliz hedeflerine yapılan, 27 kişinin ölümüne, 450’sinin de yaralanmasına neden olan bombalı saldırılarla Başkan Bush’un İngiltere’yi ziyaret etmesinin aynı anda gerçekleşmiş olmasına, bunun hemen ardından da Londra’da Trafalgar Meydanı’nda ülke Bush’un politikalarına karşı modern İngiliz tarihinin en büyük protesto gösterisinin yapılmış olduğuna dikkat çekilmiştir.

“Terörizme karşı mücadelenin yılmadan sürdürülmesi olağandır. Ancak Bush’un Irak’ta başarısız olmuş olan tek taraflı politikasıyla bu tek başına yeterli olamayacaktır. Türkiye bir hafta içerisinde iki büyük terörist eyleme sahne olmuştur. Masum insanların böylesine toplu bir şekilde katledilmesinin haklı bir nedeni olamaz. Ancak, hedefler arasında iki sinagogla, İngiliz diplomatik misyonunun ve İngilizlerin sahibi olduğu HSBC’nin bulunması hiçbir şekilde tesadüfî olamaz ve bu nedenle de arkasında El Kaide’nin bulunduğu konusunda güçlü belirtiler vardır.

Washington’un Irak’la savaşıma karar verdiği ilk andan itibaren Türkiye zor anlar yaşamıştır. Amerika Türkiye’nin en yakın müttefiki olmasına rağmen Türkiye bu savaşa şiddetli bir şekilde karşı çıkmıştır. Türkler halklı olarak bölgesel ticaretin zarar görmesinden, gerek Türkiye’de gerekse Irak’ta Kürt ayrımcılığının yayılıp daha fazla teröre yol açmasından ve bölgedeki istikrarsızlığın artmasından endişe etmişlerdir. Savaş öncesinde Amerikan birliklerini Türkiye üzerinden Kuzey Irak’ta ulaştırmayı düşünen beceriksiz yönetimin yapmış olduğu baskılar ters tepmiştir. Ancak Türk liderler yine de kamuoyunun sesine kulak tıkayarak ortaya çıkan kırılgılığı gidermeye çalışmışlardır. Washington da buna karşılık vererek geçmişteki hassasiyetini

¹⁷² **A Bad Day in Europe**, 21 Kasım 2003

değiştirmelidir. Özellikle de ordudan gelen baskılara karşı ve Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğine karşı bir engel teşkil eden Kıbrıs kördüğümünün çözülmesi için Türkiye'deki demokratik yönetim desteklenmelidir. Başkan Bush Ortadoğu'daki demokrasi çabalarına gerçekten önderlik etmek istiyorsa, Türkiye'nin içinde bulunduğu siyasi gelişmelere öncelik vermelidir. Irak'ta demokratik bir yönetimin kurulabilmesi için Türkiye'de sağlam bir demokrasinin bulunması temel koşuldur.”

2004 yılı içerisinde de Türkiye'ye ve Türklere ilişkin terör haberleri gazete sayfalarına taşınmaya devam etmiştir. İstanbul'da McDonalds'da meydana gelen patlama¹⁷³, Köln'de Türk bölgesinde patlayan bomba neticesinde 17 kişinin yaralanmış olması¹⁷⁴, Başkan Bush'un İstanbul ziyareti öncesinde İstanbul'da otobüse yerleştirilen bombanın patlaması neticesinde 4 kişinin ölmesi¹⁷⁵, Van Valisi'nin konvoyuna yapılan saldırıda 3 kişinin yaşamını yitirmesi¹⁷⁶, PKK'nın gerçekleştirdiği düşünülen ve 2 kişinin ölümüyle sonuçlanan İstanbul'daki bombalama olayı¹⁷⁷ yayınlanan bu haberler arasındadır.

Terör faaliyetlerine yönelik haberler 2005 yılında göreceli olarak azalmış olsa da AP kaynaklı habere göre Bingöl'de trene yerleştirilen bombanın patlaması neticesinde 5 görevlinin yaşamını kaybetmiş olması¹⁷⁸, İstanbul büro kaynaklı habere

¹⁷³ Şebnem Arsu, **Europe, Turkey: Blast at McDonald's, But No Injuries**, 21 Mayıs 2004

¹⁷⁴ Richard Bernstein, Mekhennet, Souad., **Nail Bomb in a Turkish Area in Cologne Hurts**, 10 Haziran 2004

¹⁷⁵ Susan Sachs, **4 Killed in Istanbul Bus Bombing Before Bush Visit to Turkey**, 25 Haziran 2004

¹⁷⁶ Susan Sachs, **Europe, Turkey: Attack on Governor's Convoy Kils 3**, 3 Temmuz 2004

¹⁷⁷ Dexter Filkins, Lynsey Addario., **Bombs Kill 2 in İstanbul; Kurdish Rebels Suspected**, 11 Ağustos 2004

¹⁷⁸ AP, **5 Guards Die in Train Bombings in Turkey**, 3 Temmuz 2005

göre Kuşadası'nda bir minibüste meydana gelen bir patlamada aralarında 1 İngiliz turistin de bulunduğu 5 kişinin ölümüne yol açmış olması¹⁷⁹, yine AP kaynaklı habere göre El Kaide ile bağlantısı bulunan Suriye vatandaşı 2 kişinin İsrail kruvaziyer gemisine terör saldırısı hazırlığındayken yakalanmış olması¹⁸⁰, İstanbul yakınlarında meydana gelen patlamada 1 kişinin yaşamını yitirmiş olması¹⁸¹ gazetenin sayfalarına taşınmıştır.

IV.1.7. SUÇ, KAÇAKÇILIK VE YOLSUZLUK OLAYLARI

Bu içerikte yayınlanan yazıların önemli bir bölümü Türkiye üzerinden başta Yunanistan olmak üzere diğer Batı ülkelerine yapılan insan ve esrar kaçakçılığına vurgu yapmıştır. 2001'de 10, 2002'de 5, 2003 ve 2004'te 2 yazı yayınlanmıştır. Türkiye, “adli olayların olağan olduğu bir ülke” olarak çerçevelenmiştir.

2001 yılında gazetenin “Seyahat Mektupları” kısmında Türkiye'deki güvenlik sorununa yönelik bir mektup¹⁸² yayınlanmıştır. Yazıyı kaleme alan Daniel P. Kessler, Nisan 2001'de İstanbul'a geldiğinde hırsızlık kurbanı olduğundan, içinde kredi kartları da bulunan cüzdanının ve fotoğraf makinesinin çalındığından söz etmiştir.

¹⁷⁹ Şebnem Arsu, **Bomb on Bus Near a Resort in Turkey Leaves 5 Dead**, 17 Temmuz 2005

¹⁸⁰ AP, **Turkey Holds 2 Syrians Suspected of Qaeda Ties**, 11 Ağustos 2005

¹⁸¹ Şebnem Arsu, **Europe, Turkey: One Killed in Blast near İstanbul**, 19 Kasım 2005

IV.1.7.1. İNSAN TİCARETİ VE FUHUŞ

2005'te Türkiye'deki insan ticareti ve fuhuş konularına yönelik olarak yayınlanan Craig S. Smith imzalı "Türkiye'de Giderek Artan Seks Ticareti Birçok Slav Kökenli Kadını Tuzağa Düşürüyor"¹⁸³ başlıklı yazıda Türkiye'deki Slav kadınların baş aktör olduğu seks ticareti canlı tanıklarıyla birlikte mercek altına alınmıştır. Yazıda, Karadeniz'e feribotla gelen ve gerçek isimlerine bakılmaksızın kendilerine Nataşa diye hitap edilen Slav kadınların ülkenin giderek artan seks ticaretinde - bazen de kendi arzuları dışında - eninde sonunda fahişe durumuna düşmüş olduklarından söz edilmektedir. Gazetede, Türkiye'ye gelen yabancı kadınlar "seks ticareti kurbanları" olarak çerçevesizleştirilmiştir.

"Türkiye hızla gelişen ekonomisi ve gevşek vize uygulamalarıyla eski Sovyetler Birliği'nden ayrıldıktan sonra yaşam mücadelesi veren devletlerin en belirgin ihracat kalemlerinden olan Slav kadınlar için dünyadaki en büyük pazarlardan birisi haline gelmiştir. Bu kadınların birçoğu kendi istekleriyle gelmekte, ancak daha sonraki aşamada Moskova'dan İstanbul'a ve oradan da daha ötelere uzanan çok da iyi organize olmamış bir suç şebekesi aracılığıyla bir simsardan diğerine satılan gerçek köleler haline dönüşmektedirler.

Fahişelik katı bir laik ülke olan Türkiye'de yasal bir statüye sahip bulunmaktadır. Devlet genel evleri denetlemekte, fahişelere vesika düzenlemekte, onlara bedava tıbbi yardım yapmakta ve başka sosyal hizmetler sağlamaktadır. Ancak ekseriyetle büyük şehirlerde bulunan genel evlerde çalışan kadınlar nispeten yaşlı oldukları için Türkiye'nin ekonomisi geliştikçe genç, narin kadınlara talep artmıştır. Slav kadınlar işte bu gereksinimi karşılamaktadırlar. Kadınlara kendi ülkelerindeyken iş vaat edilmekte, ancak sınırı geçer geçmez ellerinden pasaportları alınmakta, dövülüp tecavüz edilmekte ve fahişelik yapmaya zorlanılmaktadırlar. Müşterilere götürülmek üzere dışarı çıkarılmanın haricinde bir apartman dairesinde kilitli tutulmaktadırlar. Yazara göre bu işi yapmak hiç de zor

¹⁸² Daniel P. Kesler, **Safety in Turkey**, 15 Mayıs 2001

¹⁸³ Craig S. Smith, **Turkey's Growing Sex Trade Snares Many Slavic Women**, 26 Haziran 2005

değildir. Çünkü İstanbul'un farklı bölgelerinde bulunan genç ve güzel Rus kızların fiyatı, İstanbul Genelevi'nde demir parmakların arkasındaki küçük sokaklara dağılmış küçük evlerde müşteri beklemekte olan Türk kadınlarından çok da pahalı değildir.

Türkiye'nin bu konuda bir çekim alanı haline gelmesinin nedenlerinden birisi Batı Avrupa'daki daha kazançlı piyasalarda vize politikalarının giderek sıkılaşmasıdır. Vize işlem süreci hem haftalar sürmekte, hem de vizenin verilip verilmeyeceği de kesin değildir. Öte yandan, Moldovalı bir kadın sınır kapısında sadece 15 dolar ödeyerek bir aylık bir vizeyle bir günde İstanbul'a gelebilmektedir.

Türkiye ayrıca yasa dışı göç faaliyetlerinin de merkezi haline gelmektedir. Türkiye'nin AB üyeliğine tepki gösteren Avrupalıların Türkiye ile ilgili endişelerinden birisi de budur. Türkiye bu trafiği engellemek ve ABD yönetiminin bu konudaki kara listesinden çıkmak için iki yılı aşkın bir süredir çalışma yapmaktadır. ABD Dışişleri Bakanlığı 2003 yılında Türkiye'yi yasadışı insan ticaretini engellemek için önemli bir çaba göstermeyen anlamına gelen "3. Kademe" kapsamına alınmıştır. Bu statüde yer almak Türkiye'ye yapılacak Amerikan yardımını riske atabilecek veya geciktirebilecektir. Dışişleri Bakanlığı'nın 2004 Haziran ayında yayınlanan son raporunda ise Türkiye "2. Kademe" ye yükselmiş olup bu kaçakçılığı önlemek için önemli çalışmalar yapıldığı, ancak beklentilerin hala karşılanmadığı anlamına gelmektedir.

Türkiye 2005 Haziran ayında yürürlüğe giren yeni ceza yasasında insan ticaretini ayrı bir suç olarak tanımlamaktadır. ABD'nin bir yıllığına vermiş olduğu 600.000 dolarlık hibe yardımı polis memurlarının eğitimi için kullanılmaktadır. Kendilerinden gözaltına almış oldukları vesikasız fahişelerin arasından insan ticaretine karışan kadınları ayıklamaları beklenmektedir. Bu para ayrıca bu insan ticaretine maruz kalmış kadınlara acil yardım amacıyla da kullanılmaktadır. Bunlara ilaveten, bilgilendirme amaçlı bir acil telefon hattı açılmış, ülkedeki uluslararası havaalanlarına afişler asılmış, broşürler hazırlanıp Türk sınırından giriş yaparken kadınların pasaportlarının içerisine yerleştirilmiştir. Türk İçişleri Bakanlığı ayrıca kurban olarak nitelendirilebilecek kadınlara destek olabilecek sivil toplum kuruluşlarını da belirlemiştir. Bu destek çerçevesinde "İnsan Kaynaklarını Geliştirme Vakfı" 2004 Ekim ayında İstanbul'un merkezinde kadın ticaretine maruz kalan kadınlar için yegâne sığınma evini açmıştır.

Daha alımlı kadınlar İstanbul'a ya da güneydeki turistik bölgelere gitmektedirler. Ülkede kadın ticareti yapılan 5 ana merkezden bir tanesi Trabzon olup turizm sezonunun ortasında her hafta yüzlerce kadın gelmektedir. Sektör giderek büyümüş, Karadeniz kıyısında yasa dışı olarak genel ev işlevi gören oteller çoğalmış ve bunlar organize suç örgütlerinin kontrolüne girmiştir. Bu otellere düzenli olarak baskınlar gerçekleştirilmiş ve kapatılmış olsalar da hızla yeni isimler altında tekrar açılmışlardır."

IV.1.8. “THE NEW YORK TIMES”TA TÜRK MEDYASI VE YAZARLARINA YÖNELİK YAYINLAR

2001’de 7, 2002’de 4, 2004’te 4, 2005’te ise 13 yayın yer almış olup daha ziyade medyaya karşı uygulanan sansür, medyanın içerisinde bulunduğu mali sıkıntılar ve yazarlara karşı açılan davalar ele alınmıştır. 2005 yılında yayınlanan haber ve yorumlarda baş aktör Orhan Pamuk olmuştur. Kendisine yöneltilen suçlamalar ve dava süreci ana temayı teşkil etmiştir. Bu konuda gazetede yer alan yazılar “sansür” olgusuyla çerçevenmiştir.

Gazetenin Yazı İşlerince kaleme alınan “Türk Kimliği” başlıklı yorumda¹⁸⁴, Eylül 2005 ortalarında Türk Başbakanı Erdoğan’ın New York’ta Birleşmiş Milletler’de Türkiye’nin Kıbrıs’ı tanımaması nedeniyle riske giren AB üyelik süreciyle ilgili bir konuşma yapacağı bildirilmektedir. Editörler kendisinden, Türklüğe hakaret suçlamalarına maruz kalan önde gelen Türk yazarı Orhan Pamuk sorununa da değinmesini istemektedirler. Gazete Orhan Pamuk ile ilgili sorunun özünü de okuyucularına açıklamaktadır.

“Şubat 2005’te bir İsviçre gazetesine vermiş olduğu mülakatta Türkiye’nin sürekli inkâr ettiği Ermeni Soykırımı ve 30 bin kadar Kürt ayrılıkçının öldürülmesi ile ilgili düşüncelerini aktarmış olması Türk milliyetçilerini ayaklandırmış, bunun üzerine ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır. 3 yıla kadar hapis cezası alma olasılığı bulunmaktadır.

Pamuk’a karşı yöneltilen suçlamalar Türkiye’nin AB’ye girmesi için ön koşullardan birisi olan ifade özgürlüğü standartlarına tezat teşkil etmektedir. “Benim Adım Kırmızı” adlı romanında Türkiye’nin geçmişindeki etnik ve

¹⁸⁴ **The Turkish Identity**, 10 Eylül 2005

kültürel farklılıkları, “İstanbul” romanında ise 6–7 Eylül 1955 olayları sırasında şehirde Müslüman olmayan bölgelerin harabeye çevrilmesini kasıtlı olarak ön plana taşımış olması nedeniyle suçlamalar Pamuk’un eserlerine kadar uzanmaktadır. Pamuk’un görüşlerinin 6 ay önce yayınlanmış olmasına rağmen suçlamaların şimdi gündeme getirilmiş olmasının nedeni de anlaşılır gibi değildir. Nedeni ne olursa olsun, Türkiye’nin Batı ile ilişkilerinde en büyük engellerinden birisinin kendi tarihiyle barışması gerekliliği olduğu ortadadır”

Pankaj Mishra tarafından kaleme alınan “Lâik Demokrasi Sınavı” başlıklı yazıda¹⁸⁵ Orhan Pamuk’un maruz kalmış olduğu suçlamalar eleştirilmektedir.

“Ermeni katliamları kapsamlı bir şekilde belgelenmiş bir gerçek olmasına rağmen bu konu Türkiye’de bir tabu haline gelmiştir. Pamuk’un Ermeni ve Kürtlerin öldürüldüğünü kabul eden sözleri nedeniyle hükümet, milliyetçi siyasi gruplar ve medya hep birlikte Pamuk’a karşı saldırıya geçmişlerdir. Pamuk’a iftira atanların büyük bir bölümü siyasi anlamda sağ kanattan olup bunlar Türkiye’deki katı laiklerdir. Dava sürecini başlatan ise, türban takan Müslüman kadınlara Fransa’dan daha sert önlemler alan lâik Türkiye’nin savcısıdır. Devletin himayesindeki bu tür milliyetçilik eğitilmiş aydın kesim de dâhil olmak üzere birçok Türkü etkisi altına almış durumdadır.”

Yazar dünyadaki diğer milliyetçilik olgularına da gönderme yaparak bütün dünyada sadece dini fanatiklerin değil, modern ve laik toplumlarının mitlerinin de sorgulanması gerektiğini dile getirmektedir.

“Türkiye Sınav Veriyor” manşeti altında yayınlanan başyazıda¹⁸⁶, ünlü Türk romancı Orhan Pamuk’un “Türk kimliğine hakaret etmek” suçlamasıyla yargılanma sürecine değinilmektedir. İlk duruşmada hâkimin davayı 7 Şubat 2006’ya ertelemiş olmasının, suçlamaları bertaraf etmek için Türk liderlerin zaman kazanma

¹⁸⁵ Pankaj Mishra, **Secular Democracy Goes on Trial**, 16 Aralık 2005

¹⁸⁶ **Turkey on Trial**, 21 Aralık 2005

taktiği olabileceği vurgulanmaktadır. Başyazıda bunun böyle olmasının umulduğu da açıkça belirtilmiştir.

“Başbakan Erdoğan ve partisi son dönemde çok sayıda reform gerçekleştirmiş olmasına rağmen yasalar halen Türk kimliğine, devlete ve Türkiye’nin kurucusu Atatürk’e hakaret etmeyi suç saymaktadır. Yasadışı hakaret ve yasal görüş arasındaki çizgi belirsizliğini korumaya devam etmektedir. Bu nedenle de Türkiye’de düzinelerce insan Nobel adayı Orhan Pamuk’unkine benzer suçlamalara maruz kalmaktadır. Kasım 2005’te de bir Türk yayımcı 1997 yılında yayınlamış olduğu bir kitapta 1990’larda Kürt ayrımcılarıyla yapılan bir çatışmada güvenlik güçlerinin insan haklarını ihlal etmiş olduğunu yazdığı için hakkında dava açılmış olduğunu iddia etmiştir. Pamuk’a karşı açılan davayı reddetmek ve bu davayı haklı gösteren yasayı yeniden düzenlemek AB’ye katılmak için Türkiye’nin atması gerekli adımlardır. Daha da önemlisi, Türkiye’nin bu yeni yasaları uygulama konusundaki performansı olacaktır.”

IV.1.9. “THE NEW YORK TIMES”TA TÜRKİYE İLE İLGİLİ MUHTELİF KONULARDAKİ YAYINLAR

Türkiye’de meydana gelen kazalar, salgın hastalık ve doğal afetler, eğitimde yaşanan sorunlar, geleneksel değerlerin baskınlığı ve kadınların toplum içerisindeki ikincil konumları kalıplaşmış ifade ve imajlarla ön plana çıkarılarak “az gelişmişlik” ortak çerçevesi içerisinde okuyucuya sunulmuştur. Bunun yanı sıra, Türkiye’nin kültürel ve turistik değerleriyle ilgili yayınlar ise genelde tarafsız bir gözle ve herhangi bir çerçeveleme yapılmaksızın verilmiştir.

IV.1.9.1. KAZA, SAĞLIK, SALGIN HASTALIK VE DOĞAL AFETLER

Bu tür haberler, genelde gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelere ait, doğayla ilgili ve kişisel insan kusurlarından kaynaklanan tipik olayları içermektedir. Bu nedenle de başka bir neden aranmaksızın yansıtılmaları son derece olağandır.

2001 ve 2002'de 5, 2003'te 8, 2004'te 12, 2005'te ise 8 kez yer alan yazılarda 2 ayrı uçak kazasına değinilmiştir. Birincisi¹⁸⁷ Irak'a gitmek üzere Türkiye'den yola çıkan Amerikan uçağının düşmesi, ikincisi¹⁸⁸ ise Türk Hava Yolları'nın Adana yakınlarında meydana gelen kazasıdır. Göçmen taşıyan teknelerin alabora olmaları ve tren kazaları da gazetenin sayfalarına taşınmıştır.

Türkiye'de meydana gelen depremler gündemi sık sık işgal etmeye devam etmiştir. Afyon yakınlarında meydana gelen depremde en az 42 kişinin yaşamını yitirmiş olduğu¹⁸⁹, Bingöl'deki depremde bir yatılı okulun çöktüğü ve 27 cesede ulaşıldığı, bölge genelinde 100 kadar kişinin hayatını kaybetmiş olduğu¹⁹⁰, Ağrı'da meydana gelen depremde 16 ölü, 20 yaralı olduğu¹⁹¹, Hakkâri'deki depremde ise 2 kişinin yaşamını yitirmiş olduğu¹⁹² bildirilmiştir. Konya'da meydana gelen

¹⁸⁷ AP, **Middle East, Turkey: U.S. Crash En Route to Iraq**, 19 Temmuz 2001

¹⁸⁸ AP, **75 Killed As Turkish Plane Crashes Trying to Land in Fog**, 09 Ocak 2003

¹⁸⁹ Douglas Frantz, **Earthquake Kills At Least 42 in Central Turkey**, 4 Şubat 2002

¹⁹⁰ AP, **School in Turkey Buried by Quake**, 1 Mayıs 2003

¹⁹¹ Reuters, **Europe, Turkey: Earthquake Kills 16**, 2 Temmuz 2004

¹⁹² AP, **Middle East, Turkey: Quakes Kill 2**, 26 Ocak 2005

inşaat çökme olayında 8 kişinin ölmüş olması da yayınlanan haberler arasında yer almıştır¹⁹³.

Kuş gribi vakaları da 2005 yılında gündeme gelmiştir. Avrupa Birliği'nin Türkiye'den kümes hayvanı ithalini yasaklamış olması¹⁹⁴, Türkiye'deki kuş ölümlerinin nedeninin "Kuş Gribi" hastalığı olduğunun kesinleşmiş olması¹⁹⁵ manşetlere taşınmıştır.

Craig Smith ise Türkiye'deki Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hastanelerinde elektroşok uygulaması yapılmış olduğu iddialarını manşetlere taşımıştır¹⁹⁶. Smith'e göre, AB ile resmi müzakerelere başlanmasından hemen bir gün önce İstanbul'da yayınlanan bir insan hakları raporu bu tür hastanelerde elektroşok da dâhil olmak üzere korkunç cezalandırma yöntemleri kullanıldığına işaret etmektedir. Türkiye'ye bu konuda daha önce de suçlamalar yöneltmiş olduğu, 1997'de Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi'nin Türkiye'den bu uygulamayı durdurmasını talep etmiş olduğu, Sağlık Bakanlığı'nın da üzerine düşeni yapacağı konusunda söz vermiş olduğu hatırlatılmaktadır.

¹⁹³ Reuters, **Europe, Turkey: Building Collapse Kills 8**, 3 Şubat 2004

¹⁹⁴ Elisabeth Rosenthal, **Turkish Poultry Imports Banned by European Union**, 11 Ekim 2005

¹⁹⁵ Elisabeth Rosenthal, **Asia Avian Flu Confirmed As Killer of Birds in Turkey**, 14 Ekim 2005

¹⁹⁶ Craig S. Smith, **Abuse of Electroshock Found in Turkish Mental Hospitals**, 29 Eylül 2005

Bu haberin hemen ardından kaleme alınmış olan başyazıda¹⁹⁷, akıl ve ruh sağlığı bozuk olan insanlara karşı uygulanmakta olan tedavi yöntemlerinin son yıllarda değişmiş olduğu, artık hastaların aileleriyle veya ailelerine yakın bölgelerde yaşamlarına devam etmekte oldukları, elektroşok tedavinin sadece anestezi gibi özel durumlarda uygulanmakta olduğu vurgulanmaktadır. Uluslararası Zihinsel Özürlüler Hakları adlı kuruluşun raporunda işkence olarak nitelendirilen ikna edici belgeler, fotoğraflar ve videolar bulunduğu dikkat çekilerek Türkiye'nin vakit geçirmeden tıbbî gerekçeler dışındaki elektroşok tedavi yöntemlerini yasaklaması istenmektedir. Yoruma göre bu tür ortaçağ uygulamalarının modern bir ülkede olmaması gerekmekte, ancak Türk vatandaşları hak arama kültürüne yeterince sahip olmadıkları için çoğu zaman devletin uygulamalarına karşı çıkmayı ihmal etmektedirler.

Bu başyazıya tepki gösteren Türkiye'nin Washington Büyükelçiliği, gazeteye bir mektup göndererek¹⁹⁸, Türkiye'de son 20 yılda kişisel hak ve özgürlüklerle ilgili olarak çok sayıda reformlar gerçekleştirilmiş olduğunu, bu tür girişimlerin de AB ile müzakere sürecini başlatmış olduğunu vurgulamıştır. Büyükelçilik zihinsel özürlülerin ihtiyaçlarını karşılamak konusunda birçok ülkenin çözüm arayışı içerisinde bulunduğu söz konusu raporda da atıf yapıldığına işaret etmiş, hükümetin bu konuda daha fazla iyileştirme yapabilmek için çalışma içerisinde bulunduğunu, Türkiye'de haklar konusunda bir eksiklik bulunmadığını belirtmiştir.

¹⁹⁷ **Turkey's Disabled**, 30 Eylül 2005

IV.1.9.2. ÖZEL SEKTÖR VE EĞİTİM

2001 yılında yayınlanan Douglas Frantz imzalı “Özel Sektör Türkiye’deki Üniversite Eğitimini Canlandırdı” başlıklı haberde¹⁹⁹, Sabancı gibi özel üniversitelerin eğitime bir değişim ve kalite getirmiş olduğu, “Yoksulluk, Türk Gençliğinin Eğitimini Yeni Yöntemlere Zorluyor” başlıklı bir diğerinde ise²⁰⁰, daha önceden bir bankacı olan İbrahim Betil’in önderlik etmiş olduğu kar amaçlı olmayan proje sayesinde fakir öğrencilerin de eğitimlerine devam edebilmiş oldukları vurgulanmıştır. 2004’te ise Şebnem Aksu tarafından kaleme alınan iki haberde Türkiye’de eğitim alanında yapılmaya çalışılan reformlardan söz edilmiştir.

IV.1.9.3. ÇEVRE VE ENERJİ

2001’de 5, 2002’de 1, 2004’te 2 ve 2005’te 3 kez manşetlere taşınan haberlerin tamamına yakın bölümü Türkiye’nin Hazar bölgesi ülkeleriyle olan petrol ilişkilerini içermektedir. Baş haber aktörü Rusya’dır. Amerika Türkiye üzerinden yapılabilecek gaz sevkiyatına tutarlı bir şekilde destek vermektedir. Ayrıca

¹⁹⁸ Engin Soysal, **Disabled in Turkey: Ankara Defends Its Record**, 9 Ekim 2005

¹⁹⁹ Douglas Frantz, **Private Money Enlivens University Education in Turkey**, 13 Mart 2001

²⁰⁰ Douglas Frantz, **Poverty Forces New Methods for Educating Turkish Youth**, 1 Temmuz 2001

özelleştirilme amacıyla satışa çıkarılan Erdemir ile ilgili olarak Mark Lander tarafından bir inceleme yazısı da kaleme alınmıştır²⁰¹.

IV.1.9.4. TÜRK GELENEKLERİ VE KADINLAR

2001’de 4, 2002’de 3, 2004’te 5 ve 2005’te ise 5 kez yayınlanan yazılarda Kurban Bayramındaki hayvan kesimi uygulamaları ve zinanın suç kabul edilmesi çabaları birden fazla kez gündeme taşınmıştır. Türban konusuna da ayrıca değinilmiştir²⁰²

“Türk Kadınlarına Yönelik Bir İyileşme” başlığı altında kalem alınan başyazıda²⁰³ bahar aylarında değiştirilen yasayla artık okul yönetimlerinin kızlar için bekâret kontrolü yaptıramayacakları ifade edilmiştir.

“Son yıllarda, Türkiye evliliklerde kadının korunmasına yönelik olarak olumlu yasa değişiklikleri yapmış olsa da Türkiye kadın ve kızların haklarının korunması konusunda hala çok geriden gelmektedir. Coğrafi olarak Avrupa ve Asya arasında bölünmüş olan Türkiye tam bir tezatlıklar ülkesidir. Kamusal alanda kadınlara eşitlik 1920-30’larda modern ülkenin kurucu Atatürk tarafından verilmiştir. Kürtaj yasal olup eşit işe eşit ücret ödenmesi zorunluluğu vardır. Müslüman ülkelerin standartlarına göre Türkiye gelişim için bir modeldir. Bununla birlikte, İslâm’ın yanı sıra kırsal kesimin gelenekleri kadınlara karşı yapılan uygulamaları etkilemektedir. Örneğin, geçen yıl kamuoyunun önüne gelen öğrencinin iffetini koruma yasası, özellikle doğu ve güneydoğuda nüfusun yüzde 10’luk bir bölümünün hala çok eşli olması, kadınlara bekâret kontrolü yapılmış olması, kadınların mirastan erkek kardeşleri lehine feragat etmeleri bunlar arasında sayılabilir. Kadınlar ailelerinin namusunu temizlemek için ırzlarına geçen kişilerle evlenmekte, bazıları sadece geceleyn kız arkadaşlarıyla dışarıya çıkmış

²⁰¹ Mark Landler, **Crucible in Turkey**, 5 Ağustos 2005

²⁰² Reuters, **Europe, Turkey: Head Scarf Dispute**, 24 Nisan 2003

²⁰³ **Some Progress for Turkish Women**, 19 Haziran 2002

oldukları için namus cinayetine kurban gitmektedirler. Yapılmakta olan yasalar sadece AB'ye uyum zorunluluğundan kaynaklanmamakta, aynı zamanda düzinelerce kadın grubunun bir araya gelerek vermiş olduğu mücadelenin bir kazanımıdır. Bu tür muhtaç ve namus cinayeti tehdidi altında yaşayan kadınlar için az sayıda sığınma evi bulunmaktadır. Merkezi hükümet yerel yönetimleri kadın hakları konusunda yeterince teşvik etmemektedir.”

IV.1.9.5. TÜRKİYE'NİN TANITIMI, KÜLTÜREL VE TURİSTİK DEĞERLER

Bu konularla ilgili olarak 2001'de 12, 2002'de 10, 2003'te 7, 2004'te 7, 2005'te ise 11 yayın yapılmıştır. Muhtelif tarihlerde Osmanlı İmparatorluğu, İstanbul, Kalkan, Kral Midas'ın Mezarı, Konya, Şirince ve Ankara üzerine gezi yazıları yazılmış, Türk mutfağının lezzet duraklarına atıflar yapılmıştır.

2003 yılında Irak savaşının ardından Türk turizminin çok olumsuz bir şekilde etkilenmiş olduğu vurgulanmış²⁰⁴, Türkiye'nin daha fazla Amerikalı turist çekebilmek için vize ücretini önemli ölçüde düşürmüş olduğu bildirilmiştir²⁰⁵.

Truva'da kazı yapmış olan Manfred Korfmann'ın²⁰⁶, çağdaş Türk sanatının en renkli simalarından birisi olduğu vurgulanan Türk opera sanatçısı Semiha Berksoy'un²⁰⁷ ve pop sanatçısı Cem Karaca'nın²⁰⁸, arkeolog Tahsin

²⁰⁴ Frank Bruni, **Travelers Are Scarce in Turkey, and So Is Business**, 15 Nisan 2003

²⁰⁵ Marjorie Connelly, **Turkey Cuts Visa Fee for Americans to \$20**, 18 Nisan 2004

²⁰⁶ John Noble Wilford, **Manfred Korfmann, 63, Is Dead; Expanded Excavation at Troy**, 19 Ağustos 2005

²⁰⁷ Şebnem Arsu, **Semiha Beksoy, 94, Turkish Star of Opera and Art, Dies**, 23 Ağustos 2004

Özgüç'ün²⁰⁹ ölüm haberleri de The New York Times'ın sayfalarına taşınmıştır. Picasso sergisinin İstanbul'da açılmış olması²¹⁰, Formula 1 yarışlarının İstanbul'da da yapılmaya başlanmış olmasının²¹¹ İstanbul turizmine ve ekonomisine getireceği katkılar vurgulanmıştır.

IV.2. 2001–2005 YILLARI ARASINDA “THE NEW YORK TIMES”TA TÜRKİYE İLE İLGİLİ YAZI YAZANLAR

1996 verilerine göre The New York Times'ın dünya çapında 26 bürosu bulunmakta olup buralarda 32 yabancı muhabir çalışmaktaydı (Emery,M., Emery, E., 1996: 552). Ancak 2003 yılından itibaren The New York Times gerek ofis sayısını, gerekse çalışan yabancı personel sayısını düşürmüştür. American Journalism Review'ın Aralık 2010/Ocak 2011 tarihli sayısında yer alan “Foreign Correspondents: Who Covers What / Yabancı Muhabirler: Kim Hangi Konuyu Yazıyor?” isimli makaleyi kaleme alan Priya Kumar'a göre gazetenin diğer ülkelerdeki büro sayısı 24'e inmiştir²¹². 2014 itibariyle ise bu sayı 21'dir²¹³.

²⁰⁸ Şebnem Arsu, **Cem Karaca, 58, Turkish Singer with Political Messages, Dies**, 16 Şubat 2004

²⁰⁹ Wolfgang Saxon, **Tahsin Ozguc, 89, Is Dead; Archaeologist Who Worked Sites in Turkey**, 19 Aralık 2005

²¹⁰ Hilary Howard, **In Picasso, Istanbul Gets a Special Taste of Europe**, 27 Kasım 2005

²¹¹ Brad Spurgeon, **Auto-Racing; Formula One Takes Its Turn in Turkey**, 21 Ağustos 2005

²¹² <http://ajrarchive.org/article.asp?id=4997> (Erişim Tarihi: 29.10.2014)

1979 yılında İran'daki ihtilalin ardından Türkiye'ye gelen The New York Times'ın Genel Yayın Müdürü Abe Rosenthal Ankara'da bir büronun açılmasının gerekli olduğuna karar vermiş, hem ardından da Yankı dergisi içerisinde gazeteye bir yer tahsis edilip ilk büro şefi olarak Marvine Howe görevlendirilmiştir. The New York Times o günden itibaren bir muhabirini sürekli olarak Türkiye'de bulundurmuş, bunun yanı sıra yerli ve yabancı başka yazar ve haber ajansları da gazeteye yazılarıyla katkı sağlamışlardır. Gazetenin Türkiye muhabirleri birkaç istisna dışında Türkiye hakkında genelde objektif ve düzeyli yazılar yazmışlardır (Kışlalı, 2001).

Çalışmaya söz konusu dönemde en çok yazısı yayınlanan Türk gazetecisi doğrudan gazetenin kendi çalışanı olması nedeniyle Şebnem Arsu'dur²¹⁴. Bunun dışında Aslı Aydıntaşbaş 2, Engin Sosyal 1, Soli Özel 1 ve Şeyla Benhabib 1 yazısıyla gazeteye katkıda bulunmuşlardır.

2001–2005 yılları arasındaki beş yıllık dönemde The New York Times'da en çok yazısı yayınlanan gazeteciler ve haber ajansları ile yayın sayıları aşağıdadır:

Douglas Frantz²¹⁵ : 92

²¹³ http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_The_New_York_Times_employees (Erişim Tarihi: 29.10.2014)

²¹⁴ Şebnem Arsu New York Times'ın İstanbul ofisinde müdür yardımcısı olarak görev yapmıştır.

²¹⁵ Douglas Frantz New York Times'ın İstanbul ofis müdürlüğünü yaptığı dönemde çok sayıda haber ve yoruma imza atmıştır. Ermeni sorununa karşı Türkiye'nin tezini benimsemiş ve görevi sırasında kaleme almış olduğu ve İstanbul'un lüks gece kulübü Laila'da yaşanan lüks ve ihtişama karşı yaşanan yoksulluğu mercek altına almış olduğu "Laila" başlıklı

Reuters	:	58
Dexter Filkins ²¹⁶	:	44
Associated Press (AP) ²¹⁷	:	39
Şebnem Arsu	:	36
Susan Sachs ²¹⁸	:	36
Frank Bruni ²¹⁹	:	23
Craig S. Smith ²²⁰	:	22
Agence France-Presse	:	18
Bloomberg News	:	16
Ian Fisher ²²¹	:	13
William Safire ²²²	:	11

yazısıyla sansasyon yaratmıştır. Türkiye'nin yanı sıra Afganistan muhabirliği de yapmış, 2002 yılında İstanbul'dan ayrılmıştır (Hürriyet, 29 Nisan 2007).

²¹⁶ Douglas Frantz'ın ayrılmasının ardından New York Times'ın İstanbul Ofisi müdürlüğüne 2000 yılından beri gazetede çalışmakta olan Dexter Filkins atanmıştır. İstanbul'un ardından gazetenin Bağdat bürosuna tayin edilmiştir. Irak ve Afganistan deneyimlerini aktarmış olduğu "The Forever War" isimli bir kitabı bulunmaktadır.

²¹⁷ 1846'da New York'ta kurulmuş Amerikan haber ajansı.

²¹⁸ Susan Sachs, Dexter Filkins'in ayrılmasıyla gazetenin İstanbul Ofisi müdürlüğüne getirilmiş olup özellikle Orta Doğu konusunda uzmandır.

²¹⁹ Frank Bruni 2002–2004 yılları arasında gazetenin Roma büro şefi olarak görev yapmıştır. 2004 yılından itibaren ise gurme yazarı olarak çalışmalarını sürdürmüştür.

²²⁰ Craig S. Smith 2000–2002 arasında gazetenin Şangay büro şefi olarak görev yaptıktan sonra Paris'e yerleşerek gazetede ağırlıklı olarak Irak, İsrail ve Kazakistan arasındaki bölgeye ilgili yazılar yazmıştır.

²²¹ Ian Fisher, dış haberler editör yardımcısı olarak görev yaptıktan sonra 2004–2008 yılları arasında New York Times'ın Roma Büro Şefliğini yürütmüştür.

²²² Gazetenin önde gelen yazarlarından ve Amerikan siyaset dünyasının önde gelen muhafazakâr simalarından birisi olan ve Yahudi bir aileden gelen Pulitzer ödüllü William Safire yazılarında, özellikle de Irak ile ilgili olanlarında, Türkiye'ye son derece eleştirel yaklaşmıştır. Eski Başkanlardan Richard Nixon'un Beyaz Saray konuşmalarını hazırlamış olduğu bir süreci takiben Safire 1973 yılında gazetede köşe yazarı olarak göreve başlamış ve

Somini Sengupta ²²³	:	10
Michael R. Gordon ²²⁴	:	9
Stephen Kinzer ²²⁵	:	9
Steven R. Weismann ²²⁶	:	8
Richard Bernstein ²²⁷	:	8
Elaine Sciolino ²²⁸	:	7

yaşamını yitirdiği 2009 yılına kadar bu gazetede görev yapmıştır. Geniş politik çevresi, dili kullanmaktaki ustalığı ve muhafazakâr çevrelerdeki saygınlığı (Emery; Emery: 1996: 572–573) nedeniyle dile getirmiş olduğu söylemler yankı bulmuş, muhafazakâr George Bush hükümetine yakınlığı dolayısıyla 2000’li yılların başlarındaki söylemlerinin aslında Beyaz Saray’ın düşüncelerinin bir yansıması olduğu ve Türkiye’ye bir mesaj anlamı taşıdığı dile getirilmiştir. Safir 1993 yılında da Ankara’yı şiddetle eleştiren “Ally for Sale / Satılık Müttefik” başlıklı bir makale yazarak dönemin Başbakanı Tansu Çiller’in Irak’ta Kürtlere karşı sağlanan korumaya ve Türkiye’nin petrol gelirlerindeki kaybına karşılık Clinton yönetiminden para istediğini ve bunun müttefiklik ilişkisine sığmayacağını belirterek yine Türkiye’nin tepkisini çekmesiyle hatırlanmaktadır.

²²³ Kışlalı’ya göre (2001), New York Times’ın Türkiye Büro Şefliğini yapmış olan Somina Sengupta gazetenin tarafsız geleneğini yansıtmaktadır. Kendisinin, Kinzer’in aksine, çok kısa süre içerisinde çok şeyler öğrenmiş olduğunu, Atatürk’ün Türkiye için ifade ettiği anlamı ve Müslüman bir toplumda lâisizmin nasıl yerleşmiş olduğunu anlamış olduğunu vurgulamıştır.

²²⁴ Michael R. Gordon gazetenin baş savaş muhabiridir. Irak savaşının ilk aşamasında koalisyon güçlerinin arasında savaşı takip etmiştir. “Cobra II” ve “The Generals’ War: The Inside Story of the Conflict in the Gulf” isimli iki kitabı bulunmaktadır.

²²⁵ Türkiye’ye özellikle Kürt sorunu konusunda hayli eleştirel yaklaşan Stephen Kinzer 1996’dan sonra 4 yıl boyunca New York Times’ın Türkiye muhabirliğini yapmış, Ankara yerine İstanbul’da yaşamayı tercih etmiştir. Kışlalı’ya göre (2001), İstanbul’da uzunca bir süre kalmasına rağmen Türkiye’yi doğru algılayamamış, Atatürk’ü göz ardı edip daha fazla dini ve etnik isteyenlerin görüşlerini dikkate almayı tercih etmiş, gazetenin yaklaşımını o yıllarda Ankara’da bulunan ABD diplomatlarının yaklaşımına uydurmuştur. Kinzer, yazılarında PKK’nın silahla yaptığı Kürt milliyetçiliği ile Erbakan’ın siyasi dinciliğinin önünün açılmasını önermiş, aksi takdirde Türkiye’nin yeni yüzyılda başarılı olamayacağını iddia etmiştir. Yazmış olduğu “Crescent ve Star / Hilal ve Ayyıldız” adlı kitabı Türkçeye de çevrilmiştir (Kinzer, 2001).

²²⁶ Steven R. Weismann gazetenin baş diplomasi muhabiridir. Washington’da yaşamakta olup siyaset, ekonomi ve uluslararası ilişkiler alanında yazılar yazmaktadır

²²⁷ Richard Bernstein gazetede kitap eleştirmeni olarak işe başlamış, daha sonra New York Times’ın Avrupa ve Asya muhabiri olarak görevine devam etmiştir.

Eric Schmitt²²⁹ : 6

²²⁸ 1984'ten beri New York Times'ta çalışmakta olan Elaine Sciolino 2002–2008 yılları arasında gazetenin Paris Büro Şefliğini yapmıştır.

²²⁹ Pulitzer ödüllü Eric P. Schnitt gazete için uluslararası röportajlar yapmaktadır.

SONUÇ

11 Eylül 2001 tarihinde ABD'nin New York ve Washington şehirlerinde gerçekleştirilen terör saldırılarının ardından ABD bir daha kendisine saldırılmasını beklemeden dünyada kendisi için potansiyel tehlike arzeden, terörizmi barındırdığını düşündüğü bölgelere önceden müdahale etmeyi hedefleyen yeni bir siyasi doktrin benimsemiştir. Bu bağlamda öncelikle Afganistan'a, sonrasında da Irak'a askeri güç göndererek her iki ülkedeki rejimleri devirmiştir.

2001 yılında Afganistan'a yapılan müdahale sırasında dünya kamuoyunun desteğini almış olan ABD, 2003 yılında başlattığı Irak Savaşı'na meşruiyet kazandırmak amacıyla ortaya koyduğu Irak'taki kitle imha silahlarının mevcudiyeti iddiasını dünyaya kabul ettirememiş, gerçekten de savaşın bitiminde bu tür silahların varlığına rastlanamamıştır. ABD'nin NATO üyesi yakın bir müttefiki olmasının yanısıra Irak'ın komşusu olmasından kaynaklanan stratejik konumu nedeniyle, Türkiye de ister istemez kendisini bu savaşın paydaşlarından birisi olarak bulmuştur. Ancak gerek savaş öncesinde, gerekse savaş sırasında, Irak konusunda, ABD ile birçok kez görüş ayrılığı içerisine düşülmüş, bu da iki ülke arasındaki ilişkilerde zaman zaman gerginliğe yol açmıştır.

Savaş dayatması nedeniyle, Türkiye'nin yanı sıra, dünyanın birçok ülkesinde ABD'ye karşı tepkiler meydana gelmiş, ABD'nin saygınlığı sürekli aşınmış, liderliği dostları ve müttefikleri tarafından bile zor kabullenilebilir hale gelmiştir (Kato, 2008: 165). Irak'ın sahte gerekçelerle işgal edilmiş olması, ABD

askeri gücünün yetersizliği ve yargısız infazlar, işkencenin meşrulaştırılmasına, İran'ın bölgede büyük jeopolitik avantajlar elde etmesine, Rusya'nın Gürcistan'ın manevra alanına girmesine neden olmuş, Amerikan hegemonyasını restore etmekten ziyade gerilemesini hızlandırmıştır (Yıldızoğlu, 2008: 52-54).

Yaşanan bu gerginliklerin Amerika'nın önde gelen gazetelerinden The New York Times'ta, 2001-2005 yılları arasında, nasıl bir Türkiye görüntüsü sergilediğini ortaya çıkarmak amacıyla yapılan bu çalışmada, gazetede Türkiye aleyhine tek yönlü bir enformasyon akışı yer alırken gündeme getirilen konular genel olarak Amerikan bakış açısını yansıtmış ve belirli çerçeveler kapsamında haberleştirilmiştir. Yayınlanan haber ve yorumlar bir süzgeçten geçirerek şekillendirmiş, böylelikle, iletilmek istenen mesajlar bireylerin zihnine gazetenin amaç ve beklentileri doğrultusunda yerleştirilmek istenmiştir. Bu mesajların halkın gözünde kabul edilebilir hale getirilebilmesi için de üretim sürecinde meşrulaştırma ve parçalara ayırma gibi ideoloji inşa stratejilerine başvurulmuştur. Haberlerin çerçevelenmesi yoluyla desteklenen söylemler meşrulaştırılmış, karşıt olanlar ise farklılaştırılmıştır.

Özellikle Irak konulu yazılarda Türkiye'ye karşı eleştirel bir tutum takınılmış olduğu gözlemlenmiştir. Savaş sırasında, savaş başlamadan önceki Türkiye yanlısı tutumunu değiştiren gazete başyazarı William Safire'in yanı sıra, uzun yıllar boyunca The New York Times'ın Türkiye muhabirliğini sürdüren Stephen Kinzer bile o güne kadar Güneydoğu'da yaşanan soruna detaylı bir şekilde değinmekten uzak durmasına rağmen savaş sonrasında tutumunu değiştirerek

Türkiye'ye karşı eleştirel yaklaşıma başlamıştır (Chomsky ve Achcar, 2007: 125). The New York Times'ta Türkiye'nin Kürtlere baskı politikası uygulamakta olduğu haberleri yoğunluk kazanmaya başlamıştır. Savaş öncesinde yazılarıyla Türkiye imajına büyük katkılarda bulunan Kinzer'in araştırmaya söz konusu olan dönem süresince Türkiye ile ilgili yazmış olduğu yazılar parçalı bir görüntü vermiş, daha ziyade Türkiye'nin Irak politikasına bağlı kalmış, daha farklı ve olumsuz bir Türkiye portesi çizmiştir.

The New York Times'ta yer alan yazılarda Irak savaş öncesinde Türkiye'nin lâik bir Avrupa ülkesi olduğu sık sık gündeme getirilirken savaş süresince daha ziyade Müslüman bir Yakın Doğu veya Orta Doğu ülkesi olduğu vurgulanmıştır. Dolayısıyla bu 5 yıllık dönem boyunca özellikle siyasi düzlemde Türkiye'nin imajı genel konjunktüre göre değişken bir biçimde çeşitli çerçeveler içinde yer almıştır. Bu konudaki değişim Safire'in "Near or Mideast"²³⁰ başlıklı yazısında daha bariz bir şekilde görülebilmektedir.

The New York Times savaşla ilgili enformasyon akışı sırasında haberleri değişik başlıklar altında çerçeveleyerek yazılarının önemli bir bölümünü ulusal çıkarlar doğrultusunda yayınlamıştır. Bu yayınlarda, geri planda yatan diğer nedenlere vurgu yapılmaksızın ve çekinceleri dikkate alınmaksızın, Türkiye, genelde ABD'yi savaşta yarı yolda bırakan güvenilmez bir ülke konumunda çerçevenmiştir. Haberlerin bu şekilde yeniden inşa edilerek ve parçalanarak yayınlanmış olmasından

²³⁰ William Safire, **Near or Mideast**, 01 Haziran 2003

yola çıkararak Türkiye'nin savaştaki tutumunun The New York Times'teki imajını olumsuz olarak etkilemiş olduğunu söyleyebilmek mümkündür.

Türkiye ile ilgili olarak gazetede yer alan yazıların önemli bir bölümü, gelişmemiş ya da az gelişmiş ülkelerde görülen insan hakları ve kültürel haklar konusundaki eleştiriler, kazalar, salgın hastalıklar ve terörist faaliyetler gibi genelde olumsuz olgu yaratan tipik konulardan oluşmuştur. Genelden ziyade olayların parçalanarak yayınlanmış olması nedeniyle genel anlamda iyi bir imaj sergilenmiş olduğunu ve okuyucuya gerçek bir Türkiye çerçevesi aktarılmış olduğunu söylemek mümkün değildir. Enformasyon akışı sırasında zaman zaman asıl üzerinde durulması gereken konular atlanmış, onu yerine o günün gündeminde çok önemli bir yer tutmayan ve hemen her gün karşılaşılabilecek türden, kaza ve doğa ile ilgili muhtelif haberler yayınlanmıştır. Örneğin Türkiye için çok önemli bir haber değerine sahip olan, 4 Temmuz 2003 tarihinde Türk askerlerinin başına çuval geçirilmesi eylemine, Amerikan ulusal çıkarlarına aykırı olduğu düşünülmüş olabileceği için, The New York Times'ta çok küçük bir yer verilmiştir²³¹.

Öte yandan, Türkiye'nin turistik ve kültürel değerleri ile mutfağına yönelik yayınların tamamına yakın bir bölümüne karşı olumlu bir yaklaşım sergilemiş, bu da siyasi amaçla daha farklı yansıtılmış olan imajı bir dereceye kadar dengeleyebilmiştir. Ancak okuyucuya aktarılan tek yönlü enformasyon akışı The New York Times'ın yaklaşımına meşruiyet kazandırmakta ve genel algıyı olumsuz

²³¹ Dexter Filkins, **Turkey Says U.S. Has Detained Some of Its Soldiers in North Iraq**, 06 Temmuz 2003

olarak oluşturmakta, olumlu kısımlar ise geri planda bırakılarak önemsizleştirilmektedir.

Araştırmaya konu olan dönemde Türkiye ile ilgili haber ve yorumların en sıklıkla yayınlanmış olduğu dönem Irak Savaşı'nın yaşanmış olduğu 2003 yılı olmuştur. 2001'den 2004 sonuna kadar geçen süre içerisinde, özellikle de Irak Savaşı'ndan kaynaklanan nedenlerle, The New York Times'in olumsuz bir Türkiye portresi ve imajı sergilemiş olduğunu görmekteyiz. Savaş süresince Türk mediasından giden haberlere çok az yer verilmiş, Türkiye'ye, tek yönlü bir enformasyon akışı çerçevesinde bir nevi sansür uygulanmıştır denilebilir.

Çalışmadan çıkan sonuçlara göre "Giriş" bölümündeki araştırma sorularına aşağdaki şekilde yanıt verebilmek mümkündür:

1-Kullanılan haberlerin ABD'nin resmi politikası doğrultusunda çerçevenilmiş olması, The New York Times'ın ABD ve Türkiye arasındaki ilişkilere yönelik haberlerde, ABD'nin ulusal bakış açısını yansıtmış olduğunun bir göstergesidir.

2- The New York Times genelde konulara tarafsız yaklaşmış olmakla birlikte Irak Savaşı sırasında Türkiye'yi de içeren Irak konulu haberlerde tarafsız olmamış, gerektiğinde Türkiye'yi açık bir şekilde eleştirmiştir. Gazetenin Amerikan yönetimine yakınlığıyla bilinen yazarlarından birisi olan William Safire'in yazılarında bu durum açıkça görölmektedir.

3- Türkiye'nin Amerika'nın yakın müttefiği olduğuna birçok yazıda değinilmiş olmasına rağmen savaş sırasındaki tutumunun bu müttefiklik ilişkisiyle bağdaşmadığı ve Amerikan politikasıyla uyuşmadığı birkaç kez vurgulanmıştır.

4- The New York Times'ın haber akışında Türkiye ile ilgili olarak yayınlanan yazılarda kullanılan dil ve seçilen kelimeler ve haberlerin öncelik sırası, Irak Savaşı öncesi ve sonrasında farklılık göstermektedir. Bu nedenle 2001 yılı 2005 yılı ile karşılaştırıldığında gazetenin Türkiye'ye karşı olan yaklaşımında, özellikle de kullanılan dil konusunda, bazı farklılıklar gözlemlenmektedir.

5- Irak Savaşı'na yönelik olarak Türkiye'nin tutumunun gazetenin yayınlarına bire bir yansıdığını söylemek mümkündür. Irak'a müdahale ile ilgili olarak Türk Parlamentosunun 1 Mart 2001 tarihinde vermiş olduğu red kararının öncesi ve sonrasında gazetenin birbirine zıt iki yaklaşım sergilemiş olması bunun açık bir kanıtıdır.

Bu sonuçlar doğrultusunda The New York Times'ın haber akışı sırasında özellikle Irak Savaşı ile ilgili haberleri Amerikan ulusal çıkarlarına uygun bir şekilde gündeme getirmiş ve yeniden üretmiş olduğu yargısına varmak mümkündür. Bu tür haberlerin oluşturulması sürecinde belirli mesajların verilmesi için kullanılmış olan çerçeveler bu yargıyı desteklemektedir.

Araştırma elde edilen verilere göre, medyanın yayın politikaları ile ilgili olarak hala araştırılabilecek alanlar bulunduğu görülebilmektedir. Türk-Amerikan

ilişkileri zaman zaman iki ülke arasındaki “stratejik ortaklık” olarak nitelendiriliyor olsa da Amerika’daki Türk imajının hala istenen bir noktada bulunmaması ve genelde olumsuz olması nedeniyle benzer çalışmaların yapılmasının söz konusu imaj gelişimine katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Ahmad, Feroz (1994), **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, İstanbul: Sarmal Yayınevi; (1993), **Making of Modern Turkey**, London, New York: Taylor and Francis Routledge

Ahmad, Feroz (1995), **Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945–1980)**, İstanbul: Hil Yayınları

Akad, Mehmet (1976), **Baskı Gruplarının Siyasal İktidarla İlişkileri**, İstanbul: Fakülteler Matbaası

Akdes, Nimet Kural (1959), **Türk-Amerikan Münasebetlerine Kısa Bir Bakış (1800-1959)**, Ankara: Doğu Ltd. Şirketi Matbaası

Akkaya, Ziya (1949), “Türkiye-Amerika Arasında İlk Muahede”, **Siyasi İlimler Mecmuası**, C. XIX, S:219, s.125–126

Albrow, Martin (1996), **The Global Age**, Cambridge: Polity

Alterman, E., Green, M. (2004), **The Book on Bush - How George W. (Mis) Leads America**, New York: Viking

Altheide, D. (2006), **Terrorism and the Politics of Fear**, Lanham, MD: AltaMira Press

Altun, Abdülrezak (2006), **Türk Basınının Değişen Yüzü**, Ankara: Başbakanlık Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü

Ambrose, Stephen E. (1992), **Dünyaya Açılım: 1938'den Günümüze Amerikan Dış Politikası**, Ankara: Dış Politika Enstitüsü

Ambrosio, Thomas (2002), **Ethnic Identity Groups and U.S. Foreign Policy**, Westport, Connecticut, London: Greenwood Publishing Group

Andrews, Leighton (1996), “The Relationship of Political Marketing to Political Lobbying”, **European Journal of Marketing**, V.30, No. 10/11, s. 68–91

Appadurai, Arjun (1990), “Disjunctute and Difference in the Global Cultural Economy”, **Global Culture: Nationalism, Globalization and Modernity**, London: Sage Publication

Aras, Ahmet (2007), **Amerika Belgelerinde II. Dünya Savaşı Sonrası Türkiye (1945–1950)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara

Arcayürek, Cüneyt (2008), **Atatürk'ten Sonra Bugünlere Nasıl Geldik**, İstanbul: Detay Yayıncılık

Aren, Sadun (1994), "Uluslararası Bütünleşme-Küreselleşme Üzerine", **Yeni Marksizm ve Gelecek Dergisi**, Sayı:6

Arı, Tayyar (2000), **Amerika'da Siyasal Yapı, Lobiler ve Dış Politik Yapı**, İstanbul: Alfa Yayınları

Armaoğlu, Fahir (1991), **Belgelerle Türk Amerikan Münasebetleri**, Ankara: TTK

Atabek, Nejdet (1997), "Gündem Belirleme Araştırmaları", **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, Sayı V, s. 223-247

Atabek, Nejdet (1998), "Gündem Belirleme Yaklaşımı", **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, No.7, s.155-184

Aydın, Nurullah (2006), **Küresel Terör ve Türkiye**, Ankara: Bilgi Yayınevi

Aziz, Aysel (2003), **Siyasal İletişim**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

Bagdikian, Ben H. (2004), **The New Media Monopoly**, Boston: Beacon Press

Bağcı, Hüseyin., Bal, İdris (2004), "Turkish Foreign Policy in Post Cold War Era: New Problems and Opportunities", **Turkish Foreign Policy in Post Cold War Era**, Boca Raton, Florida: BrownWalker Press

Bağcı, Hüseyin., Kardaş, Şaban (2004), "Post-September 11 Impact: The Strategic Importance of Turkey Revisited", **Turkish Foreign Policy in Post Cold War Era**, Boca Raton, Florida: BrownWalker Press

Bakan, Ömer (2008), "Kurumsal Kimlik ve İmaj", **Halkla İlişkiler**, Konya: Tablet Yayınları

Bakan, Ömer (2013), "The Image of Turkey in the Eyes of Dutch University Students", **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, 33, s.265-281

Bal, İdris (2004a), "Türkiye Ermenistan İlişkileri", **21. Yüzyılda Türk Dış Politikası**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

Bal, İdris (2004b), "Turkey-USA Relations and Impacts of 2003 Iraq War", **Turkish Foreign Policy in Post Cold War Era**, Boca Raton, Florida: BrownWalker Press

Baloğlu, Seyhmus, McCleary, Ken W. (1999), "U.S. International Pleasure Travelers' Images of Four Mediterranean Destinations: A Comparison of Visitors and Nonvisitors", **Journal of Travel Research**, November, Vol. 38, No: 2, s.144-152

Barnet, Richard (1973), **Roots of War**, Baltimore MD: Penguin Books

Bauman, Zygmunt (2003), **Liquid Love**, Cambridge: Polity

Becermen, Cengiz (2001), "Küreselleşme ve Postmodernite", **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl: 2001-2, Sayı.3, s.16-30

Bell, Daniel (2007), "İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi", **Forum: The End of Ideology**, Gazi Üniversitesi, Sayı.24, Kış-Bahar, s. 281-293

Bennett, Lance W. (1990), "Toward a Theory of Press-State Relations in the United States", **Journal of Communication**, 40 (2), p. 103-125

Bir, Çevik (2000), "Güvenli Bir Avrasya İçin", **Ulusal Strateji**, Vol. 2, No. 14, Eylül-Kasım, s. 19

Birkland, Thomas A. (2004), "The World Changed Today: Agenda-Setting and Policy Change in the Wake of the September 11 Terrorist Attacks", **Review of Policy Research**, Volume 21, Sayı 2, Mart 2004, s.179-200

Birnbaum, Montgomery Norman (1988), **The Radical Renewal: The Politics of Ideas in Modern America**, New York: Pantheon

Bodansky, Yossef (2004), **The Secret History of the Iraq War**, New York: Regan Books

Bolat, Oya İnci (2005), "Çok Uluslu İşletmelerde Kurumsal İmaj", **Küreselleşme ve Çok Uluslu İşletmecilik**, Ankara: Noel Yayın Dağıtım

Bostanoğlu, Burcu (2008), **Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası**, Ankara: İmge Kitabevi

Boulding, K.E. (1956), **The Image: Knowledge in Life and Society**, Michigan: University of Michigan Press

Boyd-Barret, O. (1977), "Media Imperialism: Towards an International Framework for an Analysis of Media Systems", **In J. Curran et. Al (1992) Mass Communication and Society**, London: Arnold

Brinkman, Richard L., Brinkman, June E. (2002), "Corporate Power and the Globalization Process", **International Journal of Social Economics**, Vol: 29, No: 9, p.730-752

Canatan, Kadir (2007), **Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm**, İstanbul: Eski-Yeni Yayınları

Canbolat, İbrahim S. (2004), "The European Union and Turkey", **Turkish Foreign Policy in Post Cold War Era**, Boca Raton, Florida: BrownWalker Press

Cangızbay, Kadir (2004), "Globalleşme ve Kamusal Alan", **Kamusal Alan**, s.285, İstanbul: Hil Yayın

Canöz, Kadir (2007), **Halkla İlişkiler Uygulaması Olarak Lobicilik**, İstanbul: NKM

Carragee, K.M., Roefs, W. (2004), "The Neglect of Power in Recent Framing Research", **Journal of Communication**, 54 (20)

Chafets, Ze'ev (1985), **Double Vision: How the Press Distorts America's View of the Middle East**, New York: William Morrow and Co. Inc

Che, Y., Gale, Ian L. (1998), "Caps on Political Lobbying", **The American Economic Review**, June, V.88, No.3, s.643-651

Chermak, S., Gruenewald, J. (2006), "The Media's Coverage of Domestic Terrorism", **Justice Quarterly**, 23 (4), p. 428-461

Chomsky, Noam. (1999), **Medya Gerçeği**, İstanbul: Tüm Zamanlar Yayıncılık

Chomsky, Noam (2003), **Power and Terror: Post-9/11 Talks and Interviews**, New York: Seven Stories Press

Chomsky, N., Achcar, G. (2007), **Perilous Power: The Middle East and U.S. Foreign Policy**, Boulder & London: Paradigm Publishers

Clinton, Bill (2004), **My Life**, New York: Alfred A. Knopf

Cohen, B.C. (1963), **The Press and Foreign Policy**, Princeton: Princeton University Press

Cole, Juan (2009), **Engaging the Muslim World**, New York: Palgrave MacMillan

Çeçen, Anıl (2000), "ABD Süper Güç Olarak Kalabilir mi?", **Avrasya Dosyası**, Vol. 6, No. 2, Yaz

Çeken, Hüseyin (2003), **Küreselleşme, Yabancı Sermaye ve Türkiye Turizmi**, İstanbul: Değişim Yayınları

Çelikpala, Mitat (2005), “Geçmişten Günümüze Vazgeçilemeyen Kavram: Ulusal Çıkar”, **Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Volume 23, Sayı 1

De Grazia, Victoria (2005), **Irresistible Empire: America’s Advance Through 20th-Century Europe**, Cambridge: Belknap Press of Harvard University Press

DeLong, Michael (2004), **A General Speaks Out**, St. Paul: Zenith Press

Deringil, Selim (1992), “Turkish Foreign Policy Since Ataturk”, **Turkish Foreign Policy**, London: The Eothen Press

Deutsch, K.W., Merritt, R.L. (1965), “The Effects of Events on National and International Images”, **International Behavior: A Social-Psychological Analysis**, New York: Holt, Rinehart and Winston, p. 130-187

DeVito, J.A. (2007), **The Interpersonal Communication Book**, Boston: Pearson Education

Dinçer, Müjde Ker (1998), **Lobicilik**, İzmir: Alfa Yayınları

Doğanay, Ülkü (2003), **Demokratik Usuller Üzerine Yeniden Düşünmek**, Ankara: İmge Yayınevi

Donnelly, Jack (2000), **Realism and International Relations**, Cambridge: Cambridge University Press

Dowling, G.R. (1993), “Developing Your Company Image into a Corporate Asset”, **Long Range Planning**, Vol. 26 (2), 101-109

Drori-Avraham, A. (2006), “September 11 and the Mourning After: Media Narrating Grief”, **Continuum: Journal of Media & Cultural Studies**, 20 (3), p.289-297

Drucker, Peter F. (2003), **Geleceğin Toplumunda Yönetim**, İstanbul: Hayat Yayıncılık, İletişim, Yapım, Eğitim Hizmetleri ve Tic. Ltd. Şti

Dulupçu, Murat Ali (2001), **Küresel Rekabet Gücü: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

Durur, Elif Küçük (2011), “İnşacı Yaklaşım İçinde Çerçeveleme Kuramı ve Haberin Çerçevesi”, **Atatürk İletişim Dergisi**, Sayı: 2, Temmuz 2011

Edy, J., Meirick, P. (2007), "Wanted. Dead or Alive: Media Frames, Frame Adoption and Support of the War in Afghanistan", **Journal of Communication**, 57, p. 119-141

Emery, M., Emery, E. (1996), **The Press and America: An Interpretive History of the Mass Media**, Boston: Allyn and Bacon

Entman, Robert M. (1991), "Framing U.S. Coverage of International News: Contrasts in Narratives of the KAL and Iran Air Incidents", **Journal of Communication**, Volume 41, Issue 4, 6-27

Entman, Robert M. (1993), "Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm", **Journal of Communication**, Volume 43 (4), Autumn, 51-58

Erdem, Tevfik (2006), "Noam Chomsky ve Amerikan Tarzı Demokrasi", **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 7/2, s. 201-212

Erdoğan, Bilgin (1999), "ABD'nin Orta Asya Siyaseti", **Orta Asya Türk Cumhuriyetleri**, İstanbul: Alfa Yayınları

Erdoğan, İrfan (2000), **Kapitalizm, Kalkınma, Postmodernizm ve İletişim**, Ankara: ERK Yayınları

Erdoğan, İrfan (2006), **Teori ve Pratikte Halkla İlişkiler**, Ankara: Erk Yayınları,

Erdoğan, İrfan., Alemdar, Korkmaz (1990), **İletişim ve Toplum**, Ankara: Bilgi Yayınları

Erdoğan, İrfan., Alemdar, Korkmaz (2005), **Öteki Kuram**, Ankara: Erk Yayınları

Erhan, Çağrı (2001), **Türk-Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri**, Ankara: İmge Kitabevi

Eroğul, Cem (2003), **Demokrat Parti: Tarihi ve İdeolojisi**, Ankara: İmge Kitabevi

Erol, Mine (1976), **I. Dünya Savaşı Arifesinde Amerika'nın Türkiye'ye Karşı Tutumu**, Ankara: Bilgi Yayınevi

Ezgü, Fuat (1950a), "İstanbul'u İlk Ziyaret Eden Amerikan Cumhur Reisi General Grant", **Yeni Tarih Dünyası**, S:5, İstanbul, s.207-208

Faupin, Alain (2005), "Defense Procurement Decision-Making and Lobbying: A West European View", **The Security Sector: Turkey and The World**, İstanbul: TESEV ve Cenevre Silahlı Kuvvetlerin Demokratik Denetimi Merkezi, s.84-93

Fejes, Fred (1994), “Eleştirel Kitle İletişimi Araştırması ve Medya Etkileri: Yok Olan İzleyici Sorunu”, **Medya İktidar İdeoloji**, Ankara: Ark Yayınları, s. 251-269

Fox, Jeremy (2001), **Chomsky and Globalization**, Cambridge: Icon Boks

Fukuyama, Francis (1993), **The End of History and the Last Man**, New York: Harper Perennial

Fukuyama, Francis (2006a), **America at the Crossroads: Democracy, Power and the Neoconservative Legacy**, New Haven & London: Yale University Press

Fukuyama, Francis (2006b), **Neo-Conların Sonu: Yol Ayrımındaki Amerika**, İstanbul: Profil Yayıncılık

Gans, H.J. (1979), **Deciding What's News**, New York: Pantheon Books

Gill, Stephen., Law, David (1988), **The Global Political Economy, Perspectives, Problems and Policies**, Hertfordshire: Harvester, Wheatsheaf

Gill, Stephen (1990), **American Hegemony and the Trilateral Commission**, Cambridge: Cambridge University Press

Goffman, Erving (1974) **Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience**, New York: Harper & Row

Good, Robert C. (1960), “The National Interest and Political Realism: Niebuhr's Debate with Morgenthau and Kennan”, **The Journal of Politics**, Vol.22, No 4, p.604-605

Gordon, Joye C. (1997), Interpreting Definitions of Public Relations: Self Assessment and a Symbolic Interactionism-Based Alternative”, **Public Relations Review**, 23 (1), 57-66

Gordon, Michael R., Trainor, Bernard E. (2006), **Cobra II - The Inside Story of the Invasion and Occupation of Iraq**, New York: Pantheon Books

Göktaş, Hıdır., Gülbay, Metin (1994), **Soğuk Savaştan Sıcak Barışa, Yeni Dünya Düzeni ve Türkiye**, İstanbul: Alan Yayıncılık

Gözen, Ramazan (1999), “Türk-Amerikan İlişkileri ve Türk Demokrasisi”, **Liberal Düşünce**, C.4, s. 13, Kış 1999, s. 87-108

Grunig, J.E. (1992), **Excellence in Public Relations and Communication Management**, New Jersey: Lawrence Erlbaum

Güçdemir, Yeşim (2010), “Halkla İlişkiler Alanına Genel Bir Bakışla Emniyet Teşkilatında Halkla İlişkilerin Önemi”, **Polis ve Halkla İlişkiler**, İstanbul: Kutup Yıldızı Yayınları

Güldemir, Ufuk (1986), **Çevik Kuvvetin Gölgesinde Türkiye (1980–84)**, İstanbul: Tekin Yayınevi

Güngör, Nazife (2013), **İletişime Giriş**, Ankara: Siyasal Kitabevi

Gürbüz, E., İnal, M. E. (2004), **Siyasal Pazarlama: Stratejik Bir Yaklaşım**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

Gürün, Fethi (2001), **Globalleşme ve Çokuluslu Şirketlerin İnsan Kaynakları Yönetimine Etkileri**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi

Güz, Nurettin (1996), “Türk Basınında Gündem Oluşturma”, **Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı II**, Sayı 12, Ankara, s. 982-997

Güz, Nurettin (1996). “Türk Basınında Gündem Oluşturma”. **Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı II**. Sayı 12. Ankara, 982-997.

Hall, Stuart (1982), “The Rediscovery of Ideology”, **Culture, Society and the Media**, New York: Methuen

Haque, Amber (2004), “Islamophobia in North America: Confronting the Menace”, **Confronting Islamophobia in Educational Practice**, Edited by Barry Van Driel: Staffordshire: Tretham Books

Harlow, Rex (1976), “Building a Public Relations Definition”, **Public Relations Review**, Volume 2, Issue 4, Winter, p. 34-42

Harris, P., Lock, A. (1996), “Machiavellian Marketing: The Development of Corporate Lobbying in the UK”, **Journal of Marketing Management**, V.12, s. 313–328

Harvey, David (2005), **A Brief History of Neoliberalism**, Oxford: Oxford University Press

Hazar, Çetin Murat (2002), “Medyanın Sosyolojik İşlevlerinden Gündem Kurma”, **Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, Ankara: 2002/16 Kış

Hennessy, Bernard. (1985), **Public Opinion**, Monterey, California: Brooks & Cole Publishing Co.

Herman, E.S., Chomsky, N. (1988), **Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media**, New York: Pantheon

Hobbes, Thomas (2004), **Leviathan**, İstanbul: YKY

Higgott, R., Stone, D. (1994) “The Limits of Influence: Foreign Policy Think Tanks in Britain and the USA”, **Review of International Studies**, Vol: 20, No: 1, Jan, p. 15-34

Huntington, Samuel P. (2006), **Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması**, İstanbul: Okuyan Us Yayınları

Huntington, Samuel P., Et al. (2001), **Medeniyetler Çatışması**, Ankara: Vadi Yayınları

Hutton, James G. (1999), “The Definition, Dimensions and Domain of Public Relations”, **Public Relations Review**, Vol. 25, No.2, Summer

Ignatius, David (2008), **America and the World: Conversations on the Future of American Foreign Policy with Zbigniew Brzezinski and Brent Scowcroft**, New York: Basic Books

İşcan, Zeynep. (2004), **Medyada Ulusal Bakış Açıları, Le Monde, The New York Times ve The Guardian Gazetelerinde 2003 Irak Savaşı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara

Iyengar, Shanto (1997), “Siyasette Erişim Yanlılığı: Televizyon Haberleri ve Kamuoyu”, **Medya Kültür Siyaset**, Ankara: Ark Yayınları

Jenes, Barbara (2012), “Theoretical and Practical Issues in Measuring Country Image: Dimensions and Measurement Model of Country Image and Country Brand”, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Corvinus University of Budapest, Doctoral School of Business Administration

Kanat, Çiğdem A. (2006), **Türk-Amerikan İlişkileri ve Basındaki Yansımaları (1945–1952)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Ana Bilim Dalı, İstanbul

Kantarıcı, Şenol (2001), “ABD ve Kanada’da Ermeni Diasporası: Kuruluşlar ve Faaliyetleri”, **Ermeni Araştırmaları**, Cilt.1, No. 3, Sonbahar 2001, s.99–112

Karaosmanoğlu, Ali L. (2007), “Muhteşem Ortaklık: Kant ve Clausewitz”, **Uluslararası İlişkiler**, Cilt 4, Sayı 14, Yaz, s. 161-183

Kasım, Kamer (2000), “ABD-İsrail İlişkileri”, **Avrasya Doyası: ABD Özel**, C.6, Yaz 2000, Sayı: 2, s. 124

Kato, Yaochi (2008), “Return from 9/11 PTSD to Global Leader”, **Washington Quarterly**, Autumn, p.165-173

Kazancı, Metin (2002), **Kamuda ve Özel Kesimde Halkla İlişkiler**, İstanbul: Turhan Kitabevi

Kellner, Douglas (2004), “Tabandan Küreselleşme: Radikal Demokratik Bir Teknopolitikaya Doğru”, **Kamusal Alan**, s. 718-732, İstanbul: Hil Yayın

Kepel, Gilles (2001), **Cihat: İslamcılığın Yükselişi ve Gerilemesi**, İstanbul: Doğan Kitap

Keskin, Fatih (2014), **Politik İletişim Sözlüğü**, Ankara: İmge Kitabevi

Keyman, E. Fuat (1995), “Küçülen ve Parçalanan Dünyada Siyaseti Anlamak”, **Toplum ve Bilim Dergisi**

Kinzer, Stephen (2001), **Crescent and Star: Turkey Between Two Worlds**, New York: Farrar, Straus and Giroux

Klinberg, F.L. (1941), “Studies in Measurement of the Relationship Among Sovereign States”, **Psychometrika**, Vol. 6, p. 335-352

Kongar, Emre (2012), **ABD'nin Siyasal İslamla Dansı**, İstanbul: Remzi Kitabevi

Kotler, Philip., Haider, Donald., Rein, Irving (1993), **Marketing Places: Attracting Investment and Tourism to Cities, States and Nations**, New York: The Free Press

Kotler, Philip., Gertner, David (2002), “Country as Brand, Product and Beyond: A Place Marketing and Brand Management Perspective”, **Brand Management**, Vol.9, No.4-5, s. 249-261

Kotler, P., Jatusripitak, Somkid., Maesincee, Suvit. (2005), **Ulusların Pazarlanması**, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

Kotler, Philip., Armstrong, Gary (2008), **Principles of Marketing**, 12. Edition, New Jersey: Pearson Prentice Hall

Köker, Levent (1994), “Kimlik, Meşruluk ve Demokrasi: Türkiye’de Yeni-Muhafazakâr Kültür Politikasının Eleştirisi”, **Türkiye’de Demokratik Siyasal Kültür**, Ankara: Türk Demokrasi Vakfı

Kunczik, Michael (1997), **Images of Nations and International Public Relations**, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates

Kunczik, Michael (2000), “Globalization: News Media, Images of Nations and the Flow of International Capital with Special Reference to the Role of Rating Agencies”, **IAMCR Conference Paper**, Singapore: 17-20 Jul

Laçiner, Sedat (2002), “Ermenistan Dış Politikası ve Belirleyici Faktörler: 1991–2002”, **Ermeni Araştırmaları**, Cilt.2, No.5, Bahar 2002, s.176–178

Larrabee, F. S., Lesser, I. O. (2003), **Turkish Foreign Policy in an Age of Uncertainty**, Santa Monica: Ca Rand

Lazarsfeld, P.F., Merton, R.K. (2002), “Mass Communication, Popular Taste and Organized Social Action”, **Media Studies: A Reader**, New York: New York University Press

Lefebvre, Maxime (2005), **Amerikan Dış Politikası**, İstanbul: İletişim

Levitt, Theodore (1973), **The Globalization of the Markets**, The McKinsey Quarterly, Summer 1984

Lewis, C. (1997), “What Counts in Cultural Studies”, **Media, Culture and Society**, v. 19 (1), s. 83-97

Li (Leah), Xiufang., Chitty, Naren (2009), **Conflict & Communication Online**, Vol. 8, No. 2

Lickorish, L.J., Jenkins, C.L. (1997), **An Introduction to Tourism**, United Kingdom: Reed Educational and Professional Publishing

Lippman, Walter (1922), **Public Opinion**, NY: Harcourt Brace

Lule, Jack (2002), “Myth and Terror on the Editorial Page: The New York Times Responds to September 11, 2001”, **Journalism and Mass Communication Quarterly**, 79, p. 275-293

Lütem, Ömer Engin (2003), “Olaylar ve Yorumlar”, **Ermeni Araştırmaları**, Sayı 12–13, Kış 2003-İlkbahar 2004, İstanbul

Machiavelli, Niccolo (2003), **Hükümdar**, İstanbul: Matris Yayınları

Mahçupyan, Etyen (1997), **İdeolojiler ve Modernite**, İstanbul: Patika Yayınları

Makovsky, Alan (1999), “Turkey’s Nationalist Movement”, **The Washington Quarterly**, Autumn, 165–166

Mamdani, Mahmood (2005), **İyi Müslüman, Kötü Müslüman: Amerika, Soğuk Savaş ve Terörün Kökenleri**, İstanbul: 1001 Kitap

Mancini, Paolo (2009), “Politik Profesyonellikte Yeni Ufuklar”, **Halkla İlişkiler Üzerine: Disiplinlerarası Bir Alanın Yönelimleri**, Ankara: Dipnot Yayınları

Marr, Phebe (1993), "The Persian Gulf After the Storm", **Riding the Tiger, The Middle East Challenge After the Cold War**, Westview Press, Boulder Co.

Martinelli, A. (2003). "Global Order or Divided World?: Introduction." **Current Sociology**, 51(2): 95-100

Mason, Edward S., Asher, Robert E. (1973), **The World Bank Since Bretton Woods: The Origins, Policies, Operations and Impact of the International Bank for Reconstruction**, Washington DC: Brookings Institution

Mattelart, A., Delcourt, X., Mattelart, M. (1984), **International Image Markets: In Search of an Alternative Perspective**, London & New York: Comedia Publishing Group

Mattelart, Armand (1991), **Advertising International**, London & New York: Comedia Publishing Group

Mattelart, Armand (1998), "Dünya İletişiminde Yeni Senaryolar", **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, Sayı: 8, S. 97

Mattelart, Armand (2000), **Networking the World: 1794-2000**, Minneapolis: University of Minnesota Press

McCombs, Maxwell E. (2004), **Setting the Agenda - The Mass Media and Public Opinion**, Cambridge: Polity Press

McCombs, Maxwell E., Shaw, Donald L. (1972), "The Agenda-Setting Function of Mass Media", **Public Opinion Quarterly**, Summer, Vol 36, Issue: 2, 176-187

McCombs, Maxwell E., Shaw, Donald L. (1976), "Structuring the Unseen Environment", **Journal of Communication**, Summer, Vol 26, Issue: 2, 18-22 (Winter, 1976)

McConnell, Malcolm (2005), **My Year in Iraq by III Ambassador L. Paul Bremer**, New York: Easton Press

McMurray, Carl D., Dunn, Charles W. (1967), "Castro and the New York Times: An Image in Transition", **Modern Age**, Spring, The Intercollegiate Studies Institute

McNelly, John T., Izcaray, Fausto (1986), International News Exposure and Images of Nations, **Journalism Quarterly**, 63 (3), 546-553

McQuail, Denis., Windahl, Sven (1993), **İletişim Modelleri**, Ankara: İmaj Yayınları

McPherson, Jr, Harry C. (1980), "Walter Lippmann and the American Century", **Foreign Affairs**, Fall

- Mert, Nuray (2007), “Yeni Soğuk Savaş”, **Doğudan**, Kasım-Aralık, Sayı: 2, s.43
- Mitcham, Carl (2005), “The Management”, **Encyclopedia of Science and Ethics**, New York: Macmillan Reference USA
- Molloy, Sean (2006), **The Hidden History of Realism: A Genealogy of Power Politics**, New York: Palgrave Macmillan
- Moore, Mike (2003), **Sınırların Olmadığı Dünya: Özgürlük, Gelişim, Serbest Ticaret ve Küresel Yönetim**, İstanbul: CSA Yayın Ajansı
- Morgenthau, Hans (1950), “The Mainsprings of American Foreign Policy: The National Interest vs. Moral Abstractions”, **The American Political Science Review**, Vol.44, No.4, p. 854
- Morgenthau, Hans (1970), **Uluslararası Politika**, Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları
- Morgenthau, Hans (1993), **Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace**, New York: McGraw-Hill
- Nafziger, E. Wayne (2012), **Economic Development**, Cambridge: Cambridge University Press, 5th Edition
- NDX Newspaper Data Exchange (2014), **Newspaper Circulation: An Evolving Story**, May
- Nişancı, Ensar (2003), “Küresellik, Küreselleşme: Bir Tanıma Doğru”, **İ.İ.B.F. Ekonomik, Toplumsal ve Siyasal Analiz Dergisi**, Yıl: 2003, Sayı:1, s. 37–45
- Norris, Pippa (2010), “The Restless Searchlight: Network News Framing of the Post-Cold War World”, **Political Communication**, London: Routledge
- Nye, Joseph S. Jr. (2003), **Amerikan Gücünün Paradoksu: Dünyanın Tek Süper Gücü Neden Tek Başına Davranamaz**, İstanbul: Literatür Yayıncılık
- Oran, Baskın (2001), **Küreselleşme ve Azınlıklar**, Ankara: İmaj Yayınevi
- Oran, Baskın (2003), **Türk Dış Politikası**, İstanbul: İletişim Yayınları
- Özcan, Bekir Cihan (2007), **II. Dünya Harbinde (1939–1945) The New York Times’a Göre Amerikan Kamuoyu’nun Türkiye’ye Bakışı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara
- Özdağ, Ümit (2003), “Türk-Amerikan İlişkilerinde Irak Krizi”, **Stratejik Analiz**, Cilt 4, Sayı. 40, Ağustos, s. 24-42

Özdemir, B. Pınar (2006), **Küreselleşme ve Halkla İlişkiler: Küreselleşmenin Türk Halkla İlişkiler Sektörü Üzerindeki Etkileri**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler Ana Bilim Dalı, Ankara

Özdil, Sefa (1995), **Country image: An Exploratory on Turkish Exporters' Image of Turkey**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Ankara

Pakel, Aykın Berk (2007), **Turkish-American Relations (1945–1980): Quest for Security and Adapting to Change**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Ankara

Pan, Z., Kosicki, Gerald M. (1993), "Framing Analysis: An Approach to News Discourse", **Political Communication**, Vol.10

Parkin, Michael (1994), **Economics**, Massachusetts: Addison-Wesley Publishing Company

Payne, Anthony (1994), "U.S. Hegemony and the Reconfiguration of the Caribbean", **Review of International Studies**, c. 20

Pipes, Daniel (1994), "Islam's Intramural Struggle", **The National Interest**, Spring

Powell, Colin (2009), **It Worked for Me: In Life and Leadership**, New York: Harper Collins Publishers

Powers, Natalie., Fetscherin, Marc (2008), "Measuring the Joint Effect of Country Image and Brand Perception in Consumer Evaluations of Televisions: The Case of China and Malaysia", **The Business Review**, 9 (2), s. 145-152

Qualter, Terence H. (1989), "Opinion Control in the Democracies", **The Canadian Journal of Sociology**, Vol. 14, No.2 (Spring), p. 268-270

Rabasa, Angel. Et al. (2007), **Building Moderate Muslim Networks**, Santa Monica: RAND Corporation

Ritzer, George (2011), **Globalization: The Essentials**, West Sussex: Wiley-Blackwell

Robinson, Matthew B. (2011), **Media Coverage of Crime and Criminal Justice**, Durham, NC: Carolina Academic Press

Rogers Everett M., Dearing, James W. (2007), "Agenda-Setting Research: Where Has It Been, Where Is It Going?", **Media Power in Politics**, 5th edition, Washington: CQ Press

Rumsfeld, Donald (2011), **Known and Unknown: A Memoir**, London: Penguin Books Ltd

Saleem, Noshina (2007), "U.S. Media Framing of Foreign Countries Image: An Analytical Perspective", **Canadian Journal of Media Studies**, Vol. 2 (1)

Sander, Oral (1979), **Türk-Amerikan İlişkileri: 1947-1964**, Ankara: AÜSBF Yayınları

Sarı Gerşil, Gülşen (2004), "Küreselleşme ve Çok Uluslu İşletmelerin Çalışma İlişkilerine Etkileri", **Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 6, S:1

Sarıbay, Ali Yaşar (2004), **Modernitenin İronisi Olarak Küreselleşme**, İstanbul: Everest Yayınları

Sathre-Eldon F., Olson, R., Whitney, C. (1981), **Let's Talk**, London: Scott Foresman

Selby, K. Cowdery, R. (1995), **How to Study Television**, London: MacMillan

Semetko, Holli A., Valkenburg, Patti M. (2000), "Framing European Politics: A Content Analysis of Press and Television News", **Journal of Communication**, Spring

Semmel, Andrew K. (1976), "Foreign News in Four US Elite Dailies: Some Comparisons", **Journalism Quarterly**, 53, s. 732-736

Seymen, Oya Aytemiz., Bolat, Tamer (2005), **Küreselleşme ve Çok Uluslu İşletmecilik**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

Sigal, L. (1973), **Reporters and Officials**, Lexington: D.C. Heath

Simon, Adam F. (1997), "Television News and International Earthquake Relief", **Journal of Communication** 47, s. 82-93

Sönmez, Sevil., Sırakaya, Ercan (2002), "Distorted Destination Image? The Case of Turkey", **Journal of Travel Research**, November, V. 41, s. 185-196

Sönmezoğlu, Faruk (2000), **Türkiye-Yunanistan İlişkileri ve Büyük Güçler: Kıbrıs, Ege ve Diğer Sorunlar**, İstanbul: Der Yayınları

Steeves, H. Leslie (1994), "Feminist Teoriler ve Medya Çalışmaları", **Medya İktidar İdeoloji**, Ankara: Ark Yayınları, s. 105-168

Strange, Susan (1990), "The Name of the Game Sea Changes", **American Foreign Policy in a World Transformed**, New York: Council on Foreign Relations Press

Şen, Fatih (2006), **Soğuk Savaş Sonrası Türk-Amerikan İlişkileri (1989–2001)**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Kırıkkale

Tanrıöver, Şafak (1995), **Image of Turkey in the Minds of Turks**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Ankara

Taşdemir, Fatma (1996), “Yeni Dünya Düzeninde Selfdeterminasyon”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 12, Sayı:1-2, s. 271-283

Taylor, Paul (1991), “The United Nations System Under Stress: Financial Pressures and their Consequences”, **Review of International Studies**, c. 17, October, s. 4

Tekinalp, Şermin., Uzun, Ruhdan (2004), **İletişim Araştırmaları ve Kuramları**, İstanbul: Derin Yayınları

Todd, Emmanuel (2003), **The Breakdown of the American Order After the Empire**, New York: Columbia University Press

Tokgöz, Oya (2008a), **Siyasal İletişimi Anlamak**, Ankara: İmge Kitabevi

Tokgöz, Oya (2008b), **Temel Gazetecilik**, Ankara: İmge Kitabevi

Tosun, Cevat (1999), “An Analysis of Contributions of International Inbound Tourism to the Turkish Economy”, **Tourism Economics (3)**, s.217–250

Toufick, Gaspard (2004), **A Political Economy of Lebanon 1948-2002: The Limits of Laissez-faire**, Boston: Brill

Törenli, Nurcan (2004), **Enformasyon Toplumu ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye**, Ankara: Bilim ve Sanat

Törenli, Nurcan (2005), **Bilişim Teknolojileri Temelinde Haber Medyasının Yeniden Biçimlenmesi: Yeni Medya Yeni İletişim Ortamı**, Ankara: Bilim ve Sanat

Tsuchida, Kumiko (2003), **2002 Dünya Futbol Şampiyonası'nın Türk-Japon İlişkilerinde Yarattığı İmaj Değişikliği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul

Tuncer, Doğan., Ayhan, DoğanYaşar., Varoğlu, Demet (2004), **Genel İşletmecilik Bilgileri**, Ankara: Siyasal Kitabevi

Turam, Emir (1994), **Medyanın Siyasi Hayata Etkileri**, İstanbul: İrfan Yayıncılık

Turan, G., Turan, İ., Bal, İ. (2004), “Turkey’s Relations with the Turkic Republics”, **Turkish Foreign Policy in Post Cold War Era**, Boca Raton, Florida: BrownWalker Press

Uslu, Nasuh (2004), “The Cyprus Question Between 1974 and 2004 and its Relation to Turkish Foreign Policy”, **Turkish Foreign Policy in Post Cold War Era**, Boca Raton, Florida: BrownWalker Press

Uşaklıgil, Emine (2011), **Benim Cumhuriyetim**, İstanbul: Everest Yayınları

Uzgel, İlhan (2004), **Ulusal Çıkar ve Dış Politika**, Ankara: İmge Kitabevi

Vaisse, Justin (2011), **Noeconservatism: The Biography of a Movement**, Cambridge: Belknap Press of Harvard University Press

Van Gorp, Baldwin (2007), “The Constructionist Approach to Framing Bringing Culture Back”, **Journal of Communication**, V.57, Issue: 1 (March), P. 60-78

Walker, Martin (1983), **Powers of the Press: Twelve of the World’s Influential Newspapers**, New York: Adama Books

Verhulst, Joris (2010), **February 15, 2003: The World Says No to War: Demonstrations Against the War on Iraq**, Minneapolis: University of Minnesota Press, p. 1-19

Walker, Joshua W. (2007), “Reexamining the U.S.-Turkish Alliance”, **The Washington Quarterly**, Winter, 93–109

Weaver, David H. (2007), “Thoughts on Agenda Setting, Framing and Priming”, **Journal of Communication**, 57, March, p.142-147

Weber, Max (1949), **The Methodology of the Social Sciences**, New York: Free Press

Weissberg, Robert (1988), **Understanding American Government**, New York: Random House Inc.

Wicks, R. (2006), “Emotional Response to Collective Action Media Frames About Islam and Terrorism”, **Journal of Media and Religion**, 5(4), p. 245-263

Yalçın, Aydın (1990), “Doğu Avrupa’daki ve Sovyetler’deki Son Gelişmeler”, **Yeni Forum**, Şubat, c. 11, s. 249

Yalçınkaya, Gonca (2006), **Ülke İmajı ve Ülke İmajının Müşteri Tercihleri Üzerine Etkisi: Türkiye Değerlendirmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, İzmir

Yazıcı, İsmet (1996), **Kitle İletişiminde Popüler İmajlar**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo ve Televizyon Ana Bilim Dalı, İstanbul

Yetkin, Çetin. (2007), **Karşı Devrim (1945-1950)**, Antalya: Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdaafa-i Hukuk Yayınları

Yıldız, Nuran (2002), **Türkiye’de Siyasetin Yeni Biçimi: Liderler, İmajlar, Medya**, Ankara: Phoenix Yayınevi

Yıldızoğlu, Ergin (1996), **Globalleşme ve Kriz**, İstanbul: Alan Yayıncılık

Yıldızoğlu, Ergin (2008), “Ne Değişti?”, **Tempo**, 11 Eylül, No. 37, s.50

Yılmaz, Sait (2008), “ABD Hegemonya Kurgusu”, **21. Yüzyıl Dergisi**, Yıl 2, Sayı 4, Ocak-Şubat-Mart, s.45-66

Yumlu, Konca (1994), **Kitle İletişim Kuram ve Araştırmaları**, İzmir: Nam Basım Ltd

Yüksel, Erkan (2007), “Kamuoyu Oluşturma ve Gündem Belirleme Kavramları Nerede Kesişmekte, Nerede Ayrılmaktadır?”, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 7 (1), 571-586

Yüksel, Atilla., Yüksel, Füsün (2001), “Comparative Performance Analysis: Tourists Perception of Turkey Relative to Other Tourist Destinations”, **Journal of Vacation Marketing**, October, V.7, p.333-355

Zelizer, Barbie., Stuart, Allan (2004), “When War is Reduced to a Photograph”, **Reporting War: Journalism in Wartime**, London: Routledge

Gazeteler:

“ABD Aleyhtarlığı Filmle Perçinlendi”, **Milliyet**, 3 Şubat 2006

“Azeri Bakanla Şam’dan Bakü’ye”, **Hürriyet**, 25 Mayıs 2009

Crain, Walter. “Why Religion Mattered”, **The Washington Post**, 21 Kasım 2009

Darende, Daver. “ABD Destekli Barzani Riski”, **Cumhuriyet Strateji**, 8 Aralık 2008

Frantz, Douglas. “Gazeteye Ermeni Baskısı”, **Hürriyet**, 29 Nisan 2007

Göze, Ayferi. (1998), **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**, İstanbul: Beta Yayıncılık

İnce, Özdemir. “Fener Rum Patrikhanesi Neden Ökümenik Değil”, **Hürriyet**, 4 Aralık 2004

Kışlalı, M. Ali. “The New York Times ve Türkiye”, **Radikal**, 20 Aralık 2001

Meletli, Aynur. “Dışlanma Çağı”, **Cumhuriyet**, 24 Mayıs 2009

Sarızeybek, Erdal. “Silinen Kırmızı Çizgilerin Yeniden Korunması İçin Ön Alıcı Eylem”, **Cumhuriyet Strateji**, 8 Aralık 2008

Şimşek, Yasemin. “Medya ve Demokrasi”, **Bugün**, 12 Aralık 2013

Tomanbay, Mehmet. Kriz ve Siyasette Yeni Söylem”, **Cumhuriyet**, 19 Mart 2009, s. 2

Dergiler:

Time, 11 Eylül 2001, s. 47

İnternet Kaynakları:

<http://ajrarchive.org/article.asp?id=4997> (Erişim Tarihi: 29.10.2014)

http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_The_New_York_Times_employees (Erişim Tarihi: 29.10.2014)

“THE NEW YORK TIMES”TA YAYINLANAN TÜRKİYE İLE İLGİLİ HABER VE YORUMLAR

1- ABD'nin Müdahil Olduğu ve Türkiye'nin de Etkilendiği Savaşlar

a- Irak Savaşı

2001

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
06.01.2001	A4	International	Turkey Upgrade Ties	Reuters
30.03.2001	A1	İlk Sayfa	At Iraq's Backdoor, Turkey Flouts Sanctions	Douglas Frantz
05.06.2001	A14	International	In Accord, Turkey Tentatively Agrees European Union Force May Use NATO Bases	Michael R. Gordon
05.11.2001	A17	Op-Ed	The Turkey Card	William Safire
14.12.2001	A11	International	Turkish Company and Iraqi Kurds Plan Project	Somini Sengupta
15.12.2001	A5	International	Oil Drilling by Turks Has Baghdad's Backing	Somini Sengupta
18.12.2001	A1	İlk Sayfa	U.S. Again Placing Focus on Hussein	Patrick E. Tyler

2002

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
08.01.2002	A6	International	Europe: Turkey: Iraq Fuel Shipments Resume	Douglas Frantz
11.04.2002	A22	Nation Chall.	NATO Offers Peacekeepers Planning Aid	Michael R. Gordon
18.07.2002	A7	International	Turkey Says Debt Negotiations Aren't Linked to Stand on Iraq	Daniel Simpson
22.07.2002	A5	International	Turkey Warns U.S. of Difficulties in an Assault on Baghdad	Daniel Simpson
15.08.2002	A10	International	Anti-Baghdad Talks Shunned by Top Kurd	Patrick E. Tyler
28.10.2002	A11	Threats	Turkey, in the Middle, Grows More Worried Every Day about a U.S. Attack on Iraq	Ian Fisher
23.11.2002	A1	İlk Sayfa	Turks, Fearing Flow of Refugees Plan Move Into Iraq If War Comes	Dexter Filkins
28.11.2002	A1	İlk Sayfa	U.S. Is Pressing For Turks' Help in Move On Iraq	Michael R. Gordon
29.11.2002	A34	Threats	Kurds Say a Turkish Crackdown on an Illegal Fuel Trade With Iraq Is Aimed at Them	Dexter Filkins
04.12.2002	A1	İlk Sayfa	Turkey Saying No to Accepting G.I.'s in Large Numbers	Michael R. Gordon+Eric Smith
06.12.2002	A16	International	U.S. Issues Terror Warning	Reuters
06.12.2002	A1	İlk Sayfa	U.S. Tells Iraq It Must Reveal Weapons Sites	David E. Sanger
09.12.2002	A1	İlk Sayfa	Bush Will Meet a Leading Turk on Use of Bases	Michael R. Gordon
10.12.2002	A23	Threats	Crosswinds Over Turkey: Will Europe Balk Again?	Dexter Filkins

11.12.2002	A21	Threats	Turk Offers Partial Support on Iraq in Meeting With Bush	David E. Sanger
21.12.2002	A11	Threats	U.S. Demands for Help Roil Turkey's Governments	Dexter Filkins

2003

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
07.01.2003	A10	Threats	Turkey Joining 3 Other Nations in Effort to Prevent War In Iraq	Agence France-Presse
09.01.2003	A1	İlk Sayfa	Turkey's Reluctance on Use of Bases Worries U.S.	Michael R. Gordon
12.01.2003	L11	Threats	Turkish Leader Arrives in Saudi Arabia for Talks On Iraq Crisis	Reuters
18.01.2003	A1	İlk Sayfa	Turkey Calls a Regional Meeting to Try to Head Off an Iraq War	Dexter Filkins
21.01.2003	A10	Threats	Turkey to Allow U.S. to Use Bases Under a Smaller Plan	Dexter Filkins
27.01.2003	A14	Threats	In One Hand, U.S. Offers Turkey \$4 Billion for War Aid; in Other, a Demand for Reform	A.Friedman+T.Crampton
01.02.2003	A11	Threats	A Sign That U.S. Military May Use Turkey as a Base	Dexter Filkins
02.02.2003	A10	International	Turkey Post Seen for Cheney Aide	Bilinmiyor
04.02.2003	A12	Threats	Ankara Parliament Expected To Take Up U.S. Troop Issue	Dexter Filkins
05.02.2003	A11	Threats	Top Politician Indicates Turkey May Join U.S. Effort Against Iraq	Dexter Filkins
06.02.2003	A17	Threats	Turkey Backs United States Plans for Iraq	Dexter Filkins
07.02.2003	A1	İlk Sayfa	U.S. in Talks on Allowing Turkey To Occupy a Kurdish Area in Iraq	Dexter Filkins+C. J. Chivers
07.02.2003	A12	Threats	NATO Is Torn Over Weapons For the Turks	Thomas Fuller
09.02.2003	WK2	International	Turkey Agrees	Dexter Filkins
11.02.2003	A1	İlk Sayfa	3 Members of NATO and Russia Resists U.S. On Iraq Plans	Craig S.Smith + R. Bernstein
12.02.2003	A17	Threats	NATO Talks Fail to Mend Rift Over Iraq and Defense of Turkey	Richard Bernstein
13.02.2003	A19	Threats	NATO Talks Over Turkey in Deadlock	Richard Bernstein
14.02.2003	A14	Threats	Germany Says NATO Rift Over Turkey Is Near an End	Richard Bernstein
17.02.2003	A1	İlk Sayfa	NATO Settles Rift Over Aid to Turks In Case Of a War	R. Bernstein+S. R. Weisman
18.02.2003	A12	Threats	Proposal by Turkey Stalls U.S. Bid To Use Its Bases	Dexter Filkins+Judith Miller
19.02.2003	A25	Op-Ed	Flashback for the Kurds	Peter W. Galbraith
20.02.2003	A15	Threats	Turkey Demands \$32 Billion U.S. Aid Package If It Is to Take Part in a War on Iraq	Dexter Filkins+Eric Schmitt
20.02.2003	A13	Threats	The Turkish Headache; Ankara's Dance of Politics and Cash	Patrick E. Tyler
20.02.2003	A30	Editorials	Dollar Diplomacy	Bilinmiyor
20.02.2003	A13	Threats	If Turkey Finally Says No: A Hindrance, Aides Say, But There Are Other Plans	Thom Shanker+Eric Schmitt
20.02.2003	A13	Threats	U.S. Is Pessimistic Turks Will Accept Aid Deal on Iraq	David E. Sanger+D. Filkins
21.02.2003	A27	Op-Ed	The Martial Plan	Paul Krugman
21.02.2003	A14	Threats	Turkey Assesses Question of Kurds	Dexter Filkins

22.02.2003	A1	İlk Sayfa	Inspector Orders Iraq to Dismantle Disputed Missiles	F. Barringer+M. R. Gordon
22.02.2003	A8	Threats	U.S. and Turkey Reach Accord to Let G.I.'s Establish a Base	S. R. Weisman+Judith Miller
23.02.2003	WK2	International	A Crucial Nod from Turkey	Dexter Filkins
24.02.2003	A13	Threats	Iraqi Kurds Are Wary of a Turkish-Led Force	C. J. Chivers
24.02.2003	A7	Threats	Turkey Expected to Vote on G.I. Presence Tuesday	Dexter Filkins
25.02.2003	A15	Threats	Turkey's Cabinet Approves Plan, With Details Lacking, for U.S. Troops	Dexter Filkins
26.02.2003	A10	Threats	Kurds Ask U.S. Not to Allow Turkish Military inside Iraq	C. J. Chivers
26.02.2003	A1	İlk Sayfa	Turkey Seems Set to Let 60.000 G.I.'s Use Bases for War	Eric Schmitt
26.02.2003	A10	Threats	Turkish Parliament Is Asked to Approve U.S. Troops	Dexter Filkins
27.02.2003	A11	Threats	Turkish Lawmakers Tugged by Their Public and the U.S.	Dexter Filkins
27.02.2003	A11	Threats	U.S. Envoy Reassures Kurds on Concerns About Turkey	Judith Miller+C. J. Chivers
02.03.2003	WK12	Editorials	Dangers in Northern Iraq	Bilinmiyor
02.03.2003	A1	İlk Sayfa	Turkish Deputies Refuse to Accept American Troops	Dexter Filkins
03.03.2003	A23	Op-Ed	The Kurdish Ghost	William Safire
03.03.2003	A1	İlk Sayfa	Turkey Will Seek a Second Decision on a G.I. Presence	Dexter Filkins
04.03.2003	A25	Op-Ed	A New War Opens an Old Wound	Jason Goodwin
04.03.2003	A10	Threats	Turkey Needs Week or More to Reconsider U.S. Request	Dexter Filkins
05.03.2003	A11	Threats	In Defeat of U.S. Plan, Turks See a Victory for Democracy	Dexter Filkins
05.03.2003	A11	Threats	Powell Says U.S. Can Wage War on Iraq Without Turks	Steven R. Weisman
06.03.2003	A18	Threats	Turkish Military Backs Role in U.S Drive on Iraq.	Dexter Filkins
07.03.2003	A11	Threats	For Kurds, Big Menace Is an Incursion by Turks	David Rohde
09.03.2003	WK14	World	A World Still Haunted by Ottoman Ghosts	David Fromkin
09.03.2003	WK14	World	Will Turkey Pay for Its Defiance?	Judith Miller
10.03.2003	A10	Threats	Once Banned, a Turkish Leader Is Elected And Revives U.S. Hopes for Access	Dexter Filkins
12.03.2003	A14	Threats	Erdogan, Turkish Party Leader, to Form Government as U.S. Presses for Use of Bases	Eric Schmitt+Dexter Filkins
12.03.2003	A14	Threats	Kurds Take Up Positions Along the Turkish Border	David Rohde
15.03.2003	A10	Threats	New Premier Takes Office in Turkey as War Worries Loom	Frank Bruni
16.03.2003	N14	Threats	Turkey Delays Reconsideration of Access Sought by U.S. Troops	Frank Bruni
18.03.2003	A16	Threats	Turkey May Reconsider Vote on Its Role in Iraq Invasion	Frank Bruni
19.03.2003	A14	Threats	Turkey Seeks Troops in Iraq and May Allow U.S. Flights	Frank Bruni+David Rohde
20.03.2003	A15	Threats	Turkey Limits Military Help to U.S. on Iraq	Frank Bruni
21.03.2003	B2	International	Air Rights in Turkey Given U.S. by Deputies	Frank Bruni
22.03.2003	B1	Nation at War	Turkey Sends Army Troops into Iraq, Report Says	Frank Bruni

23.03.2003	B7	Nation at War	Turkey Denies Reports That Its Troops Defied U.S. and Entered Iraq	Frank Bruni
24.03.2003	A15	Op-Ed	Turkey's Wrong Turn	William Safire
24.03.2003	B13	Nation at War	U.S. Ties to Turkey May Face Enduring Strain Officials Say	Frank Bruni
26.03.2003	B6	Nation at War	No Promises from Turkey About Staying Out of Iraq	Frank Bruni
27.03.2003	B6	Nation at War	Troops Won't Be Sent to Kurdish Areas, Turkish Military Chief Says	Charlie LeDuff+David Rohde
31.03.2003	A13	Op-Ed	Snap Judgments	William Safire
01.04.2003	B7	Nation at War	Powell Heads for Turkey and Europe to Mend Ties	Steven R. Weisman
01.04.2003	D7	Nation at War	Turkey Works to Allay Western Worries	Frank Bruni
02.04.2003	B12	Nation at War	Turkey; Powell, in Ankara, Ties Assistance for U.S. to Aid	Steven R. Weisman
03.04.2003	B9	Nation at War	Iraqi Shadow Government Cools Its Heels in Kuwait	Jane Perlez
03.04.2003	A21	Op-Ed	On Rewarding Friends	William Safire
03.04.2003	B9	Nation at War	Powell Patches Things Up, As Turkey Consents to Help	Steven R. Weisman
11.04.2003	B4	Nation at War	Turkey Sending Military Observers to Watch Kurds; U.S. Warns Against Further Moves	Frank Bruni
13.04.2003	B5	Nation at War	Turks and Kurds Maintain a Mutual Suspicion	Frank Bruni
19.04.2003	B2	Nation at War	Turkey, Spared a War, Still Pays a Heavy Price	Alan Cowell
21.04.2003	A14	Aftereffects	Turks Wonder Whether U.S. Will Share Some of the Spoils of Rebuilding	Alan Cowell
27.04.2003	N24	Aftereffects	U.S. Says Turks Tried to Smuggle Arms into Northern Iraq City	David Rohde
08.05.2003	A15	Aftereffects	Turkey Rejects Criticism by U.S. Official Over Iraq	Marc Lacey
10.05.2003	A20	Editorials	Turkey's Democracy	Emmett Barcalow
29.05.2003	A25	Op-Ed	New Take on Turkey	William Safire
06.07.2003	N6	International	Turkey Says U.S. Has Detained Some of Its Soldiers in North Iraq	Dexter Filkins
07.07.2003	A6	International	Turkey Says U.S. Has Agreed to Free 11 Soldiers Suspected in Plot to Kill Kurdish Aide	Dexter Filkins+Douglas Jehl
21.07.2003	A6	After the War	Turkey Says U.S. Wants It to Send Troops to Iraq	Dexter Filkins
17.08.2003	N8	International	Attack on Iraq Pipeline Cuts Oil Flow to Turkey	Robert F. Worth
24.09.2003	A27	Op-Ed	The Turkish Card	William Safire
07.10.2003	A10	International	Turkish Parliament Gets Iraq Troop Bid	Bilinmiyor
08.10.2003	A31	Op-Ed	Turkey Is Joining Up	William Safire
09.10.2003	A12	International	Iraqi Leaders Condemn Plan for Troops from Turkey	Ian Fisher
10.10.2003	A16	The Struggle	Facing Risks, Turkish Leader Defends Decision to Send Troops to Iraq	Craig S. Smith
10.10.2003	A31	Op-Ed	Why America Needs Turkey in Iraq	Aslı Aydıntaşbaş
14.10.2003	A10	International	Turk Cautions on Peril From Kurds	Bilinmiyor
15.10.2003	A10	International	Bomb at Turkish Embassy in Baghdad Kills Bystander	Alex Berenson+Ian Fisher
15.10.2003	A1	İlk Sayfa	Embassy Is Bombed	Bilinmiyor

22.10.2003	A23	Op-Ed	Of Kurds and Madrid	William Safire
24.10.2003	A12	International	Turkey Begins to Think Twice About Sending Troops to Iraq	Susan Sachs
05.11.2003	A14	International	Turkish Aide Says Troop Offer Is Still Available	Thom Shanker
08.11.2003	A9	International	With a U.S. Nod, Turkey Says It Won't Send Force to Iraq	David E. Sanger
10.11.2003	A6	International	U.S. Aides Acknowledge String of Missteps With Turkey	Steven R. Weisman

2004

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
30.01.2004	A10	The Struggle	Turkey, Seeking U.S. Pledge on the Kurds' Role in the New Iraq, Finds Mixed Message	Steven R. Weisman
27.06.2004	N10	Reach of War	The Insurgents; Group Claims to Hold 3 Turks and Says It Will Behead Them	Ian Fisher
28.06.2004	A1	İlk Sayfa	The President: Courting Allies, Bush Ends Rift with the Turks	Susan Sachs+Eric Schmitt
03.08.2004	A8	Reach of War	Kidnapping; Hostage Turk Is Killed; Truckers Quit Iraq Mission	Reuters
22.09.2004	A11	Reach of War	Abductions; Turkish Company Will Accede to Demands of Iraqi Kidnappers	Susan Sachs+Şebnem Arsu
24.09.2004	A12	Reach of War	Hostages; Captive Turk in Iraq Tells of Fearful Struggle to Live	Susan Sachs

2005

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
12.01.2005	A10	International	U.S. Tells Turks It Won't Fight Kurds	Susan Sachs
27.01.2005	A14	International	The Conflict in Iraq; Turkey Ready to Intervene	Bilinmiyor
21.03.2005	A8	International	Rumsfeld Faults Turkey for Barring Use of Its Land in '03 to Open Northern Front In Iraq	Tom Shanker
14.07.2005	A10	The Struggle	Turkey Seeks Iraq Extradition of 2 Islamists in '03 Bombing	Şebnem Arsu
22.07.2005	A10	International	Turkey Expects Some U.S. Help With Rebels	Mark Landler

b- Afganistan

2001

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
02.11.2001	B3	Nation Chall.	Ankara: Turkey Says Troops to Join Campaign and Train Anti-Taliban Forces	Douglas Frantz
28.11.2001	B2	Nation Chall.	Turks Train 13 Guards For Allies	Somini Sengupta

2002

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
20.03.2002	A14	Nation Chall.	U.S. Offers Aid to Turkey to Lead Kabul Peace Force	Michael R. Gordon

30.04.2002	A16	International	Turkey Will Take Command of the Security Force in Kabul	Douglas Frantz
21.09.2002	A11	Threats	Turkey to End Its Afghan Stint	Bilinmiyor

2- "The New York Times"ta Türkiye İle İlgili Dış Politika Konulu Yayınlar

a- Avrupa Birliği

2001

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
14.01.2001	A3	International	Military Bestrides Turkey's Path to the European Union	Douglas Frantz
20.03.2001	A6	International	Turkey: Legal Reform	Reuters
04.04.2001	A8	International	Turkey: Knocking on Europe's Door	Reuters
30.05.2001	A3	International	Turkey's Choice: European Union or the Death Penalty	Douglas Frantz
26.06.2001	A8	International	Europe: European Union: Turkey Under Fire	Suzanne Daley
11.09.2001	A8	International	Europe: Turkey: At Odds With Europe	Douglas Frantz
04.10.2001	A12	International	Turkey Moves to Limit Death Penalty, Part of Bid to Join Europe	AP
26.10.2001	A10	International	Europe: European Union: Long Road for Turkey	Suzanne Daley
03.12.2001	A6	International	Turkey Reports Agreement on European Force	Somini Sengupta

2002

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
04.08.2002	A12	International	Turkish Parliament, Looking to Europe, Passes Reforms	AP
04.08.2002	A12	International	Turks May Face Long Road to the European Union	Daniel Simpson
10.10.2002	A12	International	European Union Prepares to Add 10 Nations in 2004	Paul Meller
11.10.2002	A4	International	Turkey's Leaders Say a Rebuff by the European Union Is Unfair	AP
25.10.2002	A3	International	A Fight Over Farms Ends, Opening Way to Wider Europe	Elaine Sciolino
09.11.2002	A6	International	Ex-French President Snubs Turks on Union Bid; Says Turkey Is Not a European Country	Elaine Sciolino
21.11.2002	A10	International	New Leader Tries to Sell Turkey (and Himself) to Europeans	Elaine Sciolino
03.12.2002	A22	International	U.S. Presses Turkey's Case on Europe and Cyprus Issues	Michael R. Gordon
09.12.2002	A27	Op-Ed	Turkey's E.U. Future	Javier Solana
13.12.2002	A16	International	European Union Turns Down Turkey's Bid for Membership	Elaine Sciolino
13.12.2002	A38	Editorials	Rebuffing Turkey	Bilinmiyor
13.12.2002	A16	International	Turks Look West; Will It Look Away?	Dexter Filkins

14.12.2002	A10	International	European Union Acts to Admit 10 Nations	Elaine Sciolino
14.12.2002	A10	International	Turks Denounce Europe Snub But Then Soften Tone	Dexter Filkins

2003

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
31.10.2003	A6	International	Europe: Turkey: Praise and Criticism in European Report	Şebnem Arsu
24.11.2003	A3	International	Turks Say to Europe: Can't We Just Come as We Are?	Craig S. Smith

2004

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
11.01.2004	WK15	Op-Ed	War of Ideas	Thomas Friedman
14.01.2004	A18	Editorials	Turkey and the West: Lessons of History	R. I. Spiers + Samar Jarrah
08.05.2004	A6	International	Europe: Turkey: Knocking on Europe's Door, in Greece	Şebnem Arsu
15.08.2004	WK10	Editorials	Saying No to Turkey	Bilinmiyor
10.09.2004	A5	International	European Union Lauds and Prods Turkey on Chances of Joining	Susan Sachs
24.09.2004	A13	International	Turkey Offers Reassurance on Adultery Issue in Bid to Join Europe	C. S. Smith + Ariane Bernard
27.09.2004	A6	International	Turkey Revises Its Penal Code in Bid to Join the European Union	Susan Sachs
02.10.2004	A3	International	European Public Uneasy Over Turkey's Bid to Join Union	Elaine Sciolino + H. Fouquet
03.10.2004	N12	International	Turkey Insists on Equal Terms in Europe	Susan Sachs
07.10.2004	A12	International	A Step Closer to Europe, Proud Turks Hold Off Glee	Susan Sachs
07.10.2004	A12	International	Turkey Advances in Its Bid to Join European Union	Elaine Sciolino
08.10.2004	A26	Editorials	Long-Awaited Step for Turkey	Bilinmiyor
19.10.2004	A6	International	Europe: Italy: Party Wants Referendum on Turkey	Jason Horowitz
20.10.2004	A11	International	German Opposition Party Cool to Turkish Plea on Joining Europe	Reuters
22.10.2004	A9	International	Referendums Wrong Way to Decide Turkey's Fate, Leader Says	Craig S. Smith
08.12.2004	A6	International.	Europe: Turkey: Objection to Europeans' New Conditions	Susan Sachs
17.04.2004	A12	International	Europe Invites Turkey to Hold Membership Talks Next October	Susan Sachs
17.04.2004	A12	International	Turks Worry That a Union With Europe Will Cost Them Their Soul	Susan Sachs
17.12.2004	A14	International	Europe: Denmark: The Well-Covered Mermaid	Reuters
18.12.2004	A1	İlk Sayfa	Europe Bloc Says Turks Can Apply; Long Road Seen	Susan Sachs
20.12.2004	A28	Editorials	The Turks Accede	Bilinmiyor

2005

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
01.02.2005	E3	International	Turkey Knocks on Europe's Door With a Thousand Years of Culture	Alan Riding
08.03.2005	A8	International	Europe: Turkey: Europeans Condemn Force at Women's Demonstration	Graham Bowley
04.04.2005	A22	Editorials	Turkey's Promises	Bilinmiyor
30.06.2005	A6	International	Europe: Turkey's Road to Europe To Be "Long and Difficult"	Graham Bowley
30.07.2005	A9	International	Europe: Turkey Signs Last Hurdle to European Talks	Bilinmiyor
21.09.2005	A6	International	Europe Is Closer to Talks With Turkey	International Herald Tribune
30.09.2005	A3	International	European Union Still Split on Turks	Graham Bowley
03.10.2005	A8	International	European Talks on Turkey Stall As Austria Insists on Lesser Role	Graham Bowley
04.10.2005	A9	International	European Union Formally Opens Talks on Turkey's Joining	Craig S. Smith

b- Kıbrıs ve Diğer Çevre Ülkelerle Olan İlişkiler

2001

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
09.11.2001	A6	International	Europe: Turkey: Immigration Accord With Greece	Douglas Frantz

2002

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
16.01.2002	A6	International	Aging Cypriot Rivals to Begin Talks to End Ethnic Dispute	Douglas Frantz
07.04.2002	A17	International	Protests in Turkey	Agence France-Presse
10.04.2002	A12	International	Mideast Turmoil: Regional Ties; With a Word, Israeli-Turkish Strain Surfaces	Douglas Frantz
01.05.2002	A15	International	Europe: Turkey: Pact on Crime and Terrorism	Douglas Frantz
01.11.2002	A11	International	Greek and Turkish Fans Clash at Soccer Match	Reuters
09.11.2002	A6	International	Greece, Turkey To Be Given a U.N. Plan For Cyprus	Reuters
19.11.2002	A18	International	Europe: Turkey: New Leader Delays Cyprus Deal	Dexter Filkins
02.12.2002	A21	Op-Ed	Two Countries and One Continent's Future	P H. Gordon+Henri J. Barkey

2003

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
03.01.2003	A5	International	Turkish Cypriot Leader Is Criticized by Ankara	AP
07.01.2003	A18	Editorials	Ending the Conflict in Cyprus	Bilinmiyor
07.02.2003	A6	International	Europe: Cyprus: Greece and Turkey Agree to Talks	Anthee Carassava
24.02.2003	C7	World Bus.	Pipeline Is Planned	AP
02.04.2003	A8	International	Turk Says He'll Try Again to Reunite Cyprus	Frank Bruni
10.04.2003	A13	International	Fears in Turkey That Its Cyprus Problem Is Alienating Europe	Frank Bruni
18.04.2003	A7	International	Turks and Greek Cypriots Seek Talks	Reuters
02.05.2003	A4	International	Beware These Greeks? No, They're Bearing Cash	Marlise Simons
09.05.2003	A4	International	On a Severed Street in Cyprus, the Healing Begins	Marlise Simons
16.05.2003	A9	International	Greece and Turkey Trade Barbs Over Airspace	Reuters
26.05.2003	A5	International	Turkish Cypriot Publisher Goes to Press, and Court, Almost Daily	Marlise Simons
05.11.2003	A10	International	Middle East: Turkey: Land Mines Near Syria To Be Cleared	Şebnem Arsu
15.12.2003	A12	International	Turk Cypriots Split in a Vote Tied to Unity	Reuters

2004

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
07.01.2004	A10	International	Middle East: Syrian President in First Visit to Turkey	AP
12.01.2004	A8	International	Turkish Cypriots Pledge to Seek Deal	Reuters
24.01.2004	A6	International	Europe: Cyprus: Turkey Pushes New Talks	AP
25.01.2004	N6	International	Turkish Leader Suggests U.N. Can Work Out a Cyprus Settlement	Alan Cowell
14.02.2004	A1	İlk Sayfa	Cyprus Greeks and Turks Agree on Plan to End 40-Year Conflict	Warren Hoge
29.02.2004	WK12	Editorials	A New Beginning for Cyprus	Bilinmiyor
01.04.2004	A9	International	After Negotiations on Unity Fail, Cypriots to Decide on Plan	Alan Cowell
21.04.2004	A3	International	With Eye on Europe, Turkey Backs Bid to Reunite Cyprus	Susan Sachs
25.04.2004	N8	International	Greek Cypriots Reject a U.N. Peace Plan	Susan Sachs
27.05.2004	A5	International	U.S. Recognizes New Leader for Turkish Cypriots	Agence France-Presse
08.06.2004	A8	International	Europe: Turkey: Orthodox Patriarch in Court on Charges	Reuters
15.07.2004	A12	International	Israeli in Turkey To Ease Strains	AP
21.11.2004	N10	International	Some Hard-Liners in Turkey See Diversity as Divisive	Susan Sachs

2005

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
02.05.2005	A3	International	Turkish Leader Visits Israel, Restoring Friendly Ties	Greg Myre
02.09.2005	A4	International	Europe: Turkey Rebuffs Europeans on Cyprus	Graham Bowley (IHT)
15.09.2005	A12	International	Europe: Turkey: Stalemate With Union Over Cyprus	John Tagliabue
16.09.2005	A9	International	Europe: Turkey: Pope's Visit to Turkey Delayed	Ian Fisher

c- Türkiye'deki Amerikan Aleyhtarlığı

2002

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
22.09.2002	A43	Metro	Istanbul Greets Bloomberg with Apples and Sympathy	Michael Cooper
24.09.2002	B1	Metro	Mayor with a Well-Worn Passport; Bloomberg as Envoy, Selling the World on New York	Michael Cooper
05.12.2002	A22	International	World Survey Says Negative Views of U.S. Are Rising	Adam Clymer

2003

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
16.02.2003	N20	Threats	1.5 Million Demonstrators in Cities Across Europe Oppose a War Against Iraq	Alan Cowell
04.06.2003	A19	After the War	World View of U.S. Sours After Iraq War, Poll Finds	Christopher Marquis
23.11.2003	N18	International	Bomb Attacks Fail to Weaken Public Resolve of U.S. Allies	Frank Bruni
23.11.2003	A13	Threats	In the Street, Across Europe, a Weekend of Antiwar Rallies	Marlise Simons

2004

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
17.03.2004	A3	International	Poll Finds Hostility Hardening Toward U.S. Policies	Susan Sachs

d- Kürt Sorunu

2001

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
10.01.2001	A10	International	Kurdish Death Toll	Douglas Frantz
23.03.2001	A4	International	Diyarbakır Journal: Where Misery Abounds, the Kurds Make Merry	Douglas Frantz
14.09.2001	B4	International	Europe: Turkey: Rebel Leader Denies Charges	Douglas Frantz

01.12.2001	A6	International	Europe: Turkey: Crackdown on Pro-Kurd Party	Somini Sengupta
------------	----	---------------	---	-----------------

2002

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
23.02.2002	A7	International	Europe: Netherlands: No Asylum for Kurd	Reuters
07.08.2002	A9	International	Europe: Turkey: Schools Group Seeks Kurdish Curriculum	Reuters
26.08.2002	A15	Op-Ed	Of Turks and Kurds	William Safire
03.10.2002	A17	Threats	Turkey, Mindful of Kurds, Fears Spillover If Change Washes Over Iraq	Craig S. Smith
04.10.2002	A12	International	Europe: Turkey: Death Sentence Commuted	AP
21.11.2002	A5	International	Turkey Allows Broadcasting of Kurdish-Language Shows	AP
01.12.2002	A4	International	Turkey Lifts Restrictions Long Imposed in Kurds' Area	Reuters

2003

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
16.02.2003	N10	International	Ralliers Seek Release of a Militant Kurd	Agence France-Presse
02.03.2003	WK14	The World	What Scares Turkey; Forget Hussein. Iraq's Kurds Are Free Already	Stephen Kinzer
13.03.2003	A8	International	Court Faults Turkish Trial of a Kurd	Frank Bruni
14.03.2003	A13	Threats	Turkey Bans One Kurdish Party and Moves on Second	Frank Bruni
11.04.2003	A13	International	What's in a Name? For a Turkish Youth, Maybe Jail	Frank Bruni
24.09.2003	A10	International	Turkey: Name Restrictions Lifted	Agence France-Presse
24.10.2003	A3	International	Kurds Are Finally Heard: Turkey Burned Our Villages	Dexter Filkins
19.11.2003	A14	International	Europe: Turkey: Go-Ahead for Kurdish Broadcasts	Şebnem Arsu

2004

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
29.05.2004	A4	International	Europe: Turkey: Kurdish Separatists End Cease-Fire	Reuters
10.06.2004	A14	International	Turks Free 4 Kurds Whose Jailing Irked European Union	Susan Sachs+Şebnem Aksu
12.06.2004	A4	International	Europe: Turkey: Clashes with Kurd Rebels	Reuters
14.08.2004	A4	International	Europe: Turkey: Kurdish Rebels Blamed For Bombs	Şebnem Arsu
01.09.2004	A10	International	Europe: Turkey: Troops Kill 11 Kurdish Rebels in Clashes	AP
07.09.2004	A5	International	European Envoy Visiting Turkey to Assess Situation of Kurds	Susan Sachs
01.10.2004	A8	International	Rebel Violence in Turkey Could Erode Kurds' Gains	Susan Sachs
03.11.2004	A10	International	Europe: Turkey: Kurds Held in Concert Bombing	Şebnem Aksu

2005

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
15.04.2005	A9	International	Europe: Turkey: Troops Kill 21 Kurdish Rebels	Şebnem Arsu
13.05.2005	A5	International	European Court Urges Turkey to Grant Kurdish Leader a New Trial	Craig S. Smith+Şebnem Arsu
14.05.2005	A2	International	Europe: Turkey: 3 Soldiers Die in Clash With Rebels	Reuters

e- Ermeni Sorunu

2001

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
13.01.2001	A4	International	Warning to France	Douglas Frantz
19.01.2001	A8	International	France Condemned	Douglas Frantz
24.01.2001	A6	International	French Deal Ditched	Douglas Frantz
15.02.2001	A10	International	Longtime Enemies, Armenia and Turkey Softly Broach Detente	Douglas Frantz
12.04.2001	A24	International	Insurer to Pay Armenian Massacre Claims	Joseph B. Treaster
25.04.2001	A10	International	Europe: Vatican City: Armenian Is "Martyr"	AP
10.07.2001	A3	International	Unofficial Commission Acts to Ease Turkish-Armenian Enmity	Douglas Frantz
16.07.2001	A14	Editorials	Turks and Armenians	Peter Balakian
27.09.2001	A6	International	Delicately, Pope Deplores 1915 Killings of Armenians	Melinda Henneberger

2002

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
24.04.2002	E1	The Arts	Plans for Museum Buoy Armenians and Dismays Turks	Stephen Kinzer
07.06.2002	E18	At Movies	The Armenians and the Turks	Dave Kehr
17.11.2002	A13	Film	Facing the Pain of a Past Long Hidden	Murray Whyte

2003

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
19.10.2003	A35	H. Rights	The Burning Tigris	Belinda Cooper

2004

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
20.01.2004	E1	The Arts	Movie on Armenians Rekindles Flame Over Turkish Past	Stephen Kinzer
06.03.2004	B9	Arts Ideas	Turks Breach Wall of Silence on Armenians	Belinda Cooper
26.12.2004	N16	International	Armenia's Isolation Grows Only Deeper	Susan Sachs

2005

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
18.04.2005	A3	International	Armenian-Turkish Dispute	Bilinmiyor
24.09.2005	A3	International	Seminar on 1915 Massacre of Armenians to Go Ahead	Şebnem Arsu
04.12.2005	C3	The World	Courting Europe, Turkey Tries Some Soul-Cleansing	Stephen Kinzer
17.12.2005	A3	International	Turks Defer Trial of Novelist Who Cited Armenian Deaths	Şebnem Arsu
26.12.2005	A5	International	Turkey Brings Another Case Against an Ethnic Armenian	Reuters

3- "The New York Times"a Türkiye'den Gönderilen ve Kabul Edilen Türk İç Siyaseti ve Sorunlarına Yönelik Yayınlar

a- Türk Siyaseti

2001

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
08.02.2001	A8	International	Islamic Party's Fate	Douglas Frantz
28.04.2001	A4	World Bus.	Europe: Turkey: Energy Minister Resigns	Douglas Frantz
23.06.2001	A3	International	Turkish Court Bans Religious Party, Main Opposition Force	Douglas Frantz
03.08.2001	A12	International	Turkey's Ruling Coalition Uneasily Awaits Arrival of New Party	Douglas Frantz
15.08.2001	A12	International	Europe: Turkey: Islamists Form New Party	Douglas Frantz
06.09.2001	A6	International	Europe: Turkey: Inquiry Fells Cabinet Member	Douglas Frantz

2002

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
10.01.2002	A5	International	Turkish Court Ruling Hobbles a Popular Pro-Islamic Politician	Douglas Frantz
07.03.2002	A6	International	Europe: Turkey: Ex-Premier Gets Jail Term	Agence France-Presse
21.05.2002	A6	International	Europe: Turkey: Pressure on Prime Minister	AP
29.05.2002	A10	International.	Europe: Turkey: Leader Vows to Stay On	Reuters

28.06.2002	A11	International	Europe: Turkey: Ailing Premier Speaks to Parliament	Douglas Frantz
09.07.2002	A12	International	Europe: Turkey: Political Turmoil Grows	Reuters
10.07.2002	A10	International	Turkey Is Shaken by Its 7th, and Biggest, Cabinet Resignation	AP
13.07.2002	A5	International	Europe: Turkey: Move Against Prime Minister	AP
14.07.2002	A4	International	Air of Uncertainty Hangs Over Turkey as Government Erodes	Douglas Frantz
16.07.2002	A5	International	Europe: Turkey: Premier Aims to Stem Defections	Reuters
17.07.2002	A8	International	As Recession Drags on and Coalition Crumbles, Turkey's Premier Calls Early Elections	Daniel Simpson
23.07.2002	A9	International	Turkish Party Balks at Call from Premier to delay Vote	Daniel Simpson
01.08.2002	A10	International	Europe: Turkey: Legislators Approve Early Elections	AP
21.09.2002	A6	International	Top Turkish Candidate Barred From Election	Douglas Frantz
24.10.2002	A5	International	Turkish Government Takes Steps to Shut Popular Islamic Party	Ian Fisher
31.10.2002	A3	International	Party With Islamic Roots Likely to Win Turkish Vote	Ian Fisher
01.11.2002	A19	International	"Young Turk" Has New Meaning for Voters	Ian Fisher
03.11.2002	A7	International	As Turkey Votes Today, Religious Issue Dogs the Leading Party	Ian Fisher
04.11.2002	A1	İlk Sayfa	Voters in Turkey Expel Leadership	Ian Fisher
05.11.2002	A27	Op-Ed	Islam Takes a Democratic Turn	Soli Ozel
05.11.2002	A6	International	Turkey Is Calm as Victorious Party Leader Promises Moderation	Ian Fisher
05.11.2002	A26	Editorials	Turkey Votes for Change	Bilinmiyor
07.11.2002	A18	International	Turkey Waits and Wonders: How Closely Bound to Islam Is Election Victor	Ian Fisher
14.11.2002	A8	International	Europe: Italy: Turk Presses Case to Join Union	Frank Bruni
17.11.2002	A4	International	Turkey Turns to Moderate in Islamic Party As New Premier	Dexter Filkins
29.11.2002	A22	International.	Europe: Turkey: New Government Takes Over	AP
20.12.2002	A6	International	Europe: Turkey: Party Leader Blocked From Parliament	Reuters
25.12.2002	A14	International	Europe: Turkey: More Support For Party Leader	Reuters
27.12.2002	A8	International	Turkish Legislators Again Vote to Lift Ban on Party Leader	Agence France-Presse

2003

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
01.01.2003	A6	International	Europe: Turkey: Change Opens Door for Popular Politician	AP
23.01.2003	A8	International	Turkish Court Casts Shadow on Would-Be Premier's Role	Michael Wines
04.02.2003	A10	International	Europe: Turkey: Leader to Run for Parliament	Dexter Filkins
21.02.2003	A12	International.	Europe: Turkey: Victory for Ruling Party's Leader	Reuters

11.05.2003	SM42	Ek	The Erdogan Experiment	Deborah Sontag
20.06.2003	A8	International	Europe: Turkey: Parliament Backs Reforms	Dexter Filkins
19.07.2003	A5	International	Europe: Turkey: President Ratifies Reform	Dexter Filkins
31.07.2003	A10	International	Europe: Turkey: Reform Would Curb Military	Reuters
04.08.2003	A12	Editorials	A Changed Climate in Turkey	Bilinmiyor

2004

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
28.01.2004	A24	Editorials	A Turkish Success Story	Bilinmiyor
29.03.2004	A14	International	Turkish Ruling Party Wins Solid Victory in Local Elections	Bilinmiyor
28.10.2004	A6	International	Civilian Rule of Turkish Council Signals Army's Power Is Waning	Susan Sachs

2005

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
31.01.2005	A8	International	Turkey Opposition Leader Retains Party Post	Susan Sachs
17.02.2005	A8	International	Europe: Turkey: Ex-Premier on Trial	Şebnem Arsu
29.12.2005	A10	International	Europe: Turkey: Foreign Minister Says "Insult" Laws May Be Changed	AP

b- Ekonomik Sorunlar

2001

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
19.01.2001	W1	World Bus.	Turkey Tries to Set Up Sell-Off of State Companies	Douglas Frantz
20.02.2001	A6	International	Top-Level Crisis	Douglas Frantz
21.02.2001	W1	World Bus.	Asia: Turkey's Market Calms Down	Douglas Frantz
22.02.2001	W1	World Bus.	Deepening Political Crisis Rocks Markets in Turkey	Douglas Frantz+D. E. Sanger
23.02.2001	C1	Business Day	Turkey Floats Currency, and It Falls 25%	Douglas Frantz+D. E. Sanger
24.02.2001	C2	Int. Business	Bush Backs Turkish Efforts to Resolve Economic Crisis	Douglas Frantz
27.02.2001	A23	Op-Ed	Turkey's Precarious Success	Robert D. Kaplan
27.02.2001	C9	Business Day	P.&G. Points to Crisis in Turkey in Warning of Lower Profits	Greg Winter
27.02.2001	W1	World Bus.	Europe: Turkish Leaders Talk	AP
02.03.2001	W1	World Bus.	Fuel Prices Rise and Business Slows in Turkish Crisis	Douglas Frantz
03.03.2001	C2	Int. Business	Turkey Names a New Official to Deal with Economic Crisis	Douglas Frantz

04.03.2001	WK14	Editorials	Turkey's Economic Troubles	Bilinmiyor
07.03.2001	W1	World Bus.	Europe: Turkey Seeking I.M.F.'s Support	Bloomberg News
11.03.2001	WK14	Editorials	Next Move for Turkey	P. J. Kutschera
15.03.2001	W1	World Bus.	Turkey Offers Plan to Revamp Ailing Banks	Douglas Frantz
18.03.2001	A4	International	Bush Team Getting Initiation on Turkey's Ailing Economy	Douglas Frantz
20.03.2001	W1	World Bus.	Turkey in New Understanding with I.M.F.	Bloomberg News
12.04.2001	A3	International	Economic Protest in Turkey Turns Into a M�el�e	Douglas Frantz
15.04.2001	A14	International	Needing Cash, Turkey Plans More Sacrifice	Douglas Frantz
17.04.2001	W1	World Bus.	Europe: Turkey: Plan Encourages Markets	Bloomberg News
26.04.2001	W1	World Bus.	Europe: Turkey: Economic Measure Passes	Bilinmiyor
27.04.2001	A8	International	U.S. Backs Aid to Turkey Tied to Economic Overhaul	Joseph Kahn
18.05.2001	A8	International	Turkish Bailout Is Joined to a Political Overhaul	Douglas Frantz
05.06.2001	A23	Op-Ed	Turkey's Moment of Truth	Thomas L. Friedman
05.06.2001	A10	International	Europe: Turkey: Jobless Rate Jumps	Douglas Frantz
03.07.2001	C8	Business Day	I.M.F. Decision on Loan to Turkey Is Delayed	Bloomberg News
03.07.2001	A9	International	Europe: Turkey: I.M.F. Is Not Happy	Douglas Frantz
07.07.2001	C2	World Bus.	Europe: Turkey: I.M.F. Delay Causes Market Drop	AP
10.07.2001	W1	World Bus.	Europe: Turkey: Changes at Telecommunications Company	AP
11.07.2001	W1	World Bus.	Europe: Turkey: Banks Seized	AP
13.07.2001	A8	International	Europe: Turkey: I.M.F. Restarts Loan	Reuters
17.07.2001	W1	World Bus.	Europe: Turkey: Bank Raises A Key Rate	Bloomberg News
18.07.2001	W1	World Bus.	Europe: Turkey: Official Resigns	Bloomberg News
27.08.2001	A8	International	Huge Default Unsettles Turkish Economic Reform Efforts	Douglas Frantz
28.08.2001	C10	World Bus.	No.2 Official at I.M.F. Offers a Bleak Forecast	Bloomberg News
04.09.2001	A5	International	Turks Irritated by a New System That Tracks Cash Transactions	Douglas Frantz
06.10.2001	A7	International	Officials Says Turkey is Advancing in Drive for I.M.F. Financing	Reuters
12.10.2001	W1	World Bus.	Clouds Seen for Emerging Markets	Jonathan Fuerbringer
17.11.2001	C3	World Bus.	Middle East: Turkey: I.M.F. Signals New Loan	Reuters
29.11.2001	A7	International	I.M.F. Board Approves Payment of \$3 Billion as Loan to Turkey	Reuters
15.12.2001	C3	World Bus.	Europe: Turkey: I.M.F. Pact Paves for Loan	Bloomberg News

2002

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
14.01.2002	A3	International	Turkey's Leader Visits U.S. to Plead for Urgent Economic Aid	Douglas Frantz
31.01.2002	A6	International	Europe: Turkey: Effort to Revive Bank Reforms	Douglas Frantz
01.02.2002	A6	International	Europe: Turkey: Banking Law Passed, I.M.F. Aid to Follow	Douglas Frantz
05.02.2002	A4	International	I.M.F. Offers Turkey \$16 Billion in Loan Aid	Joseph Kahn
26.03.2002	W1	World Bus.	In Awful Year for Industry, 2 Airlines Make Strides	Douglas Frantz
17.11.2002	R7	Investing	Election Lifts Market in Turkey	Conrad De Aenlle
25.12.2002	W1	World Bus.	Europe: Turkey: Bank Buys Currency	Bloomberg News

2003

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
17.02.2003	C1	Business Day	2 Phone Giants in Court to Fight Turkish Family	Barnaby J. Feder
25.03.2003	W1	World Bus.	U.S. Disfavor Drains Turkish Economy	Landon Thomas Jr
07.04.2003	C9	Business Day	Ruling Favors Turkish Family in Wireless Suit	Reuters

2004

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
10.02.2004	C9	Business Day	Turkish Family Loses Again in Phone Case	Bloomberg News
16.02.2004	C5	Business Day	Turkey Seizes 219 Companies of Uzan Family	Reuters
13.04.2004	C15	Obituaries	Sakip Sabanci, 71, Businessman	Bilinmiyor
30.05.2004	BU10	Office Space	Getting a Whiff of the World	Bernd Beetz
26.09.2004	TR3	Travel Adv.	Travel Advisory; Turkish Currency Loses Six Zeros	Fran Handman
26.10.2004	C3	Business Day	Ruling for Motorola Upholds Its Claims on Turkish Family	Reuters
30.12.2004	A10	International	Turkey to Shift to a One-in-a-Million Currency	Susan Sachs

2005

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
26.03.2005	C3	World Bus.	Swedish Company Buys Control of Turkish Cell Phone Operator	Bloomberg News
24.05.2005	C7	World Bus.	Europe: Sweden: Turkish Phone Sale Disputed	Bloomberg News
26.08.2005	C4	World Bus.	Europe: Turkey: G.E. to Buy Stake in Garanti Bank	Bloomberg News
05.10.2005	C5	World Bus.	Europe: Turkey: Big Stake Sold in Steel Maker	Mark Landler
14.12.2005	C10	World Bus.	Vodafone to Buy Turkish Phone Company	Heather Timmons

c- Türkiye'nin Laik Yapısı ve Müslüman Kimliği

2001

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
03.07.2001	A4	International	Turkey Arrests Leader of Sects Over Prayers Without Permit	Douglas Frantz
05.07.2001	A4	International	Sheik, a New Yorker, to Be Tried in Turkey Over a Prayer Session	Douglas Frantz
08.07.2001	A23	Metro	Sufis Remember Arrested Leader in Prayers	Yilu Zhao
11.08.2001	A7	International	Turkey Delays Ruling in Case of Violations by U.S. Muslim	Bilinmiyor
18.09.2001	A31	Op-Ed	The Big Terrible	Thomas Friedman
01.10.2001	A23	Op-Ed	For a Muslim Legion	William Safire
16.12.2001	WK4	The World	The Possibilities and Perils of Islamic Politics; Turkey's Secular Experiment	Somini Sengupta

2002

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
08.01.2002	A8	International	Turkey, Well Along Road to Secularism, Fears Detour to Islamism	Douglas Frantz
06.10.2002	C12	Editorials	Double Talk on Democracy	Bilinmiyor
06.11.2002	A12	International	Gains by Islamists in Recent Elections Driven by Perception of a Hostile U.S.	Neil MacFarquhar
22.11.2002	A9	International	Europe: Turkey: Head Scarf Furor	Agence France-Presse
24.11.2002	C1	The World	Now Playing in Turkey; Can Islamists Run a Democracy	Dexter Filkins
26.11.2002	A3	International	How an Atheist Helps Protect Islamists in Turkey	Ian Fisher

2003

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
31.05.2003	A15	Op-Ed	Morocco's Choice: Openness or Terror	Aboubakr Jamaï

2004

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
06.06.2004	WK12	Editorials	Mosque and State in Turkey	Bilinmiyor

2005

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
25.09.2005	E46	Special	Bordering on What? Turkey Is Becoming More Democratic and Less Secular	Christopher Caldwell
09.10.2005	E8	Letters	Bordering on What	Harriet P. Lefley

d- Türkiye'deki İnsan Hakları

2001

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
22.03.2001	A8	International	Turkey: Hunger Striker Dies	Agence France-Presse
14.04.2001	A4	International	Turkey: 11th Hunger Strikers Dies	Douglas Frantz
02.05.2001	A11	International	Hunger Strikers Are Protesting Turkey's Jails; 20 Dead So Far	Douglas Frantz
08.05.2001	A10	International	Europe: Turkey: 2 More Die in Prison Protest	Reuters
11.05.2001	A14	International	Europe: Turkey: European Court Cites Abuses	Suzanne Daley
30.05.2001	A10	International	Europe: Turkey: Hunger-Strike Toll Reaches 23	Douglas Frantz
10.07.2001	A6	International	Europe: Turkey: Inmate on Hunger Strike Dies	Douglas Frantz
26.09.2001	A6	International	Europe: Turkey: European Court Finds Rights Abuses	Suzanne Daley
21.10.2001	SM43	Ek	The Hunger Warriors	Scott Anderson

2002

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
09.01.2002	A8	International	Europe: Turkey: 46th Death in Hunger Strike	Douglas Frantz
19.01.2002	A6	International	Europe: Turkey: Bid to End Hunger Strike	Douglas Frantz
26.01.2002	A4	International	The Saturday Profile; A Turkish Doctor's Specialty: The Torture Victim	Somini Sengupta
13.02.2002	A10	International	Europe: Turkey: Amnesty to Reopen Office	Agence France-Presse
10.04.2002	A18	International	Europe: Turkey: Banned Legislator Appeals to Europe	Douglas Frantz
23.08.2002	A6	International	Europe: Turkey: Hunger Strike Death No. 54	Reuters
09.12.2002	A26	Editorials	Turkey's Rights Record	Stephen Blum

2003

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
13.11.2003	A12	International	Europe: Turkey: Death Penalty Abolished	Şebnem Arsu

e- Terörist Faaliyetler

2001

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
03.01.2001	A6	International	U.S. Consulates Reopen	Douglas Frantz
04.01.2001	A14	International	Suicide Bomb Kills 3 Police Officers in Istanbul	Douglas Frantz
05.01.2001	A6	International	Leftist Admit to Bombing	Reuters
09.01.2001	A9	International	Anxiety Is Rising in Turkey Over a Surge of Left-Wing Violence	Douglas Frantz
23.04.2001	A3	International	Istanbul Hotel Under Siege in Protest Over War in Chechnya	Douglas Frantz
24.04.2001	A8	International	Takeover of Istanbul Hotel Ends in a Quiet Surrender	Douglas Frantz
12.09.2001	B2	International	Europe: Turkey: Marxists Behind Bombing	Associated Press
03.11.2001	B3	Nation Chall.	Turkey Arrests 5 It Says Tried to Join Al Qaeda	Reuters
28.11.2001	A4	International	Turkey Sentences 3 to Death For Terrorism	Reuters

2002

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
05.02.2002	A12	Nation Chall.	A 1998 Crash Plot; Terror Plan Born in Germany and Aimed At Turkey Gets New Scrutiny	Douglas Frantz

2003

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
29.03.2003	A5	International	Turkish Jet Is Hijacked and Flown to Athens	Frank Bruni
21.05.2003	A6	International	Europe: Turkey: Suicide Bomb in Ankara	AP
02.08.2003	A4	International.	Europe: Turkey: Bomb Injures 17 Officers	Agence France-Presse
16.11.2003	A1	İlk Sayfa	20 in Istanbul Die in Bombings at Synagogues	Şebnem Arsu+Dexter Filkins
17.11.2003	A1	İlk Sayfa	Turkey Says Foreign Terrorists May Be Behind Suicide Blasts	Craig S. Smith
18.11.2003	A3	International	Turkey Expects to Identify Synagogue Bombers Soon	Craig S. Smith
20.11.2003	A6	International	Turks Identify Synagogue Bombers and Look for Qaeda Link	Craig S. Smith
21.11.2003	A30	Editorials	A Bad Day in Europe	Bilinmiyor
21.11.2003	A1	İlk Sayfa	Blasts Hit 2 British Sites in Turkey as Bush Visits Blair	Craig S. Smith
21.11.2003	A1	İlk Sayfa	The President; Bush and Blair Say Bombings Fortify Resolve	Warren Hoge
21.11.2003	A10	A Region Inf.	Attacks on Turkey Aim to Sever a Bridge between Islam and the West	Craig S. Smith
22.11.2003	A3	International	Bush Vows U.S. and Britain Will Work to Help Turks	Richard W. Stevenson
22.11.2003	A8	A Region Inf.	Turkish Police Arrest Suspects in Attacks on British Sites	Craig S. Smith

25.11.2003	A3	International	Turkish Court Is Holding 12 in Terror Acts	Craig S. Smith
26.11.2003	A12	International	Turks Charge 9 in Bombings of British Sites	Craig S. Smith
27.11.2003	A3	International	Turkish Town's Despair Breeds Terrorists, Residents Fear	Frank Bruni
30.11.2003	N22	International	Terror Attacks and Politics Put Turkey's Military on Edge	Craig S. Smith
03.12.2003	A8	International	Turkish Reports Cite Qaeda Order in Bombings	Craig S. Smith
07.12.2003	N17	International	Bombings and Waning Number of Jews Sap Turkey's Synagogues	Craig S. Smith
11.12.2003	A3	International	Germans Raid Dissident Turks	AP
16.12.2003	A6	International	Europe: Turkey: Bomb Suspects Says He Trained in Qaeda Camp	Craig S. Smith
26.12.2003	A17	International	Turkey Seizes Explosives Linked to Terror Plot	Agence France-Presse

2004

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
26.02.2004	A14	International	Europe: Turkey: Charges in Istanbul Bombing	Reuters
02.04.2004	A12	International	Turkish Leftists Seized	Reuters
04.05.2004	A13	International	France Planning to Deport Turkish Man for Advocating Violence	Craig S. Smith
21.05.2004	A12	International	Europe: Turkey: Blast at McDonald's, But No Injuries	Şebnem Arsu
27.05.2004	A7	International	Islamist in Germany Facing Extradition	Reuters
28.05.2004	A12	International	Germans Drop Hunt for Islamic Militant	Reuters
01.06.2004	A7	International	Trials of Istanbul Bomb Suspects Are Delayed	Susan Sachs
10.06.2004	A9	International	Nail Bomb in a Turkish Area in Cologne Hurts 17	R.Bernstein+Souad Mekhenet
19.06.2004	A9	International	Police in Turkey Arrest 4 Suspected of Ties to Suicide Attackers	Susan Sachs
23.06.2004	A6	International	Europe: Turkey: Pre-Summit Crackdown	Şebnem Arsu
25.06.2004	A4	International	4 Killed in Istanbul Bus Bombing Before Bush Visit to Turkey	Susan Sachs
03.07.2004	A4	International	Europe: Turkey: Attack on Governor's Convoy Kills 3	Susan Sachs
11.08.2004	A8	International	Bombs Kill 2 in Istanbul; Kurdish Rebels Suspected	D. Filkins+Lnsey Addario
09.10.2004	A7	International	Europe: Turkey: Security Tightened at Patriarchate	Susan Sachs
13.10.2004	A11	International	Germany Deports Radical Long Sought by Turks	R. Bernstein+Souad Mekhenne
21.12.2004	A8	International	Europe: Turkey: "Cologne Caliph" Denies Plot	Susan Sachs

2005

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
02.07.2005	A2	International	Europe: Turkey: Bombing Suspect Is Killed	Şebnem Arsu
03.07.2005	A7	International	5 Guards Die in Train Bombings in Turkey	AP

17.07.2005	P6	International	Bomb on Bus Near a Resort in Turkey Leaves 5 Dead	Şebnem Arsu
18.07.2005	A3	International	Official Says Turkish Blast Was Not by Suicide Bomber	Şebnem Arsu
11.08.2005	A7	International	Turkey Holds 2 Syrians Suspected of Qaeda Ties	AP
12.08.2005	A10	International	Turkey Charges Syrian in a Plot to Blow Up Israeli Cruise Ships	Şebnem Arsu
20.09.2005	A6	International	Europe: Turkey: Turkey's Parliament Meets on Terrorism	Şebnem Arsu
19.11.2005	A7	International	Europe: Turkey: One Killed in Blast near Istanbul	Şebnem Arsu

f- Suç, Kaçakçılık ve Yolsuzluk Olayları

2001

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
21.01.2001	A10	International	Searching for the Right Words for Saying "Gotcha" in Turkey	Douglas Frantz
13.02.2001	A6	International	Security Men Convicted	Douglas Frantz
17.04.2001	A8	International	Europe: Turkey: Migrants Seized	Reuters
13.05.2001	TR16	Travel Letters	Safety in Turkey	Daniel P. Kessler
07.06.2001	A10	International	Europe: Turkey: Corruption Fighter Quits Government	Douglas Frantz
29.08.2001	A8	International	Europe: Turkey: Slain Businessman Mourned	Douglas Frantz
01.09.2001	A5	International	Turkish Amnesty Draws Fire as Freed Man is Linked to Killing	Douglas Frantz
28.09.2001	A12	International	Europe: Istanbul: 234 Migrants Rescued from Ship	Reuters
02.11.2001	A8	International	Europe: Turkey: Cabinet Gets Anti-Corruption Measure	Douglas Frantz
13.12.2001	A14	International	Europe: Turkey: New Review of Corruption Case	Somini Sengupta

2002

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
02.04.2002	A12	Nation Chall.	Agents Seize Turkey's Largest Haul of Drugs, Said to Be From Afghanistan	Douglas Frantz
28.04.2002	A12	International	Migrants Detained Along the Turkish Coast	Agence France-Presse
30.04.2002	A6	International	Europe: Turkey: 3 Illegal Immigrants Suffocate	Reuters
26.05.2002	A6	International	Germany May Extradite Islamic Militant to Turkey	Desmond Butler
28.12.2002	A6	International	Middle East: Turkey: Prosecutor Seeks 1.235-Year Sentence	Agence France-Presse

2003

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
19.10.2003	N8	International	12 Nations in Southeast Europe Pursue Traffickers in Sex Trade	David Binder

2004

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
15.06.2004	A14	International	Europe: Turkey: Drug Bust	Şebnem Arsu
14.09.2004	A15	International	Europe: Turkey: Terror Suspects Cite Qaeda Links	AP

2005

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
04.02.2005	A10	International	Europe: Turkey: Pope's Gunman Wishes Him Well	AP
21.06.2005	A11	International	Europe: Turkey: Life Term in Plot to End Secular State	Şebnem Arsu
26.06.2005	A4	International	Turkey's Growing Sex Trade Snares Many Slavic Women	Craig S. Smith
23.11.2005	A12	International	Europe: Turkey: Student Opens Fire on School and Kills a Teacher	AP

4- The New York Times'ta Türk Medyası ve Yazarlarına Yönelik Yayınlar

2001

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
02.04.2001	C11	Int. Bus.	Financial Crisis Is Taking a Heavy Toll on Turkey's Media	Douglas Frantz
03.06.2001	C44	Neighborhood	Turkish Delight Inspires a Sitcom in Manhattan	Aslı Aydıntaşbaş
08.06.2001	A12	International	Europe: Turkey: A Tighter Rein on Media	Agence France-Presse
10.08.2001	A6	International	Middle East: Turkey: Broadcast Ban	Douglas Frantz
02.09.2001	BR7	Book Review	Heresies of the Paintbrush	Richard Eder
17.09.2001	E6	Arts&Leisure	Trying to Outrun Its Own History, Turkey Stumbles	Ira M. Lapidus
21.10.2001	BR12	Book Review	The New Young Turks	Fernanda Ebertstadt

2002

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
21.07.2002	A12	International	Book by American Leads to Charge Against a Turk	Alan Riding
20.04.2002	B9	Metro	A Turkish Poet Whose Struggles and Art Touch a Universal Chord	Stephen Kinzer
07.08.2002	A9	International	Europe: Turkey: Publisher Fined for American Book	Alan Riding
21.12.2002	C3	Business Day	Turkish Media Executive Sentenced	Bloomberg News

2004

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
10.08.2004	E6	Book Review	A Blizzard of Contradictions in Modern Turkey	Richard Eder
15.08.2004	A1	Book Review	Headscarves to Die For	Margaret Atwood
15.08.2004	A8	Book Review	Orhan Pamuk: "I Was Not a Political Person"	Alexander Star
31.10.2004	A22	Book Review	The Winds of War	Amy Kroin

2005

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
21.02.2005	A9	International	A Sell-Off of Media Property Sets Off a Frenzy in Turkey	Susan Sachs
12.06.2005	F10	Book Review	A Walker in the City; Orhan Pamuk's Memoir is Both a Family and a Cultural History	Christopher De Bellaigue
10.09.2005	A16	Editorials	The Turkish Identity	Bilinmiyor
25.09.2005	D7	Travel	A City of Many Pasts Embraces the Future	Rick Lyman
08.10.2005	A6	International	Europe: Turkey: Editor Guilty of Insulting the State	Şebnem Arsu
23.10.2005	C7	The World	In Turkey, the Novelist as Lightning Rod	Stephen Kinzer
19.11.2005	A5	International	Publisher Is Charged with Criticizing Turkey	Şebnem Arsu
03.12.2005	A10	International	Europe: Turkey: 5 Leading Columnists Face Prison	Şebnem Arsu
16.12.2005	A10	International	Popular Turkish Novelist on Trial for Speaking of Armenian Genocide	Reuters
16.12.2005	A41	Op-Ed	Secular Democracy Goes on Trial	Pankaj Mishra
21.12.2005	A38	Editorials	Turkey on Trial, Part 1	Bilinmiyor
23.12.2005	A6	International	Europe: Turkey: 2 Convicted of Publishing Insults to the State	Şebnem Arsu
30.12.2005	A13	International	Turkish Author to Avoid Charge of Insulting Military, Accusers Say	AP

5- "The New York Times"ta Türkiye İle İlgili Muhtelif Konulardaki Yayınlar

a- Kaza, Sağlık, Salgın Hastalık ve Doğal Afetler

2001

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
02.01.2001	A3	International	Ship Carrying Immigrants Breaks Up	Associated Press
19.02.2001	A3	International	Kurds, on Riviera, Recall Horrors of Week at Sea	Donald G. McNeil Jr.
13.03.2001	A6	International	Private Money Enlivens University Education in Turkey	Douglas Frantz
01.07.2001	A6	International	Poverty Forces New Methods for Educating Turkish Youth	Douglas Frantz

19.07.2001	A8	International	Middle East: Turkey: U.S. Crash En Route to Iraq	AP
------------	----	---------------	--	----

2002

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
04.02.2002	A3	International	Earthquake Kills At Least 42 in Central Turkey	Douglas Frantz
05.02.2002	A6	International	Europe: Turkey: Search for Quake Survivors Ends	Douglas Frantz
29.06.2002	A6	International	Europe: Turkey: At Least Six Migrants Drown	Reuters

2003

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
09.01.2003	A4	International	75 Killed As Turkish Plane Crashes Trying to Land in Fog	AP
21.01.2003	A5	International	Europe: Italy: Search at Sea for Migrants	Frank Bruni
01.05.2003	A8	International	School in Turkey Buried by Quake	AP
02.05.2003	A10	International	After Turkish Quake, Rush Is On to Save 90 Students Trapped Under Wreckage	Marc Lacey
03.05.2003	A3	International	Turks Press Rescue Efforts in Earthquake Aftermath	Marc Lacey
04.05.2003	N8	International	Turkish Officials Begin Finger-Pointing in the Aftermath of Quake	Marc Lacey
22.12.2003	A5	International	Boat Sinks Off Coast of Turkey; One Survivor and 7 Bodies Found	Agence France-Presse
23.12.2003	A13	International	Europe: Turkey: Arrests in Sinking of Boat	Agence France-Presse

2004

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
03.02.2004	A10	International	Europe: Turkey: Building Collapse Kills 8	Reuters
05.02.2004	A9	International	Turkey Detains Contractors After Accident	Reuters
10.02.2004	A6	International	Europe: Turkey: Woman Survives Week in Rubble	AP
14.02.2004	A4	International	Europe: Turkey: Blizzards Lash and Sink Ships	Reuters
07.05.2004	A8	International	Europe: Turkey: Army Lashes Out at Education Reform Plan	Şebnem Arsu
14.05.2004	A6	International	Europe: Turkey: Disputed Education Bill Passed	Şebnem Arsu
02.07.2004	A12	International	Europe: Turkey: Earthquake Kills 16	Reuters
23.07.2004	A4	International	At Least 36 Killed in Turkey Rail Crash	The Associated Press
25.07.2004	N10	International	Turkey Arrests 3 Over Train Derailment	Reuters
26.07.2004	A6	International	Train Hits Minibus, Killing 15 in Turkey	AP
12.08.2004	A14	International	Europe: Turkey: Fatal Train Crash	Şebnem Arsu

2005

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
26.01.2005	A6	International	Middle East: Turkey: Quakes Kill 2	AP
24.02.2005	A10	International	Europe: Turkey: Amnesty for University Students	AP
09.07.2005	A2	International	Middle East: Turkey: Village Quarantined for Anthrax	Reuters
29.09.2005	A3	International	Abuse of Electroshock Found in Turkish Mental Hospitals	Craig S. Smith
30.09.2005	A30	Editorials	Turkey's Disabled	Bilinmiyor
09.10.2005	C11	Opinion	Disabled in Turkey: Ankara Defends Its Record	Engin Soysal
11.10.2005	A21	International	Turkish Poultry Imports Banned by European Union	Elisabeth Rosenthal
14.10.2005	A3	International	Asia Avian Flu Confirmed As Killer of Birds in Turkey	Elisabeth Rosenthal

b- Çevre ve Enerji

2001

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
08.01.2001	A3	International	Russia's Firm Hand on Heating Gas Worries Its Neighbors	Douglas Frantz
13.03.2001	A9	International	Turkey: Gas Deal Signed	Jeanne Moore
18.05.2001	W1	World Bus.	Backers of Caspian Pipeline Say Project Will Move Ahead	Douglas Frantz
21.06.2001	W1	International	Oil Pipeline to Turkey Backed by Chief of BP	Douglas Frantz
26.07.2001	A5	International	Turks Vow to Fight Nuclear Shipments Through Bosphorus	Douglas Frantz

2002

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
06.06.2002	W1	World Bus.	Europe: Turkey: Oil Pipeline Planned	Bloomberg News

2004

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
08.09.2004	A12	International	Europe: Turkey: Shipload of Toxic Waste Sinks Off Coast	Susan Sachs
28.12.2004	W1	World Bus.	Europe: Turkey: Offering of Energy Shares	Bloomberg News

2005

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
26.05.2005	C6	Int. Bus.	Pipeline Done, Oil From Azerbaijan Begins Flowing to Turkey	Erin E. Arvedlund
05.08.2005	C1	Business Day	Crucible in Turkey	Mark Landler
18.11.2005	C4	Int. Bus.	Russia Plans to Use Turkey as Hub for Gas	Andrew E. Kramer

c- Türk Gelenekleri ve Kadınlar

2001

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
02.05.2001	H30	Special	Border to Border, Turkey's a Kaleidoscope of Art and Culture	Stephen Kinzer
24.06.2001	TR16	Travel	Turkey's Version of Wrestlemania	Stephen Kinzer
28.11.2001	A4	International	Campus Crowd Shrugs at Marital-Equality Law	Somini Sengupta
31.12.2001	A4	International	Lambs to the Slaughter, But Out of Sight, Please	Somini Sengupta

2002

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
23.02.2002	A7	International	Europe: Turkey: Festive Public Slaughter Defies Ban	Agence France-Presse
19.06.2002	A22	Editorials	Some Progress for Turkish Women	Bilinmiyor
10.08.2002	A14	Editorials	The Globalization of the Family Cow	Verlyn Klinkenborg

2003

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
12.04.2003	A4	International	The Saturday Profile; A Bold New View of Turkish-German Youth	Richard Bernstein
24.04.2003	A8	International	Europe: Turkey: Head Scarf Dispute	Reuters
13.07.2003	N3	International	"Honor Killings" Defy Turkish Efforts to End Them	Dexter Filkins

2004

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
08.01.2004	E1	The Arts	Turkish-German Artists Thrive in Their Adopted Land	Nora Fritzgerald
15.04.2004	A3	International	Adultery a Crime? The Turks Think Again and Say No	Susan Sachs
17.04.2004	A4	International	Adultery as a Criminal Offense May Still Have a Life in Turkey	Susan Sachs
12.09.2004	WK12	Editorials	Women's Rights, Turkish Style	Bilinmiyor

24.10.2004	N3	International	Turkey's Law Overhaul Overwhelms Courts and Citizens	Susan Sachs
------------	----	---------------	--	-------------

2005

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
04.04.2005	A6	International	Turkey Allows a First New Year for a Tiny Minority	Katherine Zoepf
29.09.2005	A10	International	Turkish Women, Too, Have Words with U.S. Envoy (On Iraq War)	Steven R. Weisman
04.12.2005	E66	Special	The New Berlin Wall	Peter Schneider
13.12.2005	A20	International	Lawyers' Group Files Grievance Against Turkish Drinking Zones	Şebnem Aksu
29.12.2005	A3	International	Muslim Women in Europe Claim Rights and Keep Faith	Marlise Simons

d- Türkiye'nin Tanıtımı, Kültürel ve Turistik Değerler

2001

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
25.02.2001	SM2174	Pazar Eki	Ottoman Odyssey: The Empire Strikes Back	Amy M. Spindler
04.03.2001	LI21	Dining Out	A La Carte: Mediterranean and Turkish Are the Lure	Richard Jay Scholem
25.03.2001	TR3	Travel Adv.	Correspondent's Report: There's No Rush to Reap Bargains in Turkey	Douglas Frantz
14.07.2001	A4	International	Will Success Spoil a Historic Village	Douglas Frantz
21.07.2001	A4	International	Istanbul Journal: Great Divide Widens As Economy Worsens	Douglas Frantz
21.08.2001	A4	International	Kalkan Journal: Come to Me, All You Big Spenders	Douglas Frantz
19.09.2001	A6	International	Europe: Turkey: Hotel-Builder Sentenced	Douglas Frantz
10.10.2001	F3	Dining Out	The Minimalist: Another Turkish Delight	Mark Bittman
03.11.2001	A5	International	Europe: Turkey: An Awful Lot of Zeros	Douglas Frantz
04.11.2001	CT13	Art	A Treasure Trove of Ottoman Arts Over the Centuries	William Zimmer
14.11.2001	A8	International	Europe: Turkey: Disputed Dam Loses Builder	Douglas Frantz
25.12.2001	F7	Science T.	So Who is Buried in Midas's Tomb	John Noble Wilford

2002

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
13.01.2002	E26	Travel Adv.	Q & A - A Reunion in Turkey	Ray Cormier
20.04.2002	A6	International	Europe: Turkey: A Tunnel for the Bosphorus	Reuters
12.05.2002	G16	S. Traveler	Death by Drowning	John Ash
12.05.2002	E3	Travel Adv.	With Few U.S. Visitors, Turkey Becomes Bargain	Douglas Frantz

26.05.2002	D9	Travel	King Midas' Beguiling Domain	Judith Yarnall
09.06.2002	D14	Travel	What's Doing in; Istanbul	Douglas Frantz
17.07.2002	F7	Dining Out	\$25 and Under; A Taste of Istanbul in a Turkish Tapas Bar	Eric Asimov
04.08.2002	E21	Travel	Taking a Seat inside a Culture	Jo Broyles Yohay
30.08.2002	E33	Weekend	Antiques; Centuries of Turkish Delights	Wendy Moonan
08.12.2002	A20	International	World Pageant Goes Ahead Over Protests; A Turk Wins	Warren Hoge

2003

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
15.04.2003	A9	International	Travelers Are Scarce in Turkey, and So Is Business	Frank Bruni
20.04.2003	NJ10	Dining Out	Restaurants; Candid Coffee	Karla Cook
26.05.2003	E1	The Arts	Rise of the New Europe in Euro Pop	Y. Euny Hong
24.06.2003	A4	International	Europe's on Notice: Don't Mess With Our Lunch	Dexter Filkins
09.11.2003	CY12	Eating	Good Eating; Turkish Simplicity	Bilinmiyor
18.11.2003	A25	Op-Ed	In Turkey, a History Lesson in Peace	Şeyla Benhabib
30.11.2003	TR3	Travel Adv.	After Attacks, Turkey Braces for Fallout	Stephen Kinzer

2004

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
16.02.2004	B7	Obituaries	Cem Karaca, 58, Turkish Singer with Political Messages, Dies	Şebnem Arsu
18.04.2004	TR3	Travel Adv.	Turkey Cuts Visa Fee for Americans to \$20	Marjorie Connelly
15.05.2004	B16	Bridge	Will the U.S. Play in Istanbul? The Answer Is Still Murky	Alan Truscott
21.07.2004	F9	Eating	25 and Under: An Evening in Istanbul at an East Village Address	Matt Lee+Ted Lee
23.08.2004	B7	Obituaries	Semiha Berksoy, 94, Turkish Star of Opera and Art, Dies	Şebnem Arsu
26.09.2004	WE13	Dining Out	Perennial Summer; With Turkish Treats	M.H. Reed
05.12.2004	SP2	Sport	Faces from Afar; In the Army, but Not Now	Liz Robbins

2005

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
03.01.2005	E3	The Arts	In Istanbul, Creating A Space for Modern Art	Susan Sachs
01.02.2005	E3	The Arts	Turkey Knocks on Europe's Door With a Thousand Years of Culture	Alan Riding
27.03.2005	D11	Special	Going to Istanbul	Anna Sussman
25.06.2005	D6	Special	Foraging: Istanbul: Glass	Daniel Altman

19.08.2005	C14	Obituaries	Manfred Korfmann, 63, Is Dead; Expanded Excavation at Troy	John Noble Wilford
21.08.2005	G8	Sport	Auto Racing; Formula One Takes Its Turn in Turkey	Brad Spurgeon
18.09.2005	G31	Book Review	Letter From Istanbul: Death to the Crusaders	Ted Widmer
13.11.2005	D3	Datebook	Konya, Turkey	J. R. Romanko
27.11.2005	D2	Arts	In Picasso, Istanbul Gets a Special Taste of Europe	Hilary Howard
19.12.2005	B8	Obituaries	Tahsin Ozguc, 89, Is Dead; Archaeologist Who Worked Sites in Turkey	Wolfgang Saxon
29.12.2005	A10	International	Europe: Turkey: Foreign Minister Says "Insult" Laws May Be Changed	AP

Kısaltmalar:

A Region Inf. : A Region Inflamed
 H. Rights : Human Rights
 Int Bus. : International Business
 Nation Chall : Nation Challenged
 Op-Ed : Opinion-Editorial
 S. Traveler : Sophisticated Traveler
 Science T. : Science Times
 Travel Adv. : Travel Advisory
 World Bus. : World Business